

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESEL “MİNYON KAHVERENGİ” KADIN
EMEĞİ: TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN FİLİPİNLİ
KADINLAR**

MERVE ÇELTİKÇİ

2501171262

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SERPİL ÇAKIR

İSTANBUL, 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MERVE CELTİKÇİ Numarası : 2501171262
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : KADIN ÇALIŞMALARI Danışmanı : PROF.DR. SERPİL ÇAKIR
Tez Savunma Tarihi : 22.08.2019 Saati : 15:00
Tez Başlığı : "KÜRESEL "MİLYON KAHVERENGİ" KADIN EMEĞİ: TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN FİLİPİNLİ KADINLAR"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR SERPİL ÇAKIR		Kabul
2-DOÇ.DR.MELİS PINAR YELSALİ PARMAKSIZ		Kabul
3- DR.ÖĞR.ÜYESİ ÖZGÜN AKDURAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP ÖZDE ATEŞOK		
2-DR.ÖĞR. ÜYESİ TUBA DEMİRCİ		

ÖZ

KÜRESEL “MİNYON KAHVERENGİ” KADIN EMEĞİ:

TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN FİLİPİNLİ KADINLAR

MERVE ÇELTİKÇİ

Bu tezde, Türkiye’de hizmet sektöründe istihdam edilen Filipinli göçmen kadınlar, geçmişten günümüze Filipin sömürge tarihi ve mevcut devlet stratejileri bağlamında toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden küresel kadın emeğinin uluslararası hareketleriyle tartışılmıştır. Dolayısıyla, çalışma şu sorular üzerine temellendirilmiştir: Günümüzde, Türkiye’yi de uluslararası göçlerin ortasında konumlandıran kadın emeği nasıl ve nerede yer edinmektedir? Dünyada ve Türkiye’de Filipinli kadınlar neden çoğunlukla veya sadece hizmet sektöründe istihdam edilmektedir? Küresel pazarda, özellikle işçi-işveren ilişkileri bağlamında “tercih etme/edilme” sebepleri nelerdir? Tarihsel ve ulusal olarak asimile ve ekonomik “kalkınma” projeleriyle üretilmiş karakteristik özellikler, uluslararası düzeyle Filipinli kadınları ve Filipinli kadınlar kendilerini nasıl tanımlamakta ve nerede konumlandırmaktadır? Filipinli kadınlar nereye ve niçin göçerler?

Filipinler sömürge tarihleri ve mevcut devlet gelişim stratejileri olmak üzere işbirliği içinde üretilen eril söylemler, çoğunlukla Filipinli kadınları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, “uysal, sadık, güvenilir ve itaatkar” hem de “kavgacı, saldırgan ve söz dinlemez” olarak etiketlemektedir. Bunun yanı sıra, çoğunlukla kurban, mağdur, pasif ve sessiz olarak resmedilirler. Nitekim bu kurgusal özellikleri alternatif bakış açısıyla incelemek kadınları bu eril kurgusallıktan sadece kurtarmaz aynı zamanda onları aktif eyleyenler olarak kabul eder. Peki, kadınlar küresel pazarda çoklu göç geleneğini zorluklara karşı direnen, müzakere eden, kendi kararlarını alan, aktif eyleyenler olarak nasıl deneyimlemektedirler?

Bu tez çalışması kapsamında, elde edilen bilgi ve deneyimlerle meseleye odaklanılmış, çalışma yorumsamacı bir yaklaşımla yazılmış, feminist teori ve yöntem kullanılmış ve sosyo-kültürel antropoloji ile temellendirilmiştir. Göç ve toplumsal cinsiyet çalışmaları bağlamında, indirgeyici ve genelleyici teorileri beslemek yerine

alternatif teoriler üretilmesi gerektiği fikri benimsenmiştir. Bu nedenle, görüşmecilerimin yaşam deneyimleri çalışmanın ana merkezidir.

Anahtar Kelimeler: Hizmet sektörü, Filipinli göçmen kadınlar, Filipin sömürge tarihleri, devlet gelişim stratejileri, feminist teori, sosyo-kültürel antropoloji.

ABSTRACT

GLOBAL “LITTLE BROWN” WOMEN LABOR: FILIPINA WORKERS IN TURKEY

MERVE ÇELTİKÇİ

Starting with the most common research question “Why are Filipinas being nanny abroad even once in their lifetime?” it is examined in this master’s thesis whether being nanny has a gendered nature both global and national discourse and what it means for Filipinas who migrate. In this context, this thesis focuses on the multiple reasons behind women’s migration which motivate them to migrate, the movement that these migration processes offer to the multiple reasons and destinations of these women, their expectations from the movements and dreams from the pasts, whether they have found what they were searching for in life, especially within the context of colonial histories of the Philippines.

In the Philippines, for contemporary governments OFWs (Overseas Filipino Workers) are “new national heroes” and “foreign exchange heroines” as one of the Filipino national development strategies which constructed through the discourses and narratives. However, Filipinas are triple oppressed: first as a woman, second as a foreigner, third as an unqualified professional in domestic work. Certainly, the oppressions for these women are many. If so, when they face a globally gendered division of labor that sides against them, how do these women act with solidarity, socialize, resist, negotiate? Can migration be interpreted as a tradition which constructed through the colonial pasts and government development strategies? Therefore, this thesis follows these questions and tries to make analysis based on the frame of feminist theory and method and socio-cultural anthropology. Also, it locates the women’s experiences of moving and alternative theories through these experiences the center of research for gender and migration studies.

Key words: Service industry, Filipina workers, the colonial histories of the Philippines, Philippine development strategies, feminist theory, socio-cultural anthropology.

ÖNSÖZ

Küresel “Minyon Kahverengi” Kadın Emeği isimli tez çalışması kişisel deneyimlerimden yola çıkarak oluşturduğum yaklaşık altı yıllık bir zaman diliminde yaşanmış bir hikayenin sonucunda ortaya çıkmış bir çabanın ürünüdür. Çalışma, Filipinli kadınlar öznelinde göç etmenin hem ulusal hem de küresel olarak yeniden üretimin cinsiyetlendirilmiş iş bölümüne ve emek ihracına odaklanmaktadır.

Bu araştırmayı yaparken konuyu tarihsel bağlamıyla ele almaya özellikle özen gösterdim. Filipin sömürge tarihlerini ele almak ayrıca bir çalışma motivasyonu gerektirdiği için bu çalışmada yer verilen tarihsel arkaplanlar yetersiz olma riski taşıyabilir. Fakat Filipin sömürge tarihine, çalışma konusundan uzaklaşmamak adına özellikle konu bağlamında değinilmiştir. Dolayısıyla, çalışma kapsamında önemli olduğunu düşündüğüm olaylara daha fazla yer verdim.

Tez çalışması, ilk aşamasında tahminimden daha kısa sürdü. Görüşmecilerle görüşme yapma kısmı şaşırtıcı derecede hızlı, yoğun ve neredeyse birkaç mesele haricinde sorunsuz geçti. Görüşmeler 2018 yılında Nisan-Mayıs ve Haziran aylarında yapıldı. Amerika’da belirli bir süre zarfında sezonluk işçi olarak çalışan bir öğrenci olmak ve Filipinli bir iş arkadaşımın evinde konaklamak gibi kadın, göçmen, öğrenci ve işçi olarak kişisel deneyimlerim görüşmecilerime ulaşmamda anahtar rol oynadı. Filipinli kadınlara ulaşmakta zorluk çekeceğimi düşünürken işverenlere ulaşamadım ve aracı şirketlerden ilk etapta olumlu dönüşler almış olsam da daha sonra bir türlü iletişim kuramadım ve beklenen görüşmeleri gerçekleştiremedim. Dolayısıyla, sonuç olarak sadece bir işveren aile ile görüşme yapabildim. Bu süreçte varlığıyla beni her zaman motive eden ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Serpil Çakır’a, beni görüşmecilerimle buluşturan Faozah M. Uyan’a ve görüşmecilerimin ayrı ayrı her birine, online kaynaklara ulaşmam konusundaki desteği ve ilgili yorumları için Hüseyin Dağ’a, sonuna kadar yanımda olan ve maddi manevi hiçbir zaman desteğini esirgemeyen annem Ayfer Çeltikci’ye, kısacası bana bu süreçte destek olan ve beni yılmadan usanmadan motive eden herkese sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul / 2019

Merve Çeltikci

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMININ TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN ANALİZİ

1.1. Filipinli Kadınların Çoklu Küresel Göç Motivasyonları, Ekonomik İndirgemecilik ve Fakirlik Söylemleri	15
1.2. Eğitimli ve Meslek Sahibi Kadınların Küresel Pazarda Vasıfsızlaş[tırıl]ması	23
1.3. Yerelerde İşverenlerin İtibar Koruma ve/veya Arttırma Politikası: Küresel <i>Filipina</i> İstihdamı	24
1.4. Yereldeki Yalnızlığın Küresel Çözümü: Filipinli Kadın İstihdamı	26
1.5. Hizmet Sektörü İstihdamında İşveren ve Ev İşçilerinin Ortak Söylemi: “Aileden Biri Gibi” Olma/Davranma	26
1.6. Göçün Hiyerarşik Yapısı: ‘Basamak’ (<i>stepping stone</i>).....	27
1.7. Filipinli Kadınlar Özneline Bazı Göç Terimleri	32
1.8. Filipinli Kadın Göçünün Küresel Artışı ve Yeniden Üretimin Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü	34
1.9. Döviz Kaynağı Olarak Filipinler’in “Yeni Kahramanları”: Göçmen Kadınlar (<i>Bagong Bayani</i>) ve Hizmet Sektöründe “Markalaşma”	47
1.10. Ev Yerde Sınırsız ve Zamansızlaştırılmış İşler.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİPİNLER’İN TARİHSEL GEÇMİŞİNDE KADIN EMEĞİ VE GÖÇMEN KADINLAR

2.1. Filipinler Nasıl Bir Ülkedir?	59
--	----

2.1.1.	Filipinlerin Coğrafi, Dilsel Yapısı ve Tarihsel Arkapları ve Tüm Bunların Filipinli Kadın Göçüne Olan Etkisi.....	61
2.1.2.	Filipinler Küresel Emek Göçünün Arkapları: Sömürgeleştirilme Tarihi.....	63
2.1.3.	Filipinler’de İspanyol Sömürgeciliği ve 1898 İspanya-Amerika Savaşı.....	67
2.1.4.	Filipin Devrimi (1896-98) ve Japon Güçlerinin Adalar Üzerindeki Etkisi.....	70
2.1.5.	Filipinler Cinsiyetçi Küresel Emek Göçü: Hawai Şeker Kamışı Tarlası Kadın İşçileri.....	74
2.1.6.	Filipin Diasporasında Batılı Güçlerin Rolü	84
2.1.7.	İrk-Sınıf-Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Üretilmiş Klişeler	89
2.2.	Filipinler Küresel Emek Göçü ve Devlet Stratejileri ve Kadınlar	94
2.2.1.	Filipinler Küresel Emek Göçü ve Devlet Stratejileri	94
2.2.2.	Japonya’dan Filipinler’e Seks Turizmi: “Minyon Kadınlar”	103
2.2.3.	Filipinli Kadınlar Neden Göçtü/Göçüyor? Devlet Stratejileri ve Küresel Hayaller.....	103
2.2.4.	Filipin Küresel Emek Göçünde İşçi Dövizlerinin Önemi ve Ulusal Kahramanlar (<i>Bagong Bayani</i>).....	104
2.2.5.	Ulusötesicilik ve Ulusötesi Kadın Yaşam Örnekleri ve Mücadeleleri.....	106
2.2.6.	Öl[dürül]müş Kadınlar Kendileriyle İlgili Konuşamaz!	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ “MİNYON KAHVERENGİ” KADINLARIN DENEYİMLERİ

3.1.	Filipina’nın Küresel İstihdamında “Etnik Klişeler, Eğitim ve Dil Faktörü”.....	110
3.1.1.	Filipina’nın Küresel Emek Pazarında Vasıfsızlaş[tırıl]ması: ‘Beyin İsrafı’ ve Maaş Eşitsizlikleri.....	114
3.1.2.	Diasporada Yalnızlık Hissi ve Fedakarlık Söylemleri.....	115
3.1.3.	Bir İşten Ayrılma Pratiği: ‘Yerine Birini Koyma/Alma’	116

3.2.	Yatılı (Göçmen) Ev İşçilerinin Çalışma Hayatları.....	117
3.2.1.	Ev içi İstihdamında Sınırlar ve İşverenlerin Ev İşçileri Üzerindeki Kontrolü.....	120
3.2.2.	Evinizin Yerlerini Nasıl Temizlettiriyorsunuz?: Yerleri “Diz Çökerek Elle Silmek”	131
3.2.3.	“Çift Olarak Çalışma”: Bir Evde İki Filipinli Göçmen Kadın ve/veya Heteroseksüel Çift İstihdamı	132
3.2.4.	Evi gibi Hissetmek/Aileden Biri Gibi Davranmak	133
3.2.5.	‘Kendi Çocuğu Gibi Bakmak’	135
3.2.6.	Küresel Klişeye Karşın “Dadı Olmak Bana Göre Bir İş Değil”	138
3.2.7.	Kendilerine Ait Bir Oda.....	138
3.2.8.	Zor Çalışma Koşullarına Bir Çözüm Olarak Plansız Bir Yolculuktan Arkadaş Tavsiyesine.....	140
3.2.9.	“Hong Kong’dan Kanada’ya Gitmek Daha Kolay”	141
3.2.10.	Uzak(taki) Anneler (Distant mothers)	142
3.2.11.	Hong Kong Üretimi (Made in Hong Kong).....	146
3.2.12.	Filipinler’deki Çocuklarla İletişim.....	147
3.2.13.	Küresel Pazarda Bazı Ayrımcılık Örnekleri	147
3.2.14.	“Dadılar robot gibidir. Şunu yap bunu yap” (“Nannies are like robots. You do this do that”)	149
3.2.15.	Hırsızlık, İftira ve Kıskançlık	152
3.2.16.	İstismarcı İşverenler.....	156
3.2.17.	Bağırma ve ‘Kötü Kelimeler’ Salak, Manyak, Geri zekalı Diyen Çocuklardan Lütfen ve Teşekkür Ederim Diyen Çocuklara	157
3.2.18.	Kültürel Farklılıklarda Dinin Etkisi	159
3.2.19.	Aynı Evde Bir Yabancıyla Yaşamak	161
3.2.20.	Filipinli Kadınların Legalite ve İllegalitesi: Küresel “Kağıtlı, Kağıtsız” Kadınlar	162
3.2.21.	Haftalık İzin Günleri	166
3.2.22.	Filipinli Kadınların Göç Etme Nedenleri: Çalışmayan/Aldatan Sevgililer ve Kocalar	168
3.2.23.	İşten Ayrılma/Kovulma	172

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	175
KAYNAKÇA.....	179
EKLER	217
TABLO	221

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BSP	: Bangko Sentral ng Pilipinas (Filipin Merkez Bankası)
CCTV	: Close Circuit Television (Kapalı Devre Televizyon)
DFA	: Department of Foreign Affairs (Filipinler Dış İlişkiler Bakanlığı)
EPZs	: Export Processing Zones (Serbest Üretim Bölgeleri)
EVP	: Exchange Visitor Program (Değişim Ziyaretçi Programı)
HSPA	: Hawaii Sugar Plantation Association (Hawai Şeker Ekicileri Birliği)
ILAS	: International Labor Affairs Service (Uluslararası Çalışma İlişkileri Servisi)
IMBRA	: International Marriage Broker Regulation Act
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
LCP	: Live-in Caregiver Program (Yatılı Bakıcı Programı)
LEP	: Labor Export Program (Emek İhracat Programı)
OCWs	: Overseas Contract Workers (Denizaşırı Sözleşmeli İşçiler)
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OFWs	: Overseas Filipino Workers (Denizaşırı Filipinli İşçiler)
OPAs	: Overseas Performing Artists (Denizaşırı Performans Sanatçıları)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
OWWA	: Overseas Workers Welfare Administration (Denizaşırı İşçilerin Yurtdışı Refah İdaresi)
POEA	: Philippine Overseas Employment Administration (Filipin Yurtdışı İstihdam İdaresi)

TESDA : Technical Education and Skills Development Authority (Teknik Eğitim ve Beceri Geliştirme Kurumu)

UNIFIL : United Nations Interim Force in Lebanon

GİRİŞ

Özellikle, tarihsel, siyasal, sınıfsal, ırksal, dini ve ticari özellikler gibi pek çok amaçla insanların ve şeylerin yer değiştirmesi oldukça eskilere dayanan küresel, karmaşık, çoklu bir olgudur. Hareket[ler] geçmişten günümüze özellikle teknolojinin gelişmesiyle değişip dönüşse de göç insanların eylemsel ve teorik olarak ürettiği süreçler bütünüdür. Peki, Filipinler'den dünyaya yayılan emek ihracatı tarihsel olarak nasıl üretilmiştir? Filipinli kadınlar bu üretimin neresinde ve nasıl konumlandırılır? Bunun gibi sorular en başta göç çalışmalarını cinsiyet körü olmaktan kurtarır ve kadın deneyimlerini merkeze alarak alternatif bir bakış açısı sunar.

Bu tezde araştırmak istediğim göç etme pratiğinin sömürge güçleri ve devlet gelişim stratejileri tarafından nasıl üretildiği ve kadınlar için onların deyimiyle nasıl 'daha iyi bir yaşama sahip olma' yolunda araçsallaştı(rıldı)ğdır. Benim bu tezde araştırmak istediğim göç etmeyi bir gelenek haline getirmiş olan Filipinli kadınlar ve o kadınların göç ile ulaşmaya çalıştıkları yaşam standartları, hayalleri, hedefleri ve çoklu nedenleridir. Bu çalışma, feminist teori ve sosyo-kültürel antropoloji ile temellendirilmesinin yanı sıra etnografi, coğrafya ve tarih gibi pek çok disiplinden de faydalanmıştır. Liebelt'in (2011) kitabında ifade ettiği gibi, 21. Yüzyıl'da göç çalışıyor olmak disiplinlerarası bir çaba gerektirmektedir. Dolayısıyla çalışmada, *Filipina*¹'nın göçü sadece ekonomik boyutuyla değil, kültürel, siyasal, dilsel, toplumsal ve toplumsal cinsiyet boyutuyla bir bütün olarak ele alınmıştır. Filipinler'de kültürel ve dilsel olarak yaklaşık 100 farklı etnik grup vardır² ve yedi yüz farklı dil konuşulmaktadır. Bu dillerden belirgin olanı ise Filipin İngilizcesi ve Tagalog dilidir (McKay, 2012). Tez kapsamında görüşme yaptığım Filipinli göçmen kadınların hepsi yerel dillerin yanı sıra İngilizce konuşmakta ve diller arası geçiş yapmaktadır (*code-switching*). Örneğin, Türkçe öğrenmiş Filipinli göçmen kadınlar *Tagalog*, İngilizce ve Türkçe olmak üzere en az üç dil arası geçiş yapmaktadır. Birebir görüşmeler İngilizce yapılmıştır fakat hem katıldığım etkinlik ve organizasyonlarda hem de ortak görüşmelerde en az üç dil arası geçişlere rastlanmıştır. Bu gibi etkileşimlerde özellikle işverenlerle olan iletişimlerde İngilizce baskın bir dil halinde iken özellikle evlilik gibi

¹ Filipinli kadın anlamına gelir.

² <https://www.britannica.com/place/Philippines>, 28 Haziran 2019.

meselerde ve gündelik yaşam pratiklerinde Tagalog, İngilizce ve Türkçe konuşulmaktadır. Malezya-Filipin çiftleri açısından diller arası geçişle ilgili çalışma yapan Dumanig ve David'in ifade ettiği gibi, "bir dilden diğerine geçiş" bu konuyla ilgili en önemli ortak özelliklerden biridir (2011: 73).

Benim için bu tezi tamamlama süreci hem duygusal hem de entelektüel bir yolculuktu. Duygusal bir süreç, çünkü birebir görüşmeler yaptığım kadınların hikayelerini dinleyip, duygularına tanıklık edip yanaklarından süzülen gözyaşlarını gördükten sonra yazmak benim için hiç kolay olmadı. Görüşmeler sırasında kocası tarafından aldatıldığını anlatırken³, olayların sırasını şaşırarak kadar uzun soluklu göç hikayesini paylaşıırken⁴, kendi çocuklarını ailesinden birinin bakımına veya ücretli bir bakıcıya bırakmak zorunda kalıp başka çocukların bakımından sorumlu olurken (örneğin, Türkiye'de de çocuk sahibi olan Rose kendisi başka bir çocuğa bakarken kızına bakması içinse part-time Türkmen bakıcı işe alır)⁵, işvereni taciz ettiğinde zaten Filipinli kadınların "orospu olması ve para için her şeyi yapması"yla yaftalanan kadın, sınır dışı edilme sürecini paylaşıırken⁶, çalışma izni olduğu halde işvereni ve aracı şirket yüzünden illegal konuma düşen Filipinli kadın bunu nasıl öğrendiğini ve bu süreci nasıl atlattığını anlatırken⁷ ve daha nicesi pek çok kadın gözyaşlarına boğuldu. Kimisi karşılaştıkları travmatik olayları anlatırken bir direnç göstergesi olarak gülüyordu. Dolayısıyla, gülerek aktaran her bir *Filipina* için gülmek önemli bir eylemdi. Ama bu onların sadece kendilerini ifade etme biçimleriydi. Tüm bunlar

³ Nadine, 39 yaşında, 10.06.2018.

⁴ Vicky, 47 yaşında, 09.06.2018.

⁵ Görüşme yapılan ve çocuğu olan Filipinli göçmen kadınların hepsi.

⁶ Louise, 38 yaşında, 03.06.2018.

⁷ Diana, 43 yaşında, 30.05.2018.

Burada şunu belirtmek gerekir ki aracı şirketlerden dolayı yasal çalışma iznini kaybeden Filipinli kadınlar olmasına rağmen bazı şirketler özellikle bu konuda işverenleri uyarırlar. Çocuk bakıcılığı yapan Filipinli göçmen kadınların yasadışı olmaması hususunda ise özellikle aracı şirketler tarafından "dikkatli olma eğilimi" dikkat çekicidir. Bunu İnora İnsan Kaynakları'nın şu ifadesinden anlayabiliriz: "Filipinli bakıcı ve yardımcı arayan ailelere yurtdışından çalışma izni alarak ilk kez Türkiye'ye gelecek kişileri işe almalarını tavsiye ediyoruz. Türkiye'de olan çalışma izni iptal edilmiş ve sgk çıkışı yapılmış adaylar kaçak durumundadır. Çalışma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı göç idaresinin kanunları gereğince tekrar çalışma izni alamazlar, oturma izni alamazlar, çalışma izinleri transfer edilemez. Pasaportu sorgulandığında sınırdışı edilirler" (İnora İnsan Kaynakları). "Çocuklarınızı ve evinizi emanet edeceğiniz yabancı bakıcıların kaçak olması büyük bir risktir. Dışarıda herhangi bir polis sorgulamasında kaçak çalışan ile o dakika ayrılmak zorunda kalabilirsiniz. En değerli varlıklarınızı yasal ve güvenilir kişilere emanet etmenizi tavsiye ediyoruz" (İnora İnsan Kaynakları). <https://tr-tr.facebook.com/pg/Inora-Insan-Kaynaklari-0553-686-60-00-Filipinli-Bakici480004312124161/posts/>, 2 Mayıs 2018.

benim açımdan, paylaştıkları her bir hikayenin önemini pekiştirici nitelikte oldu. Karşılıklı olarak paylaştığımız bu süreçte bazen kadınlar olarak yaşadığımız adaletsizlik(-kler)e öfkelenim, bazen üzüldüm, bazen ben de onlarla ağladım, güldüm ve bazen ne yapmam gerektiğiyle ilgili zorlandım. İkinci olarak, bu süreç benim için entelektüel bir yolculuktu. Çünkü yaklaşık dört aylık bir süre için 2014 yılı yazında *Summer Work&Travel USA* programı kapsamında Seattle şehrinde bulunduğum sıralarda konaklama için ben ve bir arkadaşımı küçük evinde, oturma odasında üç ay misafir eden Filipinli Lailani sayesinde öğrenmeye başladığım bir coğrafyanın kadınlarına dair olan ilgimi sonunda bir araştırmaya dönüştürebilmişim. Bu noktada, konaklama problemine kısaca değinmek istiyorum. 2014 yılına kadar toplamda iki şirket aracılığıyla katıldığım programda üçüncü yazımdı. Şirket Seattle’ın birbirinden ünlü beş yıldızlı otellerinden birinde çalışmak üzere yaklaşık 20 öğrenciye aracılık etmişti. Şirketin sözde sahibinin Amerikalı eşi aynı otelde daha önceden oda hizmetçisi olarak çalışmıştı. Daha sonra şirketin sahibi eşiyle Türkiye’de kurduğu şirket için yaz aylarında çalıştırılmak üzere öğrenciler götürmeye başlamıştı. Şirketin sahibi de zamanında aynı programla Amerika’ya gitmiş ve tanıştığı Amerikalı bir kadınla program sonunda evlenmişti. Hem Amerika hem de Türkiye’de iş yürüten bir işadamıydı. Genellikle, programa katılımı arttırmak için “Bir şeye ihtiyacınız olursa ben de Seattle’da olacağım zaten. Sizi havaalanından ben karşılayacağım...” gibi garanti verici cümleler kuruyordu. Evet, bizi havaalanından aldı ve konaklama için havaalanına yakın motellerden birine götürdü⁸. Motel kötü kokulu, kırık mobilyalarla dolu, güvensiz kapı kilitleri olan, genellikle gece saat 2’den sonra yatak gümürtüsüyle doğru düzgün uyumanın mümkün olmadığı⁹ ve tavanın her an başımıza yıkılacağından endişe ettiğim bir yerdi. Bu öğrenci grubu olarak toplamda 4-5 odayı 3 ay için kişi başı ücret hesabıyla ve belki de havaalanına yakınlığıyla 1200 Amerikan dolarına kiralamıştı. Odamız çift kişilik iki yataklıydı ve üç kişi kaldığımız için bu parayı üçe bölüyorduk. Sezonluk işçi olarak katıldığımız programla göçmen statüsünün ilk olarak ‘kirlilikle ve sömürüyle’ doğrudan ilişkisini görebileceğiniz bir yerdi. Odayı paylaşan

⁸ Seatac Inn, 17108 International Boulevard, WA 98188 Seattle, WA.

⁹ Net bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, gece yarısı başlayan bu gürültülerin nedeninin fuhuş olduğuna dair söylentiler vardı. Bu nedenle bölgeye dair yapılan haberler bunu doğrulayıcı niteliktedir. Bkz. <http://blogs.seattletimes.com/today/2013/08/king5-400-law-enforcement-officers-raid-tukwila-motels/>, 6 Haziran 2019.

iki kadın arkadaş olarak aracı şirkete şartları düzeltmesi için rica da bulunduk. Fakat kendisi “Benim işim buraya gelene kadardı” yaklaşımıyla bizi kendi başımızın çaresine bakmaya itti. Bu nedenle, neredeyse bir sonuca ulaşamadığımız konaklama arayışımızın ardından iş arkadaşımız Filipinli Lailani bizi evine davet etti ve öğrenci olduğumuz için hiçbir ücret talep etmedi. Böylece Türkiye’ye dönene kadar onun evinde kaldık. Açıkçası, onunla tanışana kadar hiç Filipinli arkadaşım olmamıştı ve bu yardımsever tavrı benim bu konudaki ilgimin asıl sebebidir. Dolayısıyla, o yaz sonunda Türkiye’ye döndüğümde Filipinli göçmen kadınlara dair bir ön araştırma yaptım ve bunun sonucunda bazı sorular belirdi aklımda: nasıl ve niçin pek çok *Filipina* göçtü/göçüyor? Niçin Filipinli göçmen kadınlar çocuk bakıcılığı, yaşlı bakıcılığı ve ev işçisi olarak hizmet sektörünün pek çok alanında öne çıkmakta? Küresel olarak “markalaşma” süreçleri nasıl? Filipinli kadınlar bakım emeği göçünü nasıl deneyimlemekte? Türünden sorular belirdi aklımda. Filipinli göçmen kadınlarla ilgili gündelik yaşamda sıklıkla karşımıza çıkabilecek bazı önemli klişeler vardır: “İtaatkar, sadakatli, güvenilir, disiplinli, uysal ve eğitilmiş iyi İngilizce konuşan vd.” kadınlarıdır onlar. Bu noktada, göçmenlerin yaptıkları işlerle geldikleri ülke arasında bir ilişki olup olmadığı anlamlı bir sorudur. Dahası, ev işçileri arasındaki çoklu farklılıkların üretimi iş gücü piyasasında hiyerarşik ücret yapısı ve etnik nişleri oluştururken, farklı toplulukların temel özellikleri ile ilgili efsanevi imajlar yaratır (Cheng, 2004a: 55). Belli işlerin belli göçmen grupları tarafından yapılıp yapılmadığına dair etnik “niş”lerin oluşup oluşmadığı saha araştırmamda gözlemlemeye çalıştığım bir konu idi (Toksöz et al., 2012: 92). Bunun yanı sıra, Chant & Radcliffe (1992), kadınların seçiciliğindeki farklılıkların genellikle eğitim, kırsal ve kent kökenli gibi nesnel ve ölçülebilir özelliklerin dahil edilmesi ile ele alındığını gözlemlemektedir (Tyner, 2004: 7). Dolayısıyla, pek çok araştırmada olduğu gibi bu etnik nişler benim de bu araştırma kapsamında analiz etmeye çalıştığım öne çıkan hususlardan biridir (Bakan & Stasiulis, 1994: 7; Barber, 2008: 1268; Camroux, 2008: 15; Cheng 2004a: 55; Faier, 2009: 44; Tung, 2000: 63; Parreñas, 2005: 24; Pratt, 1999: 216; Rodriguez, 2010: 52; Yeates, 2004: 91). Burada etnik niş verilebilecek en iyi örnek ise, Filipinli göçmen kadınların küresel emek zincirinde hizmet sektörlerinde öne çıkması ve ileri seviyede İngilizce konuşuyor olması durumudur. Bu nedenle, bu çalışmayı feminist araştırmaların bazı temel prensipleri doğrultusunda yaptım:

Kadınların deneyimlerini araştırmanın merkezinde tutmak, kadınların deneyiminden teori oluşturulabileceğini kabul etmek. Dolayısıyla, ilk olarak kadınların deneyimini merkeze almak ve onların sesine kulak vermek gerekir. Küresel kadın emeğine Filipinli göçmen kadınlar açısından bakacak olursak “kişisel olanda küresel, küresel olanda ise kişisel bir şeyler vardır. Kuşkusuz Filipinli göçmen ev işçilerinin deneyimi bu kesişme noktasını benzersiz bir şekilde somutlaştırır.” İkinci olaraksa, feminist araştırma kadınların deneyiminden teori oluşturmanın yollarını açar. Bu nedenle, bir araştırma planım ve tanımlanmış nesnelerim olmasına rağmen bir veya birden fazla hipotezi test etmek için bu alana girmedim (Lindio-McGovern, 2012: 10-11). Bir *Filipina*’ya geleneksel olarak atfedilen tüm rollerin (kadınlık, annelik, göçmen, ulusal kahraman vd.) analiz edilmesiyle birlikte bu tezde amaç, araştıran ve araştırılan gibi ikili hiyerarşik bir ilişkinin aksine yolları kesişmiş kadınların bir araya gelmesiyle ortaya ortak bir ürün çıkarmaktır. Bu çalışma, çoklu kadınlık deneyimleri ve/veya kadın deneyimlerinin çokluğu üzerine temellendirilmiştir. Vatandaşlık, araştırmacının konumu açısından içerden veya dışardan olmayı belirleyici bir etkiye sahip olabilir, fakat yüksek lisans öğrencisi, kadın ve yaz aylarında Amerika’da sezon işçisi olarak çalışıp bir *Filipina*’dan konaklama yardımı almış biri olarak sosyal konumum içerden veya dışardan olma halini muğlaklaştırdı ve kadın olarak deneyimlerimizi paylaşmak açısından bizi ortak paydalarda buluşturdu. Elbette sadece benzerliklerimize odaklanmadık. Bu karşılıklı paylaşım sürecimizde birbirimizin farklılıklarını da işin içine kattık. Görüşmeler sonrasında ise zamanla daha yakın bağlar geliştirdiğim Filipinli kadınlar oldu.

Bu çalışma kapsamında 17 Filipina¹⁰, 1 Filipino¹¹, 1 Türkiyeli kadın ve 1 Türkiyeli erkek olmak üzere toplamda 20 kişi ile birebir görüştüm. Görüşmecilerime İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde lisans öğrencisi olan Filipinli Faozah aracılığıyla ulaştım. Kendisi çalışmamla ilgili *Filipino Community*’de sık sık duyurular yaparak görüşmecilerime ulaşmamda yardımcı oldu ve bu bağlamda en büyük desteği o sağladı. Hatta bazı görüşmecilerim, görüşmeyi Faozah’ın ‘hatırı ile kabul ettiğini’ söyledi. Görüşmelerin hepsinde (üç kişi hariç) ses kaydı aldım ve bütün ses kayıtlarını

¹⁰ Filipinli göçmen kadınlara hitaben.

¹¹ Filipinli göçmen erkeklere hitaben.

deşifre ettim. Görüşmelerimi İngilizce yaptım. Çalışma kapsamında görüşme yaptığım Filipinli göçmen işçi kadınlar Türkiye’de yasal olarak çalışma iznine sahipler. Fakat Türkiye’de çalışma izni olmayan “kağıtsız” pek çok Filipinli kadın bulunmaktadır. Görüşme yapılan Filipinli kadınların çoğu Türkiye’ye Hong Kong, Singapur, Romanya, İngiltere, Ürdün, Suudi Arabistan, Afganistan, Katar, Kuveyt, Rusya gibi ülkelerden gelmiştir ve/veya Türkiye’ye gelmeden önce bu ülkelerin biri ve/veya birkaçında çalışmıştır. Birçoğu şu an hala Türkiye’de çalışmakta fakat Rose ikinci bebeğini doğurmak için Filipinler’e döndü, Nina ailesiyle birlikte şu anda Filipinler’de ve Ekim 2019’da ikinci çocuğunu dünyaya getirmek için gün sayıyor ve Ruth dadı olarak çalışmak üzere İsveç’e gitti.

Bu tez kapsamında, görüşme yaptığım Filipinli kadınların isimlerini değiştirdim ve her biri için farklı bir takma isim kullandım. Görüşmeleri tez metnime, kendi verdiğim takma isimler, yaş ve görüşme yılı bilgisi ile birlikte yerleştirdim. Bunu parantez içinde ve yaptığım alıntı sonrasında gösterdim.

Araştırmanın üç odak noktası bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye’deki Filipinli kadınlar; ikincisi, Filipinli kadınların işverenleri; üçüncü ve son olarak Filipinli kadınlar ve işverenler arasında aracı konumunda olan şirketler/danışmanlıklar. Fakat şunu belirtmek gerekir ki işverenlere ve aracı şirketlere dair yer verilen hususlar -bir kişi haricinde- Filipinli kadınların bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu çalışma aynı zamanda, Türkiye’deki Filipinli kadınlara dair “göçmen/kadın emeği” çalışmalarındaki boşluğu doldurma çabasıdır. Dolayısıyla, Türkiye’deki akademik popülerliğe karşı Filipinler’den göçen kadınlara odaklanmak alternatif bir bakış açısı sunar: Örneğin, Türkiye’de Suriyelilerle ilgili çalışmaların popüler olması. Bunu belirtmemin sebebi ise, bazı akademisyenlerden “Filipinli mi? Neden Suriyeliler varken Filipinli kadınları çalışıyorsun?” gibi tepkiler almış olmamdır. Bu bağlamda, Filipinli kadınların göç süreçleri çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Filipinli kadınların göç sürecine katılmalarının ardında ekonomik nedenler elbette vardır, fakat bu tez kapsamında kadın göçü sadece ekonomik nedenlerle açıklanmamış aksine özellikle bu indirgemeci yaklaşımlardan kaçınılmıştır. Göçen kadınlara dair feminist bakış açısıyla yapılmış araştırmaların gösterdiği gibi kadınların hareketiyle ilgili olarak özellikle şu üç indirgemeci yaklaşıma eleştirel yaklaşılmalıdır; (1) kadınların göç etme nedenlerini

sadece ekonomik nedenlerle açıklamak; (2-3) kadınların söylemsel olarak pasifleştirilme politikalarından beslenerek onları mağdur ve kurban olarak etiketlemek. Andrijašević'in (2007) çalışmasında, kadın seks işçilerinde 'insan kaçakçılığının temsil şekli' olarak tanımladığı gibi bu düzenlemeler göçmen kadınları bir klişe olarak erkek avcılarının kurbanı ve mağdurları olarak tasvir ediyor. Ona göre, bu iki mantık yalnızca kadınların failliğini önemsiz göstermekle kalmıyor, aynı zamanda gerçeği bütün karmaşıklığıyla analiz etmekte başarısız oluyor (alıntılayan Cuban, 2013: 11). Dolayısıyla bu çalışma *Filipina* göçünü salt bir okuma ile onları hem devlet göç stratejilerinin hem de patriyarkal düzenin ekonomik kurbanları veya mağdurları olarak görmez. Onlar, kararları küreselleşmiş piyasada maliyet/fayda analizlerine dayanan yetkin ve rasyonel bireylerdir (Hawkins, 2010: 59). Bu nedenle, atılacak ilk adım kadınları daha büyük anlatıların ve politik konumların basit birer aracı yahut daha kötüsü kurbanı olarak görmek yerine, birer politik özne olduklarını kabul ederek onların sesine kulak vermektir (Bora, 2008: 67). Cuban'ın ifade ettiği gibi 'dibe doğru bir yarış'la ('race to the bottom') bazıları şanslı, bazıları aldatılmış, bazıları kandırılmış hissederken (2013: 4) bu çalışma aynı zamanda bununla nasıl başa çıktıklarına odaklanmıştır. Öyleyse bu tez sayısız motivasyon ve deneyime sahip kadın göçmenlerin dinamik bir profilini sunmaktadır. Sömürgeciliğin istismarlarının yadsınamaz gerçekliğine rağmen ve onları hem sessiz, istismara uğramış mağdurlar hem de ülkenin gayri safi milli hasıllarını korumak için "yeni kahramanlar" ("modern-day-heroes") olarak üretilmiş Filipin popüler kültürünün aksine, Filipinli göçmen işçiler, kolonyal geçmişin ve günümüz devlet stratejilerinin pasif kurbanları değildir. Tarihsel olarak Filipinliler, ırksallaştırılmış ve oryantalize edilmiş ötekilik nedeniyle yetersiz olarak tanımlandılar. Bugün, hala sömürgecilik sonrası kurbanlaş[tır]madan dolayı yetersiz olarak tanımlanmaktadırlar (Hawkins, 2010: 60; Tiatco, 2013: 416). Örneğin, Lan çalışmasında, Filipinli göçmen ev işçileri için işverenlerle ilişkileri ve göçün hayatlarına olan etkisindeki karmaşıklığı ve çelişkileri görünür kılmak adına "Küresel Külkedisi" kavramını kullanır (2006: 3). Özetle bu çalışma Filipinli kadınların göç tarihine ne bir kurtarma hikayesi ne de kurban etme yaklaşımıyla odaklanma eğilimindedir. Çünkü bu her iki yaklaşım da kadınları ezilen, pasif ve sessiz olarak konumlandırır. Çalışmada, Filipinli göçmen kadınların kurgulandığı koşulları inceleyerek bu söylemdeki sorunları ve riskleri, iktidar-bilgi

ağları ile olan ilişkisini ve örtük ve açık mücadeleleri görünür kılmaya odaklanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, Filipinli kadınların göç tarihinin gettolaşmasına bir direnç olarak yorumlanmalıdır.

Tezim üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde göç kavramını toplumsal cinsiyet açısından teorik olarak tartıştım. Bu bağlamda, göçün tarihsel ve hiyerarşik yapısını ele aldım. Kadın iş gücüne artan küresel talebi ve kadın göçmenlerin çoklu göç etme nedenlerini tartıştım.

Tezin ikinci bölümünde Filipin sömürge tarihleri ve devlet gelişim stratejileri bağlamında Filipinli kadınların nasıl “üretildiği” ve uluslararası pazarda ihraç edildiğine odaklandım. Küreselleşme ve çoklu göç etme pratikleri Filipinler tarihi açısından yeni bir olgu değildir. Büyük çoğunluğu yüksek eğitim görmüş bu kadınlar sorunsuz döviz kaynağı ve ulusun “yeni kahramanları” olarak uluslararası işgücü piyasasında vasıfsızlaştırılma ve hizmet sektöründe zamansızlaştırılmayı nasıl deneyimlemektedirler? Küresel emek ihracında dil faktörü neden önemlidir? Türünden sorulara odaklandım.

Üçüncü ve son olarak, çalışma kapsamında görüşme yaptığım Filipinli kadınların hem Türkiye’den önce bulunduğu ülkelerde hem de Türkiye’de yaşadıklarını karşılaştırmalı olarak ele aldım. Dolayısıyla, bu çalışma, küresel kadınların deneyim kıyaslama yöntemiyle aktardığı bilgiler sayesinde literatüre katkı sunmaktadır.

Bu tez kişisel deneyimimden hareketle ortaya çıkmış ve İstanbul’da küresel Filipinli kadınlar üzerine alan araştırması yürüterek akademik ilgimin odağı olmuştur. Bazı meselelerin planladığım gibi gitmemesi -aracı şirketlere ve işverenlere ulaşamamak gibi- çalışmayı bu yönüyle eksik kılabilir. Fakat bu eksikliği mümkün mertebe giderebilmek, kadınların deneyimlerini, ilişkilerini görünür kılmak ve bu bağlamda gelecekteki çalışmalara ilham kaynağı olabilmek adına aracı şirketleri ve işverenleri görüşmecilerimin bakış açısıyla ele almaya çalıştım.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMININ TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN ANALİZİ

Göç başı ve sonu belli olan öncesi, sırası ve sonrası gibi keskin sınırlarla birbirinden ayrılan bağdaşık (homojen) bir olgu değildir. Göç çalışmaları konusunda özellikle yurt dışında hayli geniş bir literatür bulunmaktadır. Ben de tez çalışmamda bu literatürden olabildiğince yararlanmaya çalıştım. Göç karmaşık, çoklu ve çok eskilere dayanan köklü bir süreçtir. Dolayısıyla bu çalışma ile yapılmak istenen, genel-geçer ve tekdüze bir göç tanımından yararlanmak veya mevcut tanımları yeniden üretmek yerine kadınların deneyimlerine odaklanarak alternatif bir bakış açısı sunmaktır. Bu nedenle, bu tezin odak noktası göçün, bir yer değiştirme ve/veya yeniden yerleşme süreci olarak, farklı deneyimlerine dair literatüre bir katkıda bulunmaktır. Peki, bu ne demektir? Bu şu demektir: İnsanlar ve şeyler ilk çağlardan beri türlü amaçlardan dolayı yer değiştirirler. Dolayısıyla, göç insanların ve şeylerin yer değiştirme süreçlerine dair pratikler bütünüdür. Bu yüzden tüm bu pratiklerin sürece katılan her bir insan ve şey için benzeşip farklılaşabileceği ve/veya dönüşebileceği gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekir. Açıkça anlatılmak istenen, göç sadece insanların değil aynı zamanda şeylerin, imgelerin ve fikirlerin de bir yer değişim şeklidir (Gardner, 1993: 2). Dolayısıyla, göç başlı başına küresel bir olgudur. Küreselleşme ise, yerel piyasayı sadece sermayeye, şeylere ve işgücüne açmakla kalmaz, aynı zamanda insanların çalışma ve evlilik için sınır ötesi hareketini de teşvik eder (Lan, 2006: 18).

Başka bir deyişle, göçün tarihsel arkaplanına “öznelliklerin karmaşıklığı ve toplumsal cinsiyet, etnisite ve sınıf gibi toplumsal bütünleşme meselelerinin kesişim noktalarının daha eleştirel bir şekilde dahil edilmesi gerekmektedir” (Tyner, 2004: 7). Bununla ilgili Dünya’da ve Türkiye’de yapılmış/yapılmakta olan pek çok çalışma vardır. Türkiye’de Weyland (1994), Glenn (1986), Hondagneu-Sotelo (1994), Hong Kong’da Gamburd (2003), Parreñas (2005/2015), Tayvan ve Japonya’da (Constable, 1997; Tyner, 2004; Lindio-McGovern, 1994-1996; Lan, 2006; Faier, 2009; Vilog,

2013); İtalya’da (Zanfrini & Sarli, 2009); Paris’te Camroux (2008); İsrail’de Liebelt (2011)’in çalışmaları konuyla yakından ilgilidir.

Kadın göçüne, özelde Filipinli kadınların emek göçüne, odaklanan bu çalışma, klişeleşmiş sebepleri yeniden üretmek yerine kadınların türlü nedenlerden dolayı göç ettiği/edebileceği fikri üzerine temellendirilmiştir. Örneğin, erken dönemde Filipinli hemşireler arasında yurtdışına gitmek bir trend haline geliyor (Choy, 2003: 74). Daha da önemlisi, yaygın denizaşırı göç fenomeni ürettiği kaynaklar ve beklentiler yoluyla dönüşür ve diğerlerinden farklı bir biçimde “Filipinler’de en değerli statü belirleyicisi “yurtdışına gitme” ile ilişkili ve buna bağlı hale gelir (Lusis & Kelly, 2006: 841). Kendi ülkelerinde “erkek gibi davranan” (“tomboy” olarak adlandırılan) kadınlar, aynı cinsiyetten partnerler bulmak için ev işçisi olarak Singapur veya Hong Kong’a gidebilirler (Ueno, 2013: 55). Böylece bilimsel araştırma, tarihsel ve coğrafi anlayışımızda göç eden kadınlara ilişkin çok ihtiyaç duyulan bir düzeltme yapmıştır: Kadın göçmenlerin çeşitliliği yansıtılmış bir anlayış (Tyner, 2004: 7). Bu nedenle göç stabil bir olgu olarak değil aksine sürekli değişip dönüşen bir süreç olarak ele alınmıştır. Liebelt’in çalışmasında ifade ettiği gibi “göçmenlerin deneyimleri ve yönelimleri burada, orada ve başka yerlerdeki insanlarla olan yakınlığıyla ilgili olarak göç süreci boyunca değişir” (Liebelt, 2011: 2). Üstelik “Uluslararası düzeyde, evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır (IOM, 2004: 40). Başka bir deyişle, “göçmen işçi kendi ülkesi dışında çalışan bir kişi” demektir¹² (Dolaman, 2010: 28).

Göçe dair çalışmalar uzun yıllar boyunca kadınların hareketini görmezden gelmiş hatta yok saymıştır. Toplumsal cinsiyeti göç çalışmalarına dahil etmek, göç araştırmacılarının yıllarca görmezden geldiği şeyi telafi etmeye çalışan hedeflerimizden biridir (Mahler & Pessar, 2006: 27). Göç teorilerindeki bu cinsiyetçiliği ise “cinsiyet körü” (“gender-blind”) olarak değerlendirebiliriz. Geçmişte emek göçü ile ilgili yapılan çalışmaların neredeyse tamamı erkeklere odaklanmıştır. Fakat “erken dönem Filipin göçü nitelikli kadın işgücüne dayanıyordu (Reiterer, 2008:

¹²United Nations, United Nations Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, http://www.un.org/documents/ga/res/4_5/a45r158.htm. 28 Temmuz 2019.

38). Göç teorileri, “Erkeklerin göç sürecindeki karar vericiler olarak şu varsayımlar üzerinedir; kadınlar sadece onlara bağlı olur, göç etmeleri durumunda onlarla aynı yere gider, onlarla benzer motivasyonlara ve aynı deneyime sahip olur” (Lauby & Stark, 1988: 473). Aynı vurgu Tacoli tarafından da yapılmıştır: “Toplumsal cinsiyet uzun zamandır göçmen seçiciliğinde önemli bir değişken olarak kabul edilmesine rağmen, kadın göçü göç teorilerine sonradan ve kendi başına ayrı bir analitik kategori olarak değil göçün farklı bir formu olarak dahil edilmiştir” (1999: 660). Sonuç olarak, göçmenler çoğunlukla cinsiyetten bağımsız olarak kabul edilmesinin yanı sıra göç etme nedenleri de cinsiyet körü olarak sunulmuştur (Tacoli, 1999).

Göç ve göçmen kelimelerine de, diğer pek çok hususta olduğu gibi, söylemsel olarak cinsiyetçi anlamlar yüklenmiştir. Bu bağlamda göç terimi, erkek göçü ile eş anlamlı hale gelmiştir. Dolayısıyla, erken dönem göç teorileri kadınların hareketini yok sayarak sadece erkek göçünü kast eder bir hal almıştır. Örneğin, erken dönem Filipinli kadınların göçü yok sayılmıştır (bkz. Blanc, 1996: 185). O dönemde göçen Filipinli kadınlara dair önemli bir çalışma Dr. Patricia Brown’un (2014) *Filipinas! Voices from Daughters and Descendants of Hawaii’s Plantation Era* adlı eseridir. Bu kitap, Brown’un deyimiyle “Pasifik Okyanusu boyunca Ilocos bölgesindeki uzak köylerinden yabancı bir ülkede bilinmeyen bir hayata doğru zorlu bir yolculuk yapan, birçoğu Filipinler’in en kuzeyinden olan bu bilinmeyen kadınları gün yüzüne çıkarıyor” (Brown, 2014: xiii). Dolayısıyla, göçen kadınların deneyimlerine ışık tutmak göç çalışmalarını cinsiyet körü olmaktan kurtarır. Brown’un çalışması diğer pek çok çalışma gibi tam da buna dair bir çabanın ürünüdür. 1900’lerin başında engebeli yollar ve dalgalı denizlerde seyahat etmek kadınlar için zor ve tehlikeliydi. Fakat bu öncü ve inatçı kadınlar pes etmedi. Birkaç kuşak sonra, şimdi “diyaspora” olarak adlandırılan ve kadınların hakim olduğu yeni bir rota belirlediler (Brown, 2014: xiii) Kadınların göçlerini anlamaya yönelik böyle bir eksiklik, Türkiye’de göçün toplumsal cinsiyet analiziyle incelenmesini gerekli kılmış, ve 2000’lerin başından itibaren Türkiye’ye yönelik uluslararası kadın göçü toplumsal cinsiyet perspektifiyle incelenmeye başlanmıştır (Gülçür & İlkaracan, 2002; Erder & Kaşka, 2003; Kaşka, 2007; Kaşka 2009; Akalın, 2007). Böylelikle, Türkiye’ye yönelik kadın göçünün nedenleri, sonuçları ve niteliklerine ilişkin daha detaylı bilgiler gün yüzüne çıkmıştır

(Demirdizen, 2013: 329). Türkiye, coğrafi konumunu ve çevre ülkelere göre gelişmişliği nedeniyle uluslararası göç ve yasa dışı göç olaylarında hem hedef ülke hem de transit ülke olarak ön plana çıkmaktadır (Deniz, 2014: 175).

1960'lı yıllarda Türkiye ile Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, Fransa, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Danimarka gibi AB devletleri arasında imzalanan anlaşmalar kapsamında Türkiye'den söz konusu ülkelere binlerce işçi göç etmiştir (Deniz, 2014: 186). Türkiye uzun zamandır iltica ve göç alan bir ülke konumunda olmasına rağmen bu oldukça az bilinir (Kirişçi, 2004: 2). Türkiye aynı zamanda cumhuriyetin kuruluşundan itibaren göçmenler için hedef bir ülke konumunda olmuştur (Demirdizen, 2013: 328). Türkiye'ye 1923'ten 1997'ye kadar çoğunlukla Balkan ülkelerinden olmak üzere 1.6 milyondan fazla insan göç etti (Kirişçi, 2004: 2). 1990'larda ise işgücü göçü, eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne yönelmiştir (Koçak & Terzi, 2012: 174; alıntılanan Deniz, 2014: 187). Türkiye'nin iç-dış göç düzenlemeleriyle ilgili olarak, Türkiye'den giden göçmenler "gurbetçi", Türkiye'ye gelenler ise "muhacir" olarak adlandırılır ve Türkiye'de gurbetçi-muhacir gibi iki başlı politikalar göçle ilgili uygulamaları yönlendirmiştir (Erder, 2007: 5). Bu nedenle, Erder'in de belirttiği gibi, Türkiye'ye dair göç düzenlemeleri "gurbetçiler" ve "muhacirler" olarak ikili bir anlayış üzerine kurulmuştur (2007: 5). Türkiye'den Avrupa ülkelerine göçen gurbetçilere sosyo-politik olarak görece olumlu anlamlar yüklenmişken, daha çok Bulgar göçmenlerini ifade eden muhacirler olumsuzluğun ifadesi olmuştur. Göçmenlerin Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışmaya başlaması ise oldukça eski tarihlere gider (Demirdizen, 2013: 332). Özbay'a (2015) göre, geç Osmanlı döneminde Avrupalı dadı ve mürebbiyeler, elitlerin çocukları için olmazsa olmaz diye düşündükleri en önemli statü sembolleriydi (Özbay, 2015: 110). 20. yüzyılın ortalarından bu yana kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke olan Türkiye artık başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve çalıştığı bir ülke olmaya başlamıştır (Deniz, 2014: 184). Fakat "Göçmen ev işçilerinin Türkiye'de yaygınlaşması Gagavuz Türklerinin Moldova'dan gelişiyile olmuştur" (Akalin, 2014: 106). Türkiye'de ev ve bakım hizmetlerinde çalışan yerli (Kümbetoğlu, 2005) ve göçmen kadınlar (Ünal, 2006; Weyland, 2010; Keough, 2003; Dinçer, 2014) üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Fakat Filipinli göçmen kadınların emek göçüne dahil

olmalarıyla ilgili Petra Weyland'ın (2010) *Küresel Mekanlarda Cinsiyetlendirilmiş Yaşamlar* adlı makalesi dışında bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de ev ve bakım hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadınlara dair yapılmış çalışmaların önemli bir bölümü eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelen kadınlarla ilgilidir (Akalin, 2014: 51; Kaşka, 2009: 21). Bu bağlamda, Türkiye'deki akademik çalışmaların daha çok eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelen kadınlara odaklanması nedeniyle Filipinli göçmen kadınlar akademik ilginin dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, Türkiye'deki Filipinli kadınlara dair akademik dil genel itibariyle, "Filipinliler sayılmazsa" (Akalin, 2014: 109; Özbay, 2014: 123; Toksöz & Ünlütürk, 2011: 163) gibi harici açıklamalar yönünde olmuş, insan ticaretinde Türkiye'deki mevcut göç akımlarına daha sonradan eklenen bir algı ile rapor edilmiş (U.S. Department of State, 2007: 199); veya Filipinli ev işçileri "farklı göç akımları" olarak yorumlanmıştır (Raijman, 2003: 734; İçduygu & Toktaş, 2005: 78; Atatimur, 2008: 64; Dinçer, 2014: 49). Özbay'ın ifade ettiği gibi "Türkiye'de gözle görünür biçimde yaygınlaşan bir topluluk olmadılar" (2012: 122); gibi bir durumdan ziyade aslında onlar sadece bu zamana kadar ciddi anlamda akademik ilginin dışında bırakıldılar. Bunun yanı sıra, "Türkiye'ye gelen göçmenler "Doğu Avrupa (Romanya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi); Orta Doğu (İran ve Irak gibi) ve son olarak Asya (Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka) ve Afrika ülkeleri (Nijerya, Somali, Kongo) gibi" üç şekilde" yorumlanır (Deniz, 2014: 185).

Türkiye Filipinler arası göç tarihi 1990'larda ortaya çıkmış gibi algılansa ve Petra Weyland'ın çalışması o tarihlerde yapılmış olsa da iki ülke arasındaki göç ve/veya işçi hareketi bu yıllarda sadece ivme kazanmıştır. Üstelik Filipinler'in Türkiye ile olan tarihi Osmanlı dönemine kadar uzanır. Clarence-Smith'in dediği gibi "Araştırmacılar Ortadoğulular'ın Filipinler tarihine olan etkisini görmezden gelmiş olsa da bu yadsınamaz bir gerçektir. Sayıca az olmalarına rağmen, Filipinler üzerinde kendilerine özgü izler bıraktılar ve bu nedenle bu bilinmezlikten kurtarılmaları gerekir" (2004: 425). Bunun en görünür sebebi ise Filipinlerin bugüne kadar uluslararası literatürde sadece göç veren bir takımada ülkesi olarak ön plana çıkmış olmasıdır. Filipinler oldukça akışkan bir nüfustur. Filipinler yıllardır Meksika'dan sonra dünyadaki en büyük emek ihraç eden ikinci ülkedir (Battistella, 1995; Lan, 2006;

Reiterer, 2008; Sassen-Koob, 1987). Böylece, Filipin emek göçü özellikle akademik olarak iyi araştırılmış bir konu haline geldi (Reiterer, 2008: 37). Fakat Filipinler tarihsel ve coğrafi olarak hem göç veren hem de göç alan bir ada ülkesidir. Örneğin, “1980’lerde Filipin hükümeti, Palawan ve Bataan eyaletlerinde çok sayıda Vietnamlı mülteciye ev sahipliği yaptı” (Porio, 2007: 214). Başka bir örnek ise Osmanlı Suriyesi döneminde Ermenilerin etkin rolü verilebilir. Bu nedenle elde edilen bilgilere göre, “Ermeniler, Filipinler’in gizli gücü hakkında Suriyelileri bilgilendirmiş olabilir” (Clarence-Smith, 2004: 430). Örneğin, Osmanlı Suriyesi’ndeki eski bir Ermeni cemaati ve çatışmalara sahne olan Ortadoğu’dan Ermeniler 1860’lı yıllardan itibaren uluslararası koruma altındaki Lübnan dağlarına sığındı (Lang, 1981:70-5; alıntıl原因 Clarence-Smith, 2004: 430). Bu nedenle, Filipinler hem göç alan hem göç veren adalar ülkesi olarak aynı zamanda sığınmacılara ev sahipliği yapmış ve ticari anlamda coğrafi olarak oldukça önemli bir konuma sahip olmuştur.

Kadınlar vardır ve yüz yıllardır türlü nedenlerden dolayı yer değiştirirler. Bu noktada, göç teorilerine dair cinsiyet körlüğünü cinsiyetçi devlet stratejilerinden ve ataerkil düzenden bağımsız düşünemeyiz. Bütün cinsiyetçi devlet politikaları ve ataerkil düzen kadınların göç etme ve etmeme/edememe kararlarında oldukça etkili bir role sahiptir. Bu bağlamda, James Tyner (2004); Anna Guevarra (2010) ve Robyn Rodriguez (2010) gibi araştırmacılar, Filipinler ile ilgili, göçü ve göçmenlerin onların bünyesinde yaşadıklarını düzenleyen/denetleyen kurumlarla ilgili ayrıntılı çalışmalar yapmıştır. Cinsiyetçi devlet politikalarına örnek olarak Caroline Brettel (1995), Portekiz hükümetinin 1989 yılına kadar nasıl yalnızca erkeklere pasaport çıkarma izni verdiği üzerine çalıştı. Ailelerinin ise erkeklerin pasaportlarıyla seyahat etmesi bekleniyordu. Politika değiştiğinde, kadınlar pasaport çıkarabildi, fakat devlet politikası ve ataerkil otoritenin açık bir anlaşması olarak kocalarının izni olmadan yurtdışına seyahat etmeleri yasaktı (Mahler & Pessar, 2006: 39). Dolayısıyla tüm bu cinsiyetçi devlet politikaları ve patriyarkal düzen kadını erkeğe bağımlı kılmıştır/kılar ve göç, kültürel cinsiyetçi varsayımların yanı sıra hem devlet yönetimi ve hem de toplumsal otorite ile şekillendirilir (Malhotra et al., 2016: 134). Özetle, kadınların göçünü yok sayan cinsiyetçi devlet politikaları ve patriyarka masum değildir. James Tyner *Made in Philippines* adlı çalışmasında, Filipinli göçmenlerin Marcos’un emek-

ihracat politikası altında büyük bir öneme sahip devlet göç aygıtı olarak tasarlandığını ileri sürüyor. Tyner’a göre, Filipinli göçmenler devlet kurumları tarafından aktif olarak sermaye birikiminin arttırılması için üretildi (2004: 19). Bu nedenle kadın göçü, toplumsal cinsiyet asimetrilerinin yeniden yapılandırılmasının hem nedeni hem de sonucu olarak tanımlanabilir (bkz. Tienda & Booth, 1991; alıntıl原因 Tacoli, 1999: 660). Coğrafya alanında, Dunn, göçe yönelik somutlaşmış bir yaklaşımın en az beş önemli bulgu ortaya koyduğunu öne sürer:

Göç o kadar serbest değildir; harekete erişim değişkendir; empoze edilen hareketliliğe maruz kalmanın haksız yere yayıldığını (dini ve ırksal zulüm, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm, siyasal zulüm vd.); hareketlilikle ilgili maliyetler (sadece çıkarlar ve şirketler değil); ve bu bedenlerin eş zamanlı olarak hem akışkan hem de belirli bir yere yerleştirilmiş olması (2010: 5).

Son olarak, göçmen kelimesi de tarihsel olarak politik bir arkaplana sahiptir. Bu bağlamda, James Tyner çalışmasında önemli bir soru sorar: “Göçmenler” nasıl üretilir, tasarlanır, ifade edilir ve anlaşılır hale gelir? (2004: 3). Daha da önemlisi Tyner Michel Foucault’un çalışmalarından yola çıkarak, göçlerin ve göçmenlerin söylemsel olarak üretildiğini öne sürer.

1.1. Filipinli Kadınların Çoklu Küresel Göç Motivasyonları, Ekonomik İndirgemecilik ve Fakirlik Söylemleri

Eğer her başarılı erkeğin arkasında bir kadın varsa, her başarılı kadının arkasında da bir dadı vardır (Cheever, 2003: 31).

Filipinli kadınların çoklu göçleri nasıl ve niçin üretilmiştir? Neden istihdam edildikleri işler hizmet sektörü gibi belirli alanlarla sınırlıdır? Başka bir deyişle, bu alanlarda istihdam ediliyor olmalarının cinsiyetçi söylemler ve ırksallaştırılmış yargılarla ilişkisi nedir? Türkiye’de bakım hizmetlerinde göçmen kadın emeği görece uzun bir süredir bilinen bir olgu olmakla birlikte bu konu üzerinde yapılan çalışma sayısının oldukça az olduğu görülmektedir (Gökbayrak, 2009: 74). Bunun yanı sıra, “Toplumsal cinsiyet ve göç üzerine yapılan çalışmalar, çoğunlukla kadınların ve erkeklerin nasıl ve neden göç ettiği üzerine, çalışma ve yaşam pratiklerine odaklanmaktadır” (Gökbayrak, 2009: 74; Malhotra et al., 2016: 114). Bu çalışma kapsamında irdelenmiş en temel sorulardan biri olan Filipinli kadınlar nereye, niçin ve

nasıl göç eder? sorusu pek çok çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da temel yapı taşıdır. Filipinli kadınlar Türkiye’de özel ve çalışma hayatlarını nasıl deneyimlemektedirler? Bu çalışma kapsamında, Filipinli kadınların göç deneyimlerinden, mevcut teorilerin yeniden analizinin yanı sıra, yeni teoriler üretilebileceği fikri üzerinde durulmuştur. Benim araştırmam da, “dünyanın farklı yerlerinde benzer bulgulara rastlayan diğer araştırmacılar gibi, göçmenlerin Filipinler’den ayrılmak için farklı nedenleri olduğunu ve onların oldukça çeşitli bilgi kaynakları ve sosyal ağlardan yararlandıklarını ortaya koyuyor” (Barber, 1997: 41; Battistella & Asis, 2011: 22; Ehrenreich & Hochschild, 2003: 19; De Regt, 2009: 568; Sayres, 2004: 18; Tacoli, 1999: 670; Zanfrini & Sarli, 2009: 33; Moors & De Regt, 2008: 155). Sözü ettiğim kadınların birçoğu ekonomik nedenlerden dolayı göç ettiğini belirtmiş olsa da aynı zamanda göçü şiddet uygulayan, sarhoş, istismarcı (Anderson, 2001: 29) çalışmayan ve aldatan kocalardan kaçmanın tek yolu olarak görüyorlar. Buna karşılık etnografya çalışmaları genellikle, kadınların göç etme kararlarında toplumsal faktörlerden ziyade ekonomik nedenlerin ön planda olabileceğini (Liebelt, 2011: 6) gösterme eğiliminde oldu. Fakat, ekonomik olmayan faktörler veya en azından o an için doğrudan ekonomik olmayan faktörler de bir kadının göç etme kararını etkiler. Özetle, bir kadın göç ederek yaşlı aile bireylerinin bakım beklentisinden kaçabilir, maaşını kocasına veya babasına vermekten veya istismarcı bir kocaya boyun eğmekten vazgeçebilir (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 11). Bununla birlikte, birçok ülkede Ortadoğu’da ve başka yerlerde ev işlerinde çalışan kadınlar başka nedenlerle sınırları aşmış ve ev işlerinde çalışmaya başlamış olabilir. Örneğin; Mısır’daki Sudanlı mülteci kadınlar (Ahmed 2003); Lübnan’daki Kürt kadınlar (Jureidini & Moukarbel 2004); Batı Şeria’daki Filistinli mülteci kadınlar (Moors 1995) ve Yemen’deki Somalili kadınlar (De Regt 2007) ev işlerinde çalışan mülteci kadınlardır (Moors & De Regt, 2008). Moors ve Regt’in ifadesiyle, “Bu kadınlar ülkelerinden işçi olarak ayrılmadıkları için konumlarından dolayı emek göçü tartışmalarının dışında kalırlar” (Moors & De Regt, 2008, s. 155).

Günümüzde, “genel göçe ilişkin neo-klasik teorilerde; ekonomik indirgemecilik içerisinde, sosyal yapılardan çok bireysel kararların etkinliği inceleme konusu edilmiştir” (Dedeoğlu & Ekiz-Gökmen, 2011: 20). Peki neo-klasik teoriler

nedir? Çağdaş göç teorilerinin başlangıç noktası olarak görülen neo-klasik teori göç olgusuna hem makro hem de mikro bir çerçevede yaklaşır. Bu teoriye göre göç, işgücünün çeşitli pazarlarda karşılaştığı getiri farklılıkları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. En temel çalışmalar, ilk olarak ekonomik süreç içerisinde göçü açıklamaktır (Özcan, 2016: 195). Temel olarak, göçü indirgemeci bir yaklaşımla/yaklaşımlarla açıklamaya çalışmak buna sebep olan başka olayları görmemizi engeller. Bunun yanı sıra genellikle göç, bireyin değil bir sosyal grubun ekonomik stratejisi olarak analiz edildi (Liebelt, 2011: 59). Örneğin, göçü sadece ekonomik nedenlerle açıklayamayacağımız gibi sadece bireysel veya grup olarak alınmış bir karar olarak da açıklayamayız. Bununla birlikte, hem kadınlar hem de erkekler için göç toplumsal sorunlara karşı bireysel bir çözüm haline geldi (Hochschild, 2003: 18). Perrot'a göre, bazıları ekonomik ya da siyasi nedenlerden ötürü zorunlu olarak göç etse de, kadınlar sadece zorunluluktan değil kendi istekleriyle de göç etmektedirler (Perrot, 2005: 432). Bir Filipinli kadın için göç etmek bazen kendi ülkesinde çalışmaktan daha iyi bir fırsat olabilir. Filipinliler küresel ev hizmetçisi olmanın, Filipinler'deki bir fabrikada çalışmaktan daha kazançlı olduğunu düşünmektedirler (Weyland, 2010: 126). Bazı araştırmacılar, ulusötesiciliği öncelikle birey ölçeğinde konumlandırma eğiliminde onu küreselleşmenin diğer boyutlarından ayırmak için kesin bir tanım sunarken, diğerleri bunun küresel eşitsizlik, bağımlılık ve güç ilişkileri bağlamında eleştirel bir yaklaşımla ele alınması gerektiği konusunda ısrar etti (Lusis & Kelly, 2006: 832). Ekonomik koşulların göçü kadınlara bir çözüm olarak sunduğu kuşkusuz bir gerçektir. Örneğin Wenona Giles (1992), "işçilerin ekonomik ihtiyaçlar, aile baskısı, toplumsal cinsiyet rolü ve sınıf durumu gibi nedenlerden dolayı niye ağır, aşağılayıcı ve etiketlenmiş mesleklerde sıkı çalışmak zorunda olduklarını" açıklıyor. Fakat göç etmenin nedenleri üzerine yoğunlaşırken gözden kaçan bir husus vardır. O da şudur; ekonomik koşullarla kadınların göçünü analiz etmeye çalışmak tek başına yetersizdir. Örneğin, Choy (2003) erken dönem Filipinli hemşire göçü üzerine yaptığı çalışmasıyla kadınların göç etme nedenleriyle ilgili çeşitliliğin görünür kılınmasına katkı sağlamıştır. Ona göre, Filipinli hemşirelerin yurtdışına göç etme arzusu ekonomik bir mantığa indirgenemez, aksine Filipinler'in ulusal sınırları dışında elde edilebilecek eşsiz bir sosyo-kültürel yaşam ve ekonomik başarı için bireysel ve kolektif arzuları yansıtır (Choy, 2003: 6). Ulusötesi emek göçü, yaşamın tüm

alanlarında önemli etkileri olan çok yönlü bir fenomendir (Brenda et al., 1999: 114).

Tarihsel olarak, Filipinlerden dünyanın pek çok yerine yayılan emek göçü Filipinlerin resmi olarak Amerikan sömürge bölgesi haline geldikten sonra (1902-1934) Amerika'ya göç etmesiyle (Blanc, 1996: 185) dalga dalga gerçekleşmiştir: birincisi 1903'te başlayan ABD'deki ilk tarım işçileridir; ikincisi 1945'ten 1960'ların sonlarına doğru binlerce tıp uzmanının Amerika ve Kanada'ya gitmek için ülkelerini terk etmesi; Marcos'un sıkıyönetim rejimi altındaki üçüncü dalga ise, ilk ikisinden farklı olarak sayıca çok daha fazla olan göçmenlerden ve günümüze kadar devam eden bir göç sürecinden oluşmaktadır (Tolentino, 1999: 57). Örneğin Espiritu (2003), Filipinler'den Amerika'ya göçün ve bundan kaynaklanan ulusötesi uygulamaların Güneydoğu Asya'da Amerikan sömürgeciliği, ırksallaştırılmış ve cinsiyetçi temsilleri, siyasi-ekonomik bağımlılığından dolayı küresel kapitalist sisteme dahil edilmesiyle ortaya çıktığını öne sürüyor. Bu nedenle, "ulusötesiciliğe eleştirel yaklaşmak onu göç sürecinden ayırır ve daha geniş bir fetih ve küresel kapitalizm tarihi içine yerleştirir" (Espiritu, 2003: 72). Göçmenler, ev işlerinde çalışmaya "zorlanmışlardır" düşüncesinin altında yatan sebep çoğunlukla fakir ve mazlum olarak görülmeleridir (Constable, 2007: 10). Göçmen kadınlar; iş bulamama, birikim yapma, borçlarını ödeme, çocuk veya torun okutma, eşlerinin çalışmaması gibi sebeplerden dolayı Türkiye'ye göç kararı almıştır (Uğur & Yanık, 2016: 75). Örneğin görüşmecim Carmel'in¹³ göç etme hikayesi kocasının sorusu ile başlıyor: "Kocam bana, 'Ne zaman yurtdışında çalışmaya gideceksin?' diye sordu. Şok oldum. Çünkü çoğu koca karısının çalışmak için uzağa gitmesini özellikle istemiyor ve bunu duyduğu zaman çok sinirleniyor."

Tacoli'ye göre, ekonomik motivasyonlar genellikle 'dünyayı görme arzusu' ve yurtdışında çekilmiş göz alıcı bir biçimde modern ve Batılılaşmış görünen resimlerini gönderen tanıdıklara ve yurtdışından ziyarete gelen akraba ve arkadaşlarına imrenme gibi pek çok nedenden açıkça ayırt edilemez. Nitekim, göçlerin arkasında yatan sebeplerin karmaşıklığı zaten genellemeleri engeller (Tacoli, 1999: 668-669). Zanfrini ve Sarli'nin çalışmasına göre, göç etmeye neden olan sebeplerden biri yeni bir kültürü

¹³ Görüşme yapılan Filipinli göçmen kadınların kendi isimleri değiştirilmiştir.

deneyimleme arzusudur (Zanfrini & Sarli, 2009: 99-100). Bir diğerkadınlaş[tırıl]mış trend ise Filipinli kadınların Batı toplumlarına ve Asya'daki sanayileşmiş ülkelere evlilik göçmeni veya gelin olarak göç etmesidir. Amerika, 1989'dan 2007'ye kadar her yıl yaklaşık beş bin Filipinli kadının "göç için evlendiği" en popüler hedef ülke idi ve Filipinliler'in yabancı partnerlerle olan evlilik oranı yüzde 40.89'a varıyordu. Filipinli evlilik göçmenleri için diğerkö önemli ülkeler ise Avustralya, Kanada, Almanya, Japonya, Norveç, İsveç, Güney Kore, Tayvan ve İngiltere'dir (Bonifacio, 2009: 142). Evliliğin büyük ölçüde romantik aşka dayandığını kabul eden yaygın efsane vatandaşlık elde etmek için evlenen yabancı gelinleri evlilikte hile yapmakla suçladı (Lan, 2006: 154). Dolayısıyla kadınlar niçin göçtü/göçüyor sorusuna verilebilecek genel geçer ve/veya tek bir yanıt aramak anlamsız bir çabadır. Göç sadece ekonomik nedenlerle açıklanabilen bir olgu değildir. Göç etme, evli ve bekar kadınlar için farklı nedenlerin bir sonucu olabilir. Örneğin, olgun bekar kadınlar, kardeş kontrolünden kaçmak istedikleri için göçebilir. Göç evli kadınlar için ise, toplumsal olarak kabul edilebilir bir yol olarak sosyal bir damgaya maruz kalmadan mutsuz evliliklerinden kaçmanın bir yolu olabilir (Tacoli, 1999: 670). Daha da önemlisi, Filipinli işçi kadınların öznelinde, Rhacel Salazar Parreñas'ın bize söylediği gibi, Filipinler'de göç bazen "Filipinler'e özgü bir boşanma" ("Philippine divorce") şekli olarak adlandırılır (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 11). Genç bekar kadınlar için, göç ailelerine ilişkin olarak finansal ve duygusal bağımsızlıklarını kanıtlamanın bir yolu olabilir (Tacoli, 1999: 670). Nitekim, finansal düşüncelerle örtüşen genellikle değişim, dünyayı görme ve farklı bir deneyim yaşama arzusudur. Bu genellikle kariyer çıkmazının yol açtığı ailevi problemlerden Filipinler'deki yaşamdan genel bir memnuniyetsizliğe kadar uzanır (Tacoli, 1999: 670). Mesela Filipinler'de kırsal alandan kente göç etmek de benzer sebepler içerir. Sayres'e göre, ev işçilerinin Metro Manila'ya taşınmalarındaki başlıca nedenler yüksek maaşlı daha iyi bir işte çalışma umudu, ailelerine yardım etme isteği, Manila'yı görme şansı, geldikleri bölgelerdeki zorlu yaşam koşulları ve iş olanaklarındaki eksiklik veya kendi evlerindeki zulümden kurtulma çabasıdır. Bunun yanı sıra, Manila'ya yeni gelen bazı hizmetçiler, ev işlerini fabrikada çalışmak ve diğerişlere girebilmek için bir basamak (*stepping stone*) olarak görüyorlar (Sayres, 2004: 8).

Filipinli kadınların tüm korunmasızlığa rağmen, yurtdışındaki daha iyi yaşam fırsatları için kendi “boğazına bıçak dayadığı” (Tagalog dilinde *kapit sa patalim*) düşünülüyor. Böylece kadınlar daha fazla maddi kazanım için her şeyi yapabilecek “gönüllü kurbanlar” oluyor (Suzuki, 2000: 149). Bu bağlamda, Filipinliler üzerine yapılan araştırmaların çoğu, kızların ailelerine yardım etmek için genellikle nasıl göç ettiklerini ortaya çıkarma eğiliminde oldu (Lauby & Stark 1988; Tyner, 2004: 88; Fish, 2017: 4). Örneğin bir Filipinli kadının denizaşırı performans sanatçısı (Overseas Performing Artist OPA) olarak göçe karar vermesi annesinin televizyon reklamı sonrası kızını “teşvik etme”si ile yakından ilgili olabilir. Fuwa ve Anderson’un Japonya’daki OPA’lar üzerine olan çalışmasına göre, “annesini televizyonda OPA alımıyla ilgili bir reklam gördü ve Julia’yı başvurması için teşvik etti” (2006: 129). Sheba George (2005) Hindistanlı (*Keralite*) hemşirelerin göç etmesine yönelik yaptığı çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerinin ve statü yükümlülüklerinin kadınların Hindistan’daki üniversitelere kaydolma ve Amerika’da iş bulma motivasyonlarının kilit noktası olduğunu öne sürdü. Bu kadınların aileleri bir “hayatta kalma stratejisi” olarak, onları hemşirelik okullarına devam etmeleri ve daha iyi bir gelir elde etmek için göç etmeleri konusunda teşvik etti (Cuban, 2013: 125). Benim araştırmama göre ise, yukarıda bahsedilen göç nedenleri benzerlik gösterir fakat buna ek olarak göç bazen ‘planlanmamış bir süreç’ veya çoğunlukla basamak (*stepping stone*) anlamına gelir. Avrupa Birliği üyesi olmayan işçiler, özellikle Filipinler’den çoğu önceden sağlık uzmanı olan işçiler ev işlerinde çalışmayı kariyer geleceği için ‘basamak’ olarak görüyorlardı. Çünkü ekonomik nedenler gibi İngiltere’ye gitmek için güçlü sebepleri vardı (Cuban, 2013: 126). Örneğin görüşmecim Rose Türkiye’ye gelişini şu şekilde ifade etmektedir: “Türkiye’ye gelmeden Suudi Arabistan’da idim. Türkiye’ye gelmeyi planlamamıştım.” Sonuç olarak bu tez kapsamında, Filipinli kadının emek göçü sadece ekonomik boyutuyla değil, kültürel, siyasal, toplumsal ve toplumsal cinsiyet boyutuyla bir bütün olarak ele alınmıştır.

Sadece ekonomik nedenlere odaklanmak göçe neden olan başka hususları görmemizi engellediği için riskli ve tehlikelidir. Bu bağlamda, salt ekonomik nedenlere odaklanmak Filipinli kadınların göçünü aslında göçün feminizasyonu ile doğrudan ilişkili olarak “fakirlik/yoksulluk” söylemleriyle bağdaştırır. Nitekim,

Filipinli kadınlar baskın olarak yoksulluğun ve insan ticaretinin kurbanları olarak tanımlanmakta ve onların ikincil konumları vurgulanmaktadır (Suzuki, 2008: 75). Bir *Filipina*'nın göçüyle ilgili bilinen en yaygın yoksulluk söylemi ise eğlence ve fuhuş sektörüyle ilgilidir. Bu kadınlar doğrudan yoksulluğun kurbanı olarak mağdur edebiyatıyla tasvir edilirler. Örneğin, Filipinli kadınların eğlence sektörüne bağlı göç hareketi, genellikle cinselliği daha iyi bir yaşam için araç olarak kullanan *aşırı yoksul kadınlar* (*poverty-stricken women*) olarak tasvir edilmektedir (Tyner, 2004: 87). Aslında, yoksulluk söylemi, genel olarak kadın göçü ile ilgili pek çok araştırmanın temel belirtisidir. Akademisyenler, gazeteciler, aktivistler çoğunlukla ve özellikle göçmen kadınların yüzleştiği yoksulluğu yazarlar. Böylece, Iyori Naoko (1987: 87) şöyle yazıyor: “yoksulluk... göçmen kadınların ortaya çıkmasının temel nedenidir” (Tyner, 2004: 87). Çaresiz “köle-bebek” (“slave-doll”) imajının aksine (Suzuki, 2000: 149); “eğlence sektöründe çalışan” Filipinli kadınlar için bir diğer hakim kurgu, *panalo* (Tagalog) veya “kazananlar” olarak eve dönmek için cinsellik satan kadın” imajıdır (Ballescás 1992: 88; alıntıl原因 Tyner, 2004: 128). Bu tür örneklemelelerde, eğlence sektöründe çalışan Filipinliler para ve mal mülk elde etmek için fakir ve *yakuza*¹⁴ kontrollü mağdurlar olarak bu gibi klişeleri kendi çıkarları için kullanıyor (Suzuki, 2000: 149). Fakat göçmen Filipinli kadınları nedensel olarak “fakirlik/yoksulluk” söylemleriyle analiz etmenin kendisi de yetersiz kalır. Çünkü bu kadınların hareketi tamamıyla fakirlik kavramıyla açıklanamaz. Yeniden üretim emek göçünün politik ekonomisi, göçmenlerin hareketlerindeki en önemli motivasyonları anlamamızı zorlaştırıyor. Yoksulluk, çoğu kez göçün kadınlaşmasının ana motivasyonu olarak tanımlanmakla birlikte, kadınların göçü zorunlu olarak en fakir ülkelerden en güçlü ülkelere doğru değildir ve gerçekten de bazı yoksul ülkelerde kadınların göçü sınırlıdır. Filipin ve Bangladeş vakaları kadınların göç etmesi için ekonomik nedenlerin tek başına yeterli olmadığını gösteriyor. Mesela Bangladeş, Filipinler’e göre çok daha fakir bir ülke ama kadınların göçü sınırlandırmakta ve yoksulluğu kadınların dövizlerine dayandırmamaktadır (Donato et al., 2011; Oishi 2005; Malhotra et al., 2016: 134).

¹⁴ Japonya’daki suç gruplarına denir.

Bu kadınlar “sömürge zihniyetinden” (Hawkins, 2010: 60) doğan para için her şeyi yapabilecek “kurban veya mağdur” olarak lanse edilmelerini kendileri de “eskiden sömürgeleştirilen pek çok ulusta olduğu gibi kalıcı mağdur zihniyetini benimseme eğilimindedirler” (Hawkins, 2010: 55). Buna karşılık bu durum hem kendileri hem de geride bıraktıkları aileleri için direnç mekanizmalarını görünür kılmaktadırlar. Örneğin, buradaki kurban ve mağdur olma durumunu göçlerin kendisi tetikler. Araştırmacılar göçmenlerin pasif olarak göç ettikleri toplulukları özümsemediklerini ve talepler ve vaatlerle ilgili aktif olarak müzakere ettiklerini ortaya koymaktadır (Constable, 1996, 1999, 2007; Parreñas, 2001, 2015). Örneğin, Faier’in çalışmasına göre, “fırar (*running away*), ulusötesi göçmenlerin yurtdışındaki yaşamlarına ilişkin hayalleri ve beklentileri ile talepler ve kısıtlamalar arasında ortaya çıkan hayal kırıklığı yaratan boşlukları müzakere ettiği bir araç haline geliyor” (Faier, 2008: 633). Amerika gibi “eski” emperyalist ülkelerde yapılan sömürge sonrası çalışmalar, eski sömürge öznelerinin belirgin bir şekilde çarpıtılmış bir imajını üretmektedir. Burada sömüren-sömürülen ilişkisinde failleri ve mağdurları ayıran net çizgiler var gibi görünüyor. “Eski” emperyalist ülkelerin araştırmacıları genellikle basite indirgenmiş ayrımlara sahiptir ve bu nedenle, eski sömürge halklarını sömürge sonrası bir dünyada daimi kurbanlar olarak görmeye devam ederler (Hawkins, 2010: 55). Bu noktada, “İşçi sadece bir mağdur, muhtemelen çok çalışkan bir mağdur, belki de güç yapısını “anlayan” anlayışlı bir mağdur, hatta eşitsizlik yapılarına karşı sınıf bilinçli bir mağdur olarak görev yapıyor (Constable, 2007: 10). Bazı araştırmacılar bu gibi söylemlere karşı alternatif kullanımlar tercih etmişlerdir. Örneğin, Soco neden kozmopolitanizim çerçevesinden bakmaya karar verdiğini şu şekilde ifade eder: “kadın emek göçmenleri hakkında kahraman veya mağdur olarak gören mevcut söylemlerin düalizminden kaçınan dolayısıyla farklı bir yorumu ve dil kullanımını mümkün kıldığı düşüncesiyle kozmopolitanizim kavramını kullanmaya karar verdim (Soco, 2008: 2). Bu bağlamda, Hawkins şu önemli soruyu sorar: “Batı egemenliğindeki araştırmacılar, Filipinliler’in kendilerini kendi terimleri ve kendi standartlarıyla tanımlamasına izin verebilir mi?” (Hawkins, 2010: 60).

1.2. Eğitimli ve Meslek Sahibi Kadınların Küresel Pazarda Vasıfsızlaş[tırıl]ması

Filipinler, son derece yüksek eğitimli işgücü ihraç eden bir ülke olarak tanıtılmasının yanı sıra mükemmel bir İngilizce yeterliliğine sahip hizmet ve bakım sektörü işçileri gönderen önemli bir kaynaktır (Constable 1997; Lan 2003; Parreñas 2001; Pratt 1997; Guevarra, 2010; Soco, 2008/2011; Martin et al., 2004; Mani, 1996; Jose, 2003; Lusi & Kelly, 2006). Cuban'ın şu sorusu tam da bununla ilgilidir: “Meslek sahibi göçmen kadınlar neden gereğinden fazla nitelikli oldukları işler için göç ediyorlar?” (Cuban, 2013: 2). Görüşmecilerimin çoğu, “o kadar yolu evde çalışmak için” geldiğini belirttiğinde aslında niteliksizleştirildiklerinin farkında olduğunu gösteriyorlardı. Nitekim, “nitelikli göçmen işçiler, ev işlerinde çalışmak için göç ederken prestij kaybı ve mesleki statüde zarar göreceği fikrine kendini hazırlamıştı” (Sullivan & Gunasekaran, 1993: 236). Genellikle, seçkin ailelerin lüks evlerinde çalışmak için ulusal sınırlar boyunca göç ediyorlar... Bu nedenle, ev işleri küresel ekonominin hayati bir bileşeni olarak kişisel bakım emeğine giderek artan bir güven duyuyor (Fish, 2017: 4).

Göçmenlere dair kabul görmüş yaygın geleneksel imaj çoğunlukla onların alt sınıf, vasıfsız ve eğitimsiz oldukları üzerinedir. Fakat Cheng'in (2004) belirttiği gibi, Filipinler alışılmışın dışında bir vaka sunar ve Filipinli göçmenler geleneksel göçmen imajlarından farklı olarak ille de alt sınır, köylü, vasıfsız ve eğitimsiz değildir. “Filipinli göçmenler genellikle işçi sınıfına mensup göçmenler olabilir fakat orta sınıf, şehirli, iyi eğitim almış ve göç etmeden önce Filipinler'de profesyonel olarak çalışmış olanlar da oldukça fazladır” (2004a: 47). Bu çalışma kapsamında görüşme yapılmış Filipinli kadınların çoğu yüksek eğitim almış kadınlardır. Yüksek eğitim almış kadınların hizmet sektöründe çalış[tırıl]maları ise vasıfsızlaştırma (deskilling) ve/veya mesleksizleştirme (deprofessionalisation) olarak tanımlanmaktadır (bkz. McKay, 2001; Pratt, 1991/1992/1999; Cuban, 2013). Cuban'a göre, “vasıfsızlaştırma işçilerin niteliği ile çalıştığı yer/yaptığı işin birbiriyle örtüşmemesine denir” (2013: 149). Lindio-McGovern, nitelikli işçi göçü (beyin göçü) ihracatını gönderen ülkeye zarar verdiği için “beyin israfı” (“brain waste”) olarak tanımlar. Çok sayıda göçmen ev işçisi, hemşirelik ve öğretmenlik gibi yüksek eğitim almış fakat almış oldukları eğitim

ziyan edilmiştir (Lindio-McGovern, 2012: 39). Yurtdışında hizmetçi olarak çalışmayı kabul edenler “az prestij ama daha fazla para” için bu seçimi yaparlar (Martin et al., 2004: 1559). Dünya düzenindeki sosyal prestij ırksallaştırılmış olmasının yanı sıra aynı zamanda cinsiyetçidir (Rodriguez, 2010: xix). Giderek artan göç beceri durumuna göre belirlense de (Connell, 2012: xvi); hemen hepsi üniversite eğitim almış Filipinli kadınlar küresel alanda hizmet ve eğlence sektöründe istihdam edilmeleriyle vasıfsızlaştırılırlar.

1.3. Yerelerde İşverenlerin İtibar Koruma ve/veya Arttırma Politikası: Küresel *Filipina* İstihdamı

Filipinli kadınların küresel pazarda ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç etme nedenlerine ve bundaki çeşitliliğe yukarıda biraz değinmiştik. Bu çeşitlilik göçen *Filipina* kadar işverenlerin *Filipina* istihdamı için de geçerlidir. Dünyanın pek çok yerinde, ev hizmetlerinde çalıştırmak üzere küresel *Filipina* istihdam etmenin de türlü nedenleri olabilmektedir. Göç, hem kültürel cinsiyetçi varsayımlar hem de devlet ve toplumsal kontrol ile şekilleniyor (Malhotra et al., 2016: 134). Bu nedenlerden en bilineni ise İngilizce konuşan *Filipina* istihdamının bir çeşit statü göstergesi olmasıdır. Benzer şekilde, yerli kadınların istihdamı ev işçileri için artan talebin nedeni olarak kabul edilirken, Suudi Arabistan’da üst sınıflar arasında, hizmetçiler ve dadılar statü göstergesi olarak kabul ediliyor (Oishi, 2005: 20). Farklı etnik gruplardan istihdam edilen göçmen kadınlar lüks hayatın bir statü göstergesidir. Göçmen kadınlar, bu ırkçı hiyerarşik düzende maaşlarına bağlı olarak konumlandırılır. Örneğin, bu hiyerarşik yapıda en yüksek maaşı Filipinli kadınlar alırken Endonezyalı, Sri Lankalı ve Afrikalı kadınlar düşük statü ve daha düşük ücretlere tabi tutulmaktadır (Fish, 2017: 4; Fernandez, 2010: 251). Bu nedenle, Filipinli göçmen kadınlar küresel hizmet sektöründe çoğunlukla statü göstergesidir (De Regt, 2009: 568). Fakat bu göstergenin en somut ve maddi belirleyicisi maaşlardır. *Filipina*’nın maaşı küresel pazarda çoğunlukla Amerikan doları olarak ödenmektedir. Maaşların en önemli belirleyicisi ise Filipinler ile gidilen ülke arasındaki ikili anlaşmalardır. Fakat Türkiye ile Filipinler arasında minimum maaş hakkını korumak için ikili bir anlaşma olmamakla birlikte

maaşlar işverenler, hizmetçiler ve aracı şirketler olmak üzere üçlü müzakereyle belirlenmektedir.¹⁵ Bu nedenle, ekonomik kriz dönemlerinde ücretlerde ani düşüşler yaşanması daha olası bir hal almaktadır (Özbay, 2012: 123). Maaşlarının diğer etnik gruplara kıyasla fazla olmasının en önemli ilk iki sebebi yüksek eğitim almış olmaları ve İngilizce dilini iyi bilmeleridir (Bu konu sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır). Yukarıda belirtilenlere ek olarak, Yunanistan, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinin çoğunda “Pahalı olan Filipinli hizmetçiler fazladan bir sembolik kazanç sağlar” (Anderson, 2003: 106; Guevarra, 2010: 127; Weyland, 2010: 124).

Bunun yanı sıra, işverenler açısından “işe alma” fikri çoğunlukla “satın alma”yla aynı anlama geldi (Constable, 2007: 47). Örneğin, Yemen’de işverenler yerli ev işçilerinin “ailenin sırlarını” (*asrar al-bait*) yayacağından veya onların servetini gördüklerinde kıskanacağından ve nazar edeceğinden korkar. Yemen’de, aile itibarı prestij ve şerefi korumada kilit unsurdur (bkz. Meneley 1996; alıntıl原因an De Regt, 2009: 571). Dickey (2000) dedikodunun Hindistan’daki aileler için işe alma konusunda en büyük tehditlerden biri olduğunu söyler. Bunun yanı sıra, bu bilgilerin göçmen ev işçileri tarafından muhafaza edildiğine inanırlar (De Regt, 2009: 571). Bununla birlikte, Türkiye’de göçmen kadınların ev işlerinde istihdamı genellikle yerel işgücü eksikliğinin bir sonucu olarak görülmektedir. Fakat Ella, yukarıdaki örneklere benzer olarak eğitilmiş çalışan işverenlerin kendi ülkesinden birini istemedikleri için göçmen kadınları işe aldıklarını söylüyor. Ona göre, “İşverenler genellikle eğitilmiş ve çalışıyor ve kendi ülkesinden bir hizmetçi istemiyor. Böylece, yabancı kadın işe alıyor” (Ella, 41, 2018).

Geç Osmanlı döneminde ise batılı dadı ve mürebbiyeler hem Avrupai yaşam biçiminin simgesi oldular hem de hane halkına bir statü kattılar (Özbay, 2012: 110). Türkiye’de 1990’lardan itibaren, Filipinli hizmetçiler çokuluslu şirketlerde çalışanlar için bir statü göstergesi olmaya başladı (Weyland, 2010: 126).

¹⁵ Yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye’de ödenen maaşlar en düşük 800 Amerikan doları iken en fazla 2000 Amerikan doları şeklinde ödenmekte ve maaşlar bu aralıkta olmak şartıyla işverenden işverene değişmektedir. Ayrıca haftalık 50 lira harçlık ödenmektedir.

1.4. Yereldeki Yalnızlığın Küresel Çözümü: Filipinli Kadın İstihdamı

Filipinli göçmen kadınların göç etme nedenlerindeki çeşitliliği çoklu amaçları görünür kılmak aynı zamanda işverenlerin de ev işçisi istihdamı için çeşitli nedenleri olduğunu görünür kılmak demektir. *Filipina* bazen “evde bir ses olsun, konuşacak biri olsun” bazen de “yalnızlığa bir çözüm olsun” diye işe alınabilir. Bu tür ilişkiler, ev işçisi işe almak için başka bir nedene işaret eder: işverenin duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için (örneğin, burada olduğu gibi arkadaşlık ihtiyacı) zamanla değişebilecek ihtiyaçlar (Rollins, 1985: 121). Görüşmecilerimden Ana on yıl önce Türkiye’ye geldiğinde çalıştığı ilk ailenin onu işe alma sebebinin evin hanımına arkadaşlık etmek olduğunu söylemişti. Ana’nın ifadesine göre çocukları büyümüşlerdi ve üniversitede okuyorlardı: “Beni istediler çünkü artık çocukları yoktu. Yani aslında evde kalacak birini istiyorlardı. Gerçek anlamda çalışmıyordum orada” (37, 2018). Lan’ın Tayvan’da Filipinli hizmetçiler ve Tayvanlı işverenler ile ilgili olan çalışmasına göre genç anneler ebeveyn özerkliklerini güvence altına almak ve yaşlı nesille karşı karşıya gelmemek için dadı istihdam ediyorlar (2003: 178). Kocalar bazen özellikle evlendiklerinde eşlerinin “gönlünü hoş tutmak” için onlara bir ev aileti hediye eder gibi bir hizmetçi işe aldılar (Jureidini, 2009: 97).

Özetle, ev içi istihdamında hem kadınlar için göç etme hem de işverenler için işe alma nedenleri çoklu, değişken ve karmaşıktır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet ve göç çalışıyor olmak bu hareketlerin ve istihdamın farklı nedenlerini görünür kılar. Bu bağlamda, bir sonraki başlık altında hem işverenler hem de ev işçilerinin hizmet sektöründeki ortak söylemleri tartışılacaktır.

1.5. Hizmet Sektörü İstihdamında İşveren ve Ev İşçilerinin Ortak Söylemi: “Aileden Biri Gibi” Olma/Davranma

Çalışma kapsamında hem okumalardan hem de görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, işverenler ve işçilerin öne çıkan bazı ortak söylemleri dikkat çekicidir: “ailemizin bir parçası gibi,” “bana aileden biri gibi davranıyorlar.” Bu gibi ortak söylemlerin üretiminde çalışma mekanının rolü tartışmasız etkilidir. Söylemlerden ve

tüm hiyerarşik yapılardan anlaşılacağı üzere kimse kimsenin “ailesi” değildir. Fakat her iki taraf da gerçeği bildiği halde birbirinden bahsederken bunu “gibi”lik açıklamalarıyla yapar; “Ailemizden biri gibi veya Ailelerinden biri gibiyim.” Bu konu üçüncü bölümde daha ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır. Pratt’ın ifade ettiği gibi “Ev işçisi bazen sevilen ve el üstünde tutulan biri olarak ailenin bir üyesi gibi inşa edilir” (1999: 226). Nitekim, bu söylem işverenlere bazı avantajlar sağlarken ev işçilerinin ise dezavantajı olur. İşçi-işveren ilişkileri çerçevesinde ev işlerinin düzenlenmesi ailenin bir üyesi olma statüsünü düşürmesi açısından ev işçisini cezalandırır (Pratt, 1999: 226). Bu cezalandırma ise hem çalışma saatleri ve sorumlulukların artması hem de karşılığı yeterince ödenmeyen emek anlamına gelmektedir.

1.6. Göçün Hiyerarşik Yapısı: ‘Basamak’ (*‘stepping stone’*)

*Biz [Filipinliler] Amerikan rüyası için doğduk...
(Guevarra, 2010: 166).*

Filipinli kadınlar özneline göç, “daha iyi bir göç” için bir araç olabilir. Örneğin “asıl” gitmek istenilen yere ulaşmak için çoğunlukla kendi ülkelerinden gitmesi yine zor olan ama “hedeflenen” ülkeden görece daha kolay olan ülkelere göçerler. Lan’ın görüşmecisi ise gülümseyerek şunları dile getiriyor: “Amerika’ya gitmek için uçak bileti alacak paramız yok. Bu yüzden, uçak biletlerini alabilmek için önce yurtdışında çalışmalıyız!” (2006: 130). Bunlar genellikle Hong Kong, Tayvan, Suudi Arabistan gibi ülkelerdir. Bu yolculuk genellikle, Birleşik Arap Emirlikleri gibi düşük maliyetli varış yerlerinden başlayacak, ardından Tayvan veya Hong Kong gibi orta maliyetli bir yoldan devam edecektir. Daha sonra ise Kanada ve İtalya gibi gıpta ile bakılan ve yüksek maliyetli yerlere doğru (Parreñas, 2015: 7). Küresel seyahat için ön koşullara uyacak şekilde kendi hayatlarını tasarlamının yanı sıra, bazı Filipinli göçmenler göç hareketlerinin nesiller arası hareket etmesini planladı (Liebelt, 2011). Örneğin, bir Filipinli göçmen anne şu anda İsrail’de yaşayan kızlarına ABD’ye göç etmek için şu planı tavsiye etti: “...ilk adım İsrail’e gitmek. Sonra eğer devam etmek istersen Kanada’ya gidebilirsin. Ancak o zaman Amerika’ya gidebilirsin” (Liebelt, 2011: 180). Bu noktada, şu soru önem kazanıyor: “Kararlar ve hayal kırıklıklarının üstesinden gelebilmek için hangi stratejileri kullanıyorlar?” (Cuban, 2013: 2).

Göç eden-edilen veya edilmesi ‘arzu edilen’ kıtalar ve ülkeler arası hareket(ler) ilişkisel olarak tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal olaylardan, savaşlardan, coğrafi, siyasi ve ekonomik koşullardan ve patriyarkal düzenden bağımsız düşünülemez. Kuşkusuz, en başta artan eşitsizlik ve kuzey refahının cazibesi Stephen Castles ve Mark Miller’in “göçün küreselleşmesi” dediği hususuna katkıda bulunuyor (2009: 10). Göçmen kadınlarla ilgili çalışmalar dünyanın pek çok yerinde vücut bulmuştur. Bu çalışmalar, göçen kadınların hikayeleri, deneyimleri ile dolup taşar: Afrika’daki ev işçileri (Cock, 1980; Sanjek, 1990); Orta Doğu’da Sri Lankalı hizmetçiler (Gamburd (2003); Boston’da Dominikli (Levitt, 2001) ve New York’ta Karayipli kadınlar (Colen, 1995). Nitekim, Filipinli kadınlara dair bugüne kadar yapılmış akademik çalışmalar nicelik olarak fazla olmakla birlikte göç çalışmalarını cinsiyet körü olmaktan kurtarıcı olma gibi diğer çalışmalarla aynı niteliğe sahiptir: (Brown, 2014; Cuban, 2013; Constable, 2007; Cheng, 2006; Dolaman, 2010; Guevarra, 2010; Lan, 2006; Liebelt, 2011; Lindio-McGovern, 2012; McKay, 2012; Parreñas, 2005/2015; Reiterer, 2008).

Göç, Filipinli kadınlar açısından “nesilden nesile aktarılan” (Liebelt, 2011) ve “sonu olmayan bir yolculuk”tur. Bu nedenle, Filipinli kadınlar açısından (bu bitmeyen) sürecin pek çok açıdan analizini yapmak mümkündür. Benim çalışmam da dahil olmak üzere bu çalışmaların Filipinler’in tarihsel arkaplanıyla ilgili ve göçen Filipinli kadınların hikayelerinden yola çıkarak bize gösterdiği kesişen birtakım bilgiler vardır (bkz. Cuban, 2013; Cox & Watt, 2002; Hawkins, 2010; Lan, 2006; Fuwa & Anderson, 2006; Sayres, 2004). Peki nedir bu benzer göç hikayelerinin bize düşündürdükleri? Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi basamak (*stepping stone*) anlamına gelen göç şeklidir. Bu göç biçimi Filipinli kadınların göçü açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla, bunun kavramsal ve fiili olarak analizini tarihsel bağlamdan koparmamak gerekir. Filipinli kadınların dadı, hizmetçi, gelin, fahişe vd. olarak hareketine yön veren olaylar Filipinler sömürge tarihiyle oldukça yakından ilgilidir (ikinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır). Bu konuda yapılmış önemli araştırmalar vardır. Başka bir deyişle, buradaki daha iyi bir göç için göç daha iyi bir yaşam için direnmek ile eş anlamlıdır. Kendileri ve aileleri için hep daha iyi bir yaşam amacının göstergesidir. Filipinli emek göçmenleri arasında toplumsal cinsiyet farklılıklarına odaklanan

alışmalar Filipinli kadınların (*Filipina*) Filipinli erkeklerden (*Filipino*) daha güvenilir olduğunu göstermektedir. Çünkü göçmen kadınlar daha fazla sorumluluk sahibi tutum sergilemekte ve aileye daha fazla para gönderme eğilimindedir (Tacoli, 1999; Lauby & Stark, 1988; Semyonov, 2005: 51). Örneğın, Rhacel Parreñas ve Alicia Pingol gibi Filipinler’de çalışma yapan araştırmacılar göçmenlerin geride kocaları ve çocukları gibi geride bıraktıkları insanlar üzerindeki etkilerine baktılar (Parreñas, 2005; Pingol 2001). Örneğın Faier, “sömürge kültürlerini ve kimliklerini şekillendirmede sömürgeci karşılaşmaların rolünü araştıran tarihsel çalışmalar yapıyor“ (2009: 12). Rafael’in alışması “İspanyol sömürgesindeki Filipinler’de dilin dönüşümünü ve özellikle çeviri süreçlerinin sömürgeciliğın egemenlik koşullarını yaratmada oynadığı rolü araştırıyor” (1988: 218); veya Mary Louise Pratt metropolitan kültürlerinin şekillendirilmesinde sömürge öznelerinin aktif rol oynadığını öne sürdü. Pratt (1992), yönetilen ve yönetenlerin temasıyla şekillenen melez kültürel formları gösteriyor. Başka bir deyişle, Filipinler’in sömürge tarihinde etkili bir role sahip olan Amerika göç etmek için ‘hayal edilen’ bir ‘rüya’ ülkesi konumundadır. Bu ‘hayal/rüya’ ülkesi tarihsel olarak üretilmiştir ve Filipinler’deki pek çok insanın kurduğu ortak bir hayal olmuştur. Lusi ve Kelly, bir habitusta ‘statü’ okumanın zorluğunu şu şekilde vurgulamaktadır: “Filipinler’deki akrabalar, ailelerinden birinin Kanada’da olmasını Filipinler’de ‘elit’ seviyesine yükselmenin bir aracı olarak görür (2006: 841). Filipinli Amerikalı yazar Carlos Bulosan’ın erken dönemde yazdığı romanının başlığında ifade ettiğı gibi, “America is in the heart” (Rodriguez, 2010: 5). Bunun bir sonucu olarak, Filipinli kadınlar başlangıçta başka kıta ve ülkeleri aslında Amerika’ya ulaşmak bir basamak olarak görmektedirler (Lan, 2006; Cuban, 2013). Buna ek olarak, Kanada da hedef ülke konumundadır.

Bu tez kapsamında görüşme yaptığım Filipinli kadınların neredeyse tamamı Türkiye’den önce Hong Kong’da çalışmıştır. Bu görüşmecilerimin Hong Kong’a gitmelerinin en önemli sebebi ise Hong Kong’dan Kanada’ya gitmenin daha kolay olacağı inancıdır. Nitekim, bu “inanç” hem Filipinler tarihine yön veren sömürgeci güçler hem de aracı şirketler tarafından üretilmiştir. Hem Filipinler’de hem de Türkiye’de “göçmen ev işçisi kadınların sayısındaki artışla aracı şirketlerdeki artış doğru orantılı oluyor” (Özbay, 2012: 123). Bu alışma kapsamında görüşme yapılan

Filipinli kadınların hemen hepsi Türkiye'ye ya başka ülkelerden geçiş yapmıştır ya da bu ülkelerde çalışıp Filipinler'e kısa bir süre için dönüş yapmış sonra Türkiye'ye gelmiştir. Çalışma kapsamında şirket aracılığıyla Türkiye'ye gelenlerin çoğu Türkiye, Hong Kong, Singapur ve Rusya ağı olan bir şirketle geldiğini belirtmiştir.¹⁶ Bu konu sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır fakat şunu belirtmek gerekir: Filipinli göçmen kadınlar ve işverenler arasında aracılık yapan ve her iki taraftan da kazanç sağlayan bu şirketlerin Petra Weyland'ın İstanbul'da araştırma yaptığı sıralarda varlığından bahsetmek mümkün değildir. Weyland ile yapılan bilgi paylaşımında kendisi bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Şirketlere dair hiçbir şey hatırlayamıyorum. Bence benim araştırma yaptığım sıralarda şirketler henüz ortaya çıkmamıştı. Tamamen düzensizdi. Turist vizesiyle gelmiş ve sözleşmeleri bittikten sonra da kalmaya devam etmişlerdi.”¹⁷ Filipinliler'in aracı şirketlerin yardımı ile Filipinler'den ayrıldığı inancı yaygındır (Mani, 1996: 202). Örneğin, görüşmecim Angelica bu durumu “bağlantılı şirketler” (“tie-up agencies”) olarak tanımlıyor: “Türkiye'deki şirketler bağlantılı şirketler olmadan işe alamaz bizi. Türkiye'deki şirketler genellikle Hong Kong'la bağlantılı çalışıyor. Ben Türkiye'ye bir yıl önce Hong Kong'dan geldim. Ondan önce beş yıl Afganistan'da beş yıl da Dubai'de çalıştım” (42, 2018). Dolayısıyla, Filipinli kadınların duyguları tüm bu stratejilerle sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Örneğin, beş yıl Afganistan'da genel müdürün sekreterliğini yapan ve Kanada'ya gitme umuduyla daha sonra tekrar Filipinler'e dönen Angelica'ya aracı şirket tarafından Kanada'ya Hong Kong'dan daha kolay gidebileceği söylenmiştir: “Mesleki kursu bitirdikten sonra 2015 yılında yurtdışında çalışmak için yeniden başvurdum ve Hong Kong'a gittim. Çünkü Filipinler'deki şirket, ‘Eğer Hong Kong'da dadı olarak çalışırsanız, Kanada'ya gitmeniz daha kolay olacak’ dedi” (Angelica, 42, 2018).

Hiyerarşik yapı bugün pek çok meselenin içine işlemiştir. “Doğal olarak” bu yapı(lar) herhangi bir hususta dahi karşımıza çıkabilir. Biz eğer kadın göçünden

¹⁶ Şirket ve görüşmecilerle muhatap olan kişi ve/veya kişilerin adı görüşmecilerimin yararı adına gizli tutulmuştur. Şirket tarafından mağdur edilen görüşmeciler muhatabına karşı imza kampanyası başlatmış ve şuanda yasal süreci hala devam ettiğinden bu konuyla ilgili belgelerin de gizli tutulması tarafımızca uygun bulunmuştur.

¹⁷ “I cannot remember any agencies. I think When I did my research, agencies were not involved. It was completely unregulated. They came with a tourist visa and then overstayed.” Petra Weyland ile gmail üzerinden yapılan yazışmalardan alıntılanmıştır. Yazışma tarihi 11 Haziran 2018.

bahsediyorsak ilişkisel ve söylemsel olarak bu cinsiyetçi ve ırkçı hiyerarşik yapıyı hatta çoklu hiyerarşik yapıları görünür kılmamız gerekir. Dolayısıyla, farklı etnik gruplar tarihsel süreçleriyle ilgili olarak, ki bu özellikle sömürge tarihidir, bazı ülkelerin hayalini daha fazla kurarlar. Hatta o ülkeler onlar için tek hayalini kurdukları yerlerdir. Yukarıda bahsettiğim gibi Filipinli kadınlar için göç “daha iyi bir yere ulaşmak” için iyi bir seçenek ve hatta bir gelenek halini alır. Burada kast edilen “daha iyi bir yer” aslında çoğunlukla Amerika ve Kanada ile eş anlamlıdır.

Göç ile ilgili ülkeler arası hiyerarşik yapıdan bahsedecek olursak sosyolog Anju Mary Paul’un bilgilerine başvurmak yerinde olacaktır. Sosyolog Anju Mary Paul (2011), Filipinli ev işçileri için dört aşamalı bir varış yeri hiyerarşisi tanımlamaktadır. En altta Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn dahil olmak üzere düşük maliyetli (göç masrafları) Batı Asya ülkeleri; üçüncü aşamada Singapur, Malezya ve Brunei gibi Güneydoğu Asya ülkeleri; ikinci aşamada Tayvan ve Hong Kong’un olduğu Doğu Asya ülkeleri; ve son olarak diasporada en çok tercih edilen Amerika, Kanada, İspanya ve İtalya’dır. Paul’a göre, “Filipin diasporası içine yerleştirilen göçmen sosyal sermayesi, katılımcıları ilk etapta kademeli uluslararası göç (*stepwise international migration*) düşünmeye teşvik eder” (2011: 1861). Jacqueline Nassy Brown, Kamari Clarke, Yen Le Espiritu, and Gayatri Gopinath tarafından yapılan çalışmalar, milliyetçilik gibi göçmen ve diasporik kimliklerin adaletsizlik ve farklılık ilişkilerinin içinde nasıl zorlandığına dikkat çekti (Faier, 2009, s. 10). Filipinli göçmen kadınlar bu ülkelere gitmek için belli bedeller ödemekle yükümlüdürler. Fakat yukarıda bahsedilen hiyerarşik yapıyla ilgili olarak göçmenlerin ödemekle yükümlü olduğu masraflar bölgeye göre farklılık göstermektedir. Özellikle bazı ülkeler için bunu sadece ekonomik giderlerle açıklamak yetersizdir. Eğitim nitelikleri de önemlidir, çünkü lise mezunu olmayanların istihdamı çoğunlukla Asya’daki hedef ülkeler ile (örneğin Singapur, Tayvan, Hong Kong) sınırlıdır. En az iki yıllık yükseköğretim eğitimi almamış olanlar Kanada’da ev işçisi olamaz. Bunun yanı sıra, arzular da göçmenlerin istikametini belirleyebilir (Parreñas, 2015: 5). Hiç kuşkusuz göç edilecek yeri belirleyen pek çok etken vardır. Parreñas’ın (2015) belirttiği gibi masraflar göç edilecek yeri belirler fakat bir diğer belirleyici faktör eğitimidir. 42 yaşındaki Angelica Kanada’ya gidememe sebebini şöyle açıklıyor:

Eğer Amerika ve Kanada'ya başvurmak istiyorsan başvuru şartları, bedelleri var. Örneğin, ben önceden ofis yöneticisi olarak çalışıyordum. Eğer bunun gibi bir işe başvuracaksan başvuru şartlarına sahip olman gerekir. Özellikle Kanada'da başvuru gereksinimlerine uymanız gerekir. Ayrıca, Kanada'da bir işe başvurabilmek için üniversite diploman olması gerekir. Aslında, benim çalışmak istediğim yer Kanada'ydı ama başvuru şartlarını tamamlayamadım. Öncelikle 4 yıllık bir üniversite diplomasına ihtiyacım var. Üniversiteye gittim ama ekonomik nedenlerden dolayı bitiremedim. (42, 2018).

Yukarıda belirtildiği gibi eğitim durumunun belirleyiciliği gidilecek ülkeye göre değişir. Kanada ve Amerika gibi ülkeler ise bu eğitim kriterlerinin dışında kalanlar için hayal ülkesi olmaya devam eder. Nitekim, Angelica vazgeçmişlik hissi barındıran bu duygularıyla yalnız değildir. Angelica'nın duyguları Türkiye'ye özel bir durum da değildir. Benzer durum başka araştırmacılar tarafından da analiz edilmiştir (Paul, 2011; Parreñas, 2001, 2015). Filipinliler'in bakış açısına göre Kanada, yaklaşık %12'sini oluşturan 2,7 milyon Filipinlinin daimi olarak yaşadığı (kesin olarak tanımlanmamış) önemli ve arzu edilen bir göç hedef ülkesidir (Lusis & Kelly, 2006: 838). Avustralya, Filipinli kadınların nitelikli bağımsız göçmenler ya da ülkeye sponsorlu nişanlı veya gelin olarak giren bağımlılar olarak tercih ettiği yerlerden biridir (Bonifacio, 2009: 142). Bununla birlikte, daha geniş tarihsel politik ekonominin okumasını yaparak arzu edilen varış yerlerinin genellikle Filipinler'in ötesinde sömürgeci bir tarihten kaynaklandığının bilincinde olmalıyız (Lusis ve Kelly, 2006: 841). Örneğin, Pratt'a göre "Filipinli kadınlar aynı vize programıyla Kanada'ya gelen Avrupalı kadınlarla karşılaştırıldığında genellikle kötü şekilde tanımlanırlar. Filipinli kadınlar temizlikçi olarak inşa edilirken, Avrupalı kadınlar dadı olarak adlandırıldı" (Pratt, 1999: 226). Shellee Colen'in ifade ettiği gibi, "göç ve ev işleri kadınların dünya ekonomik sistemindeki sorunlarına yönelik uluslararası bir çözümün parçasıdır" (Colen, 1995: 78).

1.7. Filipinli Kadınlar Özneline Bazı Göç Terimleri

Özmen Yılmaz ve Cigerci Ulukan, *Küreselleşme Sürecinde Göç ve Kadın Emeği: Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar Örneği* adlı ortak çalışmasında, "göç olgusu bilindiği gibi çok boyutlu nedenleri ve sonuçlarıyla farklı etkileri beraberinde getirmektedir" der (2010: 277). Bu bağlamda, Filipinli kadınların yer değiştirme pratikleri de kendine has bazı terimler meydana getirmektedir. Örneğin

Parreñas *Servants of Globalization: Migration and Domestic Work* (2015) adlı eserinde şu en dikkat çekici üç terimden bahseder; doğrudan göç (*direct migration*), sıralı göç (*serial migration*) ve son olarak aşamalı göç (*step migration*). Parreñas bu üç göç terimini şu şekilde tanımlamaktadır:

Doğrudan göç, çoğunlukla Filipinler'den varış noktalarına doğrudan geçiş olarak tanımlanmaktadır. Sıralı göçmenler, iş sözleşmeleri arasındaki yeni varış noktalarına göç eder. Bu göçmenler genellikle “yeni bir deneyim” ve “iyi bir işveren” arayışındadır; bulduklarında kalma süresini uzatmakta bulamadıklarında da devam etmektedirler. Sıralı göçmenler, ev işlerindeki kariyerlerini diasporaya yayılarak genişletmeyi başardılar. Örneğin, biri dört yıl Kuveyt'te sonra üç yıl Dubai'de çalışabilir. Aşamalı göç ise Birleşik Arap Emirlikleri gibi düşük maliyetli hedef ülkelerden Tayvan veya Hong Kong gibi orta maliyetli ve Kanada, İtalya gibi yüksek maliyetli hedef ülkelere göç etmektir (Parreñas, 2015: 6).

Çalışma kapsamında görüşme yaptığım kadınların hemen hepsi sıralı göçmenlerden oluşmaktadır. Örneğin, 41 yaşındaki Ella on beş yıl Hong Kong ve dokuz ay Moskova'da çalıştıktan sonra Türkiye'ye gelmiştir. Daha önce Dubai, Ürdün ve Kuveyt'te bulunup şuan Türkiye'de dadılık yapan 38 yaşındaki Louise diğer bir örnektir. Genellikle uluslararası göç teorileri göçü menşe ülke ve varış ülkesi olmak üzere sadece iki ülke arasındaki bir süreç gibi inceleme eğilimindedir. Başka bir deyişle, Anju Mary Paul'un (2011) tanımladığı gibi “aşamalı uluslararası göç” (“stepwise international migrants”) aslında çok aşamalı uluslararası işçi göçü sürecine katılanlara atıfta bulunmaktadır. Buna en iyi örnek Filipinli kadınlardır. Çünkü onların göç süreçleri ziyadesiyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli göçmen kadınlar genel itibarıyla bu üç göç tipini de deneyimlemektedirler. Fakat görüşme yaptığım kadınların hemen hepsi aşamalı göç (step migration) umudu taşıyarak da sıralı göç (serial migration) biçiminde yoğunlaşmaktadırlar. Örneğin, 41 yaşındaki Ella on beş yıl Hong Kong ve dokuz ay Moskova'da çalıştıktan sonra Türkiye'ye gelmiştir. Daha önce Dubai, Ürdün ve Kuveyt'te bulunup şuan Türkiye'de dadılık yapan 38 yaşındaki Louise diğer bir örnektir. Fakat pratik olarak bu üç göç tipini kesin sınırlarla birbirinden ayırmak benim çalışmam açısından mümkün değildir. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere, göç denilen olgu karmaşık ve çoklu bir süreç hatta süreçler bütünüdür. Liebelt'in (2011) çalışmasına göre, İsrail'de dadı olarak çalıştırılmak üzere işe alınan Filipinli kadınlar basit bir şekilde evden gelip iş sözleşmesindeki çalışma sürelerini ‘tamamladıktan’ sonra eve dönmezler. Göç tasavvurları sürekli bir var olma mücadelesi ile heterojendir.

Türkiye’de çocuklar doğuran, aşık olan ya da oturum izni için evlenen, Türkiye’den başka bir ülkeye giden, şehirlerarası ve şehiriçi sürekli seyahat eden Filipinli kadınlar küresel ölçekte homojen göç teorilerine ve ‘homojenleştirici kültürel deyimler’²e (Barber, 1997: 39) karşılık heterojen bir yaklaşımla yeni bir bakış açısı sunarlar. Dolayısıyla, göçe dair üretilmiş ve birbirinden farklı gibi tanımlanmış kavramların tümü göçün karmaşık yapısını gizlediği gibi yeni teoriler üretmenin de önünü kesmektedir. Göçmen kadınlar farklı arkaplanlara sahip olmakla birlikte göçü çoklu süreçler olarak deneyimlemektedirler. Başka bir deyişle, sınırlar arasında yaratılmış göçmen kadınların hayatlarını türlü mekanizmalarla görünür kılmak gerekir. Çünkü bu göçmen kadınlar “çoğunlukla iki veya daha fazla dünyanın ortasında yaşadılar (Grillo, 2007: 199; alıntılan Cuban, 2013: 6). Sonuç olarak göç, önceki yüzyıllardan farklı olarak bu yüzyılda daha karmaşık, yoğun ve kapsamı bakımından benzeri görülmemiş bir hal almıştır (Li, 2008: 1). Mevcut teorilerden yararlanabilir aynı zamanda kadınların deneyimlerinden yeni göç teorileri oluşturabileceği fikri kabul edilmelidir.

1.8. Filipinli Kadın Göçünün Küresel Artışı ve Yeniden Üretimin Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

İnsanlık tarihi ile başladığı kabul edilen göç olgusu (Deniz, 2014: 175); özellikle 21. Yüzyıl’da büyük bir artış yaşanmasıyla birlikte “göçler çağı” olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Castles ve Miller, 2009). Bu çağda ön plana çıkan eğilimlerden biri ise, kadınların göç içindeki görünürlüklerinin artmasıdır. Kadınların ücretli işler üzerinden işgücüne katılma oranı arttıkça kırdan kente ya da dünyanın bir yerinden bir başka yerine olan hareketliliği de artmıştır (Phizacklea, 1983: 1; alıntılan Demirdizen, 2013: 325). Her ne kadar 21. yüzyıl göçler çağı olarak tanımlansa ve küresel, küreselleşme ve küresellik gibi olgular sadece günümüze has gibi düşünülse de erken dönemde de kendine göre bir göç eğilimi ve globallik vardır. Dolayısıyla, mevcut göçler ağını yeni bir olgu olarak düşünmek ve sadece günümüzü global sanmak yeni bir olgu gibi düşünüldüğü için risklidir. Küreselliğe dair hareketler, etkileşimler vs. hep vardı. Fakat tüm bu hareketler vd. günümüzde değişip dönüştü. Küreselleşme, ulusal sınırların ötesinde şeylerin, hizmetlerin, fikirlerin ve insanların

akışını hızlandırarak ulus devletlerin birbirine olan bağılılığını arttırdı (Li, 2008: 1). Küreselleşmeyle değişen göç olgusunu tanımlayan en önemli özelliklerinden biri, kadınların bu göç akımların en önemli aktörleri haline gelmesidir (Dedeoğlu, 2006/2007: 89). Buna rağmen erken dönem göç teorileri kadınların hareketini yok saymıştır. 1960'ların sonlarına doğru özellikle 1980'ler ve 1990'larda göçen kadınların sayısı erkeklerden kat ve kat daha fazla olmuş, toplumsal cinsiyet ve göç çalışmalarında ise ev içi hizmetin küreselleşmesi son yıllarda akademik ilginin odağı olmuş); böylece kadınlar göç çalışmalarında daha fazla görünür hale gelmişlerdir (Cheng, 2003: 166; Tyner, 2004: 6). Kadın göçünün artışı ise, özellikle kadın araştırmaları yapan sosyal bilimciler arasında tartışılan konulardan biridir (Erder, 2011: 188). Diğer çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve işgücü analizini ulusötesi emek göçü ve ev içi hizmet gibi küresel süreçlere yaymaktadır (bkz. Anderson 2003; Constable 2003; Gamburd 2003; Hondagneu-Sotelo 2003; Parrenas 2015; Mills, 2003).

1960'lardan bu yana, kadınlar emek göçünde merkezi bir rol üstlenmiştir (Uğur & Yanık, 2016: 71). Özetle, ...1980'lerin sonlarından itibaren, göç sürecinde göç konusunda örgütlenme ilkesi olarak toplumsal cinsiyete ve toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş aktörler olarak kadınlara daha fazla önem verildi (Ong, 2015: 19). Küreselleşme olarak da adlandırılan bu süreçte, kadınlar tarihte hiç olmadığı kadar coğrafi hareketlilik içinde olmaya başlamıştır (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 2; alıntılan Demirdizen, 2013: 326). Nitekim Kofman ve Raghuram (2015) küreselleşmenin bir parçası olarak bakım emeğinin değişen uluslararası işbölümüne vurgu yapmaktadır (Coşkun, 2017: 1303). Kadın emeği, günümüz kapitalist toplumun sürdürülmesinde çok boyutlu bir işlevsellik taşımaktadır. Bu yüzden kadınlar, öncelikle toplumun yeniden üretiminin odağında yer alan bakım emeğinin sunucuları olarak konumlandırılmışlardır (Pınarcıoğlu, 2018).

Bununla birlikte, "göçün kadınlaşması"ndan bahsetmek Stephen Castles, Mark Miller ve Janet Momsen de dahil olmak üzere bazı araştırmacılar için yeterinde açık bir trenddi. Örneğin, 1950'den 1970'e kadar Türkiye, Yunanistan ve Kuzey Afrika'dan kuzey Avrupa'ya olan işçi göçünde erkekler baskındı. O zamandan beri kadınlar ağırlıklı olarak göç etmeye başladı ve genel olarak, dünyadaki 120 milyon legal ve

illegal göçmenlerin yarısından fazlası artık kadınlardan oluşuyor (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 5). Son zamanlarda göç akımlarının kapsamı ve yoğunluğundaki artış, göçmen nüfusun toplumsal cinsiyet düzenlemesindeki önemli bir değişiklikle ilişkilendirilmiştir. Son yıllarda özellikle küresel pazarda istihdam olanağı arayışıyla daha fazla kadın göç etmeye başlamıştır (Tyner 2004; Go, 1998; Eelens & Speckmann, 1990; Lauby & Stark, 1988; Semyonov, 2005).

Örneğin, sadece yirmi yıl önce Filipinli denizaşırı sözleşmeli işçilerin çoğunluğu erkekti. Bununla birlikte, bir on yıl içinde yüzyılın başlarına doğru Filipinli denizaşırı işçiler arasında ilk kez işe alımların büyük çoğunluğu kadınlar oldu (Semyonov, 2005: 46). 1960'lı yıllardan itibaren kadınların göçü ivme kazanmıştır. Özmen Yılmaz & Ciğerci Ulukan'ın çalışmasında yer verdiği gibi:

Nüfus hareketleri içinde kadınların oranının artması sermayenin ucuz ve uysal emeğe olan talebinin artmasıyla paralel bir şekilde gelişmiştir. Literatürde uzun dönem hakim yaklaşım olan "erkek göç eder" son dönemlerde gerçekleştirilmiş feminist çalışmalarla yıkılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar kadınların da çok çeşitli nedenlerle göç hareketlerine katıldığını haber vermektedir (2010: 278).

Son 15 yılda özellikle yüksek gelirli OECD ülkelerinde bir puan artarak kadınların uluslararası göçteki oranının yüzde 52'ye çıktığını ve 64,5 milyona ulaştığını göstermektedir (Coşkun, 2017: 1303). Kadınların göçü ile ilgili çalışmaların ivme kazanmasıyla birlikte bu husus pek çok çalışmada “ulusötesi göç, 1960’lardan bu yana giderek daha fazla kadınlaş[tırıl]mıştır” olarak tanımlanmıştır (Cheng 2003; Constable 1999; Donato et al., 2011; Gamburd 2003; Hondagneu-Sotelo 1999; Lan 2006; Parreñas 2015; McKay, 2016; Malhotra et al., 2016); ve/veya “diyasporanın kadınlaşması/kadınlaştırılmış diyaspora” (“feminized diaspora”) olarak vurgulanmıştır (Tondo, 2014). Örneğin Peggy Levitt Dominikli köylülerin Dominik Cumhuriyeti’nden Boston’a geçişini analiz ederken onları “ulus ötesi köylüler” olarak nitelendirir (Levitt, 2001).

Uluslararası iş bölümüne dayanan küresel ekonomide, Choy’un *Philippine Empire of Care* (2003) adlı çalışmasının gösterdiği üzere göçmen kadınlar, dünyadaki bakıcıların, dadıların, hizmetçilerin, temizlikçilerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadırlar. “Filipinler hemşireleri neredeyse ihracat için eğitiyor” (Flynn ve Kofman, 2004: 69). Küresel pazarda, kadın işçilere (çoğunlukla kişisel hizmet işlerinde) olan talep giderek artmakta, erkek işçilere (çoğunlukla endüstriyel işlerde)

olan talep azalmaktadır (Semyonov, 2005: 50). Filipinli kadınlar, küreselleşmenin mükemmel ev işçileridir. 1990’larda olduğu gibi, Doğu Asya, Batı Asya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa dahil olmak üzere dünya genelinde çalışıyorlar (Parreñas, 2015: 3). Örneğin, 2010’da en çok tercih edilen yerler Kanada, Kıbrıs, Hong Kong, Kuveyt, İsrail, İtalya, Suudi Arabistan, Singapur ve Birleşik Arap Emirlikleri’dir (Parreñas, 2015: 3).

Bu bağlamda Parreñas’ın araştırmalarına göre “Filipinler’den tahmini 2,8 milyon kadın geçici göçmen işçinin en az %50’sinin ya da 1,4 milyonunun ev işçileri olduğunu söyleyebiliriz” (Parreñas, 2015: 3). Her yıl çok sayıda Filipinli kadın, “hizmetçi ticareti”nin (“maid trade”) yabancı ülkelerde çalışmak üzere göç etmektedir (Solomon, 2009: 278). İşçiler ve göçmenler olarak kadınlar küreselleşmede önemli bir rol oynamaktadır (Ong, 2015: 19). Nitelikli işçilerin artan göçü, hizmet sektörünün hızlandırılmış küreselleşmesinin bir yansımasıdır (Connell, 2012: 3). Bununla birlikte ve çoğu göç temsiline aykırı olarak, birçok yerde ve zaman diliminde, kadınlar çoğunlukla göç eden ilk aile üyeleri idi (üyeleridir) (Liebelt, 2011: 7).

Sömürge öncesi dönemlerden itibaren Filipinli kadınlar (özellikle Hawkins’ın çalışmasında olduğu gibi Visayan kadınları), girişimciler ve aile finans yöneticileri olarak önemli roller üstlenmiştir. Son birkaç yüzyıldaki güçlü ataerkil kültürlerin önemli etkilerine rağmen, Filipinli kadınlar ekonomik olarak aileyi geçindirmeye (ekonomik sağlayıcılar olarak) ve statülerini korumaya devam etti (Hawkins, 2010: 64). Cinzia Solari’nin belirttiği gibi, “uluslararası arenada hiçbir şey ‘Üçüncü Dünya’yı’ kadınların ev işlerindeki emeğini yurtdışında yapmak için toplu göç etmesi olarak göstermez” (Fish, 2017: 3). Bu bağlamda, küreselleşme, mevcut ev işçileri tarafından temin edilen hanehalkı işgücüne bağlıdır. Buna rağmen, yine de haklar ve korumalar açısından ev işçileri küreselleşmenin sürgünleridir (globalization’s exiles) (Fish, 2017: 3). Kadınların hareketi, bireysel ve aile yaşamını sürdürmenin yollarını arayan, örtük bir şekilde “ekonomik mülteciler” olarak etiketlenmiş siyasi mülteciler ve diğerlerini de içermektedir (Bakan & Stasiulis, 1994: 8). Hem on dokuzuncu yıl Avrupa hem de yirminci yüzyıl Asya’ında, endüstriyel işlerin belli şehirlerde ve bölgelerde yoğunlaşması, genç köylü kadını çalışmak için evinden uzaklaştırdı. Kadınların çalışması hanehalkının işgücü ihtiyacı olarak değil, paraya ihtiyacı ile

tanımlanıyordu (Lin, 1987: 130). Kadınların işgücündeki marjinal rolü ve ikincil statüsü ‘günümüz uluslararası iş bölümü’ne özgü değildir (Lin, 1987: 131). Cinsiyetçi hiyerarşilerin küresel emeğin ulusötesi hareketlilik üzerindeki karmaşık etkileri de ev köleleri (domestic servanst) için uluslararası piyasada belirgindir (Mills, 2003: 45). Filipinlilerin küresel göçü oldukça cinsiyetçidir (Bonifacio, 2009: 142). Yurtdışında çalışan toplam Filipinli işçi sayısı her yıl artış göstermektedir. Hiç kuşkusuz bu sayının yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Bakım sadece maddi ve manevi bir pratik değildir. Üstelik, tarihsel olarak oluşturulmuştur. Böylece kişisel koşullar, ideolojiler ve güç ilişkileri hangi bakımın vuku bulacağı, alacağı şekiller ve bunu yapanlar için sahip olacağı sonuçlar altında şartları oluşturur (Reverby, 1990: 133). Filipinli kadınlar (*Filipinas*) özellikle üç meslekte fazla temsil edilmektedir: temizlikçi, dadı (bu ikisi temelde aynı meslek ama iki şekilde etiketlenmiş) ve sağlık memuru (örneğin hemşire) (Pratt, 1999: 216). Dünya genelinde özellikle göçen Filipinli kadınların sayıca fazla ve bu kadınların geleneksel rollerden dolayı en başta hizmet sektöründe istihdam ediliyor olmasıyla *Filipina* kelimesi hizmetçi, temizlikçi, dadı ve benzeri kelimelerle eş anlamlı hale gelmiştir (Constable, 2007: 43; Guevarra, 2010: 38; Zanfrini & Sarli, 2009: 16; Pratt, 1999: 219). Örneğin, Kanada’da Filipin topluluğunda dadı “göçmen” anlamına gelmektedir (Pratt, 1999: 216). Bunu Zanfrini ve Sarli şu şekilde ifade etmektedir:

Konuşma dilinde, eğitim durumları ve nitelikleri dikkate alınmaksızın kullanılan “filippina” terimi hizmetçi (*colf collaboratrice familiare* veya housekeeper) ile eş anlamlı hale gelmiştir. Terim o kadar dağınık hale geldi ki iki “*Filippina*’ya sahip olmak” hangi millettense olursa olsun yabancı bir hizmetçi işe almak anlamına geliyor. “Hizmetçi” anlamına gelen “filippina” terimindeki yozlaşma, özellikle 1980’lerin sonlarından 1990’ların başlarına kadar olan dönemde toplumsal cinsiyet çizgileri boyunca keskin görev ayrılığı sonucu ortaya çıkmış olabilir (Arnado, 2009: 235; Zanfrini & Sarli, 2009: 16-17).

Kimliklerin ilişkisel yapı olduğu ve ne olmadıkları ile ilgili olarak tanımlandıkları: yatılı dadı Kanada vatandaşına karşı olarak tanımlanmıştır; Filipinli ev işçileri sırasıyla “hizmetçi” ve “dadı” terimleriyle Avrupalı işçilerle ilişkili olarak inşa edildi. Filipin topluluğunda, dadı “göçmen” terimi ile anlam kazanıyor (Pratt, 1999: 219). Arnado’nun çalışmasında belirttiği gibi, Filipin hükümetinin denizaşırı işçilere modern kahramanlar olarak seslenmesi ise sadece bir örtmecedir. Filipin hükümeti tarafından ülkeleri ve aileleri için kendi hayatlarını feda eden bu kadınlar bu şartlar altında kahraman değil daha çok bireysel kararların dışında ve işsizlik çıkmazında göç ettikleri için ulusun modern köleleridir (Arnado, 2009: 234-235).

Emek göçünün kadınlaşması genellikle gönderen ülkelerin mevcut ülke sorunlarını çözmek için uyguladığı bir kalkınma stratejisi olarak görülmektedir (Phillips, 2009). Bu noktada şunun altını çizmek gerekir: devlet stratejilerinde sıklıkla yinelen “gelişim” söylemlerinin kendisi problemlidir. Çünkü buradaki “gelişme” devletlerin cinsiyetçi stratejilerine dair bir söylemdir ve bizzat kadının ücretli/ücretsiz emeğini görünmez kılar. Göçmenler ve bir göç kültürü Filipin kültüründe, politikalarında ve ekonomisinde giderek daha fazla yerleştiğinden, Filipin devleti kalkınmanın anahtarı olduğu fikriyle göçmenlere bağlanmış (Francisco, 2009: 107). Böylece şu soru ortaya çıkıyor: Çocuklara, hastalara, yaşlılara kim bakacak? Akşam yemeğini kim yapacak, evi kim temizleyecek? (Ehrenreich & Hoschschild, 2003: 3). Örneğin, yaşlılar, yaşlılık ve yaşlı bakıcılarıyla ilgili çoğu çalışma “Alzheimer hastalığı ve buna bağlı rahatsızlıklardan mustarip yaşlı kişilerin bakıcılarına” odaklanmaktadır (Abel, 1990: 67). Myrtle Witbooi ‘nin ayrıcalıklı küresel politika oluşturuculara sorduğu gibi, “Bir ev işçisi gömleğini ütölememiş olsaydı nerede olurdu?” (alıntılayan Fish, 2017: 3). Bu gibi bulgular özellikle, “eski kölelerin ev işçiliği için kullanıldığını kanıtlıyor” (Rollins, 1985: 22). Geçmişten farklı olarak günümüz işçi haklarını görünüşte koruyan iş sözleşmeleri diğer pek çok göçmen ev işçileri gibi Filipinli kadınların hizmet sektöründeki istihdamını da ‘sözleşmeli kölelik’ (‘contract slavery’) olarak yorumlamalıdır (Fernandez, 2010: 54). Kölelik kavramı göç literatüründe çoğunlukla geçmişle günümüz koşullarında kadınların yaşadığı zorlu yaşam ve çalışma koşullarının benzerliklerini görünür kılmak adına karşılaştırmalı olarak kullanılmaktadır. Filipinliler özneline örnekleyecek olursak en iyi örnek olarak Parreñas’ın küresel kapitalizmin “küresel köleleri” (“the servants of globalization”) olarak tanımladığı (2015); Zarembka’nın “modern çağ köleliği” (“modern day slavery”) (2003); veya Bales’in (1999) genellikle kolay atılabilir oldukları için kullandığı “kullan at hizmetçiler” (“disposable domestics”) (Jureidini, 2009: 95) kavramları verilebilir. Filipin devletinin inşa ettiği, “tek kullanımlık üçüncü dünya kadın efsanesi” denilen söylemi yeniden üretmektir (Rodriguez, 2010: 52). Açıkçası, şu anda Amerika Nüfus İdaresinin “özel ev işçileri” olarak isimlendirdiği “hizmetçi köleler” “çamaşırcı, aşçılar, temizlikçiler, dadılar ve köleleri” de içermektedir (Grossman, 1980: 17-21). Bu nedenle, Filipinli kadınlar çalışma koşulları, konaklama, iş saatleri, ayrımcılık gibi pek çok hususta yapılan iş

sözleşmeleriyle dezavantajlı olarak konumlandırılırlar.

Hizmet sektöründe cinsiyete dayalı işbölümüyle ilgili olarak “kadınlara ait” işlerden olan temizlikçilik, ev hizmetleri, çocuk bakıcılığı gibi işlerin göçmen kadın işçiler tarafından yapılmasına yönelik artan talep bu artışı etkilemektedir (Şimşek, 2006). Yukarıda değinildiği gibi, kadınların en çok istihdam edildiği alanların başında eviçi hizmetleri gelmektedir. Kadınların bu alanda istihdamının fazla olması ise çoğunlukla karşımıza yerel işgücü açığının bir sonucu olarak çıkmaktadır. Her ne kadar göçmen kadın istihdamı yerel işgücü açığının bir sonucu gibi analiz edilse de bunu sadece yerel işgücü açığıyla açıklamak yetersizdir. Dolayısıyla, yerel işgücü açığının kendisini biraz açmakta fayda var. Bu noktada şu ise Lan’ın üzerinde durduğu şu soru önem kazanıyor “Göçmen ev işçilerini işe alan bu işverenler kimlerdir? (Lan, 2006: 4). İki dünya savaşı arasındaki Amerikan ev hanımları ve ev işçileri üzerine yapılan tarihsel bir araştırmaya dayanarak, Phyllis Palmer (1989), beyaz kadınların diğer ırkların ve sınıfların kadınlarına karşı farklı bir kadınlık modelleri edindiklerini savunuyor. “Siyahi hanımlar” kirli, cinselleştirilmiş, kötü kadınlarırken beyaz “hanımlar” saflık ve evine bağlılıkla ilişkilendirilen iyi kadınlardı (Lan, 2006: 14).

Kadınlar ev işlerini yapmaları ve çocuk bakmaları için yüzyıllarca başka kadınları çalıştırmışlardır/çalıştırmaktadırlar. Judith Rollins’in belirttiği gibi, “Başka hiçbir iş düzenlemesinde hem işveren hem de çalışanın kadın olması normal değildir.” Bu iki kadın arasındaki ilişki ise çoğunlukla “kız kardeşlik bağı” değil “sömürü bağı”dır (1985: 6-7). New York’taki Karayıplı dadılar (Colen, 1995); Los Angeles ve Roma’daki (Parreñas 2001/2015); Hong Kong’da (Constable, 1997); Malezya’da (Chin, 1998) Filipinli dadılar; Kaliforniya’daki ve ABD’nin diğer bölgelerindeki Meksikalı ve Latin ev temizlikçileri (Hondagneu-Sotelo, 2001; Romero, 1992); Suudi Arabistan’daki Sri Lankalı hizmetçiler (Gamburd, 2003) gibi göçmen kadınlar üzerine yapılmış çalışmaların hepsi daha seçkin aileler için kadınlaştırılmış ve ırksallaştırılmış destek yapısını görünür kılar. Birçok durumda, yeniden üretim emeğinin metalaşması, kadın işverenleri profesyonel mesleklere girme konusunda özgürleştirir. Ancak, kendi toplumlarındaki bazı toplumsal cinsiyet engelleri ile mücadele etmekle birlikte, ev içindeki toplumsal cinsiyet sorumluluklarında köklü bir değişikliğe gidilmemesi halinde, bu görevler etnik ve yasal olarak dünyanın her yerine yayılmış toplumsal

cinsiyet, sınıf, ırk ve etnik hiyerarşilerinin birbirine dolanmış karmaşık yer değişikliğine neden olmaktadır (Mills, 2003: 45). Kanada’da yatılı olarak çalışan ve dadılık yapan Filipinli kadınların ataerkil düzenin empoze ettiği hane içi yükümlülükleri üstlenerek Kanadalı kadını (sözde özel alanda) özgürleştirir ve böylece “kamusal alanda” çalışmasını sağlar (Aguilar, 2014: 63). Böylece, kadın işveren ve ev işçisi aynı toplumsal cinsiyeti paylaşırsa da sınıf, etnisite ve legal statü ile birbirlerinden ayrılırlar (Santos, 2000: 139). Genel anlamda, kadın işverenler ve ev işçileri ile ilgili literatür bu yönde olsa da, Türkiye’de farklı örneklerle rastlamak mümkündür. Nitekim, Türkiye’de ev işçisi istihdam etmek her zaman evin hanımının kamusal alanda çalışma özgürlüğü anlamına gelmez. Çoğunluğu üst ve orta sınıf işverenlerden oluşsa da görüşmecilerimin çoğu evin hanımının çalışmadığını belirtmiştir. Bu nedenle işveren ve işçi ilişkilerinde sınıfsal konum analizi önemlidir. Bu nedenle, örneğin orta sınıf, beyaz yakalı eve Türkmen işçi alırken kapitalist, burjuva sınıfı Filipinli kadını tercih edebiliyor.

Bununla birlikte, temel olarak ayrımcılığa odaklanan çalışmalar, işçilerin pasifliğini ve güçsüzlüğünün yanı sıra işverenin hakim gücünü vurgulama eğilimindedir. Bu çalışmalarda güç, aşırı derecede tek boyutlu olarak ele alınıyor (Constable, 2007: 10). “Hizmetçiler ve hanımlar”¹⁸ arasındaki gündelik güç ilişkileri dünyanın her yerinde, devletlerin sevgi emeğinin dış kaynak kullanımı konusunda anlaşmalar sağladığı, hizmet sektöründen gelen maaşlar ile çok geniş bir ekonomik eşitsizliğe aracılık ettiği ve kadınların ev işleri ihracatının aileleri yeniden yapılandığı küresel bir güç sistemine dayanmaktadır (Fish, 2017: 3). Yerel işgücü açığı sadece yerli kadınlar açısından değil aynı zamanda işverenler ve göçmen kadınlar açısından da analize tabi tutulmalıdır. Örneğin, görüşmecim Ella bu açığı şu şekilde açıklamaktadır:

Göçmenler rekabetçi, ucuz işgücü ve şimdi yerel halkın korkusu. Biz burada dadı olarak çalışabiliyoruz ve sonra yerel kadınlar bizden daha ucuz. Hükümet göçmen ev işçilerini yasallaştırırsa yerel işgücüne zarar verebilir. *Local abla* için belki bir kayıp olabilir. İşte sorun da bu. Bence Türk hükümeti ev işçilerini ithal etmeyi düşünmüyor. Yani, hükümet gerçek anlamda işgücü ithal etmiyor. Dadıya ihtiyaçları var ama Türk

¹⁸ Cock, J. (1980). *Maids and Madams: A Study in the Politics of Exploitation*. Johannesburg: Raven Press. http://psimg.jstor.org/fsi/img/pdf/t0/10.5555/al.sff.document.crp2b20021_final.pdf, 27 Haziran 2019.

kadınları çoğunlukla evde duruyor. Bence Türk hükümeti daha çok Türk kadınlarına iş imkanı sunuyor ve eğer boşluk kalırsa duruma göre ev işçisi ithal ediyor. Yerel halk işinden olursa yabancıları işe aldığı için hükümete karşı öfkelenirler. Yerel ev işçileri ve yabancı ev işçileri arasındaki çarpışmanın nedeni budur. Hükümetin yabancı işgücü ithal etmesini istemiyorlar. (41, 2018).

Filipinli kadınlar çoğunlukla hizmet işçileridir ama ana mesleklerini, profesyoneller, ebeler, hemşireler, terziler, sanatçılar, eğlendiriciler ve çocuk bakıcıları (*au pairs*) olarak sınıflandırabiliriz (Mani, 1996: 198; Muijzenberg, 2003: 354). Au pair sistemi, Filipinler'den göçmen işçileri işe almak için kullanıldı (Anderson 2000: 24), böylece ev işlerini kültürel değişimin geçici uygulamaları olarak değersizleştirip ve ülkeyi Avrupa'nın bir uzantısı olarak konumlandırmakla çocuk bakıcıları (*au pair*) "beyaz" olarak kodlandı (Aguilar, 2014: 63). Bu açıdan bakıldığında işverenler için yabancı işgücü zorunlu bir alternatifmiş gibi görünse de işverenler çoğu zaman özellikle yabancı kadınların işgücüne başvurur. Önceki çalışmalar "*Brown Women Blond Babies*"¹⁹ gibi işveren aileler ve onların çocuklarıyla işçiler arasındaki ten rengine odaklanırdı. Fakat tüm bu kategorileştirmeler günümüzde koşullarında değişip dönüşmüştür. "Siyahi hizmetçiler" karşısında ortaya çıkan "siyahi hanımlar", çoğunlukla Batılı araştırmacılar tarafından homojen olduğu düşünülen bir kategori olan "Üçüncü Dünya kadını" kavramını yapısal olarak bozguna uğratmaktadır (Lan, 2006: 4). Lübnanlı sanatçı Chaza Charafeddine Lübnan'daki ev işçileri ve 'hanımlar' arasındaki ilişkinin gerçekliğine ışık tutan çalışmasına "Madimades" ismini verir ve 10 tane moda, tarihsel figür ve ünlülerin ev işçileri tarafından yeniden canlandırıldığı çalışmasının merkezinde şu soru yer alır: "Bu çalışma, Jacqueline Kennedy, Haifa Wehbe ve Marilyn Monroe'dan Mısır Prensesi Fawzia ve Meryem Ana'ya ayrı dünyalara ait figürleri çağrıştıran kadınların yerine, toplumda böylesine güçsüzleştirilmiş hizmetçilerin iktidar tuzağıyla giydirildiği zaman ne olacağı sorusunu ortaya koyuyor."²⁰ Başka bir deyişle, işverenler için yabancı kadın emeği eviçi hizmetlerinde, çocuk ve yaşlı bakımında dil, eğitim, statü ve evlilik kurtarıcı gibi meselelerle ilgili olarak özellikle çekici hale gelir. Örneğin, görüşmecim Lea, Zeynep'in anne babası ayrılmış olmasına rağmen babası hakkında iyi yorum yapmayı

¹⁹https://vimeo.com/ondemand/brownwomen?fbclid=IwAR1wOgSbYd7fEFwXDSgsiZriQJkMV6ldS07r1HltcBFh09o_QLr11A0TEwA, 4 Nisan 2019.

²⁰<https://scenearabia.com/Culture/maidames-chaza-charafeddine-lebanese-artist-photo-seriesdomestic-workers-historical-figures>, 13 Mart 2019.

sorumluluğu olarak görmekte ve bu nedenle boşanmış bir ailenin çocuğuna ebeveynleriyle ilgili yapıcı yaklaşımdır: “Ayrılmış olsalar bile, daima elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım. Bu yüzden, ona babasının onu çok sevdiğini söylüyorum” (40, 2018). Kurtarıcı konumları bununla sınırlı değildir. Japonya’daki Filipinli gelinler üzerine araştırma yapan Suzuki, “Filipinli gelinler (*hanayome*) “gelin kılığı”nın ortasındaki “kurtarıcılar” olarak teşvik edilmeye devam edildi,” der (2000: 147). Pierre Bourdieu toplumsal algı ve beğeni kategorilerinden bahsederken tüm bunların da aslında bir inşa olduğunu şöyle dile getirir: “Toplumsal eyleyenler, kendilerini belirleyen durumu, toplumsal ve tarihsel olarak inşa edilmiş algı ve beğeni kategorileri aracılığıyla etkin olarak belirler, ama bu (öz) belirlenimin ilkesini oluşturan algı ve beğeni kategorilerinin kendileri de büyük ölçüde inşa edildikleri iktisadi ve toplumsal koşullar tarafından belirlenir” (Bourdieu, 2014: 128).

Diğer önemli bir husus ise ev işini kimin yapacağına dair sorgulamaların başlamasıyla oluşturulan bir alternatif; göçmen kadın istihdamıdır. İkinci dalga feminizmin kök saldığı her yerde, eşler arasında çamaşırları ve bulaşıkları kim yıkayacak, kim yapışkan tezgahları temizleyecek diye fırtınalar kopmaya başladı (Ehrenreich, 2003: 87). Ehrenreich’in ifade ettiği gibi “dünyanın herhangi bir yerinde bir erkek karısının onu alacağı beklentisi ile çorabını bıraktığında, bu çorap dünyanın her yerinde duyulurdu” (2003: 87). Evliliklerde ev işlerini kadının bir görevi gibi gören ataerkil düşünceye karşılık bu sorun çoğunlukla göçmen kadın istihdamıyla çözülmeye çalışılır. Bunun yanı sıra tüm bu işler kirli, tehlikeli ve ucuz olarak kabul edilir. Ev içi hizmet sektörüyle ilgili akademik kavramsallaştırma genellikle kirli, tehlikeli, alçaltılmış ve/veya zahmetli anlamına gelen kısaca *3D* (dirty, dangerous, demeaning or demanding) şeklindedir (Lin & Bélanger, 2012: 298; Lan, 2006: 59). “Kir, dışkı, tuvalet temizliği gibi çoğunlukla düşük prestijli işler olarak görülür” (Gamburd, 2003: 200).

Körfez ülkeleri, vatandaşlar inşaat işi ve hizmet sektörü gibi “kirli işler” yapmak istemediği için göçmen emeğini ithal etti. Bu nedenle, göçmen ev işçileri devlet ile gelişmekte olan sivil toplum arasında söylenmeyen “pazarlık”ın bir parçası olarak görülebilir (Sabban 2002: 12). Ancak kadınlar en alttaki görece kötü işlerde istihdam olanağı bulmaktadırlar. Bunlar, “kadınsı işler” olarak görülen ev işleri,

bakım, eğlence sektörü, hizmet sektörü ve küçük imalat sektöründeki işlerdir (Vural, 2007: 44). Genellikle, ev işleri ve eğlence işi gibi “savunmasız sektörler” (“vulnerable sectors”) pek bir anlam ifade etmiyor (Guevarra, 2010: 100). Kadın emeği daha fazla değersizleştirildiği için erkek emeğinden daha ucuzdur (Mills, 2003: 43). Bu değersizleştirme ise küresel sermaye birikimi için oldukça önemlidir (Ong, 2015: 19). Geliştirilmiş standartlar olarak profesyonelleşme zor koşullara tahammül edebilecek özel işçiler için daha yüksek bir talep yaratarak bakımı ‘kirli işler’e dönüştürdü (Cuban, 2013). Bu çalışmanın “doğası” tarihsel olarak kadınlaştırılmış işlere (*five c’s*²¹ temizlik, bakım, büro işleri, kasiyer, yiyecek içecek hizmeti) tabi tutulmuştur. Birçok göçmen, özellikle Avrupa dışından gelenler beş C’den başka iş bulamamış ve genellikle temizlik ve bakım gibi iki C’ye düşürülmüştür (Cuban, 2013: 86). Örneğin, Deborah Gaitskell ve arkadaşları, Güney Afrika’daki siyah kadınların “siyah, kadın ve işçi” olarak üç şekilde ezildiğini ifade ettiler (1983: 86). Ücretli ev işlerindeki istihdamı yaşanan nüfus, çalışan kadınların üzerindeki baskı ve nispeten ucuz işgücü talebi gibi birkaç faktörle açıklayabiliriz (Aguilar, 2014: 63). Shu-Ju Ada Cheng’in *When the Personal Meets the Global at Home* (2004b) adlı çalışmasında belirttiği gibi ev işçisinin evin hanımının yerini aldığını gösteren örnekler de mevcuttur. Daha da ötesi bu durum evin hanımına “sorumlu olduğu ev işlerini” Filipinli ev işçisine devretmesinin bir sonucu olarak her ne kadar evde başka bir kadının varlığı belirsiz olsa da evin hanımına hizmetçiyi denetlemek gibi yeni görevler yüklüyor.

Buna karşın, Cruz (2012) Filipinli erkek ve kadın denizaşırı işçilerin söylemsel temsillerinde farklılıklar olduğunu ileri sürer. Filipinli kadınlar ve erkekler üretilmiş olan toplumsal cinsiyet rollerine “uygun” olacak şekilde yani kendi ile çelişen bir takım temsil krizine tabi tutulmuştur. Dahası, devlet ve küresel politik ekonomi bu temsilleri şekillendiriyor (2012: 513). Filipinler’de yerel toplumsal cinsiyet ideolojisi, çok sayıda kadının sorumlu olduğu ulusötesi haneleri üreten ekonomik gerçekliğin arkasına gizlenmiştir (Hochschild & Machung, 2003: 11-22). Parreñas’ın (2003) ifade ettiği gibi göçmen annelerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler göçmen babalarından çok daha fazla endişe duymaktadır. Bu nedenle, Egemen toplumsal cinsiyet ideolojilerinin bir kadın için en doğru yer evdir yaptırımı düşünüldüğünde

²¹Cleaning, caring, clerical, cashiering, catering.

göçmen annelerin mevcut cinsiyet ideolojilerine meydan okuduğu okuması netleşir. Filipin hükümet yetkilileri ve medya, çocukların terk edilmesinin bakım krizine yol açtığı ve Filipin aile yapısını bozduğu düşüncesiyle göçen anneleri kınar. Bu krizi sonlandırmak içinse hükümet yetkilileri tarafından göçmen annelere geri dönüş anonsları yapılır. Örneğin, 1992-1998 yılları arasında Filipinler devlet başkanlığı yapan Fidel Ramos'a göre göç yalnızca bekar ve çocuksuz kadınlar için kabul edilebilir bir olgudur. Parreñas'ın da net bir şekilde ifade ettiği gibi "göçmen annelere geri dönme çağrısı yapmakla Filipinler'in artan bir şekilde bu kadınların dövizlerine bağlı olarak geliştiği gerçeği görmezden gelinmektedir" (2003: 39-41). Filipinler ile ilgili yapılmış çok sayıda araştırma, dış borcun özellikle kadınlar ve çocuklar açısından eğitim ve sağlık hizmetleriyle ilgili hükümet programları üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir (Sassen, 2003: 266). Bunun yanı sıra, Filipinler'de ihracatın çoğu kadınlardan oluştuğuna göre dış borcun ödeme yükünü taşıyan da bizzat kadınların kendisidir. Filipinli kadınlar, ihracat emeğinin büyük çoğunluğu olarak, devletin dış borç ödemesi için dolar rezervini arttıran dövizleri asıl olarak onlar gönderiyor (Lindio-McGovern, 2012: 30; Rodriguez, 2010: xvi).

Feminist antropologların da sıkça gösterdiği gibi, erkek ve kadın rollerinin ideolojik kategorilerle birbirinden ayrışması, tüm siyasal ve toplumsal kurumları karakterize eder. Kültürler arası farklılıklar gösteren "toplumsal cinsiyet ideolojisi, milliyetçi ve militarist düşünce üretiminin ayrılmaz bir parçasıdır (Selek, 2014: 124). Filipinler'e ilk olarak 1887'de "keşif gezisinin üyesi" olarak giden Dean Conant Worcester (1866-1924), 1899'dan itibaren Amerikan sömürge güçlerine çalışmış ve Filipinler'de arzu nesnesi haline getirdiği yerli kadın fotoğraflarıyla erkek izleyicisinin erotik ihtiyaçlarını gidermiştir (Gonzalez, 2009: 157-58). Nerissa Balce (2006), "Amerikan imparatorluğunun tutkusu" olarak nitelendirdiği şeyi tarif ederken, Filipinli vahşi kadının memelerinin görsel erişilebilirliğinin, sömürgeleştirilmiş halkların Batı'ya tam anlamıyla maruz kaldıkları fetih ve tahakkümün işaretleri olduğunu öne sürüyor. Buradaki "sömürge memeleri" ("colonial breasts"), Amerikan sömürgeciliğinin cinsel, cinsiyetçi ve ırkçı şiddeti üzerine yazılan pornografik sömürge rüyasının en önemli belirleyicilerindendir (2006: 92)

Amerika'nın yirminci yüzyılda küresel bir güç olarak yükselişi, çıkarlarını dünya çapında genişletme ve güvence altına alma ihtiyacını arttırdı. Askeri üsleri, çıkarlarının doğrudan tehlikede olduğu yerlere yayıldı. Bu bölgeler, askerlerin ihtiyaçlarını karşılayan eğlence tesislerini mknatıs gibi çekiyordu (Tolentino, 1999). Bu noktada, Filipinlerin Merkez Luzon bölgesi Pampanga şehrinde bulunan *Clark Air Field*'a değinebiliriz.²² Bu bölgede de Amerikan üslerine ev sahipliği yapan ve turistik turlar tarafından egzotikleştirilen diğer bölgelerde olduğu gibi, Filipinli kadınlar “misafirperver kızlar” (“hospitality girls”) olarak cinsel işgücünü temin ediyorlardı (Tolentino, 1999). Örneğin, Zambales eyaletinde bulunan Olongapo şehrinde bulunan Subic Naval Base'de dokuz bin Clark Air Field'da ise hizmet eden yedi bin kadın vardı (Tolentino, 1999: 56). Dahası, askerleri “dinlendirmek ve eğlendirmek”le (“R & R”) görevlendirilen bu kadınlar, denizciler tarafından “minyon kahverengi sikiş makinaları” (“little brown fucking machines” “LBFM”) olarak etiketlendiler (Tolentino, 1999). Tolentino, militarist düşüncenin üretimi olan bu seks makinası kadınları “saybörk”e (“cyborg”) benzetir. Ona göre, “kadınların cinsel organları erkeklerin boş zamanları ve kadınsı işler için araçsallaştırılmıştır. Saybörg efsanesindeki “zevkin sınır karmaşası” sermaye hareketinin hizmetinde bedenlerin ulusötesi yeniden yer edinmesidir (Tolentino, 1999: 56). Gonzalez (2007) çalışmasında Clark Air Field askeri işgalin “ailesel” kültürlerini gösteren nostaljik siyah-beyaz fotoğrafları inceler. Beyaz Amerikalı çocukların Filipinli dadılarıyla çekilmiş bu fotoğraflar, ABD ile Filipinler arasındaki “özel ilişkiyi” göstererek daha küçük bir ölçekte sömürge bakım hiyerarşileri resmediyor (2007: 40).

Bu bağlamda, vurgulanması gereken bir diğer husus ise seks turizmi ve posta siparişi ile alınan gelinler (*mail-order brides*) kendisidir. Posta siparişi gelinler söylemi kesinlikle Filipin-Amerika ilişkisinin bir belirtisidir (Tolentino, 1996: 51). Filipin hükümeti 1989 yılına kadar posta siparişi gelin örgütünü onayladı. Ancak

²²1899'da, Tümgeneral Arthur MacArthur (Douglas MacArthur'un babası) tarafından savaş öncesi Amerikan Ordu üsleri ve havaalanlarının beşiği olarak kuruldu. Bölge, dönemin siyasi olayları açısından merkez konumundadır. Hawai'nin batısındaki tek Amerikan üssü, dünyanın en büyük denizaşırı Amerikan hava üssü ve Filipinler'deki en büyük Amerikan üssüdür. Bu yeni hava üssüne Minnesota'da doğan ve Manila'da yetiştilen 2 Mayıs 1919'da Panama'da deniz uçağı kazasında ölen Binbaşı Harold M. Clark'ın onuruna Clark Field ismi veriliyor. <https://pacificwrecks.com/airfields/philippines/clark/index.html>, 25 Haziran, 2019.

Corazon Aquino yönetiminde, yabancı kocaların suiistimal edilme hikayeleri posta ile gelin sipariş etme işinin yasaklanmasına yol açtı (Sassen, 2000: 523). Posta siparişi gelinler ve seks turizmi de küresel politik ekonomide diğer kadın emek göçü gibi akademik ilginin odağı olmuştur (Kofman, 1999: 282). Filipinli gelinler için en popüler yerler Amerika, Avustralya, Almanya ve İngiltere'dir (Eviota 1992; alıntıl原因 Lan, 2006: 152). İkinci bölümde daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır fakat şunu kısaca belirtmek gerekir. Genel olarak belirtildiği gibi, seks turizmi, gelişmekte olan ülkelerdeki indirimli seks satın alabilecekleri koyu tenli “yerli” bedenleri egzotikleştiren beyaz, Birinci Dünya erkeklerinin fantezileri tarafından şekilleniyor. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ırkçı klişeler ve ekonomik eşitsizlik, seks turizminin merkezi olabilecek varış yerlerini karakterize etmektedir (Brennan, 2003: 156). Özetle, göçün toplumsal cinsiyetlendirilmiş politik ekonomisi döviz kaynağı olarak Filipinli kadınları, Filipinler'in “yeni kahramanları” (*bagong bayani*) haline getirmiştir. Bir sonraki kısımda Filipinli kadınların kahraman olarak inşa edilme süreçleri ele alınacaktır.

1.9. Döviz Kaynağı Olarak Filipinler'in “Yeni Kahramanları”: Göçmen Kadınlar (*Bagong Bayani*) ve Hizmet Sektöründe “Markalaşma”

Gelişmekte olan ülkeler, göçü, ülkeye para kazandırmanın bir yolu olarak giderek daha fazla kolaylaştırır. Filipinler, her yıl artarak devam eden yurtdışında çalışan işgücünün 1973'te yaklaşık %25'ine neden olan işgücü ihracatını yayma planını uygulamaya koyan bir örnek teşkil eder (Solomon, 2009: 275). Bu grupların yaşadığı farklı deneyimler ve “kendi ülkeleri” ile olan ilişkileri “ulusötesi” kavramının önemini sorgulamaktadır. Bu sorgulama, Filipin devletinin 1970'lerden bu yana Filipin göç politikasındaki üç aşamayı (ulusötesicilik, uzun mesafeler arası milliyetçilik ve köklü bir kosmopolitanizm) gözden geçirerek “kendi kendine hizmet eden” bir diaspora yaratmadaki rolünün incelenmesiyle pekiştiriliyor (Camroux, 2008: 2). Yukarıda bahsedilen üretilmiş olan toplumsal cinsiyet temsil krizlerinin yanı sıra bir diğer önemli husus döviz kaynağı olarak Filipinli kadınların 1988'de Corazon

Aquino başkan olduğu dönemde Hong Kong’da “ulusal kahramanlar” (*national heroes*) veya “yeni ulusal kahramanlar” (*new national heroes*)²³ olarak ilan edilmiş olmasıdır (Cruz, 2012: 515). Filipin Denizaşırı İstihdam İdaresi (POEA), Denizaşırı İşçilerin Yurtdışı Refah İdaresi (OWWA) ve Filipinler Dış İlişkiler Bakanlığı (DFA) gibi kurumların resmi hale getirilmesiyle Filipin devleti, göç kültürünü kurumsal bir süreç olarak sağlamlaştırıyor (Smith, 2003). Göçmenler, kara ve deniz merkezli işçilerden oluşuyor. Kadınlar çoğunlukla temizlikçi, çocuk ve yaşlı bakıcısı olarak karada çalışıyorlar ve onları hedef alan bir etiket olan “yeni kahramanlar” (*bagong bayani*) olarak anılır (Parreñas, 2015: 2; Cruz, 2012: 515). Bununla birlikte, heterojen bir Filipin diasporasının çeşitli deneyimleri daimi göçmenler, sözleşmeli işçiler, deniz merkezli işçiler ve düzensiz göçmenler arasındaki farkların altını çizmektedir (Camroux, 2008: 2).

Bagong Bayani ödül gecesi gibi veya Ninoy Aquino Uluslararası Havaalanı’ndaki kırmızı halı gibi denizaşırı işçileri (OCW) karşılayan kültürel kriterler, göçmenleri ve göçü ulusal ganimet olarak çerçeveleyen milliyetçi söylemin yapı taşlarıdır (Francisco, 2009: 113; Guevarra, 2010: ix). Bu konuyla ilgili ayrıntılara ikinci bölümde değinilecektir fakat kısaca değinmek yerinde olacaktır. Sassen’ göre (2000/2003), işsizlik ve dış borç gibi küreselleşme ve refah harcamalarındaki stratejiler kadını doğrudan etkiler. Ona göre, Güney Kore ve Filipinler yasal emek ihraç programlarını teşvik eden iki iyi örnektir. Bu nedenle, küresel pazarda göçmen kadınlar hem işverenler için kar elde etme aracı olur hem de hükümetler için işsizlikle mücadele ve dış borç ödemeleri için sorunsuz döviz kaynağı olarak kabul edilir. Filipin örneğinde olduğu gibi kadınlar ihtiyaç duyulan döviz güvence altına alır ve küreselleşmenin, işsizlikle mücadelenin ve dış borç ödemelerinin bütün yükünü taşımaya çalışır (Sassen, 2003: 266-273; Erder, 2011: 187). Bu, “oğullara daha fazla özgürlük tanınır ve daha bağımsız olmaları beklenirken, kızların ailenin sorumlu ferdi olarak öğretilmesinden kaynaklanmaktadır” (Lauby & Stark 1988: 485). Böylece, Filipinli kadınların denizaşırı göçü fedakarlıklar zinciri olarak kavramsallaştırılıyor. Filipinler’de katı bir Katolik olmasına rağmen kadınlar ülke kalkınmasında döviz gönderenler olarak önemli oldukları için göç edebiliyor. Göçmenlerin sözde

²³ Tagalog dilinde *bagong bayani* demektir.

kahramanlığı, son yıllarda önemli bir sosyo-ekonomik güç haline gelen gelirleriyle ilgilidir (Cruz, 2012: 515). Kunz, bunu, küresel döviz trendi (global remittance trend-GRT) olarak kavramsallaştırır ve küresel döviz trendinin hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörler tarafından cinsiyet körü olarak tasarlandığını ifade eder (Kunz, 2008: 1389).

Dünyanın pek çok yerinde Filipinli kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rollerinin devamı olacak işlerde istihdam edilmektedirler. Buna rağmen, “Erkekler tipik olarak çeşitli işler için göç edebilirler” (Vural, 2007: 44). Spesifik olarak, çoğu Filipinli kadın hizmetçi ve eğlendirici (“performans sanatçısı”) ve hemşire olarak göç ederken Filipinli erkeklerin çoğu satış sektöründe, otel endüstrisinde, nitelikli inşaat işçiliğinde, hizmet sektöründe, üretim işçileri ve nakliye ekipmanı gibi elişi gerektiren işlerde çalışmak için göç ederler (Semyonov, 2005: 49; Mani, 1996: 198). Göç yörüngeleri, hizmet sektöründe ucuz işgücü talebini özellikle de “küreselleşmenin köleleri” olarak bilinen hemşireler, bakıcılar, dadılar, hizmetçiler olarak arttıran uluslararası ekonominin yeniden yapılandırılmasını yansıtmaktadır. Bu modern köleler, Ninotchka Rosca’nın ifadeleriyle Filipinler’in “utanç verici ihracatı”dır (“shameful export”) (Bonifacio, 2009: 142). Bu bağlamda göç, Ella’ya göre “nesilden nesile aktarılan işgücü ihracı”dır:

Göç, nesilden nesile aktarılan işgücü ihracatıdır. Çünkü 1970’lerden sonra 80’lerde 90’larda göç edenler onların çocuklarıydı. Böyle devam etti. Birçok ülke Filipinler’den ucuz işgücü ithal etmek için işçi aldı. Çok iyi İngilizce konuştuğumuz ve iyi eğitim aldığımız için bazen kendi kabiliyetimiz nedeniyle iş buluyoruz. Bunlar bazen güvenliği olmayan ulusal tuzaklardır. Bu yüzden Filipinlileri tercih ediyorlar ve Filipinler işgücü ihracatına bağımlı gibi görünüyor. (41, 2018).

Bu söylem, patroniçe ve hizmetçi ilişkilerinde sosyo-kültürel sınırların belirlenmesinde etkin bir role sahiptir (Bu konu üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır). Kadın emeğinin önemi tartışmasızdır, fakat bu kadının bedeni üzerinden “itaatkar ve becerikli” parmaklarının uluslararası sermayenin emeği olarak özellikle seçilmiştir (Yaman Öztürk, 2010: 111). Hem devlet stratejileri hem de patriyarkal düzen içerisinde kadınların bedenleri ve ücretli/ücretsiz emekleri tahakküm altına alınmıştır. Federici kadınların tabi olmalarını ve emeklerinin kontrol edilmesini ücret patriyarkası kavramıyla tanımlar. Kadınların kendi paralarına ve bedenlerine sahip olmasına imkan vermeyen bu politikalar, erkeklere tabi kılınmalarının ve

emeklerinin erkek işçiler tarafından kontrol edilmesinin maddi koşullarını yaratmıştır. Ona göre, “itaatkar, uyumlu vb.” olarak kurgulanan bu kadın modeli tam olarak o zaman ortaya çıkmıştır:

Bunun sonucunda yeni bir “kadınlık” modeli ortaya çıkmıştır: edilgin, itaatkar, tutumlu, az konuşan, hep işiyle meşgul, sadık, ideal bir kadın ve eş... Bu değişim, kadınların iki yüzyıldan da uzun bir süre maruz kaldıkları devlet terörünün sonucunda, 17. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Kadınlar bir kere yenildikten sonra, “geçiş” sürecinde kurulan kadınlık imgesi adeta lüzumsuz bir araç haline gelmiş ve bu imge yerini evcilleştirilmiş yeni bir kadın imgesine bırakmıştır. Cadı avı esnasında kadınlar yarım akıllı, asla tatmin olmayacak kadar şehvetli, asi, itaatsiz, kendi kendini kontrol etmekten yoksun, vahşi varlıklar olarak tarif edilirken, 18. yüzyıla gelindiğinde bu kanon tersine dönmüştür. Kadınlar artık edilgin, aseksüel, erkeklerden daha itaatkar ve daha ahlaklı, onların üzerin de olumlu bir ahlaki etki yaratma yeteneğine sahip varlıklar olarak gösterilmeye başlanmıştır (Federici, 2017: 145- 152).

Yirminci yüzyılda, Asya toplumlarında kadınların rolündeki değişiklikler, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa ve Amerika’sına oldukça benzer. Avrupa’da ve şuan Asya’da, kadınlar esnafa bağlı olmayan, ister on dokuzuncu yüzyıl tekstil fabrikalarında veya isterse yirminci yüzyıl elektronik fabrikalarında olsun erken sanayileşme için eğitilebilir, uysal, ucuz ve “serbest” işgücü olarak tanımlandılar (Lin, 1987: 129). Tarihsel bağlamda, Filipinli kadınların bedeni söylemsel olarak kurgulanmıştır. Bu noktada, vurgulanması gereken en önemli mesele feminizmin kendisidir. Örneğin, Filipin hükümeti tarafından hazırlanan broşürler ve aracı şirketlerin katalogumsu üretilmiş tanıtım videolarıyla “sömürge döneminin kölesi post-Fordist bir robota dönüştürülüyor” (Tolentino, 1996: 68). Görüşmecim Lea kendisini şu şekilde ifade etmiştir: “Onu yap, şunu yap bunu yap. Dadılar robot gibidir. Ama ben patronumun yönetmesine izin vermiyorum. Ben yönetiyorum” (40, 2018). Çünkü “Feminizm ise kurgulanan bu yeni ”kadınlık” modeline yüz yıllardır karşı çıkmakta ve yıkmaya çalışmaktadır” (Çakır, 2007: 445).

Feminist olmayan bir dünyada kadınlar ve feministler olarak deneyimlerimizle büyüyen bir yol yapıyoruz. Kadınların otomatik olarak bakıcı olarak tasarlandığı bu dünyada, bakım ve diğer değerler arasındaki stresle uygulamalı olarak günlük mücadele etmek mecburiyetinde kaldık (Fisher & Tronto, 1990: 35). Ev içi hizmet, neredeyse dünyanın her yerinde, kadınlarla ilişkilidir (Rollins, 1985: 21). Bütün bu kadınlık rolleri doğuştan sahip olunan değil, toplumsal olarak inşa edilmiş verili şeylerdir. Tarihte, geleneksel olarak kadına atfedilmiş hizmetlerin küreselleşmesine dair pek çok örnek vardır. Eski Orta Doğu’da, savaşta mağlup olan nüfusun kadınları

rutin olarak köleleştirildi ve ev işçisi olarak hizmet etmek ve galiplere cariyelik yapmak için alındı. On altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar Kuzey Amerika'ya köle olarak getirilen Afrikalıların çoğu cariyelik ve hizmetçilik için zorlanan kadınlar ve çocuklardan oluşuyordu. On dokuzuncu yüzyılda İrlandalı kadınlar, büyüyen orta sınıfın evlerinde hizmetçi olarak çalışmak için göç etti (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 5).

Nitekim yüzyıllar önce erkekler de ev hizmetlerinde çalıştırılmışlardır. Daha sonradan köylü olan erkek kölelerin, tarihte farklı zaman ve mekanlarda ev işçisi olarak çalışması aslında sonraki bir gelişmedir (Rollins, 1985: 21). Japonya'ya göç eden Filipinli boksörlerle ilgili çalışma yapan Suzuki, “ne güç ilişkileri bu kadar sabit ne de “kadınlaştırılmış” insanlar her zaman kadındır” der ve Filipinli göçmen işçilerin kadınlaştırılmasını modern Japonların Filipin işgücü ve Filipinler üzerindeki güçlerini kullanmanın bir yolu olduğunu söyler. Ona göre, bu süreçte tüm düşük ücretli yabancı işçilerin “kadınsı” özellikler göstermesi beklenmektedir (Suzuki, 2008: 67-68). Sayısı yok denecek kadar az olsa da günümüzde ev hizmetlerinde çalışan erkek bakıcılar da vardır. Örneğin, bunlardan biri İngiltere'ye turist vizesiyle gitmiş bakıcı, rahip, düzensiz göçmen ve aynı zamanda bir topluluk aktivisti olan Filipinli Peder Alabag'dır (McKay, 2016: 1). Fakat bu ev hizmetlerini kadının yükümlülüğü olarak görme gibi köklü bir ataerkil yaklaşımın önüne geçememektedir. Sanayi Devrimi'nden önce, hizmetçiler daha çok soyluların hanelerinde çalışmaktaydı ve sadece köy papazlarının, başarılı çiftçilerin ve birkaç önemli tüccarın evinde hizmetçi bulunabilirdi. Bu tür hanelerde, hizmetçiler “yüzlerce yaşına girebilen” ve her zaman çok katmanlı bir personel kadrosunun parçası oldular (Rollins, 1985: 24).

Bakımın -ve bunun tüketiminin- toplumsal cinsiyet adaletinin merkezi bir sorunu olduğunu öne süren tartışmaların çoğunun altında yatan sebep bunun hala kadınlar tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır (Ghaeus, 2013: 63). Bakım, geleneksel olarak yalnızca aile içinde değil aynı zamanda iş dünyasında da kadınların sorumluluğu olarak görülmüştür (Miller, 1990: 92). Hizmetçi kölelerin ev işçileri olarak algılanması, kölelerin başlangıçta kadınların sorumluluklarını yerine getirmek veya bu sorumlulukları devralmak için alındığı gerçeğini gözden geçiriyor (Rollins, 1985: 21). Görüşmecilerimden Hannah görüşmeye arkadaşı Marry ile geldi. Marry

görüşme yapmayı kabul etmedi fakat Hannah ile olan sohbetimize oldukça katkı sağladı. Marry'den kısaca bahsedecek olursam Marry biri beş aylık diğeri ise iki yaşında olmak üzere iki çocuğa bakıyor. Bu noktada, Marry'in araştırmama olan katkısı ise kadın işvereninden söz ederken onun sadece bazen çocukların bakımında Marry'e "yardımcı" olduğunu söylemesidir. Marry'in "Evin hanımı bazen bebeklere bakmama yardım ediyor" ifadesi Rollins'in altını çizdiği bu nokta ile yakından ilgilidir. Daha zengin ülkelerde, ev işleri ve bakım gibi bazı işler, cinsiyetlendirilmiş (kadın) yabancı göçmenler tarafından yapılacak şekilde özellikle inşa edilmiştir (Ong, 2015: 19). Tarihsel olarak, "kadınların işi" olarak görülen bakım, "dünyanın bazı bölgelerinden kadınların bakıcı ve diğerlerinin de alıcı" olduğu algısıyla zaten göçmen işi olarak kabul edildiği için kadın göçmenler tarafından temin edilmiştir (Cuban, 2013: 124).

Bakım emeğinde en önemli husus "anneliktir." Annelik küreselleşmiş; sevgi sınırların ötesinden ödünç olarak alınmış; devletler ise, nüfuslarının temel ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal sözleşmeden kurtulmuşlardır. Kölelik ve hizmetin sömürgecilikle olan ilişkisinin bir sonucu olarak, genellikle ailelerin hayatta kalması ve gelişmesi için devletler, en iyi bakımı sağlamak için evlere, ailelere, çocuklara ve yaşlılara yönelirler (Fish, 2017: 4). Güçlü "aile bağları" özellikle üçüncü dünya ülkelerinde inşa edilmiş ve hizmet sektörünün önemli bir parçası olarak hem nesilden nesile, kıtalar ve ülkeler arası sınıfsal olarak aktarılmakta hem de yeniden üretilmektedir. Günümüzde, sevgi ve bakım "yeni altın" haline geldikçe hikayenin kadın kısmı öne çıkmıştır (Hochschild, 2003: 26). Filipinli kadınların bakım emeği ise, kendi ailelerinden alınıp işverenlerine yönlendirilmiştir (Constable, 1997; Parreñas, 2015; Stasiulis & Bakan, 2005; Tyner, 2004; McKay, 2016).

Filipinli dadılar küresel bakım emeği göçünde önemli bir yere sahiptir. Kanada'nın 23. Başbakanı ve Kanada Liberal Partisi Başkanı Justin Trudeau çocuklarını Filipinli dadılar yetiştirmektedir.²⁴ İngiltere kraliyet ailesinin personeli içerisinde Filipinli bir kadın vardır. Filipinli Araceli "Lilly" Picco. Peki, kimdir Araceli

²⁴<http://ottawacitizen.com/news/national/trudeau-hires-his-childrens-former-nannies-to-work-in-official-residence>, 8 Mayıs 2018.

“Lilly” Picco? Rachel Perez’in dünyaca tanınan kişilerin Filipinli dadılarına dair derlediği yazıdan faydalanmak yerinde olacaktır:

Araceli “Lilly” Picco, Prenses William ve Prenses Kate Middleton’ın kraliyet düğününe davet edilen ilk ve tek Filipinlidir. Lilly, İngiltere’nin Prensları William ve Harry’nin bakımı dahil olmak üzere birtakım görevlerinin yer aldığı Prenses Diana tarafından kraliyet hane personelinin bir parçası olarak işe alınmadan önce Filipinler’deki Bacolod şehrinin bir hemşiresidir (Perez, 2016).

Küresel bakım emeği, cinsiyetçi ve ırksallaştırılmış hiyerarşilerle temellendirilmiştir. Bu hiyerarşik yapılarda ise, etnisite ve ten renginin önemi tartışmasızdır. Filipinli göçmenler küresel bakım emeğinde adeta bir marka adı haline gelmiştir. Örneğin, Finlandiya ve Filipinler dahil ve başta olmak üzere artan sayıda ülke, yurtdışı pazarlarına sunmak için çok sayıda hemşire üretmektedir (Connell, 2012: 6). Filipinli göçmenler, bakıcılar, dadılar, temizlikçiler, hemşireler ve ev hemşireleri için küresel işgücü piyasasında bakım emeği konusunda ünlüdür. Bu, kendi vatandaşlıklarıyla ilgili bir marka adı gibi işlem yapabildikleri küresel bir ündür (Lusis & Kelly, 2006). Filipinlilerin hizmet sektörü ve bakım emeğinde “markalaşmaları”nın pek çok sebebi vardır elbet. Bu bağlamda, McKay’ın bakıcı, rahip, düzensiz göçmen ve aktivist olan Peder Alabag ile olan görüşmesinden yararlanmak yerinde olacaktır. Bu çalışma kapsamında benim görüştüğüm Filipinli göçmen kadınların hepsi Peder Alabag’ın bakım emeğiyle ilgili bağlamına benzer cevaplar verdiler. Bu açıdan bakıldığında, onların üzerinde durduğu iki nokta vardır. Birincisi “Filipinli kadınlar dadiysa o çocuklara kendi çocukları gibi bakarlar.” İkincisi ise dil faktörüdür. Görüşmecilerimin hepsi bu iki faktör üzerinde yoğunlaşmakla birlikte Valerie şunları öne sürmüştür: “Filipinli kadınların çocuklar için tercih edilme sebebi İngilizceyi anadili olarak konuşan Amerikalı’ veya Latin Amerikan ülkelerine göre daha ucuz olmasıdır” (27, 2018). Bu ise, Filipinlilerin İngilizce öğrenmede “alternatif bir ülke” olarak konumlandırır. Örneğin, Metro Manila ve Metro Cebu Korelilerin İngilizce öğrenmek için geldiği şehirler haline gelmiştir (Porio, 2007: 214). Filipinler, analizin odak noktasıdır çünkü “dünyadaki birçok ülke için belki de emek ihraç eden bir ulusun prototipi olarak işgücü göçünün ana kaynağıdır” (Semyonov and Gorodzeisky, 2004: 6). Örneğin, bir dizi faktörle artan Filipin-Kanada göçüne yer verelim. Filipin devleti rekabetçi bir şekilde çeşitli küresel işgücü piyasalarında, (örneğin Kanada’nın İngilizce konuşulan bölgelerinde) Filipinlilerin niteliklerini pazarlıyor ve Kanada gibi

lkeler “Marka Filipinler”i kabul ediyor. Kanadalı bir göçmen büro memurunun dediği gibi, Filipinliler ‘ideal göçmenler’ olarak görülüyor (Barber, 2008: 1276). McKay’ın görüşmecisi Peder Alabag’a değinmek yerinde olacaktır: “Filipinli göçmenleri bakım emeğinde saygıdeğer yapan Şey nedir? Sorusu zerine Alabag’ın verdiği yanıt Şu Şekilde olmuştur:

Bakım bakımdır. Grmeniz gereken Şey, cretlerimizi ve işverenlerimizi nemsemiğimiz değil, birbirimizle olan ilişkimizdir. Bizim iyi bakmamızı sağlayan Şey bağ kurmamızdır. nemsemek Filipinlilere özgü bir yetenek değildir. Biz Filipinliler sadece bir arada kalmakta ve aramızda birlik oluşturmada iyiyizdir (McKay, 2016: 1-2).

1.10. Ev Yerinde Sınırsız ve Zamansızlaştırılmış İşler

Filipinli göçmenlerle ilgili Hong Kong’da Nicole Constable (1997); Tayvan’da Pei-Chia Lan (2006); İtalya ve ABD’de Rhacel Parreñas (2001) gibi denizaşırı yaşayan hayatlara ve göçmenlerin ev sahibi toplumlarla ilişkilerini Őekillendiren yapısal faktörlere odaklanan araştırmacıların sayısı oldukça fazladır. Bu çalışmalar gösterdiği üzere, göçmen kadınlar sürekli ev sahipliği yapan toplumlarda, ev yerlerinde işverenlerle etkileşim, iletişim, değişim vb. halindedirler. Fakat ev yerinde çalışmak çoğunlukla ev işçilerinin direnç mekanizmalarını gizlediği için risklidir. Fakat belirtilmesi gereken bir diğer husus daha vardır. Kadınların eviçi hizmetlerinde yaptığı işlerin sınırı ve belli bir zamanı yoktur. Bu işler ücretli/ücretsiz tüm kadınlar için sınırsız ve zamansızlaştırılmıştır. Bir işçi, işverenin kurallarına geceleri kendi odasındaiken bile uymalıdır (Constable, 2003: 119). Görüşmecim Valerie uyumayı sevdiği ve zamanını iyi değerlendirmek istediği için Türkiye’de yatılı olarak çalışmadığını belirtti. Kendisi yaklaşık beş aydır farklı ailelerden olmak üzere toplamda  İngilizce zel ders vermektedir. Türkiye’ye gelmeden önce Katar ve Dubai’de bulunuyor. Yemekle ilgili deneyimlerini karşılaştırmalı olarak paylaşıyor:

Türklerin Arap ülkelerinden farklı olarak daha cana yakın olduklarını düşünüyorum. Çünkü Arap kadınları öyle değil. Örneğin, hizmetiysen hizmetisindir, Türkiye’deki gibi onlarla oturamaz ve konuşamazsın. Burada hizmetçi bile olsanız size aileden biri gibi davranırlar. Türkiye’deki deneyimlerim böyle. Çok iyiler. Kendi halindeler. Bana ailelerinden biri gibi davranıyorlar. Yemeklerini bile benimle paylaşmak istiyorlar. Yani, onlarla birlikte yiyebiliyorum. Bu yüzden, mutluyum burada olmaktan. Ailemden olmama rağmen bana ailelerinden biri gibi davranıyorlar. (27, 2018).

Ev işlerinin karakteristik özelliği, çoğu zaman çocuğa bakmak, bulaşık yıkamak ve yemek pişirmek gibi birkaç görevi aynı anda yerine getirmesidir. Bir dizi görev yerine, ev işi genellikle aynı anda işleyen, ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı görevlerden oluşmuş bir dizi süreç olarak daha iyi algılanır (Anderson, 2001: 26). Başka bir deyişle, sadece çocuk bakımından sorumlu olması için işe alınan göçmen kadın çocuk bakımından sorumlu olurken aynı zamanda bulaşık yıkar, ütü yapar, market alışverişine gider, evi temizler ve daha pek çok iş yapar. Örneğin, bir ev işçisi, küçük çocuklara bakmak, yemek pişirmek ve temizlikle meşgul olabilir (Abel & Nelson, 1990: 17). Dolayısıyla, işler arası geçiş silikleş(tiril)miştir. Birçok ücretli ev işçisi bakıcıdan ziyade temizlikçidir ve işe alınan kişi çoğunlukla ütü, yemek, yaşlı/çocuk bakımı ve temizlik gibi evin tüm işini yapmaktadır. Anderson'un (2003) ifade ettiği gibi "hiç kimse yaşlı veya çocuk bakımı için işe aldığı gibi aynı şekilde bir temizlikçiye işe almaz. Ütülenmiş giysiler, toz toplayan süs eşyaları, parlatılmış zemin ve pencereleri silmek mecburi değildir ama bu tür belirleyici durumlar hane halkının durumunu mali ve insan gücüne erişimini gösteren beyandır" (2003: 105). Örneğin, bir ev işçisi çocuk uyurken bulaşık ve çamaşır yıkamakta, yemek pişirmekte ve "boş" durması kesinlikle istenmemektedir. Her türlü ev işi ve bakım hizmetinden sorumlu tutulmuşlardır. Filipinli göçmen kadınların geçişleri ev içinde yapılan işler arası geçişlerle sınırlı değildir. Meslekler arası geçiş de saydamdır. Bu şu demektir; eğlence sektörü, fuhuş ve hizmetçi ve bakıcı gibi hizmet sektörüne bağlı işlerle aynı anlama gelmektedir. Örneğin, Japonya'da erken dönem Filipinli caz müzisyenleri aynı zamanda modellik yapıyor (Suzuki, 2008: 69). Suzuki'nin ifade ettiği gibi, "eğlence sektöründen [çoğunlukla fuhuştan] dönme hizmetçiler" ("Filipina former-entertainer-turned-care helper") Japonya'nın neoliberal kapitalist emek pazarında çoklu feminizasyona tabi tutulmaktadır (2008: 73). Başka bir örnek ise, *The Silent Soprano* müzikalinde "hizmetçiden dönme Filipinli şarkıcı"dır (female Filipina maid-turned-singer) (Tiatco, 2013: 418). Dolayısıyla, bu işler arası geçişler fludur ve/veya Suzuki'nin ifade ettiği gibi bakım emeği Japonya'da eğlence gece işinin devamı olarak görülmektedir (2008: 75). Bu tez kapsamında, temel olarak Filipinli bakıcılara odaklanıyorum, ancak görüşmelerden anladığım kadarıyla Filipinli göçmen kadınlar hayatlarında bir kez bile olsa muhakkak bakıcı, dadı olarak çalışıyorlar. Örneğin, görüşmecilerimin bazıları önceden bakıcı şu an masaj terapistiydi. Hemşire ve

öğretmen olanlar şuan çocuk bakıcılığı yapıyorlardı. Dolayısıyla, eğlence sektöründen (çoğunlukla fuhuştan) dönme hizmetçiler, hizmetçiden dönme gelinler vd. bakmak önemlidir. Ev işçileri ile fahişelik arasında geçişler saydam oluyor. Bunun yanı sıra, ev hizmet[leri] tarihsel olarak ”kadın işi” ve “orospuluk” gibi iki şekilde kabul görüyor (Rollins, 1985: 59). Ev ve bakım işi (hemşirleik dahil), eğlence işi (seks dahil) ve evlilik göçü ile birlikte birbirine yakın veya yeniden üretim emeği olarak kavramsallaştırıldı (Malhotra et al., 2016: 115).

Bu kadınlara da genelde iyi ebeveyn olamayacağı düşüncesiyle bakılır ve çoğunlukla onların evliliklerinin de iyi olmadığı düşünülür. Kadınların anne olmak, hizmetçi, bakıcı, gelin gibi sosyal konumları sürekli ikili dikotomilerle açıklanır. Örneğin, Japonya’da Filipinli kadınlar için kullanılan *shikkari* kelimesi sadece “iyi gelin” ve “ kötü gelin” ayrımı yapmakla kalmaz aynı zamanda *Filipinli kadının doğru olup olmadığını* belirlemek için kullanılır (Faier, 2009: 152). Başka bir örnek olarak, Japonya’da köylülerin Filipinli “kurtarıcı gelinler”in doğurganlığı üzerindeki bitmeyen gözetimidir (Suzuki, 2000). Bu gözetimde, genellikle şu sorular kilit noktasıdır: “Bir an evvel çocuk yap!” “Bebek yok mu hala?” (Suzuki, 2000: 147).

Bir başka örnek ise Avustralya’daki “posta siparişi gelinleri”nin medyadaki temsiliyetidir. Yerel gazetelerde, Filipinli kadınlar doyumsuz, aç gözlü, çıkarıcı kadınlar ve hem seks hem de evlilik için kusursuz partnerler olarak korku ve arzu bakımından temsil edilme eğilimindedir (Cunneen and Stubbs, 2007: 16-17). Bu kelimelerin kullanımları açısından baktığımızda olumsuz anlamları dikkat çekicidir. Bu kelimelere dair hakim bakış açısı geçmişten günümüze değişmemiştir. Örneğin, “Dadı evi” (nanny-house) kavramı 1700’lerde “genelev” ile aynı anlama gelir ve konuşma dilinde küfürdür. Bakıcı kelimesinin ise, 1844’lerde argo olarak kullanıldığına dair bilgilere rastlamak mümkündür.²⁵ Hizmetçi kelimesinin İngilizce karşılığı *maid*’dir. Kelimenin farklı şekilde tanımlarına rastlamak mümkündür, fakat bu farklı tanımlamalar kötü anlamda kullanımını değiştirmemiştir. Kısacası, hizmetçi hem “bir kadın köleyi ifade etmekte hem de kız veya evlenmemiş kadın”²⁶ anlamına

²⁵ <https://www.etymonline.com/search?q=nanny>, 8 Mayıs 2018.

²⁶ <http://www.dictionary.com/browse/maid?s=t>, 8 Mayıs 2018.

gelmektedir. Türkçe kelime anlamı olarak “belirli bir ücret karşılığında ev işini yapan kadına”²⁷ denir.

Özetle, Filipinli kadınlar eğlendirici, gelinler (Suzuki, 2000: 143), bakıcılar, hizmetçiler, masaj terapistleri birkaç baskın imge içinde sınırlandırılmaya devam ediyor olarak. Bu iki sınırlandırma hizmetçi/bakıcıları da kapsıyor ve birbirleriyle eş anlamlı hale geliyor. Dahası, Filipinli bakıcılar, hizmetçiler, gelinler, masaj terapistleri, hemşireler vd. çok sayıda vaka sunar ve bunlara dair çeşitli direniş biçimlerini sunmak için kullanılan kavramsal bölünmeleri yıkar ve karmaşıktırır. Örneğin, görüşmecim Lousie İstanbul’da bir ailenin yanında yatılı bir dadı fakat haftalık izin günlerinde otelde part-time masaj terapisti olarak çalışıyor. Postayla sipariş edilen gelinler (mail-order-bride) üzerine araştırma yapan Tolentino, tüm bu konumları güç ilişkilerinin eseri olarak değerlendirir (1996).

Müge Telci Özbek, yoksulluğa ve yalnızlığa kadın çerçevesinden baktığı çalışmada, kadınların sınırlı sayıdaki bu gibi gidip gelmelerini zorlu alternatif olarak ifade eder (2012: 69). Filipinliler, Ulusötesicilik devrelerine çeşitli yollarla entegre edilmişlerdir: ulusal alanda çokuluslu şirketlerde çalışan az para verip çok çalıştıran fabrikası işçileri olarak ve uluslararası alanlarda eğlendiriciler, hizmetçiler, hemşireler ve posta siparişi gelinler olarak (Tolentino, 1996: 49). Her ikisi de ırkçı, etnik, sınıf, ulusal ve cinsiyetçi ötekiliğe göre damgalanmış ve dezavantajlı hale getirilmiş bir grup insanın duygusal emeğine dayanır (Suzuki, 2008: 73). Thébaud *Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları* (2005) adlı makalesinde sömürgecilik ve bu iki farklı sosyo politik ve politik ekonomik şartlara sahip hiyerarşik ilişkiler ile şu sorular üzerinde durmaktadır:

Kadın sömürgeciler ile sömürge halkların kadınları arasındaki temasları nasıl yorumlamalıyız? İki uygarlık çatıştığında, her iki taraftaki kadınlar birbirlerini ve erkekler kadınları nasıl anlar? Bu karşılaşmalarda imgenin ve cinsel fantezilerin yeri nedir? Etnik kimliklerin korunmasında ya da entegrasyon arzusunun gelişmesinde göçmen kadınlar (ve kızları) hangi rolü oynadılar? (Thébaud, 2005: 22).

Sonuç olarak, “çoğu durumda yüksek maaşlar göç etmenin asıl nedeni olarak görülmekle birlikte, göçmen arasında önemli farklılıklar vardır” (Tacoli, 1999: 668). Yurtdışı istihdamı ulusal bir fenomen haline gelmesine rağmen, uluslararası emek

²⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af72e7c09e728.63059897, 8 Mayıs 2018.

göçünün kapsamı eşitsiz bir şekilde dağılmaya devam ediyor (Battistella & Asis, 2011: 22).

Geleneksel olarak “evin ışığı” olarak kabul edilen kadınlar, artık çoğunlukla uluslararası ve sembolik yollarla gerçekleştirdikleri evin ışığı olarak rollerini sürdürmeye çalışırken evi asıl geçindirenlerdir (Arnado, 2009: 239). Kadınlar, ev işçisi, hizmetçi, temizlikçi, bakıcılar ve daha nice kategorilerde etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet ve sosyal sermaye ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, Filipinli ev işçileri tipik olarak yüksek eğitim almış olup akıcı İngilizce konuşarak diğer milletlere göre avantaja sahip olma konumundadırlar (Lan, 2003). Filipinli göçmen kadınlar tarihsel olarak cinsiyetçi, ırkçı, hiyerarşik gibi yapılardan bağımsız düşünülemez. Onlar çoklu göç deneyimlerine sahip, farklı direnç, iletişim, iktidar-bilgi ilişkileri ve daha nicesine dair mekanizmalar üreten öznelere.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİPİNLER'İN TARİHSEL GEÇMİŞİNDE KADIN EMEĞİ VE GÖÇMEN KADINLAR

Bu bölümde Filipinler'in tarihsel geçmişi üzerinden, devlet olma süreci, toplum, din, diğer devletlerle olan ilişkileri, sömürgeleştirilmesi ve tüm hususların Filipinler'de emek göçü yapmak zorunda kalan göçmen kadınlara etkisine bakılacaktır.

2.1. Filipinler Nasıl Bir Ülkedir?

Filipinler tarihsel ve coğrafi olarak hem göç veren hem de göç alan bir ada ülkesidir. Dolayısıyla, küreselleşme, göç ve ticaret gibi olgular Filipinler tarihi açısından yeni değildir. Bu gibi olgular erken dönemde de mevcuttu fakat günümüzden farklı olarak kendine has bir işleyişi vardı. Bugün Malezya'da belki de 300.000 Filipinli var, ancak geçmişteki göçler çağdaş işgücü göçünden farklı (Battistella, 1995: 258). Bunun yanı sıra, birçoğu Filipinler'e ülkelerindeki felaketlerden dolayı geldi. Fakat yavaş yavaş daha prestijli bir konuma doğru ilerleyen, tutumlu ve çalışkan küçük esnaflar olarak çalışmaya başladılar (Clarence-Smith, 2004). Örneğin, milattan önce 3000 yılında, Avustralonezya¹ halkı pirinç yetiştirmek için Tayvan'dan Filipinler'e gelmeye başlaması veya milattan önce 500'de Filipin limanları Çin, Güneydoğu Asya ve Hindistan ile ticaret yapması; Arabistan'ın giderek daha önemli bir küresel kültür ve ticaret merkezi haline gelmesiyle Müslüman tüccarların on üçüncü yüzyıldan on beşinci yüzyıla kadar Güneydoğu Asya ve Filipinler'e yayılmaya başlaması buna bir örnektir (Dolaman, 2010: 5-6). Bunun yanı sıra, Filipinlerin göç verme/alma ile ilgili tüm ilişkileri ve süreçleri coğrafi, ekonomik, ticari ve siyasi vd. gibi nedenlerle sürekli olarak özellikle sömürge güçleri tarafından şekillen(diril)miştir.

On üçüncü yüzyılda İslamiyet'in Filipinler'e gelmesiyle birlikte Filipinler yerli nüfusunun büyük bir bölümü din değiştirmiştir. On beşinci yüzyılın sonunda ise,

¹Avustralonezyan, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayvan ve Vietnam'ın bazı bölgelerinde konuşulan dilleri ifade eder. <https://www.dictionary.com/browse/austronesian>, 18 Haziran 2018.

Müslüman devletler Sulu’da, güney Mindanao ve Luzon’un kuzeyindeki Manila olmak üzere pek çok yerde vardı. On altıncı yüzyılda İspanyollar Filipinleri kolonileştirmeye geldiklerinde Filipinli Müslümanları “Moros” olarak adlandırdılar. İspanyolların gelişi İslam’ın yayılmasını durdurdu (Dolaman, 2010: 6). Filipinler tarih boyunca hem göç alan hem de göç veren bir adalar ülkesi konumundadır. Bölge Osmanlı Suriyesi’nden olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinden göç almıştır. Adalarda, Müslüman Arapların İslami güneybatıdaki etkisine rağmen egemen topluluk başlangıçta Ermenilerden ve ardından 1880’lerden itibaren Osmanlı Suriyesi’nden gelen göçmenlerden oluşuyordu (Clarence-Smith, 2004: 425). Osmanlı Suriyesi bu dönem içerisinde göç hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı yerlerden biridir. Aynı zamanda, bu bölge bir taraftan göç alırken diğer taraftan göç veren bir bölgedir. Bölgeye göçler 1831’de Fransa’nın Cezayir’i işgal etmesiyle başlamıştır. Bölgeden yurtdışına göçler ise özellikle 1840-1860 tarihleri arasında Cebel-i Lübnan olayları nedeniyle gerçekleşmiştir (Çelik, 2016: 67). Lübnan coğrafyasının en eski halklarından biri Süryanilerdi ve Beyrut limanında 1830’larda zamanla orta sınıf haline gelen Hristiyan ticari burjuvazisinin Rumlar ve Ermeniler tarafından oluşturulduğu bilinmekteydi (Özkaya Duman, 2006: 4-6). Filipinler’e, Latin Amerika, Amerika ve Asya’lılar tarafından gelen bu Süryanilerin çoğu Lübnanlı Hristiyanlardı (Clarence-Smith, 2004: 425). Bu noktada şunu belirtmek gerekir; her ne kadar dönemin Süryani topluluğunun önde gelenleri Süryanilerin Filipinlere geliş tarihini 1885 olarak belirtmiş olsa da onların adalara geldiği tarih tam olarak bilinmemektedir (Clarence-Smith, 2004: 431). Bunun yanı sıra, 1881’de *Gaceta de Manila*’da bulunan yolcu listelerinde Süryanilerin “Türkler” (“Turcos”) veya “Osmanlılar” (“Ottomanos”) olarak sınıflandırıldığını veya bazen “Turquianos” olarak adlandırıldığını göstermektedir. (Clarence-Smith, 2004: 429-431). Bu dönemde Filipinler’e göç eden bazı Orta Doğuluların Filipin vatandaşı olduğu bir kısmının da Amerika veya Avustralya’ya göç ettiği bilinmektedir (Clarence-Smith, 2004: 425).

Özetle, Filipinler geçmişten günümüze tarihsel olarak önemini korumaya devam etmiştir. Bu bağlamda Filipinler’in gerek Osmanlı ile olan politik-ekonomik ilişkileri gerek erken dönem Ermeni ve Süryani diasporalarındaki ev sahipliği olsun özellikle coğrafi konumundan bir şey kaybetmemiştir.

2.1.1. Filipinlerin Coğrafi, Dilsel Yapısı ve Tarihsel Arkaplanları ve Tüm Bunların Filipinli Kadın Göçüne Olan Etkisi

Filipinler, tahminen 87 etnikdilsel topluluk ve 7100 adadan oluşan bir ulustur.² Filipinler, günümüzde hem kolonyal hem de neokolonyal olarak 350 yıldan fazla İspanya ve on dokuzuncu yüzyıldan bu yana Amerika tarafından uzun süredir devam eden kolonileşmenin etkileri olan psikolojik enkaz ve travma yaşamaktadır (Mendoza, 2016: 9). Bu nedenle, İspanya-Amerika-Japonya gibi kolonyal güçlerin adalar üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Filipinler'in tarihiyle ilgili en belirgin olan mesele son 500 yıllık tarihinin sömürgecilik tarihi olmasıdır. Bunun sonucunda, hem Filipinler tarihine dair keskin dönemselleştirmeler hem de Filipinlileri sömürge güçlerinin pasif kurbanları gibi gören yaygın bir anlayış ortaya çıkıyor. Filipinler tarihi ise genellikle dönemselleştirilerek ele alınmakla birlikte kolonyal güçlerin adalardaki etkisi birbirinden bağımsız sırayla olmuş ve bitmiş gibi bir algı oluşturmaktadır. Bu algının tam aksine İspanya, Amerika ve Japonya gibi kolonyal güçler birbiriyle hep ilişki içerisinde olmuştur. Her ne kadar dönemsel olarak baskın olan bir kolonyal güçten ve etkilerinden bahsetmek mümkün olsa da bu güçlerle ilgili biri gitti diğeri geldi (ya da biri geldi diğeri gitti) gibi bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Aksine bu dönemselleştirmeler güçler arası geçişleri, ilişkileri ve adalardaki etkileri görünmez kılabilir. Bu nedenle güçlerin el değiştirmesi ve geçiş dönemleri gibi süreçlerde yaşananları da görünür kılmak gerekir. Bu yüzden, savaş sırasında ve sonrasında imparatorluk yapımıyla ırk yapıcılığı arasındaki karşılıklı kurucu ilişki yeterince belgelenmiştir (Rafael, 2008: 481). Irk yapıcılık ve sömürge savaşları birbirine bağlanmış projeler olarak birlikte geliyordu (Kramer, 2006: 193-194). Bu nedenle, bu gelenek dahilindeki dönemselleştirme bile, Filipin tarihine geçişin normatif biçiminden hangi sömürgeci gücün hangi dönemde egemen olduğuna kadar örneğin, “İspanyol Dönemi,” “Amerikan Dönemi” veya “Japon Ara Dönemi” gibi tarihsel imgelemde sömürgecilik faktörünün genişleyen etkisi farklı olacaktır (Mendoza, 2016: 84). İkinci olaraksa, Filipinler'in sömürge sonrası dönemde “daimi kurbanlar”

² <https://www.un.int/philippines/philippines/philippines-glance>, 28 Haziran 2019.

(*perpetual victims*) olarak görülmesidir (Hawkins, 2010). Bu nedenle, Filipin emek göçü sömürge tarihinden kaynaklanmaktadır ve Filipinler'in ihraç ettiği işgücünün % 80'inden fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Fakat bu orantısız emek göçünün sebepleri çeşitli ve karmaşıktır (Lan, 2006: 44; Hawkins, 2010: 55). Bu kadınlar, ekonomik ve sosyal politikalar ve uygulamalar, kurumsal ve sömürgeci geçmişleriyle birlikte göç rejimleri aracılığıyla yer değiştiriyorlar (Kofman et al., 2000: 49).

Filipinli kadınların deniz aşırı göçte sayıca fazla olması İspanya, Amerika ve Japonya gibi sömürge güçleriyle ile yakından ilgilidir fakat sadece sömürge güçlerinin etkisiyle açıklanmaya çalışılması yetersizdir. Buna bağlı olarak genellikle Filipinli göçmen işçilere dair yapılan araştırmalarda Filipinlilerin çoğunun kendi kontrollerinin ötesinde çeşitli güçlerin kurbanları olduğu düşünülür. Bununla birlikte, çoğu çalışma “sömürge sonrası bir zihniyetin” Filipinlilerin sistematik olarak sömürülmesine ve mağdur edilmesine izin verdiğine dair açık bir varsayımı içermekle birlikte mağduriyetlerini her zaman doğrudan sömürgeci istismarıyla bağlantılı olduğu iddiası taşımaz (Hawkins, 2010: 60). Dolayısıyla, bu tez Filipinler'den küresel emek göçünü özelde Filipinli kadınların ne gibi nedenlerle göçtüğünü çok boyutlu olarak incelemekte ve/veya çoklu nedenlerin kabulü ile hareket etmektedir. Başlangıç olarak bu kabullerin kendisini Filipinli denizaşırı işçileri kurban ve/veya pasif olarak gören anlayışa karşı sorunsallaştırmak gerekir. Bu ise, karmaşık bir hareket ağı, çoklu nedenler/deneyimler ve Filipinli göçmen kadınların aktif eyleyenler olduğunu kabul etmekten geçer. Sömürgeci istismarın adalar üzerindeki yadsınamaz etkisine karşın, Filipinli denizaşırı işçilerin kendisi sömürgeci bir geçmişin pasif kurbanları değildir (Hawkins, 2010: 60). Bu bağlamda, Hawkins'in üzerinde durduğu şu sorular önemlidir:

Filipinliler giderek artan bir küresel kapitalist sistemin kurbanları mıdır yoksa sömürü güçlerinin kurnazları mıdır? Filipin işgücü ihracatının kadınlaşması, emperyalist baskının utanç verici etkilerinden birisi midir? Göçmen Filipinli işçiler insan olarak tam anlamıyla faillik yeteneğine sahip midir? (Hawkins, 2010: 56).

Bu soruların yanıtlarını ise en iyi Filipinli göçmenlerin kendisi verir. Bu nedenle, bu çalışmada Filipinli göçmen kadınların kendisi merkez alınmıştır.

2.1.2. Filipinler Küresel Emek Göçünün Arkaplanları:

Sömürgeleştirilme Tarihi

Sömürgecilik tarihi esasında “coğrafi keşifler” ile eş anlamlıdır. Peki, bu gerçekten bir keşif midir? Sömürgecilikle ilgili eleştirel çalışmaların büyük bir çoğunluğunda bunun bir “keşif” olmadığı ya da sadece bir keşif olmadığı açıkça görülmektedir:

Sömürgecilik, emperyalizmin başat bir devletin ilhak ettiği bölgelerin bağımlı bir statüyle tanımlandığı, özgül bir biçimdir. “Büyük coğrafi keşifler” olarak adlandırılan Batı Avrupa çıkışlı deniz seferlerinin arkaplanında, esas olarak altın açığı yatmaktadır. Önce İspanya ve Portekiz, ardından İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika gibi bazı Batı Avrupa ülkeleri, bu seferlerle Amerika, Afrika, Hint alt kıtası, Doğu ve Güneydoğu Asya ve Avusturalya’yı önce “keşfetmiş”, ardından da sömürgeleştirmişlerdir (Özbudun, 2003: 742).

16. yüzyılda İspanya’nın yayılma savaşlarına yatırım yapmasıyla (Özbudun, 2003: 743); adalar, 1521’de Portekizli Ferdinand Magellan’ın “keşfi”³ ile 1565’ten sonra Legazpi’nin Cebu Adası’na varmasıyla⁴ İspanyollar tarafından resmi olarak kolonileştirilen Asya’daki ilk topraklardır (McKay, 2012). Karakteristik olarak, Legazpi ve diğerlerine beş Augustinin misyoneri eşlik etti. Adalara 1577’de ilk olarak Fransiskanlar geldi. 1581’de ise Cizvitler ve Dominikliler geldiler (Simpson, 1980: 1). Bu noktada, sömüren-sömürülen ilişkisinde sömürge güçlerinin din ve dil üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin, İspanyol sömürgeciliği döneminde, özellikle dinin etkisi öne çıkarken, Amerikan dönemiyle ilgili dilin etkisi öne çıkıyor. Bu konu daha sonra ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Fakat bu noktada şunu belirtmek gerekir: yaklaşımın kendisi “*Dil Amerika’dan Din İspanya’dan*”⁵ mantığı çerçevesinde Filipinleri “alıntılardan oluşmuş bir ülke” konumuna yerleştirir. Nitekim İspanya’nın fethi durumunda, dünyanın kolonizasyon haline gelmesinde Avrupa’daki misyonerlerin rolü özellikle etkili oldu. Katolik Kilisesi ve hepsinden öte dini emirler, ideolojik unsuru siyasi boyun eğdirme sürecine enjekte ederek İspanya’nın Amerika ve başka yerlerdeki askeri ve ekonomik varlığını güçlendirdi (Simpson, 1980: 1).

Koloni güçleri bir yeri yeni kolonileştirdiklerinde o yere önce “isim verme” gereksinimi duyarlar. Magellan, mürettebatının hastalıklarla dolu bir yolculuktan

³Online Etymology Dictionary <https://www.etymonline.com/>, 5 Mayıs 2018.

⁴ <https://www.britannica.com/biography/Miguel-Lopez-de-Legazpi>, 13 Haziran 2019.

⁵ <https://www.yenisafak.com/yazidizileri/dil-amerikadan-din-istryanyadan-291168>, 20 Haziran 2019.

kurtulması üzerine adalara, İncil’deki “Lazarus” adını verir.⁶ Fakat 1543’te adalardaki bir savaşta öldürüldükten sonra Ruy López de Villalobos adaların ismini “Filipinler” olarak değiştirir (Dolaman, 2010: 7). Böylece, *Philippines* adını II. İspanya Kralı Philip’ten alır ve İspanyolca “Philip’in adaları” (*Islas Filipinas*) anlamına gelir.⁷ Bu nedenle, bir yere yeni bir isim vermenin kendisi masum değildir. Bu bağlamda, Filipinler için kullanılan kelimelerin çokluğu ise bir başka dikkat çekici husustur. Örneğin, *Online Tureng* sözlüğüne Filipin yazdığınızda dahi üç farklı kelime çıkar karşınıza: *Philippine*, *Philippines* ve *Filipino*.⁸ Bu noktada kullanımı en yaygın olan *Filipino*’dan başlayıp diğer isimlerden devam edelim. *Filipino*, Filipinler halkına ve diline atıfta bulunur ve Hispanikleş[tiril]miş (ya da İngilizleş[tiril]miş) bir kelimedir. Şimdi bu kelimeleri kısaca, *Center for Philippine Studies*’e göre tanımlamaya çalışalım:

Filipino erkek için kullanılırken kadın için *Filipina* kullanılır. *Philippino* kulağa hoş gelmediği için kullanılmamaktadır. *Pilipino*, Filipinler’de yaşayan yerlilerin kendilerini veya kendi ulusal dillerini nasıl ifade ettiklerinin göstergesidir. Dile uyarlandığında, Manila Bulacan, Bataan ve Batangas’ta yaygın olarak konuşulan Tagalog dili ile eş anlamlıdır. “P” ya da “Ph” kullanılır. Çünkü Filipin dilleri “F” sesine sahip değildir (Cordillera ve Mindanao’da yaşayan Ifugao ve Teduray gibi bazı yerli toplumlar hariç). *Pinoy* ise, günlük konuşma dilinde Filipinler halkı (*Filipino people*) anlamına gelen kısaltılmış bir ifadedir, ama resmi dilin bir ifadesi değildir. Bir kadına atıfta bulunurken *Pinay* olmakla beraber, *Pinoy* hem erkek hem de kadına gönderme yapmak için kullanılır. *Pilipinas*, *Las Islas Filipinas*’dan türetilmiştir (İngilizleş[tiril]miş eşdeğeri: hala bir koloni olduğu zamandan Philippine Adaları ya da P.I.’dır). “Ph”, İspanyol Kralı II. Felipe’nin İngilizce karşılığı olan Philip’tir. *Philippines*, kullanımı ulusal dilinin “modernleşmesi”nden önce (Batılı olmayan toplumların Batılılaş[tiril]ma süreci) alfabe “F” sesinin olmamasından kaynaklıdır.⁹

İspanyol belgelerindeki “filipino” ve “filipina” terimleri, hala büyük ölçüde coğrafi etiketlerdi. Bunun yanı sıra, İspanyol Konsoloslukları 1880’lerden bu yana *Ilustrado*¹⁰’ların İspanya’da bir ulusal kimlik işareti olarak uygun görülmeyle başlayan “Filipino”nun ulusallaştırıcı etiketini açıkça dile getirdiler (bkz. Anderson, 2003). Bununla birlikte, Filipinliler kendi aralarında iletişim kurduklarında kendilerine *Filipino* veya *Filipina* demezler. Yerel dildeki kullanım genellikle *Pinoy* ve *Pinay*

⁶ <https://www.quora.com/What-is-the-old-name-of-the-Philippines>, 8 Mayıs 2018.

⁷ Online Etymology Dictionary <https://www.etymonline.com/search?q=philippines>, 8 Mayıs 2018.

⁸ <http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/filipin>, 8 Mayıs 2018.

⁹ <http://www.hawaii.edu/cps/filipino.html>, 12 Temmuz 2019.

¹⁰ 19. Yüzyılın sonlarında İspanyol sömürge döneminde, İspanya’da eğitim almış ve Avrupalı milliyetçi ideallerine uygun olarak üretilmiş eğitimli Filipinli orta sınıf. <https://www.definitions.net/definition/ILUSTRADO>, 12 Temmuz 2019.

şeklindedir.

Filipinler tarihine baktığımızda küreselleşmenin yeni bir olgu olmadığını daha önce belirtmiştik. Hatta “özellikle on dokuzuncu yüzyılda denizciler tarafından sembolize edilmiş olan Filipin işgücü ulusal olmadan önce küreseldi” (Aguilar, 2014: 58). Küreselleşmeyi anlamak için daha çok Filipinler’deki geleneksel bir köyden inceleyen McKay’ın (2012) çalışmasıyla ilgili olarak ise Filipinliler’in *barangay* olarak isimlendirdikleri tekne anlamına gelen *Haliap* köyünü örnek verebiliriz. McKay’ın bir görüşmecisinin sömürgeciliğe direnç gösteren hikaye anlatımından hareketle *Haliap* ismiyle ilgili aktarımına yer verelim:

Luis’in amcası Lakai Ngabit, bir keresinde bana *Haliap* isminin bir işçiye “acele et, acele et” (“hurry-up, hurry-up”) diye bir İspanyol gözetmen tarafından verilen emirlerden geldiğini söyledi. İngilizce konuştuğu için “Belki de Amerikalıdır” dedim. Bunun üzerine Lakai Ngabit omuzlarını silkeli ve gülerek: “Önemi yok. Nasılsa ikisi de aynı şey. Kiangan’a bir mektup ulaştırılması gerekiyordu ve teslimi hızlandırmak için ‘acele et’ (‘hurry up’) dediler. İşte biz onun adını *holyap* koyduk (McKay, 2012: 34).

Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Filipinler’de kolonyal güçler başta dil olmak üzere müzik, eğitim gibi başka meselelerde etkin bir rol oynar. Fakat bu etkiler kendi içinde Filipinler’e dair pek çok pratiğin bu sömürge güçlerinden geçtiği/alındığı fikrini kabul etme gibi riskler de barındırır. Mendoza, bunu şu şekilde ifade eder:

Bazı teoriler, alışkanlıklar, maddi ve manevi sembolik kültürler de dahil olmak üzere Filipinler’de bulunan her şeyi dışarıdan (komşu kıtalar) alınmış veya uyarlanmış olarak analiz etmeye meyilliydi. Dolayısıyla bu tek yönlü etkinin izlenmesi, Filipinler’e özgü olan her şeyin sürekli bir yerlerden “alınmış,” “orijinal olmayan” bir şey olduğu sonucuna varmıştır (2016: 48).

Başka bir deyişle, İspanyol, Amerikan ve Japon güçleri tarihsel süreçte hangi konular üzerinde Filipinler’de etkili olmuştur? Sorusu önem kazanır. Filipinler’in, “Amerika ile olan sömürge ve sömürge sonrası birliktelikleri, Amerikan egemenliği boyunca ve sonrasında Filipin emek göçünü kolaylaştırdı ve teşvik etti” (Lan, 2006: 44). Örneğin, özellikle “yeni kahramanlar”la ilgili ödüller bağlamında toplumsal kahramanlıktan fedakarlığa çoğu baskın kültürel norm İspanyol sömürgeciliğinin bir kalıntısı olarak görülmektedir (Guevarra, 2010). Guevarra bunu şu şekilde ifade eder:

Bagong Bayani ödülleri (The BBA Awards), *OFW*’lerin sosyal kahramanlıklarını, ekonomiyi ayakta tutmak için kilit rol oynadıklarının farkında olmadan, zorluklara dayanma kabiliyetlerini ve “trajedileri” onurlandırmaya çalışıyor. Sosyal kahramanlık fikri Filipinler için yeni bir tanım değil, İspanyol sömürgeciliğinin bir kalıntısıdır. Filipinlerin günlük yaşamlarını toplumsal umutsuzluk dönemlerinde yorumlama biçimlerini yapılandıran ve bu ideallere sahip olan bireyleri sosyal saygınlık statüsüne

sokan baskın kültürel normlar Katolik acı, fedakarlık ve şehitlik ideallerine kök salmıştır (Guevarra, 2010: 54).

Örneğin, Amerika'nın Filipinler üzerindeki yaygın olarak bilinen etkileri ise şu şekildedir:

Amerikalılar Filipinler'e geldi ve yaklaşık 40 yıl kaldı. Benim anladığım kadarıyla Filipinler'e en çok katkıda bulunan Amerikalılardı. İddia edildiğine göre buraya, Filipinlilere yardım etmek için geldiler fakat sonunda Filipinler'i 20.000 dolara satın aldılar. Ancak yine de İspanya'yı diğer ülkelere mahcup etmeyecek bir savaş düzenlediler. Filipinlilere eğitime şansı Amerikan yönetimi altındayken verildi. Filipinlilere öğretmen olmayı öğretmek için 400 Amerikalı öğretmen göndererek bu konuda oldukça başarılı olduğuna inanıyorum. Ayrıca Filipinlileri hijyen konusunda da eğittiler. Amerikalılar vergi konusunda merhametliydi. Vergileri düşürdüler ve Filipinli işçilere adil bir ödeme yaptılar. Böylece Filipinliler Amerikan modasını takip edebildi ve eğitimin değerini öğrendi. Ayrıca Filipinlilere Amerika'da eğitim bursu verildi. Bunun dışında Filipinlilerle spor, kitap ve diğer hobileri de paylaştılar (K., 2017).¹¹

Bu konuyla ilgili en kapsamlı çalışma Rhacel Salazar Parreñas'ın *Servants of Globalization: Women, Migration, and Domestic Work* adlı eseridir. Bu kitapta Parreñas (2001), Filipinli kadın göçmen emeğini harekete geçiren ve ekonomik baskıları ve fırsatları incelemektedir. Los Angeles ve Roma'daki Filipinli topluluklar arasında yaptığı alan çalışmasından sonra, tüm Filipinli diasporası fenomeninin sömürgeciliğin ve küresel kapitalizmin ürünü olduğu sonucuna varıyor. Parreñas'ın ifadeleriyle:

Filipinler'deki Amerikan sömürgeciliği yalnızca Amerika'ya göç akışıyla değil aynı zamanda coğrafi alanda Amerika'yı aşan bir emek diasporasıyla sonuçlandı. Amerikan sömürgeciliğinin yol açtığı ekonomik karışıklık ve ardından Filipinler'de Dünya Bankası gibi kurumların varlığı göç akışını dünyaya yaydı (Parreñas, 2001: 10; alıntılan Hawkins, 2010: 61).

Parreñas'ın yanı sıra Filipinler'den dünyaya yayılan emek göçüyle ilgili

¹¹ Bu çalışma akademik bir çalışma değildir. Çalışma genel olarak sosyal medya üzerinden toplanmış bilgilerden oluşmaktadır. Kitapta sayfa numaraları verilmemiş ve pek çok yazım hatası bulunmaktadır. Ve kitabın basım yılı yayınevi bilgileri bulunmamaktadır. Dolayısıyla tüm bunlar, kitabın kaynak olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Yazar soy ismini gizlemiştir. Soy isminin sadece baş harfi K belirtilmiştir. Bu kitapta kitabın yazarına sorular soran kişiler isimleri kullanılmadan uyrukları ile adlandırılmıştır. Araştırmalarımın sonucunda yazarın Filipinli olduğu bilgisine ulaştım ve kendisine sosyal medya üzerinden ulaşmaya çalıştım fakat herhangi bir geri dönüş alamadım. Özetlemek gerekirse bu kitap başkalarını, özellikle Filipinli kadınlar hakkında 'bilgilendirmek' amaçlı ortaya konulmuş bir çabanın ürünüdür. Bu ise daha çok aşırı genellemeler üzerinden yapılmıştır. Kitap başlığından da anlaşılacağı üzere kitap daha çok Filipinli olmayanlara hitaben 'rehberlik etme' amacı gütmektedir. Genel olarak yazar tarafından verilen bilgiler yazara başkaları tarafından sorulmuş sorulara yanıt niteliğindedir. Sorular ve yanıtlar hep ikili ilişkiler ve parasal meseleler üzerinedir. Daha fazla bilgi için K., Mira, (2017) *Know Your Filipina Handbook*, Independently Published.

çalışmalar yapan pek çok araştırmacı Filipinler'in sömürge mirasıyla ilgili bir dizi geçerli ve içgörüs el noktaya değ inmekle birlikte, Filipinli g   menlerin motivasyonlarını ve davranışlarını tek bir nedenselliğ e bağlamaya eğ ilimliy iler (Gonzalez, 2007: 45; Hawkins, 2010: 62). Bu tekli nedensellik arayışları ise çoğ unlukla ekonomik indirgemecilikle sonu landı (Blumen, 2004: 389; Francisco, 2009: 114; Mani, 1996: 202; Solomon, 2009: 294; Spitzer & Piper, 2014: 1009; Osborne, 2012: 5). Bu tez kapsamında g r    me yapt ığ ım Filipinli kadınlar g    etme kararını baskıcı bir devletten ve yoksulluktan kaçma aracı olarak tanımlarken kimisi yeni yerler g r me olarak tanımladı. Hawkins'in ifade ettiğ i gibi etnik k kenleri ve ulusal mirasları ile hem gurur hem de bu kimlikleri muhafaza etme isteğ i duymaktadırlar (2010: 62).

2.1.3. Filipinler'de İspanyol S m rgeciliğ i ve 1898 İspanya-Amerika Savaşı

İspanyol s m rge y netimi on alt ncı y zy lın ortalarında başladı ve 1898'deki İspanyol-Amerika Savaşı'na kadar s rd  (Lan, 2006: 44). Savaşın ilk on bir ayında, Filipinli ve Amerikan orduları arasındaki m cadelenin çoğ  Batangas'ın kuzeyindeki illerde ger ekleşti (May, 1979: 539). Amerika, 1946'da Filipin bağımsızlığına kadar bu takımda  zerinde siyasi otoritesini ilan etti (Lan, 2006: 44). O d nem, gerilla karşıtı operasyonlar Amerikan askerlerini fiziksel olarak yıprattı. Komutanlar, gerilla birimlerini bulup bu birimleri imha etmek i in d zenli olarak seferler d zenledi.  rneğ n, 1900 Mart ayı boyunca Kaptan John Leland Jordan (1869-1950) komutasındaki askerler her gece silah, belge ve herhangi bir eylem kanıt  bulmak i in evleri aradılar. Zamanla, Amerikan askerlerinin çoğ  onlara karşı savaşı an ve savaşı mayan b t n Filipinleri aşığ lamaya başladı (May, 1979). Kaptan Jordan annesine g nderdiğ i mektupların birinde, "Onlara yarı medeni bile denemez, ancak barbar olarak sınıflandırılması gerekir" diye yazdı ve sivil n fusun devam eden d ş manlığına da kızdı:

Kural olarak, kadınlar ve çocuklar Amerikan askerlerinden nefret ederler ve kendi dillerinde, bir t r *dog language* (it dili) olarak, bizi s rekli taciz ederler. Onları anlamadığ ımız ve sivil kıyafet i inde kimin asker olduğ unu ispatlayamadığ ımız i in  ok cahil olduğ umuzu d ş n yorlar. Casusluk ve izcilik sistemine sahip olamayız

çünkü bizim askerlerimiz iri, onlar minyon, bakımsız veya kahverengi renkliler, yazılı olmayan sözlü bir *dog language* konuşuyorlar ve hiçbir koşulda askerlerinin nerede olduğunu söylemezler. İki Amerikan askeri bir tuzakla öldürüldükten sonra, Amerikan ordusu, direniş eylemlerini cezalandırmak için son derece sert önlemler aldı ve *barrio*'daki bütün evleri yaktılar. Ayrıca şüpheli destekçilerden bilgi almak için “suyla tedavi” (“water cure”) gibi yaygın olarak kullanılan işkence tekniklerini uyguladılar. Şüpheli, midesi dolana kadar su yutmak zorunda kaldı ve boğulma hissi yaşadı. Şüpheli genelde bu yöntemden birkaç sonra istenilen bilgiyi verir. Pampanga'daki Macabebe kasabasında Amerikalılar için keşif görevi yapan Filipinli paralı askerler olan *Macabebe*'ler, ayrıca başka işkence biçimleri uyguluyorlardı. Eğer *Macabebe* bir adamın bilgi sakladığına inanıyorsa, onu bir ağacın dallarından bacaklarından aşağı sallandırabilir veya karısına tecavüz etmekle tehdit edebilir (May, 1979: 547-548).

Filipinler'de, yerli “isyancı” hükümet ile Amerikan sömürge hükümeti arasındaki Filipin-Amerikan Savaşı, 1902'de savaşın resmen sona ermesinden sonra da uzun süre devam etti. Amerika'nın “minyon kahverengi erkek kardeşi”ne “medeniyet” getirmesi şiddetli ve uzun süren bir meseleydi (Gonzalez, 2007: 34; Rafael, 2008: 481). Ayrıca, Amerikan yönetimi Filipinlileri sözde medeniyete ikna etmek zorunda kaldı. Ulus inşası ve vesayet dili, Amerikan yönetiminin Filipinlileri ırksal, siyasi ya da entelektüel olarak eşit kabul etmedikleri gerçeğini gizlemeden Filipinler üzerindeki Amerikan siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik tahakkümünü yumuşattı (Hawley, 2002: 393). Tabii ki bu mecazi değişimler, Amerikan hükümeti tarafından sistematik işkencelerden dolayı kaybedilen yaşamlar doğrultusunda Filipinliler'in yirminci yüzyıla kadar devam eden işgale karşı direnişiyle belirlendi (Cruz, 2011: 4). Aynı zamanda Filipinliler dini ırksal farklılıklarla birleştiren sivil veya askeri yönetim tarafından yönetilip yönetilemeyeceğini belirleyen “medenileşmiş” veya “medenileşmemiş” olarak gruplara ayrıldılar (Rafael, 2008: 481). Başkan William McKinley tarafından “minyon kahverengi erkek kardeşler”in eğitimi açıkça ifade edilen emperyalist çıkarlarla ilgilidir:

Evlat sevgisi ve eğitimi açısından yurtdışındaki Amerikan demokrasisini yeniden üretme arzusuyla gizlendi. Filipin-Amerika ilişkilerindeki erkek kardeşlik metaforları Filipinlileri demokratik yönetimden yoksun bırakan (çünkü hem “kahverengi” hem de öncelikle Katolik, Müslüman ya da animistti ve Protestan Hristiyan değillerdi) ve sözde daha üstün Amerikalı erkek kardeşlerinin vesayetine ihtiyaç duyduğu için ırkçı ve dini bir hiyerarşi yarattı (Cruz, 2011: 4).

Hawley Taft'ın ABD'nin Filipinlilere “minyon kahverengi kardeşlerim” şeklindeki güç ve ırksal farklılığa dair yaptığı simgesel nitelikteki atfı ile ırkçılığı babalığa benzeterek yöneten ve yönetilen arasındaki sömürgeci dinamiği yapılandırır. Onun deyimiyle, her ne kadar Taft Filipinler ve ABD arasındaki bağı kardeşlik olarak

adlandırırsa da, iki ülke arasındaki ilişkinin gerçekliği Amerikalılar tarafından ABD'nin babalığı olarak anlaşıldı ve eşitlikten uzak kardeşlik söyleminin kendisi paternalizmi maskeleydi. Bu paternalist ırk düşüncesi ise, Filipinler sömürge öznelerinin, ilkel, kadınsı ve çocuksu doğasına vurgu yaptı. Ek olarak, “medeniyet” ve onun yurtdışına yayılması, ABD politikacılarının erkekliği ve pişkinliğini temsil ediyordu (Hawley, 2002: 393-394). Bu bağlamda, Suzuki ve Takahata (2007) Japonya'ya göç eden Filipinli boksörleri analiz eder. Büyük çoğunluğu 1980'lerde Japonya'ya göç eden Filipinli boksörlerden “aşağılık” becerileri ve “acizlikleri”ni göstermeleri beklenirken aynı zamanda yaşamları Japon göçmenlik makamlarının gözetimi altında tutuldu (Suzuki, 2008: 75). Bu nedenle, Suzuki, 1980'lerde Japonya'da göç çalışmalarıyla birlikte yükselen “feminizasyon” kavramı her ne kadar biyolojik olarak göçmen kadınları kast etmiş olsa da aslında “Filipinli erkekler de gittikçe kontrol altında tutulma ve yerel insanlara ve ulusal “eril” güçlere hizmet etmeleri anlamında “feminizasyon” kavramına dahildir,” der (2008: 75). Başka bir deyişle, Filipinler Japonya'nın uzun zamandır ötesinde ilerlediği bir geçmişi temsil etmektedir (Faier, 2009). Faier'in çalışmasında ifade ettiği gibi, “Japonya'da, Japonların Batı'dan gelen insanların kendilerinden üstün olduğunu düşündüğü ve Filipinliler gibi Asya ülkelerinden gelenlerin kendilerinden aşağı olduğu bir ‘sıralama’” vardır (Faier, 2009: 129). Bu sıralama olarak tanımlanan ise, Batı ve Batı dışı toplumların düalizminden kaynaklanan “gelişmişlik hiyerarşisi”ne (Faier, 2009) dayanıyordu.

Örneğin, Kramer Amerikan askerlerinin Filipinlilere olan “canlı nefret”i (lively hatred) basit bir “tasarım” veya “ihracat” olarak değil aynı zamanda Filipinler'de gelişmekte olan yeni bir ırksal oluşum olarak tanımlar (2006). Amerikan askerlerinin alt sınıf Filipinliler için kullanmaya başladığı “gu-gu” veya “goo-goo” buna bir örnektir. Kramer terimi iki şekilde yorumlar. Birincisi, düşmanın belirsizliğinden dolayı Tagalog dilinde gu-gu olarak telaffuz edilen hatırlanması zor bir hindistancevizi yağı şampuanı anlamına gelir. İkincisi ise terim neredeyse cinsel gerginliklerin keşişme noktasında ortaya çıkmış ve eski deyimleri yeniden gözden geçirerek ABD'nin popüler kültürünü ırksallaştırdı (Kramer, 2006). Charles A. Freeman'a (1935) göre:

Amerikan birliklerinin San Francisco'dan uzun yolculukta söyledikleri şarkılar arasında “Just because she made ‘dem goo-goo eyes’” (“erkeklere kuyruk sallayan

kadınlar”) vardı. Amerikalı askerler ilk gelişte Filipinli genç kadının (“Filipino dalaga”) karanlık kürelerine baktığında” birbirlerine, “Gee, but that girl can make goo-goo eyes” diye yorum yaptılar. Filipinli erkekler bunu hakaret olarak kabul ettiler. Amerikan askerleri bunu öğrendiğinde, “bu takılma, gerçek bir alay haline geldi” (Kramer, 2006: 194).

Örneğin, savaş sırasında Filipinliler, “Koreli pislikler” (“gooks”¹²), “zenciler,” “Kızılderililer” gibi en berbat ırksal hakarete maruz kaldılar: (Rafael, 2008: 481). Örneğin, H. L. Wells 1900’ün ortalarında Amerika birliklerinin düşmanı ırksal terimlerle gördüğünü belirtti: “Kuşkusuz, Filipinliler’in birliklerini vurmaya beyazlar birliklerinki gibi görmüyorlar. Askerler, askerlerle değil vahşilerle savaşıyormuş gibi hissediyorlar” (Kramer, 2006: 192). Filipinliler’in kırılganlığından ziyade, Amerika İspanya’ya karşı savaştıkları bağımsızlığı vermek yerine minyon kahverengi erkek kardeşlerini kalkındırmak ve Hristiyanlaştırmak için çalıştı. Bu da Filipinler’de başka bir savaşla sonuçlandı ve ardından kırk yıldan fazla bir Amerikan sömürge yönetimi geldi (Gonzalez, 2009: 149). Mesela, Robyn M. Rodriguez (2002), Filipinler’in sömürgecilik sonrası kaotik ve sömürgeci durumuna ilişkin diasporik nedensellik kuruyor. Rodriguez, Filipin hükümetinin denizaşırı işçilerini “ihraç edilmiş ve metalaştırılmış” ulusal ürünler olarak manipüle ve kontrol etmenin yollarını inceliyor (2002: 343).

2.1.4. Filipin Devrimi (1896-98) ve Japon Güçlerinin Adalar Üzerindeki Etkisi

Filipin Devrimi İspanya-Amerika arasındaki kanlı savaştan kısa bir süre önce İspanya’nın sömürge yönetimine karşı bir bağımsızlık mücadelesi olarak başladı.¹³ Kuşkusuz, Filipinlerin “bağımsızlığını” alması kolay olmuyor. Adalarda güçler arası çıkar ilişkileri var. Örneğin, Japonya hükümeti, Filipin Devrimi’ne Filipinler’in bağımsız olma konusunda diğerkamılığından dolayı yardım etmedi. Aksine, Japonya güçsüz bir sömürge gücü altında Filipinler’in özellikle Almanya gibi daha güçlü bir ülke için cezbedici bir yer haline gelmesiyle Almanya’yı kendi güvenliği için bir tehdit unsuru olarak görür ve güçsüz İspanya hükümetinin kaldırılmasını istedi. Dahası,

¹² Amerikalıların Kore Savaşı sırasında kullanmaya başladığı ırksal kötü yaklaşımını ifade eder. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=gook>, 12 Temmuz 2019.

¹³ <https://www.britannica.com/event/Philippine-Revolution>, 30 Haziran 2019.

Japonya ülkelerini olası bir Alman kontrolünden kurtaramayacakları düşüncesiyle bağımsız bir Filipinler fikrini reddetti. Kısacası, Filipin bağımsızlığının gizli desteği Japon hükümeti, Batılı güçlerle iyi ilişkiler sürdürmek adına ülkedeki herhangi bir gelişmeye karşı korumak için müzakere etme ve Filipinler’de Japonya’nın güneydeki güvenlik ve ekonomik çıkarlarına zarar verebilecek herhangi bir gelişmeye karşı ülkeyi koruma eğiliminde oldu (Yu-Jose, 1996). Neredeyse 100 yıldır, Filipinler ve Japonya arasındaki insan ilişkileri, Batı güçlerinin özellikle de Amerika’nın egemenliğinden hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilendi (Suzuki, 2008: 67). Mevcut durum ise başta eğitim olmak üzere pek çok alanda yıkıcı etkiler bıraktı. II. Dünya Savaşı ve 1942’de Filipinler’in Japonlar tarafından işgali, Manila’daki hastane hemşirelik okullarındaki eğitim ve uygulamaları şiddetli bir şekilde bozdu (Choy, 2003: 55). Japonya, General Douglas MacArthur, Bataan and Corregidor’daki Amerikan ve Filipinli birliklerinin güçlerini yendikten sonra 1942’de Filipinler’i kolay işgal etti. Böylece Japonya, yarım asırdan sonra daha kısa bir sürede Amerika’nın İspanya’dan ele geçirmesi yöntemiyle benzer özellikler göstererek boyun eğdiren üçüncü emperyalist güç oldu (San Juan, 2017: 12). Amerika’nın rolünü düşünmeden, Japonya’daki insanlarla ve Filipinler arasındaki ilişki anlaşılamaz. Amerikan sömürge hükümeti, Manila’dan “yaz başkenti” olan Baguio’ya giden yolu inşa etmek için Filipinler’e çok sayıda Japon erkek işçi getirdi. Aynı zamanda, Japon ve Okinawa’lı yerel kadınların işgücü pahalılaşmaya başladığında Filipinli kadınlar Japonya’daki Amerika üssünün etrafındaki barlarda çalışmaya başladılar (Faier, 2009: 27). Nitekim, Filipinli devrimcilere gizli Japon “yardımı” Japonya politikasının tarafsız olduğu İspanya Amerika Savaşı sırasında bile devam etti. Bu bağlamda, oldukça önemli çalışmalar yapan Lydia N. Yu-Jose’nin *World War II and the Japanese in the Prewar Philippines* (1996) adlı çalışması oldukça yararlıdır. Yu-Jose, Japonya’nın Filipinler üzerindeki rolünü tüm açıklığıyla tarihsel olarak ele alır. Bununla birlikte, Filipinler’in gerçek bağımsızlığı hiçbir zaman Japon politikasının bir parçası olmadı. Örneğin, Dışişleri Bakanı Okuma Shigenobu, Eylül 1898’e kadar Japonya’nın Filipinler’e yönelik politikasını açık ve kesin bir şekilde ifade ettiğinde, adaların tek başına Japonya’nın yönetiminde ya da ABD’nin sömürgesi olmasını ya da adaların ABD ve/veya İngiltere’yle birlikte yönetilmesini destekledi. ABD, Japonya hükümetinin acilen alınan bir kararla Filipinler’i kendi başına sömürmeye karar verdi. Filipinler’de

Amerikan egemenliđi altında kořulların dengelenmesiyle, Japonların Filipin topraklarında dūřmanca bir gūcūn olası varlıđına karřı duyulan gūvensizlik hissi ortadan kalktı ve Japonya ABD'nin sonsuza dek Filipinler'de kalmasını diledi. Japonya'ya gōre, Filipinler Amerikan yōnetiminde daha iyi durumdaydı ve bađımsızlık iēin telařlanmayı bırakmalıydı (Yu-Jose, 1996: 66-68). Dōnemin devlet adamları gibi ōnde gelen Japon yazarları da aynı bađımsızlık karřıtı fikirleri destekliyordu. Őrneđin, Japon entelektūel ve diplomat Nitobe Inazō (1862-1933), "Amerikalılar Filipinler'i kolonileřtirmeye ve medenileřtirmeye devam etmelidir" dedi. Oldukēa az sayıda Japon entelektūeli Filipinler iēin derhal bađımsızlık lehine gōrūř bildirmiřtir (Yu-Jose, 1996: 68).

Filipinler, Japonların řu anda kelimenin tam anlamıyla "gūney denizleri" (veya "Japonya'nın gūneyindeki ūlkeler") anlamına gelen ve "*nan'yō*" olarak adlandırdıkları Gūneydođu Asya adı verilen bōlgede bulunuyor (Yu-Jose, 1996: 65). Bunun yanı sıra, savařlar ūlkeler arası hareket ūzerinde en belirleyici etkiye sahip oldu. Kuřkusuz Japon hūkūmeti de, Filipinler'deki olaylar da dahil olmak ūzere uluslararası geliřmelerin farkındaydı. Őrneđin, Japonya 1890'lere gelindiđinde İřpanya'nın Asya'daki gūcūnūn azalmakta olduđunu ve Almanya'nın yavaş yavaş Japonya'nın gūneyindeki adalara dođru ilerlediđini biliyordu (Yu-Jose, 1996: 67). Bugūn, ABD dıř politikası (ticari anlařmalarından ōnceki ve řu andaki askeri ūslerine kadar) Japonya ve Filipinler'deki insanların yařamlarını řekillendirmeye devam etmekle kalmıyor, aynı zamanda bu ūlkelerdeki insanlar arasındaki eřitsiz iliřkileri de tetikliyor (Faier, 2009: 27). Filipin Devrimi 1896'da patlak verdiđinde, devrim liderleri yardım iēin bazı pan-Asyacılara'a yaklařtı ve Japon hūkūmeti gizlice devrimcilere silah satma ve Filipinliler ile İřpanya'ya karřı savařmaları iēin adam gōnderme sōzū vererek pan-Asyacılara destek verdi (Yu-Jose, 1996: 67). İlginētir ki İřpanya dōneminde, Japon hūkūmeti ōzellikle Devrim sırasında, deđiřen siyasi kořullar nedeniyle Japon iřēilerin Filipinler'e gitmesine izin vermemiřtir (Yoshikawa, 1995: 167). On dokuzuncu yūzyılın ortasından yirminci yūzyılın bařlarına kadar Filipinler'de ēok az Japon vardı ve ūlkeye girenlerin arasında Devrimi gōzlemlemek iēin gelenlerin sayısı oldukēa azdı. Őrneđin, Filipinler'de 1896'da sadece 16, 1898'de 24 ve 1899'da 93 Japon vardı. 1896'da Filipinler'e Tayvan'daki Japon Sōmūrge hūkūmeti tarafından gōnderilen 1897'de

gelen Shiroo Sakamoto'ya 1898'de Tokizawa Uikichi eklendi (Yu-Jose, 1996: 66). Japon göçmenler, Filipin adalarına 1903-1904 yılları arasında bir Amerikan projesi için sözleşmeli işçi olarak gelmeye başladılar. Büyük çoğunluğu sözleşmeleri sona erdikten sonra da, “perakende ticaretle uğraşmak, Baguio çevresinde sebze tarımı yapmak veya maden projelerinde ücretli işçi olarak çalışmak” için Filipinler'de kalmaya devam etti (Vilog, 2013: 128). Tüm bunlardan bağımsız olarak 1890 yılında daha iyi bir yaşam için kendi başına Filipinler'e gelen Tagawa Moritarō belki de Filipinler'de en uzun -yaklaşık 30 yıl- kalan ilk Japon'du. Yu-Jose'ye göre Moritarō,

Bir Filipinli ile evlenen ve yerel dili öğrenen Tagawa, aynı zamanda Japon gözlemciler ve Filipin Devrim liderleri için çevirmenlik yapmıştır. Ancak, Manila'daki İspanyol hükümetine, devrimcilere karşı kullanılacak mühimmat aracını da ödünç veriyor. En önemlisi de “Asya kardeşliği ve Asya'nın tam bağımsızlığı” idealleriyle dolu olmayan bir tüccardı (Yu-Jose, 1996: 66).

II. Dünya Savaşı temel olarak iki endüstriyel güç arasındaki bir rekabet olduğundan, Filipinler'in rolü (bir askeri üs olarak) jeopolitik ve (hammadde ve insan gücü olarak) ekonomik anlamda olmaya devam etti. Amerika gibi, Japonya da duyduğu hammadde ve insan gücü ihtiyacını Pearl Harbor'dan yıllar önce, Filipinler'in sosyopolitik durumuna yönelik sistemli keşiflerle karşıladı (San Juan, 2017: 12). İlk kez çok sayıda işçiye, Manila'daki Japon Konsolosunun emri üzerine yalnızca Kennon Yolu'na gitmesine ve orada çalışmasına izin verildi. Amerikan döneminde siyasi koşulların istikrar kazanmasıyla Japon hükümeti işçilerinin gitmesine izin vermekle kalmaz aynı zamanda 1920'lerde daha uzun süre kalmalarını sağlar (Jose, 2003: 198). Nitekim o günden bugüne pek bir şey değişmemiştir. Sonunda, savaş öncesi plantasyon şirketlerinin gelişmesiyle sayıları daha da arttı. Bazı veriler, Güney Filipinler'de yaşayan ve yabancı evlilikler sürdüren ve sonunda binlerce *Nikkei* (Japon soyundan olan çocuklar) çocuğu üretmiş ve tahmini olarak toplamda 13.065 Japon olduğunu ileri sürüyor (Vilog, 2013: 128). Bugün hala çok az sayıda Japon'un Filipinler'e gelmesinin nedeni Filipinler'in özellikle medyanın değişen etkisiyle hırsızlığın ve insan kaçakçılığının ülkesi olarak bilinmesi üzerine duyulan güvenlik korkusudur (Jose, 2003: 198-199). Dolayısıyla, bu iki ülke arasındaki ilişkiler tarihsel bağlamdan koparıldığı takdirde net olarak anlaşılamayacaktır. Örneğin, erken dönemde Japonlar Hawaii'de çalışan göçmen işçiler arasında Meksikalı işçilerin daha önce Kaliforniya'da çiftçilere saldırmış olan Filipinli işçilerden daha “uysal” ve “daha iyi”

olduğunu varsayıyordu (Azuma, 1998: 164). Görüşmecim Rose'un "Bizi Japon olarak biliyorlar" kinayeli vurgusu ise bunun hakkındaki örneklerden sadece biridir. Örneğin, 8 Şubat 1930 akşamı Kaliforniya'nın Stockton şehrinde, Filipinler işlerini boykot ettiğinde iki etnik grup arasındaki çatışma Japon basınına şu şekilde yansımıştır:

Yerel Japon basınına göre bu çatışma, Amerikan doğumlu bir Japon (*Nisei*) kadını ve bir Filipinli işçi erkeğin "gönül işi"nden yani gizli evliliğinden kaynaklandı. Kadının babası, Japonlarla Filipinliler arasındaki "ırksal ve kültürel farklılıkların" ilişkiyi mahvettiğini söyleyerek bu evliliğe şiddetle karşı çıkmıştı. Kısa bir süre sonra kadın, kocasını arkadaşlarını ve akrabalarını Japonları "Filipinlilerin aşağı olduğuna" inandıkları iddiasıyla bütün Japon toplumunu suçladığı için kocasını terk etti. Öfkelenen Filipinliler, bunu "sempati boykotu" olarak adlandırdı (Azuma, 1998: 163).

Japonların Filipinler'e geldiği döneme dair diğer bir örnek olarak K.'nin (2017) büyükannesinden edindiği bilgileri paylaşmak yerinde olacaktır:

Japonlar Filipinler'i sadece üç yıl fethetti. O dönem Filipinler bir kukla hükümetinin yönetimindeydi. Başkanımız Japonlar tarafından kontrol edildi. Büyükanneme göre, kadınlar o dönem Japon erkeklerinden korunmak için babaları veya kocalarının yaptığı tünellere gizlenmişti. Büyükannem, bacağından vurulduğu halde onu ormanlık alana koşmaya zorlayan abisinin ölümüne şahit oldu. Ona göre, o zamanlar *Mickey Mouse* parası diye adlandırdıkları paranın hiçbir değeri yoktu. İnsanlar ormanlarda yaşayıp *yam* ve tatlı patates yediler (K., 2017).

Rey Ventura'nın Yokohama'daki kağıtsız Filipinli göçmen işçilerle ilgili yazdığı otobiyografik bir roman olan *Underground in Japan* (1992), 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başındaki Filipinleri anlatıyor:

Japon Rüyası yok ama Japonya Filipinliler için ikinci bir Amerika oldu (Vergara, 1996: 85; Faier, 2009: 99). Yokohama'da Özgürlük Anıtı yok, neden olsun ki? Bir Yen heykeli daha uygun olurdu. Biz Japon vatandaşı olmanın hayalini kurmuyoruz. Sonsuza dek burada olmanın hayalini kurmuyoruz (1992:165; alıntılan Vergara, 1996: 85). Gittikçe daha fazla bir şekilde Japonya'yı geleceğimizin bir parçası olarak görmeye devam ediyoruz. Japonlar şu anda Filipinler'in en büyük yatırımcıları ve bağışçılarından. Onlar bizim en zengin turistlerimiz. Giderek daha fazla Filipinli yeni dil okullarında ve televizyonda *Nihongo* (*Nihongo*, Japon dili), okuyor. Manila'daki dilenciler ve sokak satıcıları bile patır patır Japonca geliştirdiler (Ventura, 1992: 165-66; alıntılan Faier, 2009: 99).

2.1.5. Filipinler Cinsiyetçi Küresel Emek Göçü: Hawai Şeker Kamışı Tarlası Kadın İşçileri

Filipinler'den dünyanın pek çok yerine gerçekleşen emek göçü yeni bir olgu değildir (Battistella, 1995; Constable, 2007; Guevarra, 2010; Ong, 2015; Brown, 2014); genel olarak "küreselleşme" adını verdiğimiz süreçle ilgili yeni olan şeyin gelin, hemşire, bakıcı, hizmetçi, seks işçisi vd. fark etmeksizin milyonlarca kadının

tarihte hiç olmadığı kadar yer değiştiriyor olmasıdır (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 5). Bu nedenle, “çocuk bakımı, ev işleri gibi doğası gereği kadınsı işler olarak düşünülen hizmetler çoğu zaman çok az beğeni görür ve karşılığını neredeyse hiç almadığı için” (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 5); tüm bu işlerin kendisi kadınlar açısından pek çok hususta problematik bir hal alır. Göç ile ilgili istatistiklerin cinsiyet körü olmasına karşılık Stephen Castles, Mark Miller ve Janet Momsen gibi araştırmacılarla birlikte özellikle 1950’lerden sonra “göçün kadınlaşması” kavramsallaştırılmış ve kadın hareketine dair çalışmaların önü açılmıştır. Hawai’deki Şeker Ekicileri Birliği (HSPA) tarafından 1906’da şeker kamışı tarlalarında çalışmak üzere 15 erkekle başlayan Filipinli topluluk, şimdi Hawai’de en büyük ikinci etnik nüfustur. Hawai’ye Filipinler’den göç eden ilk kuşak kadınlarla ilgili onların kızları, akraba ve tanıdıkları ile sözlü tarih çalışması yapan Patricia Brown’un *Filipinas! Voices from Daughters and Descendants of Hawaii’s Plantation Era* (2014) adlı çalışmasının çıkış noktası ise bu on beş öncü erkek işçinin kim olduğu bilinmesine rağmen 1907’de onlara katılan ilk 29 Filipinli kadın kimdir sorusudur (Brown, 2014). Özellikle göç verme hususunda başı çeken Filipinler’de, göç denildiğinde Filipinliler için akla ilk olarak ‘Amerika’ya göç’ün gelmesinin nedeni budur. Filipinliler arasında yurtdışında çalışmak her ne kadar birbiriyle ilişkili birkaç faktörle açıklanabilse de, Hawai’ye ve ABD’ye giden öncü göçmenler gelecek kuşak göçmenler için rol model haline geldi (Jose, 2003: 193). Böylece, Filipinli kadınlar açısından göç etmek bitmeyen bir süreç haline geldi. Dolayısıyla, Filipinler’den kadın göçmen sayısı günümüze dek artarak devam etti. Filipinler göç tarihine dair yapılan pek çok çalışma ise cinsiyet körudür. İlk kuşak göçmenlere dair analizlerde kadınları görmezden geldi (Blanc, 1996).

Bu göç fenomeni genellikle göçün kadınlaşması olarak kavramsallaştırılır ve Filipinler gibi Üçüncü Dünya denilen ülkelerle yakından ilgilidir (Liebelt, 2011: 6). Bununla birlikte, Filipinler emek göçüne dair yapılan çalışmalar bu tarihin oldukça eskiye dayandığını göstermektedir (bkz. Brown, 2014; Choy, 2003; Lan, 2006). Metodolojik bir araç olarak göçün kadınlaşmasının kabulü, Filipinli bakım ve hizmet işçilerinin ‘cinsiyetçi küresel ekonomi’ çerçevesinde çalışılması gerektiğini savunur (Mills 2003; alıntıl原因 Liebelt, 2011: 6). Kadınlar hala genel olarak büro, satış ve

hizmetçi, bakıcı ve eğlendirici gibi hizmet işlerinde düşük ücretli, geleneksel olarak kadın işlerinde yoğunlaşmaktadır (Fan, 1996: 79; Lan, 2006: 46). Etnik arkaplan ve sosyal sınıfları işgücüne katılımlarını ve sahip oldukları meslek türlerini etkiledi (Fan, 1996: 79). Bununla birlikte, genellikle yurtdışındaki hizmetçiler için ırksal ve etnik ayrımcılık dil ve kültürel engellerle birleştirilmektedir. Bazı hedef ülkelerdeki ayrımcılık, Filipinli birisinin rolünün başkalarına hizmet etmek olduğu konusundaki ayrımcı görüşü vurgulayan ve bir ev işçisine atıfta bulunmak için kullanılan “Filipina”dır (Sayres, 2004: 32). Kanada ve İtalya gibi dünyanın pek çok yerinde ve 1990’ların başında, belirli bir sözlükte bile, “Filipino,” “Filippina,” “Filipina” teriminin bazı son tanımlamaları “ev işçisi,” “yardımcı” ve “hizmetçi” eş anlamlı hale gelir (Constable, 2007: 43; Guevarra, 2010: 38; Rodriguez, 2010: 94; Zanfrini & Sarli, 2009: 16). Gancayco Komisyon Raporu’na göre (Gancayco 1996: 73), “Milletimiz, hizmetçiler (DHs), eğlendiriciler ve hatta fahişeler olarak utanç verici bir ün kazandı... Özel bir sözlükte bile, “Filipina kelimesi bir “hizmetçi” olarak tanımlandı” (Guevarra, 2010: 38). 1998’de Yunanca sözlüğündeki “Filipinesa/Filipineza” kelimesi, Filipin hükümet protestosuna yol açan “hizmetçi veya yardımcı” veya Filipinli hizmetçi olarak kullanılan aşağılayıcı bir terim anlamına geliyor (Aguilar, 2014: 110; Martin et al., 2004: 1554). Ülkenin imajına verilen önem, bunların, ülke ekonomisine katkıda bulunan dövizler için günümüz kahramanları olarak aynı işçiler olduğu gerçeğini gölgede bırakıyor (Guevarra, 2010: 38).

Filipinler örneğinde, “göç kültürü” Filipinler tarihine dayanmakla birlikte dünyanın her yerine yayılıyor (Dolaman, 2010: 55; Parreñas, 2015: 2). Bazı Filipin göç araştırmacıları Filipinler göç tarihini dönemlere ayırmaktadır (Faier, 2009; Barber, 2008; Tolentino, 1996). Avrupa ve Amerika’nın genişlemesiyle, on sekizinci yüzyılın ortalarından itibaren, Hawaii adalarının deniz ticareti ekonomisi, şeker üretimine dayanan tarımsal piyasa ekonomisiyle yer değiştirdi (Guevarra, 2010: 27). İspanyollardan Amerikan sömürgeciliğine geçişle (1898) Filipinliler, Amerikan donanmasında çalıştırılmak için Hawaii adalarının şeker kamışı tarlalarına ödünç işçi alındı (Barber, 2008: 1269; Camroux, 2008: 11; Rodriguez, 2010: 3; Dolaman, 2010: 55). Nitekim, Filipinliler Amerika’da ilk olarak on sekizinci yüzyılda İspanya yönetimi altındayken çalışmaya başlıyor. Amerikan yönetimi uyarınca, yirminci

yüzyılda (1906-1934) Filipinler'den emek göçünün çoğu Amerika'ya veya Amerika'nın Pasifik bölgelerine doğruydı (Dolaman, 2010: 55). Hawai, Amerika'da Asya göçlerinin en eski ve en büyük varış noktasıydı ve şu anda Asya ve Pasifik kökenli kadınlar arasında en çok çeşitliliğe sahipti (Fan, 1996: 70). Filipinliler, Çin, Laos, Vietnam, Kambodia, Tayvan, Hong Kong, Japon, Portekiz, Koreliler, Afrika kökenli Amerikalılar, Norveçliler, 10 tane Porto Rikolu, İspanyol, Alman, Rus gibi diğer etnik grupları takiben geldiler (Brown, 2014: 7; Fan, 1996: 70). İlk resmi işçi grubu olan “manong”lar, Filipinler'den yirminci yüzyılın başlarında (1900'ler-1930'lar) Hawai'de tarım işçisi olarak çalışmak için ayrıldı; 1909'da Filipinli işçiler için sıkı bir istihdam programı başladı (Guevarra, 2010: 27). Brown'un çalışmasına göre, “yüzyıl ortası nüfus rakamları, istihdamda [cinsiyet] eşitsizliğinin, 1910'da dokuz Filipinli erkeğe bir Filipinli kadın, 1930'da beş Filipinli erkeğe bir Filipinli kadın, 1960'da iki Filipinli erkek olana kadar azaldığını göstermiştir” (Brown, 2014: 10). Ancak, Japon ve Koreli meslektaşlarının aksine, Filipinli kadınların çoğu II. Dünya Savaşı'ndan sonra göç etmedi. ABD donanması II. Dünya Savaşı sırasında çok sayıda Filipinliyi işe aldı. 1934'te, Tyding-McDuffie Yasası, Filipinlerin Amerika'ya girişini elli kişiyle sınırladı. Yasada, Filipinliler'in statüsü Amerikan vatandaşlarından ayrı bir şekilde yabancı göçmenler olarak değiştirildi. Bununla birlikte, bunu kaldırabilecek olan Filipinliler, 1934'ten sonra Hawai'ye göç etmeye devam etti. Daha sonra birçoğu, Amerikan vatandaşlığı aldı ve eşlerini Amerika'ya getirdi (Fan, 1996: 76; Lan, 2006: 45). İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra araştırmacıların “Filipin Diasporası” olarak adlandırdığı günümüze kadar olan süreçte, milyonlarca Filipinli dünyaya yayıldı (Hawkins, 2010: 55). 1926'ya gelindiğinde Hawai şeker kamışı tarlası işgücünün yarısından fazlası Filipinliler'den oluşuyordu (Fan, 1996: 76). Filipinliler'in, Filipinler'den işgücü istihdam şirketlerinin yardımı ile ayrıldığı inancı yaygındır (Mani, 1996: 202). Hükümet yalnızca işçilerin gelirlerinden değil, aynı zamanda ayrılış öncesi ve sonrası masraflardan da kazanç sağlamakla kalmadı; siyasi olarak örgütlenen göçmenler tarafından “haraç devleti” olarak adlandırılan hükümet, onları “sağmal inekler”e dönüştürmekle eleştirildi (Lindio-McGovern, 2012: 29). İlk giden Filipinliler, Hawai'nin şeker kamışı ve ananas tarlalarındaki toplayıcılar ve Kaliforniya ve Washington'daki meyve toplayıcıları veya 1920'lerde Alaska'daki balık konservecileri olarak tarımsal projelerin sürdürülebilir ucuz işgücünü temin eden

niteliksiz işçilerdi. 1920’lerde Alaska’daki balık toplayıcıları olarak tarımsal projelere (Battistella, 1995: 258; Dolaman, 2010: 55; Faier, 2009: 18; Posadas & Guyotte, 1990a: 29).

Elbette, Yahudi, Afrika, Meksika, Çin, Japon ve Filipinliler aynı ayrımcılığa maruz kalmadı (Varzally, 2003: 5). Bunun yanı sıra, ayrımcı politikalar kadınlar ve erkeklere açısından farklılaşıyordu. Geleneksel tarihteki çoğu kadın gibi, erken dönem göçmen kadınlar da işlerini ve düşüncelerini çok az kayıt altına alarak gizlilik içinde hayatlarını kaybetti. Hem erkekler hem de kadınlar yoksulluk, yalnızlık ve ayrımcılıktan mustarip olsalar da (Blanc, 1996: 185) Asyalı göçmen kadınların yaşamları, Asyalı göçmen erkeklerinkinden farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu nedenle, kadınların mustarip olduğu en önemli iki şey, “ya gelmeden önce ya da geldikten kısa bir süre sonra karı ve anne” olmalarıdır. Tarlada çalışması, ev işleri, hamilelik, doğum ve bakım yaşamlarına kocaları tarafından paylaşılmayan zevk ve acının boyutlarını gösterdi” (Fan, 1996: 70). Hawai’de birçok Asyalı Amerikan kültürel anlamda asimile edilmiş olmasına rağmen ırksal ve kültürel farklılıkları bağlamında fiziksel özellikleri ve ev yaşamlarıyla daima Asya kökenli Amerikan olmayanlardan ayrılırdı. Güzellik ve etnisite analizine göre ise, genellikle farklı olan aslında çoğunluğun korktuğu bir özellik olarak doğrudan daha kötü ve aşağılık gibi rasyonelleştiriliyor (Fan, 1996). Bu nedenle, Asyalı kadınlar kendilerini çıkmazda hissediyor. “Farklılıklarını gizlemeleri istenirken aynı zamanda da her zaman farklı olmaları gerektiği söylenir. Her ne kadar asimile olmaya çalışsalar da fiziksel farklılıkları onları her zaman ele verecek” (Fan, 1996: 81). İlk dalga göç edenlerin büyük çoğunluğu eğitimsiz, düşük sosyoekonomik statüye sahip vasıfsız işçilerden oluşmakta (Blanc, 1996: 185) ve kırık İngilizce (“uygun” İngilizce konuşamamak) çok basit ve anlaşılır bir iletişim aracı oluyor (Brown, 2014: 7). İlk giden kuşağın henüz İngilizceyi uygun konuşamıyor olmalarına Brown’un çalışmasından örnek verelim:

Annem çok konuşurdu. Ve üniversiteye gidinceye kadar annemin İngilizceyi ne kadar bozuk konuştuğunu fark etmemiştim (İngilizceyi düzgün konuşamıyordu). Bunu Filipinler’den gelen akrabaların ziyaretiyle fark ettim. Bir konuşma sırasında annem “biraz” (“a little bit”) anlamına “lilibit” dedi. Akrabalardan biri Tagalog dilinde sordu hemen, “Lilibeth kim teyze?” annemin bunu nasıl açıkladığını hatırlamıyorum, ama ondan sonra duyduğum tek şey annemin dudaklarından süzülen kırık İngilizceydi (Brown, 2014: 82).

İlk kuşağın İngilizce bilmemesi bununla sınırlı kalmıyor. Bununla birlikte, Hawai'deki yaşamın, ırksal, toplumsal cinsiyet ve ekonomik baskıdan mustarip azınlık kadınlar için kolay olmadığını öğrendiler (Fan, 1996: 76). O dönemde Filipinli kadınlar İngilizce okur-yazarlığı olmadığı için pek çok zor durumla karşı karşıya kalıyor: “Önemsizmiş gibi imzalatılan belgelerle çocukları evlat ediniliyor” (Brown, 2014: 124). Bunun yanı sıra, büyük çoğunluğunun Amerika'da kalmasına rağmen ABD nüfus sayımı rakamları, 1900'lerin başlarında Filipinler'e dönen veya Kaliforniya'ya giden Filipinlileri içermiyor. Aynı şekilde, muhtemelen somon endüstrisinde çalışmak için Alaska'ya devam eden kadınlar veya daha iyi bir yaşam için Kuzey veya Güney Amerika, Kanada ya da Meksika'ya doğru göç eden Filipinli kadınlar ve erkekler bilinmiyor (Brown, 2014: 10-11).

Fan'ın (1996) çalışmasına göre, Asyalı göçmenler, eğitim, yaşlılara ve otoriteye saygı, çalışkanlık ve terbiye gibi eski toplumlarından güçlü kültürel değerler aldılar. Aynı zamanda, Amerikan kültürüne ve toplumuna uyum sağlama konusunda uysaldılar. Amerikan devlet okul sistemini coşkuyla karşılayıp sadece oğullarını değil kızlarını da okula gönderdiler. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlar için eğitim ve istihdam olanaklarının artmasıyla, aileler eğitilmiş kadınların daha yüksek ücretli işlerde istihdam edilme olanağını fark etti ve kızların eğitim yoluyla aileye şeref kazandıracağını hayal ettiler (1996: 78-79). Filipinliler için İngilizce konuşan tarla sahipleri, çocuklarının dil öğrenme başarısında kilit noktasıydı. Bu nedenle, İngilizce konuşan bir toplulukta başarılı olmalarını engelleyeceği düşüncesiyle Filipin yerel dillerini çocuklarına öğretip öğretmeme konusunda endişeliydiler. Brown'un da ifade ettiği gibi, göç eden ilk kuşak “yalnızca İngilizce” öğrenme hedefine yol açan ortak teorilerin izini sürerek çocukları ve vatanları arasında kalıcı bir kopukluk riski aldı ve kızlarını “okula git, İngilizce öğren” diye yönlendirdiler (Brown, 2014: 18). Nitekim, 1960'tan bu yana Japon, Çin ve Filipinliler eğitim seviyelerini önemli ölçüde arttırdılar. Ancak 1980'de, Asya kökenli Amerikalıların edindiği eğitim seviyelerinde hala bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği vardı. Asyalı Amerikalı gruplar arasında, Filipinliler hariç, çoğunlukla erkekler kadınlardan daha fazla eğitim almıştır. Filipin toplumunda kadınların daha fazla eğitim almış olması ise kadınların Filipin toplumundaki gücünü yansıtır (Fan, 1996: 79).

Bununla birlikte, son yıllarda turizm Hawai'nin önde gelen endüstrisi olmuş ve sektörde satış görevlisi, kabin memuru, otel temizlikçisi, tur rehberi ve garson olarak çalıştırmak üzere pek çok kadını istihdam etmiştir. Bunun yanı sıra, Asyalı göçmenlerden bazıları oldukça nitelikli profesyoneller olmakla birlikte fabrikalarda ve hizmet sektöründe düşük ücrete çalışmaktadır (Fan, 1996). Nitekim etnik gruplar açısından farklılaşan üretilmiş eğitim hiyerarşileri karmaşık bir yapıya sahipti. Carol C. Fan'ın 1993 yılında Hawai Üniversitesi Kadın Çalışmaları bölümüne bağlı Sözlü Tarih Projesi kapsamında görüşme yaptığı 1957 yılında Kore'den Hawai'ye göç eden Grace Moon'un aktardığı bilgilere değinmek yerinde olacaktır:

Hawai'ye ilk geldiğimde kendimi çok kötü hissettim. İş bulma konusunda çok zorlandım. Çevirmen veya öğretmen olarak çalışmak istedim, fakat Koreli ve Japon ziyaretçileri için havaalanında bir selamlayıcı olarak çalışmak zorunda kaldım. Bu konudaki istisna, diğer Asyalı Amerikalılardan daha fazla sayıda hemşirelik ve sağlık mesleklerinde eğitim aldıkları için Filipinlilerdi (Fan, 1996: 79).

Filipinli hemşirelerin Amerika'ya göçü yeni bir olgu değildir, aksine yirminci yüzyılın başlarındaki Amerikan sömürgeciliğine dayanmaktadır (Choy, 2003: 6). 1960'lı yıllara kadar Filipinler'den Amerika'ya gelenlerin çoğu hemşirelerdi (Rodriguez, 2010: 7). Hemşireler 1920'ler ve 1930'larda, tarım işçilerine ve onların akrabalarına tıbbi bakım sağlama konusunda yardımcı olmak için geldiler (Fan, 1996: 76). 1946 ve 1960'ların sonlarına doğru, çoğu ABD silahlı kuvvetleri ya da önceki göçmenlerin akrabaları olarak Filipinler'den Amerika'ya gelen ikinci bir göçmen dalgasıydı (Posadas & Guyotte, 1990: 29). 1965 ABD Göç Yasası, ulusal kökenli kotaları kaldırdı ve Amerikan kültürüne kolayca adapte olabileceği düşüncesiyle çoğunluğu orta sınıf, eğitilmiş, İngilizce konuşan doktor, hemşire, hükümet çalışanları ve mühendisler gibi profesyonellere işgücü açığını doldurmak için istihdam olanağı sundu (Brown, 2014: 9; Faier, 2009: 18; Wolf, 1997: 457). Hawai'deki tarlalardaki iş bölümü toplumsal cinsiyet temelli ve etnik olarak yapılandırılmıştı. Beyaz işçilere daha yüksek maaşlı, daha güvenli ve denetleyici işler temin edebilmek için sömürgeci bir emek sistemi işletildi (Glenn, 1986: 11). Beyaz adamlar tarlaların ya sahibi ya da denetleyicisiydi. 1888'den 1890'a kadar, farklı etnik gruplar arasında aynı iş için farklı ücretlendirilen bir maaş skalası vardı ve emek hiyerarşisinin en altında bulunan kadınlara her zaman kendi etnik gruplarının erkeklerinden daha düşük ücretler ödendi. Aynı şekilde konaklama meselesinde de hiyerarşik bir yapıya vardı (Fan, 1996: 70).

Daha önce de bahsedildiği gibi, eğitim seviyesi yüksek olan göçmenlerin (daha önce de görüldüğü gibi Filipinli göçmenlerin yoğunlukta olduğu) büyük bir bölümünü içeren şey beyin israfı sürecidir (Zanfrini & Sarli, 2009: 89). Yıllarca süren bir eğitim gerektiren ancak düşük ücret ve prestijli bir meslek olan hemşirelik sıkıntısıyla karşı karşıya kalan Amerika, 1989 yılında göçmen ithalatına izin veren Göçmen Hemşirelik Yardım Yasası'nı yürürlüğe koydu (Sassen, 2003: 271). Tüm bu etnik grupların kadınları, Hawai'deki Asyalı kadınların tarihinde ataerkil gelenek, ırkçılık, sosyo ekonomik ve kültürel karmaşıklıklar bağlamında hayati bir rol oynamıştır. Bu kadınların çoğu, Hawai'ye bireysel kararlarıyla değil önceden giden akrabalar veya kocalarının kararıyla geldi. Fan'ın deyimiyle, "hem Asyalı hem de tarım ekonomisinin işçi kadınları olarak" çifte sömürüye maruz kaldılar (Fan, 1996: 70).

Choy'un (2003) gösterdiği gibi, Amerika'nın Filipinler'deki kolonyal varlığı ve Amerika merkezli bir hemşirelik öğretim programı oluşturulması Amerika'ya yönelik bir çalışma kültürü ve İngilizce dil yeterliliğinin Amerika için elverişli işgücü yaratmada öncelikli şartlar olarak önemini vurguluyor. Benzer şekilde, Arroyo'nun göz boyaması da, Filipinli işçileri ("eğitilmiş" ve "İngilizce konuşan") modern, medeni ve her çalışma ortamına uygun elverişli işçiler olarak ırkçı söylemlerle temsil ediyor (Rodriguez, 2010: 52). Bu güne kadar, İngilizcenin hakimiyeti hala Filipinler'deki hükümet belgelerinde ve eğitim müfredatlarında hüküm sürüyor. Eğitilmiş insanlar günlük konuşmalarında melez bir dil olan *Tag-lish* (Tagalog ve İngilizce karışımı) dilini kullanıyorlar (Lan, 2006: 71).

Üçüncü göç dalgası, Filipinler'in küresel işgücü piyasalarında daha fazla görünür ve araştırılmış olduğunu gördü. Bu dönem 1970'lerin ortalarında ham petrol fiyatlarındaki artışın yıkıcı etkileriyle başladı (Barber, 2008: 1269; Parreñas, 2015: 5). İkili anlaşmaların Filipinler'in Güneydoğu Asya'daki ABD güvenlik kaygıları için stratejik önemini kabul ettiği bir dönemdi. Ancak bu dönemde Filipin işgücü çeşitli bölgesel sözleşmeli işgücü piyasalarında da kullanılmıştır. Marcos yönetiminin 1972'deki sıkıyönetim kararı, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik belirsizlik yurtdışında çalışmak isteyenlerin %671'lik artışı göçe zorlandıklarını kanıtladı (Barber, 2008: 1270). Üçüncü dalga genellikle 1970'lerden başlayarak, Filipin ekonomisinde ihtiyaç duyulan döviz temin etmesi için denizaşırı işgücü göçünü teşvik eden Dünya Bankası

ve IMF ile birlikte ABD destekli Marcos rejimine dayanır (Battistella, 1995; Faier, 2009; Ehrenreich & Hoschschild, 2003; Guevarra, 2010; Lindio-McGovern, 2012; Parreñas, 2005; Rodriguez, 2010; Ong, 2015; Kunz, 2008,). Filipinler'deki petrol krizi, kolonizasyon ve ekonominin Marcos yıllarında yanlış yönetilmesiyle ilgili ekonomik sıkıntıları daha da arttırdı. Filipinliler, petro-dolar ile çalkalanan Ortadoğulu petrol ihraç eden ülkelerdeki ihtiyaç alanlarını doldurmaya istekliydi (Barber, 2008: 1269). Görüşmecim Ella şunları dile getirmiştir:

Yani, hükümetin... Ortadoğulu hükümetler. Arap hükümetleri ucuz ve gelişmemiş işgücü olduğu için Filipinler'e geliyorlar. Çünkü ucuz ve aynı zamanda nitelikli işgücüne ihtiyaçları var. Filipinler'e bak, kendi nitelikli, genç ve yetenekli insanları için yeterli ödeme yok, iş yok. Böylece, hükümet ekonomiyi kaldırmak için onları yurtdışına gönderiyor. Asya Mali Krizlerinde ekonomiyi korumak için. İşimizi biliyoruz ama düşük ücret alıyoruz. Bu böyle çünkü Filipinler insanları ihraç ediyor. Devletin, biz yurtdışına çıkmadan önce bizden para topladığı bir sürü program var. Yurtdışına çıkmak için bunu ödemek zorundasın, şu kağıdı almalısın gibi... Bu yüzden, bir sürü uygunsuz, kötüye kullanan şirket var. İnsan kaçakçılığı, ülkede uygun bir iş olmayınca bir sürü dolar ödemeleri için işçilerden faydalıyor. (41, 2018).

Emek ithal eden ülkelerin Filipin hükümetinin politikasını memnuniyetle karşılaması için kendi sebepleri vardı. Ortadoğu'nun Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC), Filipinli göçmen ev işçilerinin 1973'teki petrol patlamasının ardından artan taleplerine cevap verdiler (Sassen, 2003: 271). Filipinli kadınlar ilk olarak, Amerika'daki hemşireler ve tarım işçilerinin yanı sıra, Avrupa'daki hizmetçiler olarak kurulan ve gelişmekte olan Birinci Dünya oluşumlarının merkezinde yer aldı. Suudi Arabistan'da ve Hong Kong ve Singapur gibi diğer Asya ülkelerinde de hizmetçi olarak çok sayıda göçmen hizmetçi vardı. İkinci olarak hızla büyüyen büyük grup ise, Japonya'daki eğlendiricilerden ve Birinci Dünya'daki posta siparişi gelinlerden oluşuyor (Tolentino, 1996; Sassen, 2003). 1980'lerin başlarında gelir harcamalarındaki artışa tanık olan fakat işgücü kıtlığı çeken Japonya hükümeti, eğlence sektöründeki işçilerin girişine izin veren bir yasa çıkardı (Sassen, 2003: 271). 1980'lerin ortalarında, Filipinler'den gelen kadınlar Japonya'daki hostes barlarda çalışan en büyük yabancı kadın grubu haline geldi ve Filipinli kadın hostes barları Japon seks endüstrisinde belli bir yer edindi (Faier, 2009; Kikuchi, 1999; Suzuki, 2008). Yukarıda verilen bilgilere ek olarak, Watkins, Hong Kong'daki Filipinli müzisyenleri ırksal renk (racial color) bağlamında inceler. Çünkü Filipinli müzisyenler

esmer tenlidir ve ev sahipliği yapan ülkeden farklı bir gerçekliği beyan eder (2009). Onun deyimiyle, halk ozanlarına yer verelim:

Örneğin, 1840’larda ortaya çıkan halk ozanı 1900’lere kadar popüler kültüre derin bir katkı sağlamaya devam etmiştir. Bu gösterilerde beyaz adamlar siyah insanları taklit etmek için yüzlerini yanmış mantarlar karartmışlar. Siyah insanlar, şarkı söyleyen ve dans eden, aşırı yemek yiyen ve bir efendiye bağlılıklarını bariz bir şekilde ifade eden barbarlar olarak tasvir edildi. Dolayısıyla, halk ozanının performansında ve şarkılarının içeriğinde ırk yaklaşımlar belirgindir. Hatta Toll (1974) ozanın şarkı içeriğinin beyazın üstünlüğünü güçlendirdiğini iddia eder Beyazlığın tam vatandaşlığa izin verdiği bir ideolojiyi vurgularken, siyahlık ve sarılık aşağılık ve dışlanmayı ima ediyordu (Watkins, 2009: 74).

Başka bir örnek, Japonlar, ulusun “medenileştirilmesi” (yani “Batılılaştırılması”) ve Batılı güçlerin sömürgeleştirmesinden kaçmak için büyük ölçüde Batı yaşam tarzlarını ve popüler kültürünü ithal etmiştir (Suzuki, 2008). 1940’larda ve 1950’lerde İngilizce ve İspanyolca şarkı söyleyebilmek Filipinliler’in Japonya’nın savaş sonrası eğlence sektöründe sahne alan Asyalı sanatçı grubu olmalarını sağladı (Yu-Jose 2002; Suzuki, 2008). Bu bağlamda, caz ve boks alanlarında Japonları “medenileştirmek” için hizmet veren Filipinliler olmuştur. Birkaç Japon müzisyen, caz müziğini ilk kez Kobe’deki (Japonya) Filipinli gruplardan duyduğunu iddia etti ve müzik bağlamında Filipinliler “seçkin” sanatçılar olarak kabul edildi (Suzuki, 2008: 69). Sir Anril Pineda Tiatco’nun *The Silenced Body of “The Silent Soprano”: The Overseas Filipino Worker as Silent and Erased in a Global City* adlı çalışmasına değinmek faydalı olacaktır. Tiatco, bu makalede 2007-2008 yıllarında Ricardo Saludo tarafından yazılan müzikte Vincente de Jesus ve Arnel de Pano’nun olduğu ve Alexander Cortez’in yönettiği *The Silent Soprano* adlı müzikali, Filipinli göçmen ev işçilerini Filipin ekonomisi ve kültürünün bir parçası olarak inceler. Bir erkek librettist, besteci ve yönetmenin eseri olan *Silent Soprano* oyununda, Filipinli kadınların susturulmasını Çin ve Kuzeydoğu Asya ekonomik iktidarının hakimiyetini destekleyen girişimlerin yanı sıra Filipinli ev işçisini kocası, ailesi ve milleti için feda etmeye zorlayan Filipin milliyetçiliği ve ataerkilliğine de yarar sağlayacak şekilde dile getiriyor. Tiatco (2013) ise eşitsizliklerin sorgulanmaktan ziyade içselleştirildiği bu müzikal dengesizliklerin kendisini sorunsallaştırır.

Filipinli kadınların fahişe imgesi o kadar yaygındır ki, tüm denizaşırı Filipinli kadınlar, seks endüstrisiyle olan potansiyel birliktelikleri açısından ahlaki şüpheler haline geldiler (Suzuki 2000; Lan, 2006). Filipinli kadınların, yaygın fahişelik

imgesinde Japonya tarihsel olarak önemli bir rol oynar. Nitekim Japonların seks görüşü, tarihsel olarak erkeklerin üstünlüğü ilkesine dayanıyordu. Ruhsatlı fuhuş, feodal dönemden beri cinselliğin kamusal gücünün himayesinde ticari mal olarak temin edildiği bir sistem olarak var olmuştur. Açıkçası bu sistem, II. Dünya Savaşı sırasında, Japon kolonilerinden “konfor kadınları” Japon subay ve askerleriyle seks yapmak için zorlanmasıyla çalıştırıldı (Kikuchi, 1999: 154). Göçlerinin ilk evrelerinde, pek çok Filipinli kadın aslında çağrı kızları, seksi dansçılar, striptizciler veya sahnedeki fahişeler olarak çalıştı. Bununla birlikte, 1980’lerden itibaren Filipinli kadın işçiler giderek artan bir şekilde mesleğinde ticarileştirilmiş seksin bir zorunluluğu olmadığı bar hostesleri olarak çalıştı (Suzuki, 2008: 72). Bu arz talep baskısı “*Japayuki-san*” fenomenine yol açtı (Kikuchi, 1999: 139); 1970’lerde kadınlar ortaya çıkan göç akışına hükmediyor ve “*Japayuki*” eğlendiricileri olarak biliniyorlardı. Bu eğlendiriciler popüler olarak seks işçileri olarak kabul edildi (Suzuki, 2008: 72). 1980’lerin başında Filipinli göçmen işçiler için bir başka yaygın çalışma türü, bir *mantoru*’da (tam anlamıyla bir “genelev”) cinsel hizmet vermektir (Sharaku, 1983; alıntıl原因 Suzuki, 2000: 145). Seks endüstrisindeki yöneticiler, genç müstehcen ve cinsel olarak hazır olan “Asyalı” kadınlar hakkındaki fantezileri teşvik ederek erkek müşterilerini cezbedi. Örneğin, erkeğin cinsel iştahını kamçılamak için magazine reklamlarını kadın işçilerin “Amcık ister misin?” gibi favori ifadeleriyle sundu (Suzuki, 2000: 145).

2.1.6. Filipin Diasporasında Batılı Güçlerin Rolü

Filipinler’den bir Filipinli kadını söküp alabilirsiniz, ancak bir Filipinli kadının kalbinden Filipinleri söküp alamazsınız (“Writer’s Path in California” 2000: 50; alıntıl原因 Yu, 2008: 107).

Kolonizasyonun gerilemesinin yanı sıra, dünyanın farklı yerlerinde insanların hareketi ve dağılışı, modern bir diaspora olarak bilinen bir olgudur. Cecilia Manguerra Brainard ve Ninotchka Rosca dahil olmak üzere birçok Filipinli göçmen yazar, kendi deneyimlerini diasporanın katılımcıları olarak kaydetti (Yu, 2008: 103). Filipinler’e dair ticari, coğrafi ve siyasi yönlendirmelerde en önemli belirleyici faktörlerden biri Amerika’dır. Amerikan güçleri, Amerikan ordusunun etnik açıdan

farklı bileşimi karşısında Filipinli savaşıları, tabi ki Afrikalı Amerikalı birlikler hariç, “Anglo-Saksonlar” olarak homojenize edildi (Rafael, 2008: 481). Bir Amerikan kolonisi olan Filipinler’de, “Amerikan vatandaşı” sayılan Filipinliler göçmenlik kısıtlamalarından muaf tutulduğu için elverişli bir işgücü kaynağı haline geldiler (Rodriguez, 2010: 4). Filipinler aynı zamanda çok dilli ve çok kültürlü bir ülkedir (Dumanig & David, 2011: 71). Filipin Diasporasında çoklu kimlikleri ve sadakatleri tanımakla, “ikili milliyetçilik” (“binary nationalisms”) sürecinin gelecekteki araştırmalar için daha verimli olduğu düşünülmektedir (Camroux, 2008: 2). Örneğin, E. San Juan (2001), Filipin devletini ülkenin yerli kadınlarının en büyük sömürücüsü olarak görüyor. San Juan, Filipin hükümetinin göçmen işçiliğini kendi yozlaşmış, yerel olarak çıkarıcı kabiliyetsizliği ile kolaylaştırdığını savunuyor. Daha da önemlisi San Juan, “yurtdışındaki işçilerin, yoksulluk, sömürü, aşağılanmış statü, umutsuzluk, açlık ve onursuzluk gibi sefalet ve baskı alanına geri dönmeyeceğini” söylüyor. Ona göre, *OCW*’ler, ailelerini ve tanıdıklarını istihdam edildikleri yerlere yani yanlarına almayı tercih ediyorlar (2001: 70). Diasporik gruplar tarihsel olarak sadece bir vatan değil, aynı zamanda nihai geri dönüş arzusu ve anavatanındaki mit ve anılara dayanan kolektif bir kimlik ile tanımlanmaktadır. Ancak Filipin diasporası farklı bir örnek sunar (San Juan, 2017: 1). Benzer şekilde problemlili olan yeni sözcük “Küresel Filipinliler” gibi “Diaspora” da, “Filipinliler”in uçsuz bucaksız çeşitliliğinin toplumsal oluşumunu hesaba katmadığı için bir kimlik terimi olarak defalarca başarısız oluyor (Rafael, 2008: 487).

”Diaspora,” Rhacel Parreñas’ın *Servants of Globalization*’da (2015) yazdığı gibi, belirli gibi grup insanın anavatanlarından çok sayıda ülkeye zorunlu olarak dağılmasını ifade ediyor. Martin Ponce ise kısa bir süre önce “diaspora” teriminin tanımlayıcı ve sosyolojik kullanımlarındaki zorluklara dikkat çekti ve şu temel soruyu sordu: “Filipin diasporasını neler veya kimler oluşturur?” (2008: 84). Houston’da hemşireler, Floransa’da hizmetçiler, Orta Asya’da Katolik rahipler, Suudi Arabistan’da mühendisler, Irak’ta Amerikan üssünde askerler, ikinci kuşak Berkeley öğrencileri, Honolulu’da ilk kuşak *manong*’lar, San Francisco’da kağıtsız (TNT) servis çalışanları ve Kyoto’daki profesörler ne yapıyorlar? (Rafael, 2008: 487). On altıncı yüzyılın sonlarındaki İspanyol sömürge yönetiminin ilk yıllarından 1900’lerin

başlarına kadar, Filipin sakinlerinin ekonomik nedenlerle göç etmeleri neredeyse hiç mümkün değildi (Blanc, 1996: 185).

Anavatan, Batı güçleri (İspanya, Amerika) tarafından uzun süre kolonileştirildiğinden ve sözde bağımsızlığa rağmen neo-kolonileştirildiğinden, Filipin kimliği tam olarak ulusla değil, bölgeler, bölgenin yerlileri ve diller ve gelenekler topluluğuyla tanımlanır (San Juan, 2017: 1). Bir anlamda, Filipinli kadınların hizmetçi olarak “eğitilmesi,” Amerikan medeniyet projesinin Filipinler’deki başarısını gösteriyor (Gonzalez, 2007: 41). Sömürge yönetimi, sömürgeci bir eğitim sisteminin kurulmasıyla en etkili şekilde güvence altına alındığından, akademi Filipinli milliyetçi aydınların tartışması ve eleştirel müdahalesi için mantıklı bir yer haline geldi. 1908’de kurulan Filipinler Üniversitesi, başlangıçta Amerikan personel ve idarecilerle kadrolaştırıldı (Mendoza, 2016: 45). Yeni eğitim sistemi, insanları cehaletten, etnik bölünmeden, batıl inançtan, ekonomik yoksunluktan, mantıksızlıktan ve duygusallıktan “kurtarmak” ve onlara “yeni modern dünya”nın aydınlanma kapılarını açmak için ülkenin, geri kalmış bölgelerinin tamamına nüfuz edecekti (Tupas, 2008: 51). Asya ülkeleri arasında Filipinler, ileri düzeyde İngilizce dil becerileriyle en yüksek nüfus oranına sahiptir (Kikuchi, 1999: 144). Filipinliler için Amerika eğitim, sanat, müzik, kültür ekonomik ve daha pek çok hususta rol model haline geliyor. Bu arzuların ise, geçen yüzyılda ABD’nin Filipinler’deki varlığıyla ilgili olarak tarihsel kökleri vardır. Amerikanlaşma, Filipinler’deki Amerikan sömürgecilik politikasının ayrılmaz bir parçasıydı. Yirminci yüzyılın başlarında, Amerikan hükümeti Filipin okullarına İngilizceyi bir öğretim dili olarak dayattı ve Filipin eğitim sistemini ve müfredatını Amerika biçimlendirdi (Faier, 2009: 98). Dilsel çeşitliliğin sadece İngilizce öğretimi ile çözülebilen bir problem olarak ima edilmesi, 1946’da “bağımsızlık”tan önceki ve sonraki yıllarda eğitim ve İngilizce dilinin birçok ideolojik bir varsayımı olacak ve böylece İngilizceyi okullarda şartsız ve eleştirel olmayan bir şekilde kabul etmenin yolunu açacaktır (Tupas, 2008: 52). İngilizce ve Filipince eğitim, hükümet ve medyanın resmi dilleri iken, ulusal dil Filipince dir. Filipince farklı iletişim alanlarında sıklıkla konuşulmasına rağmen, İngilizce, yurtdışında çalışan Filipinliler için zorunluluk haline geliyor (Dumanig & David, 2011: 71). İngilizce hala yükseköğretimde ve profesyonel dünyada tercih edilen

bir dil iken, yerel dillerin daha az entelektüel ve modernize olduğu düşünülüyor (Lan, 2006: 71). Örneğin, Antonio Isidro y Santos *The Philippine Educational System* (1949) adlı kitabında, Amerika'nın "aydınlanma politikası"nın bir ürünü olarak İngilizcenin Filipinlerin ulusal dili olarak gelişmesini de içerecek olan yeni bir eğitim sistemine atıfta bulunur (Tupas, 2008: 52). Geçtiğimiz yüzyıl boyunca, Amerika merkezli kurumlar da Filipinler'i gıda, kitap, giysi, film ve müzik gibi ticari eşyalar ve kitle iletişim araçları satmak için kilit bir pazar olarak görüyorlardı (Faier, 2009: 98).

Ekonomik istikrarsızlık yok gibi. Yurtdışına çıkamadım diyemezsin. Filipinler her şeyi özelleştiriyor. Devlet hastanesini özelleştiriyor, okulu özelleştiriyor, petrol endüstrisini özelleştiriyor, her şeyi özelleştiriyor. Böylece, borca batmış ve insanlardan para toplayan bir devlet olarak birçok insan işini kaybediyor. Ulusal borç şu anda 500 milyar Amerikan dolarının üzerinde. Filipinler 400 yıl İspanyollar tarafından yönetildi ve sonra İspanya Savaşı oldu ve ardından Japonlar. Japonlar bir kaç yıl kaldıktan sonra ardından Amerikalılar... Filipinler'i Amerikalılar özgürleştirdi. Onlar liberalleştirdi. İngilizce öğretme, Amerikan kültürü... Biz şu anda Amerikalılar gibiyiz bunu görebilirsin. Müzik, yemek, eğitim gibi pek çok Amerikan kültürüyle donatıldık. Ve o zaman Amerikalılar bize Amerika tarafından yönetilen doğal kaynaklar karşılığında çok fazla ekonomik ve askeri yardım yaptı. "Amerika ailenizle birlikte buraya gelip çalışabilirsiniz" göçmenler gibi yeşil karta sahip olabilirsiniz diyor. Amerika'ya bağımlı olduğumuz için kendi askeri olanaklarımız yok. Sanayiye bağlı değiliz. Bu yüzden Amerika'dan, Çin'den, Japonya'dan yardım almak zorunda kaldık. Şimdi Çin'e büyük bir borcumuz var. (Ella, 41, 2018).

Filmler, kitaplar, radyo ve okul, kentli aileyi Batılılaştırma eğilimindeydi ve bu nedenle Amerikan ve Filipinliler arasında ortak bir payda oluşturdu (Martin, Abella ve Midgley, 2004, s. 1556). Filipinliler, klasik müziğe İspanyol sömürge döneminde (1571-1898) maruz kalmaya başladılar. Yirminci yüzyılda Amerika'nın İspanyol sömürgesinin yerini almasıyla, Filipinliler New Orleans'ta yeni bir müzik tarzı olarak ortaya çıkan caz söylemeye başladılar (Suzuki, 2008: 69).

On dokuzuncu yüzyılın yükselen zengin Filipinli ve Çinli-Meztizo sömürge sınıfının sadece birkaç çocuğu eğitim için İspanya'ya gitti ve İspanyol sömürgeciliğinin hegemonik kontrolünde İspanya'nın yönetimini nasıl zayıflatacağını öğrendi. Sonuç olarak, yönetimi sona erdirmek için katkıda bulundu (Blanc, 1996: 185). 1900'lerin başlarında Filipinler'de, ilk hemşirelik okulları, saygın ailelerin genç kadınlarını işe alarak Amerikan hemşirelik reformlarının izinden yürüdü (Choy, 2003: 45). Askeri taarruz ve Amerikan sömürge yönetimi sırasında, Filipinliler'in öz yönetim için hazırlandıklarını iddia eden sözde demokratik idealler ve uygulamalar kültürüyle Filipinli kitlelere sorumluluk aşılama için eksiksiz bir biçimde yeni bir eğitim sistemi

uygulamaya konu (Lan, 2006: 70; Tupas, 2008: 51).

1800'lerin sonlarında başlayan yaklaşık yarım asırlık Amerikan sömürgecilği altındaki eğitim sisteminin bir yan ürünü, eğitim dili olarak İngilizcenin yayılmasıydı (Kikuchi, 1999: 144). İngilizce sömürgecilik gündeminde çok önemli bir rol üstlenecekti. Çünkü ülkenin, sürekli olarak siyasi anarşi ve etnik çatışmalarla uğraşan insanlarını birleştirici bir hizmet görecek.

Elbette, İngilizcenin bütün Filipinler'i birleştirdiği bir zaman olmadı (Tupas, 2008: 52). May'in (1976) belirttiği gibi, özellikle ABD modeline dayanan bir eğitim sisteminin kurulmasında, Amerikan sömürgecilği emperyalist sosyal mühendislikte bir egzersiz olarak görülebilir. Filipinler'deki Amerikan eğitim politikası genellikle Amerikan "cömertliği"nin bir örneği olarak gösterildi (May, 1976: 183). Örneğin, ilk Amerikalı öğretmenlerin çoğu Filipinler'e, Filipinlileri "eğitmek" için büyük bir kararlılıkla geldi ve bilinçli olarak kendilerini emperyalizmin yıkıcı sonuçlarından uzaklaştırdılar (Tupas, 2008: 51). İngilizce eğitimi (gramer de dahil olmak üzere), hemşirelik öğrenci müfredatının ayrılmaz bir parçasıydı. Eğitimin bu İngilizce dili bileşeni, genel olarak Amerikan sömürge eğitiminin ve özel olarak tıp eğitiminin en benzersiz yönlerinden biriydi (Choy, 2003: 43).

İngilizceye bağlanma, Amerikan egemenliğinin tarihsel yörüngesinde inşa edilen sembolik sömürgecilği ve İngilizceyi Beyazlık ve Amerikanlıkla ilişkilendiren söylemi yansıtır (Kubota & McKay, 2009: 45). Beyaz adamın yinelenen imparatorluk fikrinin, beyaz olmayan diğerleriyle şiddetli karşılaşmada en az iki etkisi oldu. Amerikan ırkçılığının zengin ve sürekli genişleyen sözlüğüne yalnızca yeni terimler eklemekle kalmadı; aynı zamanda kendisi beyazlık anlamının etnik tanımlamalarıyla sonuçlandı (Rafael, 2008: 481). Bu bana, 1967'de Audre Lorde'nin kitabındaki şu kısmı hatırlattı: İki yaşındaki kızını New York'taki bir süpermarkette alışveriş sepetine oturttu. Annesinin alışveriş arabasında geçen küçük beyaz bir kız heyecanla seslendi, "Anne bak, bebek hizmetçi!" (126).¹⁴

¹⁴ <https://docslide.net/download/link/audre-lorde-sister-outsiderpdf>, 14 Haziran 2019.

2.1.7. Irk-Sınıf-Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Üretilmiş Klişeler

Filipinli işçilerin ithalatı, Amerika'nın hem ekonomik hem de politik tahakkümünü göstermenin bir aracı haline geldi. Birincisi, sömürgeci göçmen işgücü sistemi, Amerika'yı daimi bir yabancı işgücü havuzunun güvencesi altına alabilir. Üstelik Filipinliler erken dönemde Amerikan vatandaşı olduğu için, Amerikan hükümetine başka ülkelerden gelenler gibi siyasi gerilim[ler] yaratmadılar (Fan, 1996: 76; Rodriguez, 2010: 4). “İthal edilen” kültürlerin ırk-sınıf-toplumsal cinsiyet sistemleri (Kuzey Amerika, Avrupa, Ortadoğu), tarihi “bilgiyi” yapılandırmak ve düzenlemek ve “deneyimi” ortaya koymak için kalıplaşmış klişelere hazır erişim sağlar (Harzig, 2006: 66). Juanita Elias, çokuluslu firmaların işe alım uygulamalarıyla ilgili araştırmasında, işverenlerin kadın hazır giyim işçilerini neden daha çok tercih ettiğini açıklıyor: “Erkekler çok çabuk sıkılıyorlar ve kadınların ‘marifetli’ el becerilerinden yoksun oldukları için dikiş işine uygun değillerdir” (Elias, 2005: 99; alıntılan Rodriguez, 2010: 52). Bunun yanı sıra, istihdam şirketleri, müşterilerini hedef alan ve piyasa ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut klişelerden yararlanır. Bu nedenle, özel profiller sağlama tartışmalı olarak daha iyi “eşleşmeler” yaratabilir. Aynı şekilde iş arayan kadınlar da mevcut klişeleri piyasadaki değerlerini arttırmak için kendi lehine kullanabilirler (Harzig, 2006: 66). Yaş, eğitim, din, medeni hal, ten rengi, vücut tipi vd. gibi birçok başvuru koşulu arasında işe alım şirketleri “işgücü ürünlerini” uyruğuyla pazarlama eğilimindedir (Lan, 2006: 68). Örneğin, Chant and McIlwaine (1995), Filipinler’de belirli sektörlerde istihdamın şiddetle, toplumsal algılara ve klişeleşmiş toplumsal cinsiyet rollerine dayandığını öne sürdü (Guy, 2004: 506).

Filipinli kadınların tercih edilme nedenleriyle ilgili öne çıkan iki önemli etiket ve klişeden bahsetmek mümkündür. Birincisi, dil faktörü; ikincisi toplumsal cinsiyet rollerinin “uysal, sadık, güvenilir, naif, sorunsuz, sessiz, güzel ve mutlu” olarak tanımlanmasıdır (Anderson, 2001; Blumen, 2004; Guevarra, 2010; Gonzalez, 2007; Tyner, 2004; Lan, 2006; Martin et al., 2004; Rodriguez, 2010; Lindio-McGovern, 2012; Parreñas, 2015; Zanfrini & Sarli, 2009). Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki bu gibi klişeler söylemsel olarak neredeyse hiç değişmez. Dil faktörünün, Filipinli kadınların ileri derecede İngilizce konuşuyor olmasının, Filipinli kadınların küresel bakım emeği göçüne dahil olma süreçleriyle ilgili önemli bir yeri vardır. Tüm bu

klişeler kendi içerisinde sürekliliğe sahiptir. Her ne kadar araştırmacılar bunu çoğunlukla hesaba katmamış olsa da, daha önce sömürgeleştirilen birçok ulusun kendisinin de kalıcı mağdur zihniyetini benimseme eğiliminde olabileceğini kabul etmek gerekir. Bunun bir sonucu olarak, “akademisyenler ve analistler, çoğunlukla Filipinlileri acımasız bir kolonyal geçmişin talihsiz kurbanları olarak sınıflandırmaya istekliydiler” (Hawkins, 2010: 56). Anlaşılabacağı üzere, Filipinli kadınların, dünya genelinde “itaatkar, sadık ve güvenilir” olma gibi pek çok özelliği erkek aklıyla kurgulanmış ve bu gibi klişelerin sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Kendilerinin de bunu içselleştirdiğini görmek ve başka etnik gruplarla ilgili yerel önyargıları işverenlerle paylaşmak kaçınılmazdır.

Adachi Mariko (2005) kısa bir süre önce, çağdaş küresel kapitalizmin, insanların başkaları için köle ve hizmetçi rollerini üstlenmeleri konusundaki hevesleri etrafında döndüğünü ileri sürdü. Buna maruz kalan insanlar yönetilebilirliği ve izlenebilirliği ile karakterize edilirler (alıntılayan Suzuki, 2008: 67-68). Örneğin, İsrail’de Filipinli hizmetçiler 1989’da Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla giderek artan “Rus” göçmenlere karşı yerel önyargıları paylaşmışlardır (Liebelt, 2011: 11). Türkiye’de Filipinli kadınların işverenlerle aracılığını yapan *İnora İnsan Kaynakları*’nın işverenler için hazırladığı tanıtım videosundaki Filipinli Jemma’nın şu ifadelerinden anlayabiliriz:

Merhaba, benim adım Jemma. 40 yaşındayım ve bekarım. Sekiz kardeşten beşincisiyim. 2 yıllık Eğitim Planı Bölümü mezunuyum. Son beş yıldır dadı olarak Hong Kong’da çalışıyorum. 3 ile 5 yaş aralığındaki çocuklarla ilgileniyorum. 2 yıl aynı düzeyde, 5 ile 7 yaşlarındaki iki çocuğa dadılık yaptım. Eğer beni işe alırsanız, size aileniz için çok iyi bir dadı olacağıma söz verebilirim. Ben oldukça dürüst, anlayışlı, sabırlı ve çalışkan bir insanım. Umarım beni işe alırsınız ve ailenizin bir parçası olurum. Çok teşekkürler. Tanrı sizi kutsasın/Allah’a emanet olun (Jemma, 40).¹⁵

Filipinli kadınların Avrupa Ülkeleri’nde, Amerika ve Ortadoğu’da genelde uysal, naif, sessiz, sorunsuz gibi görece olumlu algılanmasına karşılık Asya ülkelerinde olumsuz klişeler ağırlıktadır. Filipinli gelinlerin (*hanayome*) evlilikleri 1980’lerin sonunda Japonlara tanıtılmış ve bu gelinler 1986’da ulusal gazetelerde görünmeye başlamıştı (Chung & Kim, 2012; Suzuki, 2000). Bu ilk yayınlarda Filipinli

¹⁵https://mbasic.facebook.com/story.php?story_fbid=909347699189818&id=480004312124161&_rdr, 2 Mayıs 2018.

kadınların her yerde gülümsemeleri, “her zaman mutlu” olarak evlilik hayatlarına ilişkin yorumları ve kocalarından 10 yaş 20 yaş küçük “heyecandan yanıp tutuşan” kadınlar olarak tanımlanmasının ardında gizlenen tam olarak beden politikasıydı (Suzuki, 2000: 147). Bir Türk ile beraberliği olan Diana görüşmeye erkek arkadaşı Ahmet ile geldi. Çünkü Ahmet görüşme talebinde bulunan kişiye yani bana, “Nasıl güveneceksin diye Diana’ya kızdı ve onunla birlikte görüşmeye geldi.” İki evlilik yapan ve her ikisinden birer kızı olan Ahmet, birden fazla Filipinli kadın ile beraberliği olduğunu söyledi ve biten evlilikleri ve Diana ile ilgili şu yorumu yaptı: “Diana çok temiz, anlayışlı, güler yüzlü, mutlu onu bu yüzden çok seviyorum. Surat asmıyor. Türk kadınları bu yüzden kaybediyor” (52, 2018). Bunun yanı sıra, Cheng’in (2003) Tayvan’daki çalışması, tam tersi bir klişeye örnektir. Tayvan’da Filipinli işçiler iyi eğitilmiş olmalarını yanı sıra kavgacı, söz dinlemez ve saldırgan olarak görülme eğilimindedir (Cheng, 2003: 177). Örneğin, Lan (2006) çalışmasında, akli dengesi bozuk olan göçmen bakıcıların ölesiye dövdüğü birkaç vakadan bahseder. Bu vakalar diğer Asya ülkelerinde çoğunlukla Filipinli göçmen bakıcılar ve hizmetçilerle ilgili iken Türkiye’de ise genellikle eski Sovyetler Birliği’nden gelen göçmenlerle ilgilidir.

Medyanın dili ve rolü özellikle şiddet uygulayan bakıcılarla ilgili olarak oldukça etkilidir. Mesela, 3 Kasım 1999’da, Tayvan’da bir uydu televizyon kanalı, Filipinli bir hizmetçinin, üç aylık bebeği tekmelerken çekilen videosunu yayınladı. Bu haber göçmen bakıcıların neden olabileceği olası zararlarla ilgili panik yarattı (Lan, 2006: 65). Benzer bir panik hali, Türkiye’de çoğunlukla Türkmen ve Özbek bakıcılarla ilgilidir. Etnik nişler bağlamında inceleyecek olursak ev sahipliği yapan ülkelerde, genellikle daha iyi eğitilmiş ve iyi derecede İngilizce bilen Filipinli kadınların Avrupalı ya da Amerikalı göçmenler için çalışma olasılıkları yüksek iken, örneğin Çinli hanelerde önemli derecede Filipinli kadın istihdamı olsa da bu hanelerde Endonezyalıların çalışma olasılıkları daha yüksektir (Solomon, 2009: 292; Soco, 2011: 78). Bu durum Türkiye’ye uyarlandığında, istihdamla ilgili burada da pek fark olmadığı açıktır. Önemli bir derecede Filipinli kadın istihdamı olsa da, Türkiye’deki hanelerin çoğunda Türkmen ve Özbek kadınlar öne çıkmaktadır. Örneğin, Singapurlular “Filipinli hizmetçiler” için bir tercih ifadesi kullanırken, “temiz” (“kirli” olarak bilinen ırkçı gruplarla karşılaştırıldığında), “çabuk öğrenirler” ve “İngilizce

konuşurlar” gibi kategorik ırk ve uyruk kavramlarını kullanıyorlar (Ignacio, 2000). Ayrıca yazılmayan ama yaygın olarak işitilen ırksal/ulusal düşünce ağları tarafından kalıplaştırılmış verili özelliklerden bir diğeri, “Filipinli kadınların ten rengi “çok koyu” değildir” ifadesidir (Aguilar, 2014: 102). Hong Kong’da Lan (2006: 69) ve Tayvan’da Cheng’in (2003: 178) araştırması, Filipinli kadınların, “dışa dönük, bireysel, inatçı ve Batılılaştırılmış öteki” olarak tasvir edilirken Endonezyalıların nasıl “itaatkar, yavaş ve basit bir yaşam süren, geleneksel öteki ve uysal kadınlar” olarak ortaya çıktığını anlatıyor.

Hegemonik söylemin ürettiği daha zararlı kategoriler şöyle sıralanıyor: Filipinli kadın bir hizmetçi, çünkü her şeyden önce o bir Filipinli; eğer “oynak” veya “salak” ise o bir Filipinli kadındır; bu mühendis tam bir baş belasıdır, çünkü o bir Filipinli erkektir (Aguilar, 2014: 102). Hizmetçilere ödenen maaş çoğunlukla doğrudan göçmen kadınların uyruğu tarafından (ten rengi, ulusal özellikler ve ev işlerindeki yeteneği gibi) belirlenir (Poon, 2003; Aguilar, 2014).

Asya içinde tercihler ve önyargılarla bölünmüş bir işgücü piyasasında, gönderici ve alıcı ülkeler arasındaki kurumsal olarak müzakere edilen ikili anlaşmalarla karmaşık şekillerde etkileşime giren bir ücret piyasasında, ücret ulusal klişeler hiyerarşisini sürdürmektedir (Aguilar, 2014: 68). Dünyanın pek çok yerinde bir Filipinli hizmetçi görünüşte “açık kahverengiye yakındır” (“fair to light brown”) ve “ev işlerinde özellikle temizlik, paketleme ve toplamada iyidir” olarak tanımlanır. Diğer etnik gruplara kıyasla daha yüksek maaş alırlar. Örneğin, genellikle görünüşte “koyu kahverengi” olan Güney Hindistanlı bir kadına daha düşük temizlik standartlarına sahip olduğu düşüncesiyle Filipinli bir hizmetçiden daha düşük ücret ödenir (Poon, 2003: 22).

Aslında, Amerikalılar Asya toplumlarında çoğunlukla iyi karşılanma eğilimindedirler. Bu nedenle sadece Amerikalılar değil “Amerikalılara benzeyenler” de iyi karşılanırlar. Örneğin, Kubota ve McKay çalışmasında, Japonya’da, Japonlar ve koyu tenli Brezilyalılarla veya Japon-Brezil’lerle arasında yaşanan çatışmaya göre, Amerikalılar gibi görünen Brezilyalılarla (Beyaz Brezilyalıları anlamına gelir) Japonlar arasında daha az çatışma yaşandığını belirtir (2009: 601). En azından, başka bir yaştaki İngiliz meslektaşları gibi, yurtdışındaki Filipinliler de imparatorluk görev tanımında

(hem geçmiş hem de bugün) bir rol üstlenmiştir (Camroux, 2008: 11).

Aslında, onların “Filipinli” olmaları yurtdışındaki kimliklerin damgalanmasıyla başladı. Koloni dışındaki göçmen ev işçisi bile bir Filipinli hizmetçi (“criada filipina”) idi (Aguilar, 2014: 51-52). *Starfleet*’in sahibinin övünmesiyle “Filipinliler Mercedes Benz’dir -eğitimli, okuryazar, İngilizce bilen, iyi bir iş ahlakına sahipler. Şikayet etmezler, sessizler ve kendilerine hakim oluyorlar ve eğitilebilirler” (Guevarra, 2010: 137-138). Uysallık ve yönetilebilirlik, Filipinler’deki golf kulübü yöneticilerinin (sadece Mimosa’da değil) ideal vasıfsız işgücünü tanımlardan müşteri çekmeye çalıştığı iki slogandı ve Oryantalist ataerki, Asyalı kadınların kültürel ya da doğal olarak itaat etmeye meyilli oldukları inancı satın aldı (Gonzalez, 2007: 46). Örneğin, Imelda Marcos kadınların geleneksel rolünü yıkmaktansa besleyici açıklamalarda bulundu. Ferdinand Marcos maddi gücü içselleştirirken, Imelda manevi gücü tezahür ediyor (Tolentino, 2000). Kadınların geleneksel konumlarının ötesine geçmek yerine Imelda Marcos, kadınların Marcos yönetiminde Filipinler’in hızla değişen kapitalist ekonomisindeki rolünü doğruladı. Ona göre, “ideal kadın mülayimdir ve bir erkeğe karşı çıkmaz, ama eleştirilerini kendine saklar ve kocasına sadece yatakta öğretir” (Ellison 1988: 235; alıntıl原因 Tolentino, 2000: 69).

Sömürge sırasında gelişen sosyal ilişkiler farklı etnik gruplar açısından birçok benzerlik göstermiştir. Örneğin, Boxer (1975) Batavia’daki Hollandalı ve meztizo kadınlarla Manila’daki İspanyol ve meztizo kadınları benzer madunlar olarak ifade eder. Her ikisinde de kadınlar erken yaşta nişanlanmış veya evlendirilmişler. Mesela, kocalar zina toleransına sahipken, karılardan katı bir sadakat bekleniyordu. Bunun yanı sıra, kocaya eğer karısını başka biriyle yakalarsa her ikisini de öldürmek için her türlü yasal hak tanınmıştı (Boxer, 1975: 94-112).

İspanya sömürge döneminde, tarikata katılan kadınların yanı sıra Kilise aynı zamanda manastır dışındaki kadınların hayatlarını düzenleyici bir role sahipti. Batavia’da olduğu gibi Manila’daki kilise de, kadınlara uysal olmayı, babalara ve kocalara itaatkar olmayı öğretmede ve cinsel çifte standardı kabul etmede önemli bir rol oynadı (Blussé, 1988: 166-71). "Karısının kocasına itaati, din adamlarının asla strese girmediği bir şeydi” (Boxer, 1975: 112). Peder Pedro Chirino, 16. Yüzyıl sonlarında Manila’da, kocaları kötü davrandığı için intihar etmek isteyen iki kadından

bahsetti. Bununla birlikte, üzerinde durduğu nokta, inanç ve tövbeyle ve ilahi müdahalelerle evliliklerini sürdürmeleri idi (Doran, 1993: 283).

2.2. Filipinler Küresel Emek Göçü ve Devlet Stratejileri ve Kadınlar

Bu kısımda, Filipinler'in tarihi geçmişi çerçevesinde Filipinli kadınların hem tarihsel olarak hem de günümüz devlet stratejileri bağlamında nasıl üretildiğine dair bilgilerden yola çıkarak seks işçiliğinden ulusal kahramanlara dönüşen, ulusötesi kadınların yaşamlarına değineceğim.

2.2.1. Filipinler Küresel Emek Göçü ve Devlet Stratejileri

Filipinliler satılık mı yoksa indirimde mi? (Guevarra, 2010: 42).

Amerika Filipinlileri, hükümet için(de) göreve hazırlamak üzere, Amerikan üniversitelerinde gençlere özellikle elit ailelerin gençlerine yönelik eğitim ve öğretim (*pensionado*) programını başlattı (Cruz, 2011; Espiritu, 2003; Rodriguez, 2010; Posadas & Guyotte, 1990). Nihayetinde, hemşirelikte veya yönetimde uzmanlaşmış olsun olmasın, Amerika'da veya Filipinler'de eğitim birçok Filipinli arasında bir çeşit göç kültürü üretti (Rodriguez, 2010: 5).

Filipinli hemşirelerin Amerika'ya göç etmesinin tarihini inceleyen Choy (2003), bunun ülkenin ABD ile olan sömürgecilik ilişkilerinden kaynaklanan eğitim ve sosyal altyapının kolaylaştırdığı bir “göç kültürü”nün gelişimiyle ilgili olduğunu öne sürdü. Filipinler'den göç öncelikle Amerika ve Avrupa'yla başlamış daha sonra Batı, Doğu ve Güneydoğu Asya olmak üzere dünyanın pek çok yerine yayılmıştır. Tayvan, 1990'ların ortasından beri Filipinli göçmenler için ev sahipliği yapan ana ülke oldu. 1998'de Suudi Arabistan, Filipinliler için en popüler ikinci gidilmesi hedeflenen ülke idi. 2004'te Tayvan ve Suudi Arabistan'ın yanı sıra Hong Kong, Japonya ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler de popüler gidilmesi hedeflenen ülkeler haline geldi veya popülerliği giderek arttı (Douglass, 2007; Lan, 2006; Tyner, 2004; Parreñas,

2005). Filipinli kadınlar daha ucuzdu ve “modern standartlar”a göre daha iyi kabul edildiler (Constable, 2007: 30). Filipinli kadınlar, İngilizce dil becerileri ve göreceli olarak yüksek eğitim düzeyleri nedeniyle küresel işgücü piyasasına hükmetti. Bu yüzden, yurtdışında hizmetçi ve bakıcı olarak çalışan orta sınıf, üniversite eğitimi almış Filipinli kadınlara rastlamak olağanüstü bir şey değildir (Lan, 2006: 10). Artık sıradan hizmetçiler olarak değil, “ev işçileri” veya “süper hizmetçiler” (“supermaids”) olarak adlandırılıyorlar (Cruz, 2012: 517).

Ocak ve Şubat 2007’de, Filipinli ev işçileri ve göçmen işçi aktivistler Filipin Devlet Başkanı Macapagal-Arroyo’yu ağır bir şekilde eleştirdi. Arroyo, yurtdışındaki ev işçilerini “süper hizmetçiler” olarak adlandırdı ve yurtdışında çalışmaya başlamadan önce, tüm ev işçilerinin ücretli, yoğun bir “kültürel ve dil eğitimi”ne katılmalarını gerektiren yeni yasalar getirdi (Constable, 2007: 89). Bu işçiler tarafından gönderilen paralar ülke ekonomisine katkı sağlayacağından, hükümet eğitim veriyor. Ancak bu rehberlik, hizmetçileri devletin ekonomik kurtuluşunun faili olarak görmesine rağmen, işçi olarak onlar için yasal ve diğer korumalar sağlamak için aktif olarak çalışmıyor (Tiatco, 2013: 429). Filipinler Yurtdışı İstihdam İdaresi (POEA), Filipinli kadınların Amerika, Ortadoğu ve Japonya’ya göç etmesinde önemli bir rol oynamıştır. Filipin hükümeti tarafından 1982 yılında kurulan POEA, yüksek talep gören bölgelere hemşire ve hizmetçi ihracatı düzenlenmiş ve denetlenmiştir. Dış borç ve işsizlik, emek ihracatını cazip bir seçenek haline getirmek için birleştirildi (Parreñas, 2005; Rodriguez, 2010; Sassen, 2003).

Başkan Gloria Macapagal Arroyo’nun 7 Temmuz 2002’de Göçmen İşçiler Günü (Migrant Workers Day) anısına belirttiği gibi, “Filipin ekonomisi öngörülebilir bir şekilde gelecekte büyük ölçüde denizaşırı işçi paralarına bağlı olmaya devam edecektir. Gerçekten de Filipinler, Büyük Filipinli İşçi’nin memleketidir” (Martin et al., 2004: 1558-59; Guevarra, 2010: 3). Göçmenlerin ülkelerine gönderdikleri para, yereldeki para birimine karşı gerçek bir kazanımdır (Aguilar, 2014: 75). Bireyler “kurallara” uyuyor ancak faydalanıcı aslında işçinin kendisi değil, evdeki aile üyeleri ve gelirlerden kalkınan Filipin devleti ve ekonomisidir (Tiatco, 2013: 429).

Asya’nın denizaşırı işgücü göçü, örneğin İngiltere ile 1950’lerin başlarında İngiltere Kuzey Borneo’da (şimdiki Sabah ve Sarawak) çalışmak üzere 25.000 Filipinli

ile yapılan beş yıllık sözleşme, özellikle Sabah’a yönelik bölgesel bir akış oluşturulmasına katkıda bulundu (Battistella, 1995: 258). Filomeno Aguilar (2000), bugün bazı denizaşırı Filipinliler tarafından uygulamalı olarak gösterilen “uzun mesafeli milliyetçilik”in eski (ve şimdiki?) emperyalist güce karşı büyük bir belirsizlikle karşı karşıya kaldığını ileri sürdü (Camroux, 2008: 11). Pnina Werbner’e göre diaspora, “sadece soyut, mecazi bir alan değil, tarihsel bir güzergahtır” (2005: 546). Göçmen diasporik kimliği eş zamanlı ve tarihsel olarak, menşei ülkesindeki hayali memleketine ve ulusötesi alanda mevcut mekansal memleketine bağlıdır (Gieryn, 2000: 481). Bu “emek ihracat politikası” başlangıçta geçici bir önlem olarak tanıtılmış, fakat günümüze kadar artarak devam etmiş ve Filipinler’den emek göçünü küresel bir fenomen haline getirmiştir.

Filipinliler şu anda Kuzey Amerika, Ortadoğu ve Doğu ve Güneydoğu Asya’da çalışan en büyük göçmen gruplarından biridir (Faier, 2009: 18). Filipinli göçmenler, dünya genelinde 200’den fazla ülkede bulunmakla birlikte (Commission on Filipinos Overseas, 2013)¹⁶, dünyadaki en görünür emek diasporalarından biri haline gelmiştir (Tondo, 2014: 446). Filipinliler’in şu anda 239 ülkede bulunduğu söyleniyor (Aguilar, 2014: 95). Liebelt’e göre, “İsrail’de en ünlü kilise liderleri, Filipinliler’in ‘Günümüz Yahudileri’ (‘Jews of Today’) olarak ‘Kutsal Topraklar’da yerine getirmek için bir görevi olduğunu beyan etti” (2011: 115). Hem büyüklük hem de coğrafi kapsam açısından Filipinler, dünyanın en büyük devlet destekli, geçici sözleşmeli işgücü ihracatçısı ve Meksika’nın hemen yanında, Güneydoğu Asya’daki nüfus büyüklüğüne göre en yüksek emek ihracatçısı olan en büyük göçmen emek diasporasıdır (Tyner, 2004: 1; San Juan, 2017: 2).

Yurtdışındaki hizmetçiler, kültürel oryantasyon bozukluğu, sosyal izolasyon ve dil engelleri gibi farklı bir ülkede yaşama adapte olma güçlüğü ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemler istihdam durumundan bağımsız olarak [veya olmayarak] ortaya çıkarken, hizmetçinin görevlerini yerine getirme kabiliyetini, işveren ve çalışan arasındaki anlayış seviyesini ve dolayısıyla hizmetçinin genel çalışma durumunu etkileyebilir (Sayres, 2004: 25). Filipinli göçmenler hünelerleri, akıcı İngilizce ve farklı

¹⁶ <https://www.cfo.gov.ph/downloads/statistics/stock-estimates.html>, 30 Nisan 2019.

bir kültüre uyum sağlama kabiliyetleri nedeniyle yabancı işverenler tarafından tercih edilmektedirler (Martin et al., 2004: 1548).

Filipin Yurtdışı İstihdam İdaresi (POEA) ve ILAS (International Labor Affairs Service), küresel olarak işgücü talebindeki eğilimlerin denetlenmesinde ve göç politikalarıyla yakından alakadar olarak önemli bir rol oynamaktadır (Rodriguez, 2010: 23). POEA'nın söylemleri de benzerdir: Filipinli işçiler İngilizce konuşma kabiliyeti nedeniyle misafirperverlik ve hizmet sektörlerinde (hoteller, turizm şirketleri gibi) tercih edilmektedir (Tyner, 2004: 71). POEA'nın Pazarlama Şubesi (Marketing Branch), Asya, Amerika, Ortadoğu, Avrupa ve Afrika'nın da dahil olduğu dünyanın hemen her bölgesi için bölgesel büro memurlarına sahiptir (Rodriguez, 2010: 23-24). Parreñas'ın (2015) belirttiği gibi Filipinli ev işçileri göçü tarihsel bir hata değil aksine devletin işgücü ihracatını teşvik etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. 1970'lerin başında, Başkan Ferdinand Marcos, “iş gücü değişim programı”nı uygularken emek ihracatını ekonomik bir strateji olarak kurumsallaştırdı (Choy, 2003: 65; Parrenas, 2015: 4). Örneğin, Filipinler’de 1994 yılında bir devlet kurumu olarak Teknik Eğitim ve Beceri Geliştirme Kurumu (Technical Education and Skills Development Authority TESDA) faaliyete geçmiştir. Görüşmecim Angelica, bu kurumdan mezun olanlardan biridir:

Yani, benim mezun olduğum şey sadece bakıcı kursudur. Bu kurstan mezun oldum. Filipinler’deki bakıcı kursu, devlet eğitim kursu gibidir. Dolayısıyla, ilgili bir işe başvurduğunda cv’ni güçlendirmek için kullanacağın bir şeye sahip olabilirsin. Biz buna TESDA diyoruz. Bir yıllık teknik hizmet kursudur. Eğitim okulu gibi ama ondan biraz daha ucuz ve bir üniversite gibi pahalı değil. Oradan bakıcı olarak mezun oldum. (42, 2018).

LCP¹⁷ ile ilgili bir belgesel filmin konusu, insanların “ülkenin en karlı ihracatı ve her yıl 2 milyar dolar gönderen ve bunların yarısı devletin dış borçlarını ödemek için kullandığı hükümetin ana döviz kaynağı” olma süreci ile ilgilidir (Santos, 2000: 142). Teodoro Locsin (1991), “Büyük Filipin İhracat Ticareti” konusundaki tartışmalı röportajında, “Filipinliler’in yaşamları, Filipin ihracat pazarında satılıktır! Tek eksik, gönderilmeden önce ‘Filipinler’de üretilmiştir’ şeklinde damgalanmaktır” (Tyner, 2004: 1).

¹⁷ Boti, M. & Bautista, F. (1991). *Brown Women, Blonde Babies*, Montreal, Le Videographe. <https://multi-monde.ca/en/brown-women-blond-babies/>, 5 Ocak 2019.

Başkan Ferdinand Marcos, 1974 yılında Başkanlık Kararnamesi (P.D. 442) ile resmen başlattığı işçi ihracat programını, Filipinli kadınların yurtdışındaki işlerini güvenceye almaları için EVP'ye (Exchange Visitor Program) övgüde bulunuyor (Choy, 2003: 65; Jose, 2003: 192). Örneğin, Filipin hükümeti, işsizlikle başa çıkmak ve gerekli döviz göçmen maaşları yoluyla temin etmek için emek ihracatını genişletti ve çeşitlendirdi (Sassen, 2003: 271)

Dolayısıyla, OFW'lerin devlet göç projesi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Aksine “yeni kahramanlar” terminolojisi hükümet tarafından yayılır ve OFW'nin ulus için yaptığı fedakarlıklar onurlandırır. Bu nedenle, Filipinli göçmen işçilerin büyük çoğunluğu fedakarlık yaptıklarını hissederler ve OFW'lerin devlet tarafından araçsal olarak yayıldığı inancına meydan okuyan göçmen sayısı oldukça azdır. Ferdinand Marcos'tan Corazon Aquino'ya ve Fidel Ramos'a farklı Filipin yönetimlerinin yaptığı ihracata yönelik agresif emek pazarlamasını yansıtıyor (Stasiulis & Bakan, 1997: 125). Görüşmecim Ella, bu çalışma kapsamında paylaştıklarıyla ve yaşam deneyimleriyle çalışmaya oldukça katkı sağladı ve kendisi, bunu devletin “insanların yeteneklerini ihraç etmesi”yle (“export the skills of people”) tanımladı. Bu bağlamda, paylaştığı bilgilere değinmek yerinde olacaktır:

Filipinler'de hükümeti döviz ekonomisi olarak adlandırıyoruz. Para göndermek zorundasın. Bu hükümetin, birçok denizaşırı Filipinli işçinin ekonomiyi korumak için dolar göndermesine bağlı olması gibi bir şey. Bu nedenle, serbest ticaret pazarlamasına girmek yerel sanayiye korumak gibi bir şey değil. Aslında Filipinliler'in bir iş yapması için doğal kaynaklar geliştirilmiyor. İşte o zaman hükümet ihracat yapacak bir şey arıyor ve dolar elde etmek için yeterli ihracatımız yok. Böylece, Filipin Devlet Başkanı Ferdinand Marcos hükümeti 1970'lerde Emek İhracat Programı'nı (LEP) oluşturdu. Bunun için de insanları ihraç etmeniz gerekiyor. İnsanların kabiliyetlerini arttırmalısınız. Bu, 1970'lerde Marcos yönetiminde gerçekleşti. O dönem Suudi Arabistan'a mühendisler, inşaat işçileri gönderilmeye başlandı. Çünkü o zaman Filipinler IMF ve Dünya Bankası'na borçlandı ve Amerika, Suudi Arabistan'daki Petrol Rezervi'ne erişim sağladı. Suudi Arabistan'a ucuz iş gücü gerekiyordu. Böylece, Filipin IMF'ye ve Dünya Bankası'na olan borcunu ödeyebilmek için onlara ucuz iş gücü gönderdi. Hükümet IMF'den ve Dünya Bankası'ndan borç para alıyor ama para durmuyor yolsuzluk için kullanılıyor ve yeterli ihracat yok ve borç ödeyebilmek için sanayi gelişmemiş. Bu yüzden hükümet mühendisler, inşaat işçilerin becerileri ihraç etmek için Labor Export Programı'nı oluşturdu. Suudi Arabistan'a mühendisler ve inşaat işçileri gibi birçok işçi ihraç etti. Bu, Filipinler'de yasal bir yol. Çünkü Filipinler'deki ihracat, sistematik resmi göçtür. Çünkü o zaman Amerika Suudi Arabistan üzerinde büyük bir güce sahip ve ucuz iş gücü ihtiyacı için sömürmeye başlıyorlar. Böylece, Filipinler'in ucuz ve nitelikli olduğunu gördüler. Yıllar geçtikçe artık politik olmamaya başladı ve zaten Filipinler büyük ölçüde ihracat emeğine bağlıydı, onları daha sonra ev işçileri izledi. (41, 2018).

1952 ve 1969 arasındaki büyüme döneminin ardından sanayileşme, siyasi yolsuzluk ve iç çatışmalar nedeniyle yavaşladı. Örneğin, 1960'larda, Marcos hükümeti, Amerika'nın Vietnam'daki savaş çabalarına büyük ölçüde bağlı olan bir ekonomik plan uyguladı. Savaş sona erdiğinde, Filipinler yerel ihtiyaçlara uygun olmayan bir altyapıyla kaldı (Espiritu 2003: 31). Ekonomik durum bozulmaya devam etti ve zaten devasa olan borcu arttırdı. 1980'lerin başlarında, enflasyon ortalama %32 ve nüfusun üçte ikisi açlık sınırının altında yaşıyordu (Constable 1997: 31-32). Ekonomiye, kuşkusuz ki, Marcos'un meşhur yolsuzlukları yardım etmedi (Rodriguez, 2010: 13). 1983 itibarıyla toplam dış borç 42,8 milyar dolardı. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, aynı yıl Marcos, dövizlerin Başkanlık Emri 857 ile (Executive Order 857) Filipin bankacılık sistemi aracılığıyla gönderilmesini zorunlu kıldı (Lindio-McGovern, 2012: 29; Rodriguez, 2010: 13). Denizaşırı Sözleşmeli İşçiler'in Filipin ticari bankacılık sistemi aracılığıyla gönderdiği ve Filipin Merkez Bankası (BSP) tarafından yönetilen milyarlarca dolar, Filipinler'e doğrudan yardım etmiş, bütçe ve ticaretle ilgili ikiz açığı ve ülkenin dış borç geri ödemelerini kolaylaştırmıştır (Gonzalez & Holmes, 1996: 305). Bu bağlamda, Filipinli göçmen işçiler Filipinler'e resmi ve gayriresmi olarak iki şekilde havale yapmaktadır; birincisi resmi yolla (Filipin Merkez Bankası aracılığı ile), ikincisi "padala" olarak adlandırılan sistem ile (tanıdıklar aracılığıyla elden para ve/veya eşya gönderimi) (Gonzalez & Holmes, 1996: 305). "Padala" (seyahat eden bir kişiden eve para getirmesini istemek) yoluyla döviz transferi resmi döviz havaleleri ile birlikte gerçekleşir (Jose, 2003: 178). Bunun yanı sıra, kazançlarını göndermeyen işçiler cezalandırıcı tedbirlere maruz bırakılır (Rodriguez, 2010: 13).

Filipinler, bu ulusötesi emek göçünde aktif bir aracıdır ve alıcı ülke için en yararlı olanı vurgulayan literatürü oluşturur. Buna en iyi örnek, Amparati S. Sta Maria Glenda Rosario Ramirez ve Gilbert Sembrano'nun (1998) hükümet tarafından onaylanan *Maid from the Philippines: Isang Manual Para sa Domestic Workers sa Hong Kong, Singapore at Malaysia* adlı kitabıdır (Tiatco, 2013: 429). Asya geleneği aile ve topluluk menfaatini bireysel ihtiyaç ve duygulardan üstün tutuyor. Aile, her toplumda kadının yerini ve sosyal kimliğini tanımlayan merkezi bir kurumdu (Glenn, 1986: 201). Emek göçü etosu, Filipinliler'in devletin hem nesnesi hem de öznesi

olarak “bulaşmış aktörler” (*implicated actors*) haline geldiği bir “fedakarlık kültürü” yaratma timeline dayanıyor (Guevarra, 2010: 49).

1987 Aile Hukuku ve Başkanlık Emri 209’a göre (Family Code or Executive Order 209), “Filipin ailesi” güçlü genişletilmiş bir akrabalık sistemine dayanan bir çekirdek ailedir. Ancak belirtildiği gibi, yasa aynı zamanda kadınların rolünü ulusun has bakıcıları olarak korumaktadır (Parreñas, 2005: 36). Bu nedenle, “sosyal yapıştırıcı (‘social glue’) bu ulusal kimliktir” (Rodriguez, 2010: 79). Aile, Filipin devleti için özellikle önemli bir kurumdur. Çünkü göçmenlerin paralarını Filipinler’e düzenli olarak göndermesini sağlayan şey ailedir (Rodriguez, 2010: 86; Liebelt, 2011: 67). Görüşmecim Vicky, ailenin önemine şu şekilde değinmiştir: “Param olmasa bile çok mutluyum çünkü ailem var. Biz buna Tagalog dilinde “*yaman*” (servet) diyoruz. Aile, tek gerçek servettir” (47, 2018).

Kadınlara, ev işçileri olarak performanslarıyla ilgili kültürel göstergeler eklenmiştir (Harzig, 2006: 66). “Hizmetçi” kategorisi ayrıca etnik köken ve sosyal sermaye ile de sınıflandırılmıştır (Piper, 2006: 143-144). Yüksek eğitim almış olmalarının yanı sıra, Filipinli kadınlar, Amerikan sömürgeciliğinin bir başka mirası olan İngilizce dil yeterlilikleri ile tipik olarak küresel iş gücü piyasasında rekabet gücü yüksek bir avantaja sahiptir (Lan, 2006: 70). İngilizce, Amerika’nın takımadaları İspanya’dan devralmasından üç yıl sonra 1901 yılında Filipinler’deki tüm devlet okulu yönergesinin temeli olarak kabul edildi (Lan, 2006: 71). Filipinli işçilerin İngilizce konuşma kabiliyeti uzun zamandır yabancı işverenler için bir teşvik konusudur¹⁸ (Rodriguez, 2010: 32). İngilizce eğitim politikası, “Amerikan yaşam tarzına uygunluk için gerekli olduğu inancıyla desteklenmiştir” (Lan, 2006: 71).

1970 ve 1980’lerde, göçmen işçiler rutin hükümet belgelerinde ve bürokratik konuşmalarda “OCW”ler (denizaşırı sözleşmeli işçiler) olarak tanımlandı. Daha sonra, 1995 yılında büyük göç politikası reformları yapıldıktan sonra “OCW,” işçilerin vatandaşlığına veya uyruğuna vurgu yapacak şekilde “OFW” (denizaşırı Filipinli işçiler) olarak değiştirildi (Rodriguez, 2010: 88). Bu bağlamda, Rodriguez’in (2010) çalışmasının temel sorusu “nasıl ve niçin Filipin vatandaşları gezegendeki en

¹⁸Bkz. www.tesda.gov.ph/, 5 Ocak 2019.

küreselleşmiş işgücü haline geldi? Ona göre bu sorunun cevabı ise, Filipin devletinin bir emek komisyon ülkesi (a labor brokerage state) olarak ortaya çıkmasıdır (Rodriguez, 2010: 141). Hükümetin görüşü, göçün göçmenler için bir “tercih” olduğu, ancak ülkenin “resmi kalkınma stratejisi” olmadığı yönündedir. Örneğin, Filipin Çalışma Bakanı Patricia Sto. Tomas, “denizaşırı istihdam bireysel bir tercihtir” diyor (Martin et al., 2004: 1558).

Filipinler gibi bir neokolonyal, neoliberal bir devlette, emek komisyonculuğu sözde “kalkınma”nın başarısızlıkları için önemli bir işlev görmektedir. Bireysel göçmenlerin yurtdışındaki kazançları, Filipin devleti için yabancı sermaye kaynağı haline geldiğinden bu bir çeşit tuhaf “kandırıcı” gelişmedir (Rodriguez, 2010: xvii). Bu göçmen işçiler Filipin devleti ve tarafından oluşturuluyor ve ihraç ediliyor (McKay, 2016: 26). Bu kadın işçiler, hem aileleri hem de Filipinler için önemli bir finansal destek kaynağı olmuştur (Semyonov & Gorodzeisky, 2008: 634). Onların emeği, “küresel sistemin az gelişmiş ülkeler üzerinde Üçüncü Dünya ekonomilerinin borç ve yoksullukla mücadele etmesini sağladığı için hayatta kalma devrelerinin sürdürülmesine yardımcı olmaktadır” (Cheng, 2004b: 33-34). Gönderilen paralar nedeniyle, denizaşırı işçileri olan hanelerin gelirleri yüksektir ve denizaşırı işçileri olmayan hanelere göre daha yüksek yaşam standartlarına sahiptirler (Semyonov & Gorodzeisky, 2008: 634).

Örneğin, Filipin devleti, özellikle uysal ve ucuz iş gücü olarak temsil edilen Filipinli kadınların emeği ile Serbest Üretim Bölgeleri’ne (Export Processing Zones EPZs) sermaye yatırımı yaptı (Rodriguez, 2010: 13). Bunlar, kadınlaştırılmış ve niteliksiz bir göçmen iş gücü olarak ulusal kalkınma stratejisinin bir parçasıdır (McKay, 2016: 26). Filipin ekonomisi için hayati öneme sahip olan her iki strateji de kadınların emeğine ihtiyaç duydukları için son derece cinsiyetçidir (Rodriguez, 2010: 13). İşe alım şirketleri çoğaldı ve Filipinliler, yurtdışındaki daha iyi iş ve yaşam koşulları için giderek artan bir şekilde Filipinler’den ayrılmaya başladı (Jose, 2003: 192).

McKay, Filipinlilerin bakım emeğinde itibarlı olmalarını “ulusal düzeyde bir klişe” (a national-level stereotype) olarak adlandırmıştır (2016: 4). Bakımın -ve bunun tüketiminin- toplumsal cinsiyet adaletinin merkezi bir sorunu olduğunu öne süren

tartışmaların çoğunun altında yatan sebep bunun hala kadınlar tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır (Ghaeus, 2013: 63). Ev işlerinin kadınların işi olarak kabul edilmesi kuşkusuz Filipin kültürüne özgü bir şey değildir. Ev işlerinden sadece kadının sorumlu olduğu düşüncesinden hareketle kendisini yüzyıllardır bir kültürmüş gibi gösterme özelliğiyle birlikte bütün ataerkil toplumlarda mevcuttur. Bu nedenle, ev içi istihdamı, ev içinde çalışmanın “kadınların işi” olduğu gibi cinsiyetçi yaklaşımlarla Filipinli kadınları “itaatkar, çalışkan, dindar, yardımsever, sadık ve uyumlu” gibi beklenen ve tercih edilen niteliklere sahip oldukları inancıyla piyasaya sürer (Guevarra, 2010: 136-137; Barber, 2008: 1276).

Özetle, Filipinli kadınlar özellikle küçük çocuklu aileler tarafından, çocuklarıyla İngilizce konuşması ve onlara İngilizce öğretmesi nedeniyle tercih edildi (Constable, 2007: 40). Nitekim ulusal klişeler Filipinli kadınlara has bir mesele değil, tarihsel ve küresel olarak benzer mentalite ile dünyanın her yerine yayılmıştır. Örneğin, kirlilik ve temizlik bağlamında Kuzey Amerikan referans çerçevesindeki bazı klişeler şu şekildedir: İngiliz kadınlar sonsuza dek “dadı” imajına bağlı gibi görünmekle birlikte, tarihsel olarak Hollandalı, İskandinav ve Alman kadınlar temiz ama aynı zamanda azgın, Katolik veya Finli ya da ahlaksız İrlandalı kadınların aksine temiz, dürüst ve becerikli olarak kabul edildi (Harzig, 2006: 66). Üstelik geçmişten günümüze işe alım sistemine dair bu gibi klişeler zaman içerisinde pek değişikliğe uğramamıştır. Dahası, farklı etnik gruba mensup kadınları hiyerarşik olarak kategorileştirir:

Karayıpli kadınlar kendini beğenmiş ve tembel olarak kabul edilir. Jamaikalı kadınlar kavgacı olarak görülmektedir, ancak İngilizce konuşmanın avantajına sahiptirler. Filipinli kadınlar iyi hizmetçiler, becerikli ve girişken ve arkadaş canlısı olarak görülür; Latin Amerika’dan gelen kadınlar ise “doğal,” ilgili ve çocuklara karşı cana yakındır (Harzig, 2006: 66).

İngiliz ve İskoçyalı “kızlar” İngiliz-Kanadalı aileler tarafından ev işçileri ihtiyacını gidermek için rağbet görüyordu. Diğer “beyaz yerleşimci koloniler”inde olduğu gibi, bu tür göçün açık bir ulus inşa rolü oynadığı görülmüştür: beyaz İngiliz hizmetçiler, karılar ve anneler olarak gelecekteki rollerine uygun olarak seçildiler (Bakan & Stasiulis, 1994: 12). Sonuç olarak, ulusal klişeler dünyanın her yerinde kadınların rağbet görme veya görmeme durumlarını etkilemede önemli bir işleve sahip olmuştur.

2.2.2. Japonya'dan Filipinler'e Seks Turizmi: “Minyon Kadınlar”

Sıcağı veya yağmuru yenmek için yapabileceğiniz en iyi şey yanına açılır kapanır çatı getirmek ve ona oyun sonrası ödemek. Şemsiye kızlar (Umbrella girls), iş gücünde çok sayıda kadının bulunduğu Güneydoğu Asya'ya özgü bir fenomendir. “Kraliyet gezisi” almak istiyorsan, sadece bir şemsiye kız isteyin, bir tane temin edilecektir. Bu insanlar, misafirperverlik endüstrisi için çok eğitilebilir. (Gonzalez, 2007: 28).

Filipinler’de, Japonya 1980’lerde iş gücü göçü için arzu edilen bir hedef ülke olarak görülmeye başlandı, çünkü ülkede artan bir ekonomik varlığa sahip oldu 1970’lerin petrol şoku ve para birimi Yen’in artan değeri ve hızla artan enflasyonun ardından, Japonya Asya’nın diğer bölgelerine imalat yapmaya başladı (Faier, 2009: 99). Bu süre zarfında, Asya’daki Japon turizmi de artmaya başladı. Japonya’nın hızlı ekonomik büyümesinin bir yan ürünü olan yurtdışı seyahat patlaması, çoğunlukla erkek gezginlerin tur şirketi rehberleri eşliğinde tipik Japon grup turu ile karakterize edildi (Faier, 2009: 99; Kikuchi, 1999: 138). Bu turlar nispeten ucuzdu ve çoğunlukla Asya’nın Manila, Bangkok ve Seul gibi büyük şehirlerine düzenlenen geleneksel zevk veren fahişelerin sunulduğu “fuhuş turları”ydı (Kikuchi, 1999: 138). Yükselen turizm ile birlikte, Filipinli kadınlar da benzer şekilde turizm yoluyla yabancı sermayeyi çekmek için kullanıldı (Rodriguez, 2010: 13).

2.2.3. Filipinli Kadınlar Neden Göçtü/Göçüyor? Devlet Stratejileri ve Küresel Hayaller

Günümüzde, Filipinliler hala en çok hizmet sektörüne bağlı işlerde istihdam edilmektedirler. Örneğin, Filipinli erkekler kentlerde genellikle hizmet sektöründe, “uşak,” şoförlük ve otel çalışanları olarak istihdam edilmektedir (Rodriguez, 2010: 4). Filipinli göçmen işçiler için sektör fark etmeksizin göç etme arzusu “hayallerini gerçekleştirmek (*Kendim için en iyisini yapma; Hayalimi gerçekleştirmek; Yaşam kalitemi yükseltme...*)” anlamına gelmektedir (Zanfrini & Sarli, 2009: 179). Çalışma kapsamında görüşme yaptığım Filipinli kadınların hemen hemen hepsi, “Amerika ve/veya Kanada”yı ziyaret etmeyi ya da orada yaşamayı hayal ettiğini söyledi. Bu

kadınların “Amerika ve Kanada” ile ilişkilendirdiği şeyler ve insanlar, “statü göstergesi ve arzu figürleri”ydi (Faier, 2009: 97).

Filipinli kadınların göç etme nedenlerinden en yaygın olanı Filipinler’de ücretlerin düşük, iş olanaklarının sınırlı olmasıdır (Guevarra, 2010: 41). Bu nedenle, düşük ücret ve sınırlı sayıda iş olanağı varsayımıyla birçok Filipinli yurtdışında çalışmayı Filipinler’de kalmaktan daha iyi bir seçenek olarak görmektedir (Dolaman, 2010: 28).

Kadınlar, evlerini uluslararası alanlarda evle ilgili işlerde çalışarak bu alana yeniden girmek için terk ediyorlar. Bir nevi, kendi evindeki ücretsiz emeği uluslararası alanlarda ücretli emeğe dönüşür (Tolentino, 1996: 57). Örneğin, her yıl en az bir milyon kadın, uluslararası hizmet sektöründe çalışmak için Filipinler’den legal veya illegal olarak ayrılıyor (Basa et al., 2012: 13). Göçün, farklı nedenlerden kaynaklanabileceğini önceden belirtmiştim. Örneğin, İsrail’de çalışan Filipinli göçmenler üzerine araştırma yapan Liebelt, “özellikle hac yolculuğu bağlamında, Filipinli göçmenler ‘Kutsal Topraklar’ içindeki varlığını misyon olarak anlatıyor; İsrail’i sevdiklerini ve hasta ve yaşlılarına bakıcılık yapmayı Tanrı’ya uygun bir spiritüel eylem olarak gördüklerini” iddia ettiklerini öne sürüyor (Liebelt, 2011: 182). Böylece, göç, Filipinler’de başkalarının yararı için gerekli bir fedakarlık, kutsal yolculuk ve tutku dili ile temsil edilmiştir (Kelly, 2012: 171).

2.2.4. Filipin Küresel Emek Göçünde İşçi Dövizlerinin Önemi ve

Ulusal Kahramanlar (*Bagong Bayani*)

Dövizler, periyodik finansal transferlerden daha fazlasıdır. Diaspora ve menşei ülkeler arasındaki karışık ilişkiler ağına batırılmış hane halklarındaki karmaşık müzakere süreçlerinin bir sonucudur (Kunz, 2008: 1400).

Kadın denizaşırı Filipinli işçiler, ülkenin “şehitleri” ve “kahramanları” olarak adlandırıldı, muamele gördü ve sömürüldü (Liebelt, 2011: 5). Şehit anne görüntüsü muhtemelen Filipin halk söylemindeki göçmen ev işçilerinin ulusun şehitleri olduğu izleniminin bir uzantısıdır. Bu nedenle, göçmen kadınların inşasında “günümüz kahramanları” ve “şehit anneler” olarak öne çıkan toplumsal cinsiyettir (Parreñas,

2005: 109). Vicente Rafael'in açıkladığı gibi, göçmen ev işçilerine verilen “ekonominin yeni kahramanları” etiketi, şehitlik imgesi ve özellikle de ailelerine ve memleketlerine güçlü bir para akışı sağlamak için (ölüm riski dahil) katlandıkları fedakarlıkları ifade eder (Rafael, 1997: 267-91). 1995 tarihli Migrant Workers and Overseas Filipinos Act veya Republic Act'in (RA8042) imzalandığı hafta resmi olarak Filipin hükümeti tarafından “Göçmen Kahramanlar Haftası” (“Migrant Heroes Week”) ilan edildi (Rodriguez, 2010: 75). Onlar sadece “kazançları” nedeniyle değil aynı zamanda yabancı ülkelerle dostane ilişkileri teşvik ettikleri ve saygın bir emek kaynağı olarak Filipinler'in imajını geliştirdikleri için yeni “kahramanlar”dı (Guevarra, 2010: 53; Connell, 2012: 160). Bu nedenle, örneğin, Dünya Bankası belgeleri işçi dövizlerini “harika”, “ekonomi için mecburi” veya “yoksulluğu azaltmada güçlü bir araç” olarak sunmaktadır. Bu kadar pozitif sıfat kullanmak, dövizlerin imajını kalkınma ve yoksulluk sorunlarını çözmeye yardımcı olacak “iyi” ve güçlü bir güç olarak yaratır (Kunz, 2008: 1369). OFW'ler tarafından gönderilen paralar, 2019 yılı itibarıyla ülke ekonomisine 13,7 milyar dolar katkıda bulunan Filipinler'in en büyük döviz kaynağıdır.¹⁹

Bununla birlikte, gelirlerin gelişme potansiyeli konusunda iyimserlik hakimdir (Kunz, 2008: 1369). Filipinler başka Güneydoğu Asya ülkelerine kıyasla deniz aşırı işçilerine daha fazla güvenmekte ve Filipinler'e Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) yüzde 10'u işçi dövizlerinden gelmektedir (Dolaman, 2010: 1).

Filipinler nüfusunun 12 milyonu yurtdışında düşük ücretle göçmen işçi olarak yaşamaktadır. Bilinmeyen yerler için, uygun seyahat ve yasal çalışma izni olmadan dört milyondan fazla insan ayrılmaktadır. Son kırk yıldır Filipinler'de göçmen nüfusun çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır (San Juan, 2017: 1-2; Cheng, 2004b: 33). Her gün Manila Uluslararası Havaalanı'na, Flor Contemplacion, Maricris Sioson ve diğer neoliberal politika “kurbanları” kadar ünlü olmayan yaklaşık beş veya daha fazla tabut geliyor (San Juan, 2017: 2).

Kunz'un (2008), ‘küresel döviz trendi’ (GRT) olarak tanımladığı şey tam olarak “uluslararası göç ve döviz geliştirme potansiyelinde ve bu potansiyeli

¹⁹ http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2019-07/15/content_74995228.htm Erişim tarihi 15 Temmuz, 2019

kullanmak için tasarlanan stratejilerde hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör aktörleri gibi farklı aktörlerin artan ilgisini” ifade etmektedir. Onun temel argümanına göre, GRT ile ilgili yaygın görüş ve bu yöndeki tartışmalar toplumsal cinsiyet eksikliğinden dolayı genel olarak cinsiyet körüdür (Kunz, 2008: 1389). Bunun yanı sıra, Kunz (2008) işçi dövizlerini üçe ayırmıştır: (1) ücret veya maaş olarak akrabaları desteklemek için gönderilen döviz, arsa satın alma veya bir ev inşa etmek için yatırım, kazançlı yatırımlara harcanacak sermaye amaçlı döviz; (2) ekonomik olan dövizlerden farklı olarak ev sahipliği yapan ülkeden gönderen ülkeye fikir, davranış, kimlik ve toplumsal sermaye aktarımı olarak tanımlanan ‘toplumsal dövizler’ (‘social remittances’) (Levitt, 1996), beceri bilgi aktarımı için ‘teknik dövizler’ (‘technical remittances’) ve siyasi kimliklerde dönüşüm ve söylem aktarımı olarak ‘siyasi dövizler’ (‘political remittances’); (3) ulus ötesi bir faaliyet olarak işçi dövizlerini yeniden tanımlamak, toplumsal cinsiyet, etnisite ve sınıf gibi üstü örtülmüş dinamikleri görünür bir hale getirir. Uluslararası iş bölümünün toplumsal cinsiyet özelliklerini ise kim kazanıyor, kim kime gönderiyor, ne için kimin için kullanılıyor gibi cinsiyetçi güç ilişkileri dövizlerle bağlantılı olduğu için toplumsal cinsiyetin göç deneyimini nasıl etkilediğini vurgular.

2.2.5. Ulusötesicilik ve Ulusötesi Kadın Yaşam Örnekleri ve Mücadeleleri

“Kimse ölmüyorsa, bir şey olmamış demektir” (Guevarra, 2010: 36).

Çağdaş göç biçimlerinin, ulus devletin geleneksel bir analitiği tarafından kolayca yakalanamayan yeni ekonomik, politik, sosyal ve kültürel uygulamalar ürettiği inkar edilemez (Solomon, 2009: 279). Bu nedenle, ulusötesicilik tartışması, göç süreçleri tarafından üretilen yeni kimlik biçimlerine dikkat çekmede çok faydalı olmuştur. Cinsiyetçi emek göçü ve Ulusötesicilik, Filipin kültürünün ve ulusunun ideolojik dokusunun bir parçası haline geldi (Barber, 1997: 39).

Ulusötesicilik, sınır ötesi sosyal ağın, ailelerin ve hane halkının, etnik toplulukların ve derneklerin niteliği ve işlevi olarak tanımlanmaktadır (Vertovec, 2007: 971). Yerel geçim kaynakları ve “ev”in anlamı, eşi benzeri görülmemiş bir kadın

göçü ölçeği ile sosyal, politik ve mekansal olarak yeniden şekilleniyor (Barber, 1997: 39). Göçmenler, farklı dillerde konuşmakta, birden fazla ülkede ev ve aileye sahip olmak ve ulus devletler arasında ileri geri gitmek gibi, iki ya da daha fazla yaşam sürmektedir (Cuban, 2013: 14).

Örneğin, Bridget Anderson (2001), Londra'daki Filipinli ev işçilerinin bir işçi merkezi olarak kendi kendini örgütlenme öyküsünü *Kalaya'an* (Tagalog bağımsızlık) olarak adlandırdı. Choy'a (2003) göre, Amerika'daki Filipinli hemşireler, hastanenin kötü muamelesinin pasif kurbanları değildi. Çalışma koşullarını iyileştirmek için örgütlendiler. Örneğin, 1967'de, kırk kişilik bir Filipinli hemşire grubu hastane mülklerini çalmakla suçlanan dokuz Filipinli hemşire görevden alındıktan sonra New Jersey'deki St. Barnabus Hastanesi'ne dava açtı. Çünkü işten çıkarmanın haddinden fazla olduğunu ve suçlamanın bizzat onları hedef aldığını düşündüler (Choy, 2003: 78). Benim çalışmamdan da anlaşılacağı üzere, göçmen ev işçileri izole edilmiş monatlardan uzak, ancak aktif olarak arkadaşlık kurmak ve dostlar bulmak, diasporada daha iyi yaşam koşulları elde etmek ve uygun kamusal alanlarda ve tartışmalarda kendilerini örgütlemek için gayret göstermeye çalışıyorlar.

2.2.6. Öl[dürül]müş Kadınlar Kendileriyle İlgili Konuşamaz!

Öl[dürül]müş sesinin yokluğu, ev içi cinayeti analiz ederken büyük bir sorundur. Bu noktada Saroca, “mevcut olmayan ses” (absent voice) kavramını, mevcut olmayan veya kişinin söyleyemediği şeye atıfta bulunmak için kullanıyor (Saroca, 2013: 517). Erkek işvereni cinsel olarak taciz ettiği ve sonrasında öldürdüğü Glenda Lorio'nun hayatıyla ilgili olarak göçmen kadınların pasif kurbanlar olmadığını bir kere daha görünür kılalım:

Glenda Lorio Glenda Lorio Filipinli bir ev işçisiydi, evli ve Filipinler'de çocukları vardı. İşvereni onu cinsel olarak taciz etti. Direndi, işvereninden kaçtı ve o sırada var olan OWWA merkezine sığındı. Fakat erkek işvereni peşinden gitti ve 1999 yılında onu orada öldürdü. Bu sorunu kamuoyuna duyurmak için UNIFIL, Asia Pacific Mission for Filipinos ve Mission for Migrant Filipinos (Filipinli göçmenler için destek hizmeti veren sivil toplum kuruluşları) ile koordineli bir şekilde Glenda Lorio için Adalet Kampanyası düzenledi. Glenda Lorio için Adalet Kampanyası bir hareketin yasal mücadele ile kitlesel eylemi birleştirme stratejisine güzel bir örnekti (Lindio-McGovern, 2012: 66).

Diğer üç olay ise Flor Contemplacion, Sarah Balabagan ve Maricris Sioson ile ilgilidir. İlk olayda, Singapur'da bir Filipinli hizmetçi olan Flor Contemplacion, 1991'de başka bir OFW'yi ve işverenin çocuğunu öldürdüğü için 1995'te Singapur'da idam edildi. Ancak birçok Filipinli, Contemplacion'un ya delirdiğini ya da işvereni tarafından zorlandığını iddia etti. Filipinli göçmen kadınlar, Başkan Ramos'un yürütmeyi durdurması için Singapur'la konuşmasını talep etmesine rağmen Filipin hükümeti yürütmeyi durdurmadı. Bu dava Filipinliler'in mücadelesiyle Filipin hükümetini göçmen işçilerini korumak için somut önlemler almaya teşvik etti ve sembolik bir temsildi (Battistella & Asis, 2011; Barber, 1997; Grandea & Kerr, 1998; Hodder, 1996; Rodriguez, 2005; Dolaman, 2010; Camroux, 2008; Sayres, 2004; Solomon, 2009).

İkinci olay, Filipinli göçmen kadınların yurtdışında çalışırken ölmesi Filipinler'den göçler ile ilgili kamuoyu tartışmalarını başlatmakta oldukça önemliydi. Japonya'da bir eğlendirici olarak yirmi yaşında bir kadın olan Sioson'un, Filipinler'e ölüsü döndü. Japon hastanesi Sioson'un hepatit yüzünden öldüğü sonucuna vardı ancak ailesi buna inanmadı. Filipinler Ulusal Araştırma Bürosu (NBI) tarafından gerçekleştirilen ikinci bir otopsi, Sioson'un travmatik kafa yaralanmalarından öldüğünü ortaya koydu. Ek olarak, NBI Sioson'un vajinasında bıçak yarası ve kesikler buldu (Rodriguez, 2010; Guevarra, 2010; Lindio-McGovern, 2012).

Üçüncü olay ise, 1995 yılında 28 yaşındaymış gibi davranarak Birleşik Arap Emirlikleri'ne yasadışı yollardan giren 15 yaşındaki Sarah Balabagan, 85 yaşındaki işvereni tecavüz ettiği için onu öldürmekle yargılandı. Balabagan tecavüz için tazminat olarak 27.000 Amerikan doları aldı, fakat adam öldürmekten suçlu bulundu ve yedi yıl hapis cezasına çarptırıldı. Gabriele Network gibi uluslararası derneklerin belirli savunuculuk rolleriyle küresel örgütler harekete geçiyor. Karara itiraz edilince Balabagan ölüm cezasına çarptırıldı. Ancak BAE Başkanı davaya müdahale etti ve cezası 100 kırbaç cezası ve 12 ay hapis cezasına düşürüldü (Ally, 2005; Battistella, 1995; Dolaman, 2010; Guevarra, 2010; Martin et al., 2004; Lindio-McGovern). Ölü kadınların kendi adına konuşamayacakları konusu özellikle Morgan'ın *Provocation Law and Facts: Dead Women Tell No Tales, Tales Are Told About Them* adlı makalesinde ele alındı (1997: 238). Bu kadınlar kendileriyle ilgili konuşamadıkları için

onlar ve onların ölümleriyle ilgili bilgiler üçüncü ağızdan yani başkaları tarafından ve genellikle eril söylemler çerçevesinde aktarılmaktadır. Bu nedenle, bu durum ilk olarak ev işçilerine uygulanan şiddetin analiz edilmesi ile ilgili büyük bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü hayatları ile ilgili bilgiler birinci ağızdan anlatılmamıştır (Morgan, 1997; Cunneen & Stubbs, 2007) Örneğin, IMBRA (International Marriage Broker Regulation Act) 2005 yılında, posta siparişi gelinlerin Amerika’da kocaları tarafından öldürülmesine karşı şiddet eylemlerinin bir ürünü olarak yürürlüğe girdi (Merriman, 2012: 90). 1999’da bir posta gelini olarak Amerika’ya gelen Filipinli bir kadın olan Susanna Blackwell, boşanma davası sırasında kocası tarafından vurularak öldürüldü (U.S. Senate 2004: 5-6).²⁰

²⁰ <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg96804/pdf/CHRG-108shrg96804.pdf> 11 Nisan 2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ “MİNYON KAHVERENGİ” KADINLARIN DENEYİMLERİ

Bu bölümde Türkiye’ye gelen Filipinli göçmen kadınlarla Ocak 2018’den beri 17 kadın, 1 Filipinli erkek ve 1 Türk işveren kadınla ve 1 Türk erkek ile yaptığım derinlemesine görüşmelere yer vereceğim. Onların Türkiye’de çocuk bakıcısı, ev işleri işçisi, masöz, evde eğitmenlik, ev hemşireleri türünden işleri yaparken karşılaştıkları sorunlara ve bu sorunları çözme biçimlerine bakarak analiz edeceğim. Ayrıca bu süreç içinde kendilerine ve yaşadıkları topluma ilişkin değerlendirmelerine de yer vereceğim.

3.1. Filipina’nın Küresel İstihdamında “Etnik Klişeler, Eğitim ve Dil Faktörü”

Annemin bana, “Okula gitmeye gerek yok. Okulu bırak! Çünkü mezun olduktan sonra evleneceksin. Yani eğitimi kullanmayacaksın” dediğini hatırlıyorum. Bu, bana hep güçlü olmam ve para biriktirmem gerektiğini hatırlatıyor, (Nina, 39, 2018).

Dünyanın pek çok yerinde Filipinli kadınların tercih edilme sebeplerinden en belirgin olanı ileri derece İngilizce konuşuyor olmaları konusundan daha önceki bölümlerde bahsetmiştim. Görüşmecim Valerie’ye göre ise, başka bir neden daha vardır. O da “Filipinliler’den İngilizce öğrenmenin ana dili İngilizce olanlara göre daha ucuz olması”dır:

Valerie: Filipinli kadınları, çocukları için tercih ediyorlar. Çünkü Filipinli kadın ucuz işçi. Demek istediğim, ücretler konusunda çok ucuz. Anadili İngilizce olanlar gibi değil, onların ücretleri daha pahalı. Filipinliler Amerikalılardan, Latin Amerikalılardan daha ucuz çalıştırılır. (27, 2018).

Bununla ilgili olarak Hannah’ın ifadesi, diğer görüşmecilerim gibi kişisel bir görüş olmaktan çok dünyanın pek çok farklı yerinde iş evlerinde özellikle çocuk bakımında istihdam edilen tüm Filipinli göçmen kadınları ilgilendiren önemli bir analiz ortaklığıdır:

Filipinlilere ihtiyaç duyulmasının nedeni İngilizce'dir. İngilizce öğrenmek için bize ihtiyaç duyarlar. Tıpkı şimdi olduğu gibi, bebek birçok kelime İngilizce konuşabiliyor. Birkaç kelime de Türkçe konuşuyor. O [Ali] şu anda iki dilli. İngilizcesi olduğu için bizi işe alıyorlar. (35, 2018).

Nina'nın paylaşımı da aynı özelliğe vurgu yapar:

Çünkü Filipinliler, iyi derecede İngilizce konuşmakta ve çalışkandırlar. Çoğunlukla dünyanın her yerinde böyledir. Diğer ülkelerde Filipinliler çalışkan oldukları için rağbet görürler. Nerede olursan ol bizim cömertliğimizi, kibarlığımızı, iyilikseverliğimizi görürsün. Belki bazı Filipinliler ile karşılaşabilir ve görürsünüz, biz burada diğer milletlerden farklıyız. Yani, bu [farkımız] diğer milletlere karşı bizim avantajımız olur. (39, 2018).

Türkiye'de Filipinli dadılar sayesinde işveren ailelerin çocukları en az iki dilli olarak büyümektedir. Kendisiyle görüşme yapılan tek işveren olan Aslı hanım bunu, "Deniz şu anda bilingual" diyerek açıklar (37, 2018). Buradan anlaşılacağı üzere, çocukların iki dilli olma hali (bu iki dillilik çoğunlukla Türkçe ve İngilizceye göndermedir) Türkiye'de Filipinli dadı istihdam eden aileler ile ilgili önemli bir trendi işaret etmektedir. Bu durum İngilizce konuşmayan ebeveynler ve çocukları arasında iletişimle ilgili bazı şeylere sebep olabilir. Örneğin, işverenler, Filipinli hizmetçileri İngilizce telaffuz ve gramer hatalarını düzelttiği zaman itibarlarını kaybettiklerini düşünüyorlar (Lan, 2006: 74). Örneğin, çocuklar anne ve/veya babalarının küçük çevirmenleri olabilirler. Lea, Zeynep'in annesiyle birlikte tatile gittiğinde nasıl çevirmenlik yaptığını şu şekilde dile getirmiştir: [Zeynep'in] annesi çok az İngilizce biliyor. Paris'e gittiler. Çok iyi derecede İngilizce ve Türkçe bilen bir kızın var ve şu an bir çevirmen. Fransa'da İngilizceden Türkçeye çeviri yapıyordu. Tabii ki, annesi İngilizceyi çok iyi anlamıyor ve kızı ona çeviriyor" (40, 2018).

Çoğunluğu iki dilli yetişen bu çocuklar Türkiye'de kamusal alanda İngilizce konuştuğu zaman bu yerelde bir ilgi meselesi haline dönüşebiliyor. Örneğin Lea bakımından sorumlu olduğu Ali'nin kamusal alanda İngilizce konuşmasıyla ilgili şunları dile getirmiştir:

Şimdi bir yaşında bir çocuğa bakıyorum. Adı Ali bir yaşında. 1 yaşındaki bir çocuğa bakmayı seviyorum. Çünkü çok kolay. Kolaylıkla kontrol edebilirsin ve İngilizce iletişim kurmak daha kolay. Bu bir yaşındaki çocuk şu an "Kızın nerede?" demeyi biliyor. Çocuğun İngilizce konuşuyorsa, niye herkes ona bakıyor bilmiyorum. Neden? Söyle bana. İngilizce konuştukları zaman benzersiz oluyorlar. (40, 2018).

On parmağında on marifet olan bu kadınlar için çoğunlukla olumlu özellikler sıra sıra dizilir. Olumlu özelliklerin başında ise çalışkan olmaları gelmektedir. Filipinliler özellikle işverenlerin arzu ettiği bir "Filipin çalışma etiği"ne sahip oldukları

için göçmen olarak başarılı olmak için özellikle iyi donanımlı olacak şekilde inşa edildi (Ong, 2015: 109). Dolayısıyla, işverenlerin ev işçilerine dair en yaygın “beğenisi” ve/veya “şikayeti” sürekli iş yapıyor ol(ma)masıdır. Rollins çalışmasında, Margaret Slater adlı bir işverenin ifadelerini şu şekilde aktarmıştır: “Gerçek çok iyiydi. Canımı sıkın tek şey eve geldiğimde onu otururken görmektir. Sadece çocuklarla falan oynuyordu. Bütün temizliği bitirmiş olsa da oturduğunu görmek beni rahatsız ediyordu” (1985: 65).

Görüşmeciler tarafından paylaşılan bu bilgiler kişisel bir görüş olmaktan ziyade ortak bir düşüncenin ifadesidir. Lea da işverenleri seçiciliğini çalışan olmaları üzerinden açıklamıştır: Kaç işveren daha fazlasına sahip olmanızı istemez ki... Temizlik yapıyorum, çamaşır yıkıyorum, evi süpürüyorum... Eğer fırsatım olursa beklemem. Sadece yaparım. Çünkü işverenler çok akıllılar ve oldukça seçicidirler. Eğer bir Filipinli dadıysanız, çocukla gerçekten ilgilenirsiniz (40, 2018). Louise, Sence işverenler neden Filipinli kadınları tercih ediyor? Sorusuna çalışkanlığından dolayı diyor:

“Filipinlilere ne yapması gerektiğini söylemene gerek yok” dediler. “Filipinliler çok sağduyulular. İşlerini daha söylemeden yapıyorlar.” İşverenim önceden çalışıp çalışmadıklarını anlamak için evdeki piyanoyu kontrol ediyordu. Yani, ben dışarı çıktıkları zaman hemen işe koyuluyorum. Parmağıyla piyanoyu kontrol ediyorlar toz var mı yok mu diye. Bunu fark ettiğimde gülümsediğini gördüm çünkü her şeyi yapıyorum. Erkek işverenim bana daha sonra neden piyanoyu kontrol ettiğini söyledi. Benden önceki dadı onlar evde yokken bütün gün televizyon izleyip hiç bir iş yapmıyordu, dedi. Ama ben orada çalışmaya başladığımdan beri bunu [parmağıyla toz kontrolünü] yapmayı bıraktılar. (38, 2018).

Ana ise, bu durumu güvenilir olmakla açıklıyordu: “Birçoğumuzun sadık olduğunu söyleyebilirim. İşverenlerin evde olup olmadığına bakmaksızın işimizi yapıyoruz. Bence sebebi bu” (37, 2018). Hizmet ve bakım gibi sektörlerde çalışan kadınlardan (örneğin bakıcılar) çoğunlukla fiziksel emeğin yanı sıra işini aşkla yapması beklenir (Abel & Nelson, 1990: 4). Ayrıca çocukların bakıcılar tarafından nasıl ve ne kadar disiplin edileceği işverenler açısından önemlidir. Aslı hanım, disiplin sınırını “dozunda disiplinli” olmakla açıklamasının yanı sıra “Bakıcınızdan bahseder misiniz?” ve “Çocuğunuzla bakıcınızın iletişimini nasıl buluyorsunuz?” sorularına karşılaştırmalı olarak şöyle yanıt vermiştir:

Bakıcımız görgülü, saygılı, sevgi dolu, onunla olduğumuz için çok şanslı hissettiren iyi kalpli bir insan. Oğlumza çok özenle bakıyor, İngilizcesini geliştiriyor, kitap

okuyor, oyun oynuyor, parka götürüyor, yemek yediriyor, çok sabırlı ve sakin bir yapısı var. Çok pratik, evde yemeklere de yardım ediyor, eli çok hızlı ve becerikli. Yemek yapıyor, ütü yapıyor ve çamaşır yıkıyor. Dengeli çok sevilir. Dışa dönük iletişimi kuvvetli özgüveni olan bir kız. Parkta diğer çocukların anneleriyle tanışıyor. Beni tanıştırıyor. Modern kafa yani bir de Filipinliler. Türkmenler mesela Tolga'nın olmasından çekiniyor mesela. Türkmen kadını AVM'de bıraksam ne yapacağını bilmez. (1. Soruya yanıt).

Çok güçlü bir bağları var, iletişimini çok iyi buluyorum; bakıcımız çok ilgili, sevgi dolu, dikkatli, dozunda disiplinli. Oğlumun hem bakımını üstleniyor hem de eğitimine katkı sağlıyor. Oğlum da onu çok seviyor, çok düşkün, ailemizin vazgeçilmez bir parçası oldu. (37, 2018, 2. soruya yanıt).

Eğitim, Filipinliler açısından incelendiğinde, “daha iyi bir yaşamın anahtarı olduğu” (Brown, 2014: 83) söylemiyle tarihsel olarak nesiller arası bir sürekliliğe sahip olan çoğunlukla yerelden küresele doğru bir klişe haline geldiğini görmek şaşırtıcı değildir. Bu klişeye rağmen aile desteği olmadan çocuk yaşta eğitim masraflarını karşılayabilmek için özellikle yaz tatillerinde çalışan Nina bakalım çocukluğunu nasıl anlattı:

Ailemin ilk çocuğu benim. Biz altı kardeşiz ve ben en büyüğüyüm. Fakir bir ailede dünyaya geldim. Hayat, Filipinler'de kolay değildir. Bu yüzden erken yaşta çalışmaya başladım. Küçük yaşta aileme yardımcı olmaya başladım. Zaten ailemin hazırladığı *banana que* (cue) ve *maruya* gibi şekerleme satışı yapıyordum ve küçük işletmelerin nasıl yönetileceğini biliyordum. Bu yüzden, diğer çocuklardan farklı yaşamayı küçük yaşta öğrenim. Şimdiki çocuklar çok rahat, hayat onlar için o kadar zor değil. Benim hayatım hiç kolay olmadı. Neredeyse çocukluğumu hiç yaşayamadım çünkü daha 10 yaşındayken nasıl para kazanılacağını biliyordum. Ailenin en büyük çocuğu olarak oldukça zor şartlarda eğitim aldım. Liseye başlamadan önce ortaokuldayken zor yaşam şartlarından dolayı para kazanmak için annem okulu bırakmamı söyledi. Yaz mevsiminde iken çalışıyor ve eğitimim için para kazanıyordum. Annemin bana Annemin bana “Okula gitmeye gerek yok. Okulu bırak! Çünkü mezun olduktan sonra evleneceksin. Yani eğitimini kullanmayacaksın” dediğini hatırlıyorum. Bu, bana hep güçlü olmam ve para biriktirmem gerektiğini hatırlatıyor. Kazandığım tüm parayı biriktirmek için *alkansya* (kumbara) deriz biz ona atıyordum. O zaman okul üniformamı alamadığım için benim için çok üzücü olsa da kumbaramı okula götürüp kırdım ve tüm parayı öğretmenime verdim. Öğretmen, “Aman tanrım bu ne? Ailen nerede senin? diye sordu. Ben de, “Annem okula gitmemi istemiyor. Bu yüzden okula kaydolup kıyafetlerimi almak için kendim geldim” dedim ama annem beni böyle azimli görünce “Tamam” dedi. “Git yap ne istiyorsan.” İşte böyle. (39, 2018).

Görüşmecim Hannah eğitimini yarıda bırakıp erken yaşta evlenmiş ve çalışma hayatına atılmıştır. Bunu kendi kavramı olan “*Home Econanay*” ile açıklamıştır:

Mesela, burada, mezun olduysan ve iyi çalışıyorsan etkilisindir. Yurtdışına gittiğinde bir hiçsin. Sıfırsın. Aynı seviyedesin. Aldığın eğitimin hiçbir önemi yok. “Ooo ben bir öğretmenim,” “Ooo ben bir hemşireyim” diyemezsin. Doktorsan evet, doktora eğitimi veya herhangi bir uzmanlık eğitimi için yurtdışında eğitim alabilir ve çalışabilirsin ama bizim gibi [hizmetçi, bakıcı olarak] yurtdışına gidiyorsan hayır. Ben aynı zamanda öğretmenlik okudum ama evlendiğim için bitirmedim. Ben buna *Home Econanay* diyorum. *Home Econanay* mezunuyum. *Nanay* Tagalog dilinde anne demektir. Üçüncü yılımdı ve ben kaydımı yenilemedim. (35, 2018).

Nitekim, Angelica'nın yorumu da Hannah'ın yorumundan farklı değildir (bkz. Zanfrini & Sarli, 2009: 87):

Biz bu tür işlere [profesyonellik gerektiren işler öğretmenlik, hemşirelik gibi] başvuramayız. Biz Filipinliler yalnızca dadı veya hizmetçi olarak başvurabiliriz. Çalışma iznin varsa sadece dadı ve hizmetçi olarak başvurabilirsin. Önceden, otelde çalışmayı denedim, kabul ettiler ama bakıcılıktan daha düşük maaş veriyorlardı. Dadı olarak ayda 900-1000 Amerikan doları kazanıyorsun. (42, 2018).

3.1.1. Filipina'nın Küresel Emek Pazarında Vasıfsızlaş[tırıl]ması:

'Beyin İsrafı' ve Maaş Eşitsizlikleri

Ekonomik, siyasi ve yeniden üretimde cinsiyet temelli iş bölümü gibi hususlardan bakıldığında, göç vasıtasıyla vasıfsızlaştırma (deskilling) (Pratt, 1999: 216); "niteliksizleştirme" ("dequalification") (Zanfrini & Sarli, 2009: 87) söz konusudur; Filipinli göçmen kadınlar uluslararası göçlerde "beceriksiz" veya "vasıfsız" olmayı deneyimlemektedir (Stasiulis & Bakan, 1997: 125). Vasıfsızlaştırma (deskilling), beceri yineleme (reskilling) ve beceri geliştirmenin (upskilling) zıddı olarak karakterize edilir (Cuban, 2013: 151). Ella Filipinlilerin eğitim alması ve ataerkiyle ilgili şunları dile getirmiştir: "Biz, kelimenin tam anlamıyla eğitilmiş fakat entelektüel olarak, sosyal olarak, politik açıdan yetersiziz. Filipinler'de kadınlar feodal, erkekler ise kadınları denetleyici, ataerkil" (41, 2018).

Filipinli göçmen kadınların hemen hepsi yüksek eğitim almış ve hizmet sektöründe istihdam edilmeleriyle de uluslararası emek piyasasında adeta "niteliksizleştirilmiştir." Filipinler, kapsamlı bir siyasi ve ekonomik istikrarsızlık geçmişi ile sermayenin emeğe ve (ırksallaştırılmış, vasıfsızlaştırılmış ve kadınlaştırılmış) emeğin sermayeye hareketi gibi süreçlerin önemli bir örneğini sunar (Barber, 2008: 1266). Ne yazık ki, niteliklerini kabul ettiremeyen ve yeniden eğitim için kaynağı olmayan birçok nitelikli sağlık çalışanı, ev hemşiresi olması (beyin göçü olduğu kadar beyin israfı) için etkili bir şekilde küçültülmüştür (Connell, 2010: 17). Birçoğu yüksek derecede eğitilmiş olan Filipinli göçmen kadınlar, hemşirelik becerilerini ev içinde bakım sorumluluklarına aktarıyorlar (Kofman, 1999: 283). Beyin israfı, göçmen kadınların becerilerinin, niteliklerinin ve mesleki deneyimlerinin iş gücü piyasasında kullanılmadığı bir alıcı ülkesinde insan sermayesi kaynaklarının

kaybı veya yetersiz kullanımı ile yüksek eğitimli kadınların ev işçiliğinde aşırı nitelik kazanması olarak tanımlanmaktadır (Chammartin, 2008: iv; Kofman, 1999: 273). Beyin israfı, hedef ülke, düşük gelir elde eden menşei ülke ve göçmen işçilerin vasıfsızlaştırılması ile ‘üçlü bir kayıp’ içerir (Chammartin, 2008: iv; Cuban, 2013: 204). Eğitimli ve deneyimli profesyonel kadınlar düşük görevlerde Kanada iş gücü piyasasına dahil edildiklerinden, bu bir profesyonelleşmeden uzaklaştırılma ve vasıfsızlaştırılma örüntüsüdür (Kelly, 2012: 166).¹ Örneğin, birçok iyi eğitim almış kadın kendisini vasıfsızlaşacağı ön kabulü ile Kanada’ya bakıcı olarak gitmeye hazırlar (Barber, 2008: 1272).

Maaşlardaki küresel eşitsizlikler (Ehrenreich & Hoschschild, 2003: 8) göçün temel motivasyonlarından birisidir. Lea’nın Filipinler’den Türkiye’ye gelme sebeplerinden biri Filipinler’deki düşük ücret diğeri ise kocasının onu aldatmasıdır. Filipinler’de bir devlet üniversitesinde öğretmenlik yaparken aldığı ücretin Türkiye’de dadılık yaparak kazandığının yarısı kadar olması onun göç etme nedenlerinden en belirgin olanıdır. Filipinler’de yüksek eğitim almış bir kadın olarak mesleğini icra edememiş ve Türkiye’de dadılık yapmakta ve maaşı 1200 dolar civarındadır. Lea iyi eğitim almış biri olarak bakımıyla ilgilendiği Zeynep’in gelecekteki hayallerini nasıl etkilediğini şu şekilde ifade eder: “Zeynep’i biliyorsun. Onun aklından “Harvard, Oxford’da okumak” geçiyor. Annesi, Zeynep’in bunu dadısı sayesinde düşündüğünü söyledi. Zeynep bana bir gün, “Param olursa neden okula gideyim? diye sordu. Ona şunu söyledim, “Para çalınabilir ama eğitim asla” dedim” (40, 2018). Ruth Filipinler’de hemşirelik eğitimi almıştır. Bakalım maaş farkını nasıl ifade ediyor:

Aslında Filipinler’de hemşirelik okudum ben. Hemşirelik mezunuyum ve Filipinler’de hemşirelik lisansım var. Yani, Romanya’ya gitmek yurtdışına çıkmak benim için büyük bir fırsat çünkü Avrupa. Yani Romanya bir Avrupa ülkesi ve bu yüzden benim işim bir şekilde başka bir ülkede. Yine de düşük bir ödeme olmasına rağmen, Filipinler’de olsan bu kadar maaş alamazsın. Maaşım Romanya’da aylık 450 Amerikan dolarıydı. (32, 2018).

3.1.2. Diasporada Yalnızlık Hissi ve Fedakarlık Söylemleri

Oraya [İzmir] geldiğimde, kimseyi tanıımıyordum. Bir de haftalık izin günlerimiz farklıydı. Bu yüzden de

¹Daha fazla bilgi için bkz. The Live-in Caregiver Program (Pratt, 2004; McKay, 2002; Kelly, 2012).

yalnızdım. Oradayken hiçbir Filipinli görmedim...
(Angelica, 42, 2018)

‘Uzun bir zaman boyunca, ülkedeki tek Filipinli olduğumu düşündüm. Sekiz ay geçene kadar kimseyle karşılaşmadım’ (Marylinn, 1983’te İsrail’e Filipinli bir gelin olarak geliyor, Liebelt, 2011: 108).

Kadınların fedakarlıklarının çoğu, ailelerine duydukları sevgi ve geleceğe dair umutları ile ilgilidir (Francisco, 2009: 121). Fedakarlığı özellikle annelik ve “ev hanım”lığı üzerinden açıklayan Ella, bunu aynı zamanda Filipinler, Hong Kong ve Türkiye üçlemesiyle karşılaştırmalı olarak aktarmıştır:

Evlenirsen ve bir de çocukların olursa, çocukların için fedakarlık yapman gerekir. Bu yüzden 40 yaşına kadar bekardım ben. Kadınlar için kariyerimiz adına büyük fırsatlar var ama çocuklarımız ve ailemiz için fedakarlıkta bulunmamız gerekir. Filipinler’de veya Hong Kong’da, ev hanımı olarak evde duramazsınız ama bu burada sorun değil. Hong Kong’da kadınlar çoğunlukla işte ama Türk kadınları çoğunlukla evde duruyor. Kadınlar sürekli eve para göndermek için buradalar. Çocukları okurken para gönderiyorlar. Çocukları evlendiğinde para gönderiyorlar. Bazıları burada evli ve çocuksuz ama yine de yatılı dadı olarak çalışıyorlar çünkü çocuklarına ve ailelerine para göndermeleri gerekiyor. Filipinler’de, bizler kahraman olarak adlandırılıyor çünkü her şeyi biz ödüyoruz. Hükümetimize göre bizler ekonomik kahramanlarız. Hükümetin, bizi ekonomik kahramanlar olarak adlandırması bir övgü çünkü eve para gönderiyoruz. Ekonomiyi istikrarlı hale getiren biziz. Asya Ekonomik Krizi olduğunda, bu yüzden Filipinler bu krizden etkilenmedi. Bir kadın Türkiye’de zorunluluktan çalışmıyor ve Türkiye’de bir daire satın alabilirsiniz ama bu Hong Kong’da oldukça zor bir şey. (41, 2018).

3.1.3. Bir İşten Ayrılma Pratiği: ‘Yerine Birini Koyma/Alma’

Burada şunu belirtmek gerekir ki bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli göçmen kadınların hemen hepsi bir işe başladığında ve/veya bir işten ayrılacağı zaman “başka birinin yerini alıyor” ve/veya “yerine başka birini koyuyor.” Yerine birini koyma ve/veya birinin yerini alma Filipinli göçmen kadınlar arasında oldukça yaygın bir uygulamadır. Öyle ki işverenle tartışma yaşandığında dahi sıklıkla ifade ettikleri gibi yerine birini koymadan o işten ayrılmıyorlar. Elde edilen bilgilere göre ise bunu talep eden çoğunlukla işverenlerin kendisi oluyor. Fakat işverenler açısından istihdam edilen kadınlarla ilgili yerine birini alma çoğunlukla aynı etnik gruptan olsa da bazen yerelde etnik gruplar arasında dönüşümlü tercihlerle kendisini de gösterebiliyor. Türkiye’de yenilenen/yerine başka biri koyulan ev işçisi kadınlarda etnik grup tercihleri ise genelde, Filipinli kadınların Özbek ve Gürcü kadınların yerine alınmasıyla sonuçlanıyor. Güçlü sosyal ağlar, daha duyarlı bir Filipin hükümeti ve

hükümet dışı kurumlar, ve İngilizce dil yeteneği Filipinli hizmetçilerin daha yüksek bir sosyal sınıf olarak kabul edilmesine katkıda bulunuyor (Sayres, 2004: 25). Örneğin, Angelica bu kadınlardan biri olarak İzmir’de bir ailenin yanında çalışmaya ‘Özbekistanlı dadının yerine alınarak’ başlıyor. Onu. Bakalım nasıl anlatıyor:

O eve geldiğimde Özbek kadını çıkardılar ve bana bir hafta içinde tüm işi anlattı. Onun işine son verdiler çünkü işverene göre onlarla dışarı çıkmaktan hoşlanmıyordu. Çünkü bu Türklerin bir alışkanlığı her zaman seyahat etmek dışarı çıkmak istiyorlar, parka gitmek istiyorlar, alışveriş merkezine gitmek istiyorlar ama Özbekistanlı kadın dışarı çıkmayı sevmiyor. Özbek, “Çok meşgul olduğumu ve seyahat etmeye alışkın olmadığımı” söyledi bana. Bu yüzden onu kovdular. (42, 2018).

Vicky’nin küçük problemler olarak tanımladığı şeylerin yanı sıra üçüncü işinden ayrılma sebebi kocasıyla daha sık görüşmemesidir. İşvereniyle arasında geçen tartışmayı şu şekilde aktarmaktadır:

Sanırım aramızda yanlış anlaşılma oldu. Anneye açıkladım ama çünkü o çok genç evli bir kadındı. Bilirsin biraz karmaşık... Yani, kocam beni haftada en az iki kere görmek istiyor. Sadece bir şey vardı. O da buydu. Çok iyidiler. Sanırım sadece biraz yanlış anlaşılma oldu aramızda çünkü aslında Moldovyalı bir çalışanı da vardı. Aşçıydı. Ben de sadece dadıydım ve tek yaptığım bebekle ilgilenmekti. Büyük bir kavga ettik ve ona bebeğe bakması için başka bir dadı bulmasını söyledim çünkü bu iyi bir şey değil. Eğer benim işimden dolayı mutlu değilsen bu iyi olmaz. Kavga etmemizin nedenleri çok küçük şeylerdi. Kendimi çok suçlu hissediyordum çünkü bu tür muhabbetlere ihtiyacım yok. Aileyle nasıl başa çıkacağımı biliyorum çünkü çok çalışkanım ve daha önce de birlikte çalıştığım işverenler oldu ve onlarla hiç böyle bir sorun yaşamadım. Başka bir iş istiyorsam bunu onlara söyledim ve onlar da gitmeme izin verdiler. Ama bu hanımefendi sadece çok komplikeydi bilmiyorum ki. Böylece o zaman elbette dışarı çıkmaya karar verdim, o çok üzgün ve ağlıyordu ve ben de ağlıyordum çünkü bebeğime ne olacak dedi. Ona, “Tamam” dedim. “Sizinle çalışması için benim gibi bir kadın bulacağım.” Bu yüzden yerime başka bir kadın buldum ve bu kendimi kötü hissetmeme engel oldu. Asıl önemli olan da bu. Böylece arkadaşımı ona verdim. (47, 2018).

3.2. Yatılı (Göçmen) Ev İşçilerinin Çalışma Hayatları

İssız bir yerde güzel bir evin içinde kapalı kapılar ardında tek başınasın, sabahın 6’sından akşamın 4’üne kadar çalışıyorum. Bir insan için 2 saat uyku yeterli mi? Ev işçileri insan değil mi? (Marissa Begonia, İngiltere’de bir göçmen işçi, Fish, 2017: 13).

Yatılı olarak çalışan kadınlar zaten genellikle göçmen kadınlardır. Dolayısıyla, yatılı ve göçmen kelimeleri bu anlamda eş anlamlı bir hal alır diyebiliriz. Bu ikisinin yan yana gelmesi ise, göçmen kadınları ev yerlerinde yatılı çalışanlar olarak çalışma ve dinlenme saatleri arasındaki belirsizlikten dolayı dezavantajlı olarak konumlandırır. Bu nedenle, bu belirsizlik yatılı göçmen kadınlarda küresel ve yerel ölçekte şikayet

ortaklığına yol açar. Örneğin, yatılı ev işçileri, çoğunlukla çalışma ve dinlenme saatleri arasında belirli bir değişken olmamasından şikayetçidirler (Constable, 2003: 123; Grandea & Kerr, 1998: 9; Guy, 2004: 508-515; Parrenas, 2015: 130; ILO, 2013: 55; Tung, 2000: 68). Öyleyse, bir aile için yatılı olarak çalıştığınızda daha esnek (yani daha uzun) bir hale gelen çalışma saatleri ev işçileri açısından önemli bir sorun haline gelir (Cheever, 2003: 35). Birçok Filipinli yatılı ev işçisine istihdam edildiği iş pozisyonundan çok daha fazlası yaptırılmakta ve bu işlerin karşılığı ödenmemektedir. Emily Abel ve Margaret Nelson'ın (1990) belirttiği gibi, “birçok yatılı dadı, yanlış nüfus sayımı yapan bir işveren için tek bir hizmetten daha fazlasını sunabilir.” Örneğin, yatılı dadılar sık sık iş tanımının bir parçası olmayan ve maaşına dahil edilmeyen işler yapmak durumundalar: tıbbi, arkadaşlık etme ve (bahçecilik, temizlik, ütü, akşam yemeği organizasyonları, yemek pişirme, köpeği gezdirmeye, işverenlerin arkadaşlarının çocuklarına da bakıcılık yapma gibi) ev hizmetlerini birlikte temin ederler (Abel & Nelson, 1990: 17; Cheever, 2003: 35). Örneğin, Nina Hong Kong'da bir ailenin yanında çalışırken ev işlerinin yanı sıra evde beslenen köpeğin bakımından da sorumlu tutulmuştur; “Çocuk okula gidince alışverişe gitmem, evi temizlemem ve köpekle (Chihuahua) ilgilenmem gerekiyordu. Buna çok yönlü (all-round) diyoruz; yemek pişiriyor, temizlik, bakıcılık ve alışveriş yapıyordum. Bunun evi diğerinden daha büyüktü” (39, 2018). Bununla birlikte, Lea bana “Türkiye’de neden Filipinli kadınları tercih ettiklerini biliyor musun?” diye sordu ve hemen ardından şu şekilde cevaplamaya başladı: “Şuan çalıştığım aile benden önce tam iki tane Özbek iki tane de Türkmen işe almış. Filipinliler işveren ailelerin çocuklarına kendi çocukları gibi bakarlar ama bunlar öyle değil. Ayrıca köpekleri sevmiyorlar. Filipinli kadını işe almamaları için bir neden yok ki” (40, 2018). Ev işçilerini işe alan kadınlar bir köle satın aldıklarını düşünüyorlar. Ev işçisi onun malı mülkü haline geliyor. Yaptığım hizmet onların bir mülküymüş gibi davranıyorlar. Bana satın alınmışım gibi hissettiriyorlar. Ev işçisinin bir insan olduğunu anlamıyor, onun bir insan olduğunu düşünmüyorlar” (Cheever, 2003: 35; Rollins, 1985: 146). Hizmetçi olmakla bir nevi işverenin evinde olmasını istediği kişi gibi davranıyorsunuz (Rollins, 1985: 147). Ruth İstanbul’da çalışmaya başladıktan sonra aynı aileyle birlikte Ayvalık’a gidiyor. İşe temizlikçi olarak alınmasına rağmen tüm işi bitirdikten sonra 5 yaşındaki çocuğun bakımından sorumlu oluyor. Ailenin diğer bebeğiyle ise Gürcü dadının

sorumluluğunda ve hepsi aynı odada kalıyor ve yeterince uyuyamıyor. Ruth:

Evi temizledim ve orada sadece bir ay kaldım çünkü iki hafta İstanbul’da kaldık ve iki hafta da Ayvalık’a gittik. Orada da evi temizledim, yeterince uyuyamadım çünkü bebekle aynı odada kaldım ve aslında ailenin iki erkek çocuğu var. Ben ev işleriyle ilgilendim ve işimi bitirdiğimde 5 yaşındaki çocuğa baktım. Ayrıca Gürcistanlı kadının sorumlu olduğu bebek vardı. Geceleri bebek ağlarsa bebeği yanıma koyardı ve ben uyuyamazdım. Aynı odada kaldık. İki hafta böyle geçti. İstanbul’a dönmeye karar verdim. Gürcistanlı kadın sanki evde hiçbir şey yapmıyor gibiydi. Sadece bebekleydi ve bebek uyurken kendisi de dinlenebilirdi. Ben hem evi temizliyor hem de 5 yaşındaki çocuğa bakıyordum. Sonra bir de bebeği veriyordu bana. Yani, hiç dinlenmemiş gibiydim. İki hafta böyle geçti ve ben ayrılmaya karar verdim. (32, 2018).

İşverenler, çoğunlukla yatılı çalışan göçmen kadınların haftalık izin günleri haricinde akşam dışarı çıkmalarına veya iş saatleri dışında olmasına rağmen geceyi arkadaşlarıyla geçirmelerine izin vermez. Bu bağlamda, görüşmecim Louise’in ifadelerine yer verelim: “Hanımefendi bu gece dışarı çıkmak istiyorum, arkadaşlarımla görüşmek istiyorum, bir partiye katılmak istiyorum, dersem, ‘Ne zaman döneceksin?’ diye soruyor. ‘Yarın sabah’ diyorum. Bazı işverenler ‘Aaa hayır hayır yarın iş var’ diyor. Çünkü özgürlüğünü vermek istemiyorlar” (38, 2018). Örneğin, Valerie’nin yatılı olarak çalışmayı tercih etmemesinin nedeni ‘zamanını kendi yönetmek’ istemesidir “Daha fazla uyuyabilirim. Mesela, geceleri dinlenmek istiyorsun ama onlar, ‘Valeri, bunu yap ya da bana şunu ver’ gibi şeyler diyecek” Uyku ve dinlenme saatleri sadece gün içerisinde problem olmuyor. Diana ilk çalıştığı iş evinde Ramazan ayının uyku ve dinlenme durumuna olan etkisinden şu şekilde bahsediyor:

Benim için en zor kısmı Ramazan ayıydı. Oruç tutuyorlar ve ben çok az uyuyup çok fazla çalışıyordum. Bebekte benimle uyuyordu ve bebek geceleri çok geç uyuyordu ve gece sahurı hazırlamak için saat 2.30 civarı kalkmam gerekiyordu. Benim için çok zordu ama yine de kendime sürekli, “Senin için bu. Şikayet etmemelisin inşallah her şey çok güzel olacak” dedim. (43, 2018).

İş ve yardım arasındaki sınır net olmadığında, işveren-çalışan ilişkisi bulanıklaşır. Daha önce belirttiğim gibi, ek görevler arasında çocuk bakımı, çamaşır yıkama, ütü, yemek hazırlama, köpek gezdirme ve işverenin kendi işine yardımcı olma yer alır. Bu durumda, işçiler, sömürildüklerini hissetseler bile, olası çatışmalardan kaçınma ve işlerini güvence altına alma isteğiyle “bilinçli olarak pasifleşebilirler” (Lin & Bélanger, 2012: 310). Diana’nın ‘işverenin ücretsiz emek talebini pasif olarak kabul ettiğini ifade etmesi’ tüm bu zorlukların değişeceğine olan inancıyla ilgilidir. Örneğin, “sadece bir bebeğin bakımından sorumlu olacaksın” diye işe alınan görüşmecim Diana daha sonra çoğalan sorumluluklarını şu şekilde ifade etmektedir:

Buradaki [Türkiye] ilk işverenim dört çocuklu başörtülü Müslüman bir aileydi. İş sözleşmemde, sorumluluğumun en küçük çocuğa bakmak olduğunu söylediler. İki yaşındaki çocuk ama işe başladığımda her şey değişti, çünkü yemek pişirme, temizlik gibi her şeyi yapmaya başladım. Bana baştan böyle işler yapmayacağımı söylediler ama aniden dört çocuğun dadısı haline geldim ve yemek pişirdim, temizlik yaptım... Temizlik içinse hiçbir alet kullanmadım. (43, 2018).

Ruth'un Romanya'da ilk çalıştığı ailede başına gelenlerin de Diana'dan farklı değildir:

Çok büyük bir evdi ve ben böyle olmasını beklemiyordum. Sadece bir dadı olman gerekiyordu ama işe başladıktan sonra evle de ilgilenmem gerektiğini söylediler. Böylece, her şeyi yaptım, temizledim. 3 kat ve hemen hemen her halıyla kaplanmış. Yani, gerçekten bilirsin onu ve banyoları fırçalamam gerekiyor ve yatak odalarını tabi. Sözleşmem günde sadece 8 saat olduğunu söylüyor. Ben daha Filipinler'deyken böyle konuştuk. İşveren, gün boyunca ne kadar çalışmanı isterse o kadar çalışman gerekiyor. Tabii ki dinleneceğiz ama sözleşmedeki gibi 8 saat çalışmak zorunda kalmadan... Öyle değil yani. (32, 2018).

Tüm bu zorluklara karşı ev işçileri her zaman bilinçli olarak sessiz kalıp pasif olmadılar. Hannah'ın bu konudaki duygularına yer verelim:

Bazen moralim çok bozuluyor. İşin ile ilgili şeyleri bazen işverenine, arkadaşlarına, ailene söyleyemiyorsun. İçine attığında ise sen patlarsın. Bazen her şey üst üste gelir. Ama bazen güneşli bir gün gibidir. Hepimiz için böyle hayatın anlamı bu. Yani sorunlar birikince olan şeye ben tayfun diyorum. Birikir birikir bir anda gider. Sonra her zaman bir umudun olmalı. Yarın güneş doğacak. Ve sonra güneş yine doğacak... Yıllar ailemden ayrı geçti. 6 yıl oldu. Evet, neredeyse 6 yıl OFW olmak. (35, 2018).

İşe alınma aşamasında konuşulup anlaşılan ve daha sonra Filipinli göçmen kadınlar tarafından uygulanmadığı ifade edilen bir başka husus ise yiyecek teminidir. Ev işçilerinin faydalı tarafı, işgücü piyasası güçlerine ve devlet düzenlemelerine bağlı olarak yemek ve barınma gibi aynı ödeme ve nakit ödeme içerir (Aguilar, 2014: 70-71). Bununla birlikte, İşverenler genellikle yiyeceklerin temin edileceğini söylemekte ama işe başladıktan sonra temin etmemektedir. Angelica ise bunu deneyimlerden sadece biridir: "Yemeğe gelince kendi yemeğimi kendim alıyordum. Bunu temin edeceklerini söylediler. Anlaşma böyleydi ama kendi yumurtamı, kendi tavuğumu ve pirincimi kendim alıyordum" (42, 2018).

3.2.1. Ev içi İstihdamında Sınırlar ve İşverenlerin Ev İşçileri Üzerindeki Kontrolü

Ev içi istihdam ilişkilerinde sınır çalışmaları gıda, mekan ve mahremiyet iç politikasıyla ilgilidir (Lan, 2006: 200). Fiziksel olarak, bir hizmetçi işverenin evini kirletir ve mikrop ve hastalıkların yayılmasına neden olduğu için temizlemesi gerekir.

Hangi hastalığa yakalanabileceğini bilmeden, hiçbir şeye ve bir o kadarda her şeye sahip olabilir (Poon, 2003: 19). Filipinli kadınlar hane içi mekanı tertiplemek için işe alınıyor, ancak bu işverenin tavrına bağlı olarak mutfağı içerebilir veya içermeyebilir. Bazı durumlarda Filipinli kadınlar, ev işlerinde çalışan işçiler olarak (1970’lerde Filipinler’de kırsaldan gelen kadınlar için üretilmiş bir klişe olan) ev aletlerini kullanmada beceriksiz olarak algılanırlar (Law, 2001: 277). Yemek yemek, aile bağlarını korumak için günlük bir ritüeldir. Ayrıca, nasıl yenileceği ve nerede yenileceği konusunda bir bölünme vardır. Mesela, istihdam şirketleri genellikle işverenlere göçmen işçilerin yemeklerini farklı tabaklarda veya onlardan sonra farklı masalarda veya farklı odalarda yemesini öneriyor (Lan, 2006: 200-203). Mary Romero, yemek düzenlemelerinin hürmetkar davranışı inşa etmenin bir yolunu oluşturduğunu belirtiyor. Ev işçilerinin işverenlerinden sonra yemek yemesi veya farklı mutfak eşyaları kullanması, onların aşağılık sembollerini yaratmanın bir yolu olarak yorumlanmaktadır (Muttarak, 2004: 512). Bir işverenin evinde, su dahil dudaklarınıza değecek hiçbir şey yoktu. Sıcak günlerde, bazen banyo musluğundan içerek bu kuralı çiğnedim. Televizyonlar ve radyolar sınır dışıydı ve görünüşte تنها bir evde bile, asla, asla yüksek sesle sayıp sövmezdim (Ehrenreich, 2003: 97). Valerie bu konuda Dubai’de iken bir Filipinli hizmetçi ile ilgili şunları dile getirmiştir: “İşverenlerin bir kısmı Ortadoğu’da işçilerine yemek vermiyorlar. Sadece kendileri yedikten sonra işçilerine verirler. Bir keresinde bir restorana girdiğimde Arap bir aile yemek yiyordu ama hizmetçi dışarıda kapıda onları bekliyordu. Dışarıda bekliyordu” (27, 2018). Zarembka’nın belirttiği gibi Amerika’da, “Bir Filipinli hizmetçi köpek tasma takmak ve bazen ailenin köpekleriyle dışarıda uyumak zorunda kaldı” (2003: 147). “Temizlik” standardının ne olduğu açık değildir, ancak bir dereceye kadar bir kişinin diğerine ne kadar güvendiği veya ne kadar yakın olduğu ile ilgili bir mesele olabilir (Muttarak, 2004: 512). Bu, yalnızca göçmen işçileri medeniyetsiz ve hijyenik olmayan olarak gören ırkçı bir önyargıyı yansıtmamakta; ayrı ayrı yemek yeme ile, aynı zamanda ev işçilerinin sözleriyle “patron hizmetçi ayrımını” sembolize eden günlük bir ayındır (Lan, 2006: 203). Law’a (2001) göre, yiyecek hazırlama ile ilgili aynı derecede önemli olan, işverenlerin Kanton sağlığını, canlılığını ve uzun ömürlülüğünü etkileyen viseral sağlamlık üzerindeki kontrolünü elinde tutma isteği olabilir. Ona göre, Yabancı kadınların her yemekte kullanılan yüzlerce şifalı ot ve

tonik alması ve hazırlaması büyük bir sorumluluktur. Yiyecek hazırlamanın bu güç ilişkileri, en azından kısmen Çin hassasiyetleri, “kültürel kirlilik” kavramı ve fakir ve eğitimsiz olarak Filipinli kadınların klişeleri ile oluşturulmuştur (Law, 2001: 277). Görüşmecim Türkiye’ye gelmeden önce Nina Hong Kong’daki işvereniyle yiyecek içecek servisi ve işverenin pişirdiği yemeklere karşı ayrımcı yaklaşımlarıyla ilgili arasında geçenleri şu şekilde dile getirdi:

Ben yemek pişirdiğim zaman masadaki çoğu şey olduğu gibi çöpe gidiyordu. Ve bana doğrudan, “Bu ne biçim bir yemek berbat, çöp gibi” diyordu. Bazen, et, sebze pişirdiğimde, et pişirdiğimde eğer beklediğinden biraz daha fazla et pişirsem, “Etobur musun sen niye bu kadar çok et pişiriyorsun?” diyordu. Yani, o böyle söylediğinde üzüliyordum, çünkü sadece onlar için güzel yemekler pişirmek istemişim. Onlara sadece güzel ve iyi bir şekilde hizmet etmek istedim ama buna karşılık olarak benimle kötü bir şekilde konuşuyordu. Su servisi yaparken konuşmak yasaktı. Bardağı şu şekilde [göstererek anlatıyordu ağzına yakın tutamazsın tutamazsın] çünkü bana, “Belki tükürüğün suyun içine girebilir” dedi. Yani, bir şey servis ettiğinde... bu yüzden sana diğer ülkelerde işverenlere hizmet etmek farklı... Ayrıca, birçok patron birçok işveren de farklı. O yüzüne, ağzına yakın hizmet etmemi istemiyordu. Ağzına yaklaştırmadan servis etmen ve masaya bırakana kadar da konuşmamam gerekiyordu. Eğer daha uzun çalışmak istiyorsan sadece istediklerini yap. (39, 2018).

İşverenler, göçmen ev işçilerin hane halkını “kirliletmeleri”ni önlemek için günlük temaslarında, çamaşır ve mutfak eşyalarının ayrılması gibi ayrışma ve yaşam yönetimi önlemleri almaktadır. Bazıları yabancı hizmetçilerden farklı mutfak eşyaları kullanmalarını veya çamaşırlarını ailenin kıyafetlerinden ayrı yıkamalarını ister. Mesela, bir işveren, bir işçiden, ayrı bir şişeden su içmesini ve ayrı bir banyo kullanmasını bile istedi (Lan, 2006: 66-67; Muttarak, 2004: 512; De Regt, 2009: 569-570). Bu uygulama, kirlilik düşüncesinin anlaşılmasının tek yolu, ayrılık ritüelleriyle ilişkili olarak temel taşları, sınırları, mesafeler ve iç hatları ile sürdürülen toplam düşünce yapısına atıfta bulunduğunu belirten Mary Douglas tarafından incelenen “kirlilik” kavramını desteklemektedir. Muttarak’ın Tayland’daki ev işçileri ve işverenler ile ilgili araştırmasına göre, “ev işçileri belirli kriterleri karşıladıktan sonra farklı muamele görebilir ve işverenin ailesinde daha fazla kabul edilebilir hale gelebilir; daha sonra mutfak eşyaları kullanımı söz konusu olduğunda aile üyeleri olarak muamele görürler” (2004: 512). Bu noktada, başka bir örnek olarak Louise’in deneyimine yer verelim. Louise işveren aile yemeği dışarda yediği zaman “Akşam yemeği için dışarı çıktıklarında beni davet ediyorlar ama bilirsin işte işten kaçtığımı düşünmelerinden korkuyorum ve ‘Hayır, teşekkür ederim’ diyorum ama gidince beni

arıyorlar ve ne istersem sipariş ediyorlar. ‘Louise, yemeğin teslim edilecek’ diyorlar ve onlarla birlikte olduğumu hissediyor” diyor.

İşverenler ve hizmetçiler arasındaki statü farklılıkları, ucuza karşı pahalı, ete karşı sebze, pişmiş yemeğe karşı atıştırmalıklar, taze besinlere karşı yemek artıkları gibi çeşitli yiyecek türlerinin hiyerarşik bir dağılımı ile gösterilmektedir (Lan, 2006: 203). Başka bir örnek olarak ise Angelica’nın küflenmiş ekmek tüketimiyle ilgili işvereniyle arasında geçen diyalogu paylaşmak yerinde olacaktır. Angelica:

... Gerçekten o ailedeyken, bunu unutmadım... Kızartılmış ekmek vardı... kızartılmış ekmek zaten küflenmişti. Ekmek buzdolabından çıktı ve yerine geçtiğim Özbekistanlı kadın tarafından hazırlanmıştı. Çünkü oraya gelmeden önce bir Özbekistanlı dadısı vardı. Benim yerine geçtiğim dadı. Yani, bana ne yapacağımı öğretiyordu. Yemeği hazırladık ve ben küfü gördüm. “Aaa bu ekmek taze değil, çöpe atmak zorundayız” dedim. Çünkü biliyordum, önceden Afganistan’da gıda şirketinde çalıştım. Askerlere yiyecek temin ediyorduk. Yani, bunun neye mal olacağını biliyorum. O küflenmiş ekmeği yersen, gıda zehirlenmesi olur, çünkü bu sağlık için iyi bir şey değil. “Bunu atmamız gerekiyor çünkü son kullanma tarihi geçmiş” dedim. Bana, “Hayır, sadece yeşil renkli yerleri ayırman gerek, sonra yiyebilirsin” dedi. “Ne?” dedim. Bana söylediği şeye bak. “İşverenler de aynısını yapıyor” dedi. “Onlar da aynı ekmeği yiyor” dedi. Ben ve Özbekistanlı yemedik. Aslında işveren de yemedi. Sadece bana yememi söyledi. Aaa dedim ki “Burada adet bu mu?” Çünkü biz Filipinler’de zengin olmamamıza rağmen ekmek küflenirse çöpe atarız. Bayat ekmek yemiyoruz çünkü her ekmeğin bir son kullanma tarihi var. Amerika’da bu konuda çok katı olduklarını biliyorum. Çünkü ABD askeri merkezli askerlere yiyecek temin eden çok katı bir askeri gıda şirketinde çalışıyordum. Mesela yemek odasında yemek yerken, kahvaltı tüm yiyecekler kaplıydı ve öğle yemeği akşam yemeği bile çöpe gidiyordu. Sadece gözlemledim o ekmeğe dokunacaklar mı diye ama dokunmadılar bile. (42, 2018).

İşverenler ve hizmetçiler arasındaki hiyerarşik yapı her alanda kendisini gösterir. Burada en görünür olanlarından biri ise yiyecek içecek hususudur. İşverenler çoğunlukla çalışanlarıyla aynı yemek masasına oturmaz otursa da aynı yemeği tüketmez. Bu noktada, Nina’nın Hong Kong ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak paylaştığı deneyimlerine de değinmek yerinde olacaktır. Nina:

Temel olan şey, onların normal şeyleri... senin şeylerin onlardan farklı ve onların gıda harcaması tutarı senin yiyeceklerinden farklı. Bu yüzden, ama her zaman Lord’um için dua ediyordum. Bunları yerken çok sıkılıyorum her zaman erişte (noodle) yiyorum. İzin günümde restoranda arkadaşlarımla özel yemekler yiyorum o yüzden sıkılmıyorsun... Konu yemek olduğunda, onların yediğini yiyemezsin, erişte gibi hizmetçiye ait olan yiyecekler yiyebilirsin. Yani, 11 ay boyunca Hong Kong’da sadece erişte yedim. Sabah, öğle, akşam sürekli erişte... Başka bir ülkeye gittiğinde çoğunlukla erişte yersin... Her zaman olmasa da bazen akşam yemeğimi hazırlarken bana pirinç veriyorlar. Ayrıca, kendi yemeklerinden de verdikleri oluyor ama çok az. Düzenli olarak değil. Normal bir şey değil. Örneğin, bütün tavuk pişiriyorum bana sadece tavuğun kanatlarını, boynunu ve ayaklarını veriyorlar. Yani, Türkiye’deki gibi yemek yiyemezsin Hong Kong’da. Burada istediğin her şeyi yiyebilirsin. (39, 2018).

Filipinli göçmen kadınlara çoğunlukla çalıştıkları evlerde Filipin yemeklerini

pişirme konusunda yasaklar getirilmektedir. İşverenler genellikle bunun sebebini Filipin yemeklerinin “kötü kokusu” olarak belirtirler. Filipinli kadınlar ev yerlerinde kendi yemeklerini pişiremediği için genelde izin günlerinde dışarıda yemeye çalışırlar (Law, 2001: 277). Dolayısıyla, Filipin yemeklerini hem kendisi hem de işverenleri için pişiren Filipinli kadın sayısı oldukça azdır. Lisa Law’ın *Home Cooking: Filipino Women and Geographies of the Senses in Hong Kong* (2001) adlı çalışmasında belirttiği gibi Filipinliler genellikle elleriyle yemek yemekten hoşlanırlar ve bunu genellikle Hong Kong şartlarında şu şekilde deneyimlemektedirler:

... Deenah’a işverenin evinde Filipin yemekleri pişirmesi için izin verilmiş; tavuk *adobo*, *pinakbet* (sebzeler) and *bangus* (balık)... Herkese plastik tabak ve yemek çubukları verdiler. Ancak, yemeğin yarısına kadar, çubukların Deenah’ın getirdiği plastik eldivenlerle değiştirildiğini fark ettim. Deenah bana baktı ve sordu: “Beğendin mi?” Kendi kültürel sermayemi öne sürdüğümde, yemek çubuğu görgü kurallarındaki beceriksiz girişimlere son verdim ve bu daha esnek olan yiyecek eşyalarını tercih ettim. Kahkahalar kısa süre sonra en sevdiğimiz yemeklerin ne olduğu, yöresel yemekler yapmak için malzemelerin bulunup bulunmadığı ve herkesin her öğünde pilav yemeyi ne kadar özlediğine dair sonsuz sohbetlerle yer değiştirdi. Filipinliler genellikle elleriyle yemek yemekten hoşlanırlar, ancak Hong Kong’un parklarında ve meydanlarında yemekten önce ve sonra el yıkamak için çok az yer olduğundan, birçok kadın tek kullanımlık eldivenler tercih etmektedir. Evin tadı, kokusu ve kıvamının tadını çıkarmak için Çin geleneklerini bırakma zamanıydı. Bell ve Valentine’in önerdiği gibi, “nerede yersek oyuz” ... (Law, 2001: 275).

Filipinli kadınların çoğu akrabası (kayınbaba/kaynana vb.), Japonya’da, Filipinler’de olduğu gibi elleriyle yiyen kadınlara itiraz etti (Faier, 2009: 185). Bu nedenle, Filipinli kadınların çoğu elle yeme konusunda işverenler veya evlendikleri adamların aileleri tarafından “temizlik gerekçeleri”yle ilgili olarak uyarılırlar. Faier’in Japonya’daki Filipinli kadınlarla ilgili olan araştırmasında bir görüşmecisinin belirttiği gibi, “Cora, ilk kez elle yediğinde, kayınpederinin onu azarladığını, bunun kirli ve iğrenç olduğunu söyledi. Bir daha asla onların önünde yapmadı (Faier, 2009: 185). Fakat Law’ın yukarıda bahsedilen çalışması gösteriyor ki Filipin yemekleri ve elle yemek yemek en başta “ev hissi ve ev ev yemeği” duygularıyla aslında aktif bir oluşum haline gelir. Filipin yemeklerinin kokusu, tadı, görünüşüyle duyuların tümü aktif hale gelir. Bu nedenle yemek yemek sadece doğal, doğuştan veya türetilmiş bir faaliyet değil, üretken ve bilinçli bir uğraşı haline gelir. Dolayısıyla yemek çubuğunu kenara koymak, sadece günlük yemek yeme şeklinin rutinini bozmakla kalmaz, aynı zamanda ellerle yemek yemenin keyfini çıkarır (Law, 2001: 276). Örneğin, Rose ve diğerleri ile birlikte dernekte kızı Kelsey’in doğum günü partisi için hazırlanırken Rose ve ben parti

öncesinde biraz yemek yedik. Bu sırada Rose bana “Elle yiyorum. Rahatsız oluyor musun?” diye sordu.

Sonuç olarak, kadınlar Filipin yemeklerini yiyebileceği ve ev sahipliği yapan ülkelerde kabul edilmeyen “Filipina” için alternatif mekanlar buldular. Bu bağlamda, FICASCA (Filipinler Uluslararası Sanat, Sosyal Kültür ve Yardımlaşma Derneği) vaftiz yemekleri, doğum günü partileri, her türlü Filipin yemeklerinin pişirildiği, rahatça Tagalog konuşulan, genellikle Filipin ve Amerikan pop müziklerinin çalındığı, dans edip karaoke söylenen, düzenli olarak çoğunlukla Filipinli kadınların katıldığı dua toplantıları gibi pek çok faaliyet ve organizasyonda Türkiye’de merkezi bir role sahip. Dolayısıyla, ulusal kimliğin bir araç olarak ileri sürülmesiyle birlikte, yiyecekler de ırksallaştırmaya karşı bir direnç şekli olabilir (Soco, 2011: 83). Türkiye’de ise kurumsal olarak ilk 2018 yılında uluslararası faaliyetlerde aktif hale gelen FICASCA var. Bu dernek çok amaçlı olarak evrensel kutlama günlerinden (anneler günü gibi) kişisel davetlere (doğum günü, vaftiz yemeği gibi) pek çok etkinliğe çoğunlukla *Embutido*, *Sweet and Sour Meatballs*, *Beef/Pork Mechado* (soya soslu ve meyveli kızarmış et yemeği), *Pancit* (erişte) ve *Adobo* (sirke, sarımsak ve soya sosu ile pişirilmiş et), *Chop Suey* (sebzeli et veya balık) ve *Biko* (Filipin pirinç keki) gibi popüler Filipin lezzetlerinin ikramıyla ev sahipliği yapmaktadır.

Hizmetçinin bedeninin bulaşıcı, sızdıran ve tam olarak kontrolden çıkma korkusu, açıkça satılık veya hizmetçi şirketlerinden temin edilebilen işveren ve ev işçileri için rehber kitaplarla istenileni yapmaktadır (Poon, 2003). Bu metinler, hijyen konularına ve hizmetçinin kişisel temizlik alışkanlıklarını geliştirme ihtiyacına büyük önem veriyor. *Guidebook for Domestic Helpers and Employers* İngilizce/Bahasa (1998) adlı kitabın yazarları, ayrıca hizmetçiye giysilerini “özellikle de iç çamaşırlarını, ayrı ve elle yıkamasını” hatırlatır (Poon, 2003: 19). Ayırma pratiği, işverenlerin sürdürmek istedikleri sınıf sınırlarını yansıtır ve bazen bunu işçilerin kendisi de yapar. Yiyecek ve çamaşırların düzenlenmesi ve mobilya kullanımı göz önünde bulundurularak, “kirlilik” ve “temizlik” gibi bazı temel kavramlar yorumlanabilir (Muttarak, 2004: 512). Mesela, İngilizce/Tamilce yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin listesinden oluşan *A Guide for Foreign Domestic*

*Workers*² adlı kitap, yeni gelen hizmetçiye, günlük olarak duş alma, “her gün” saçlarını yıkama ve tırnaklarını kısa tutma gibi kendini “temiz ve hijyenik” tutma talimatları veriyor (2017: 29; Arnado, 2009: 37). Lan’ın, Filipinli göçmen kadınlarla ilgili Tayvan’da yaptığı araştırmasında belirttiği gibi, bazı işverenler, göçmen işçileri alışkanlıklarını “medenileştirerek” disiplin etmeye çalışmaktadır. Örneğin, Tayvanlılar genellikle akşamları banyo yaparken, çoğu Filipinli sabahları duş almaktadır. Bazı işverenler bu alışkanlığı “garip,” “anormal” ve “kirli” olarak görür ve çalışanlarına duş zamanlarını değiştirmelerini söyler. Yaşam alışkanlıklarındaki basit bir fark, işverenlerin tanımladığı gibi “normal” gelenek doğrultusuna getirilmesi gereken bir geri kalmışlık ya da anormallik belirtisi olarak yorumlanmaktadır (Lan, 2006: 66-67). Örneğin, Aslı hanım: Temizlik biz sürekli siliyoruz ya. Ama onlar o kadar hijyenik değil. Etraf temizliği daha yüzeysel. Temizlikçi söylüyor bizim ocak diyor yalapaşp silinmiş diyor. Daha yüzeysel yapıyor. Eve gelince ellerini yıkıyor (37, 2018).

Lan’a (2006) göre, temel olarak, işverenler, ev işçileri ile etkileşimleri sırasında iki ana sınır eğilimi ile müzakere ediyorlar. Aile içindeki ev işçilerini ne ölçüde dahil etmek ya da dışlamak istediklerini tartıyorlar ve ayrıca kendileri ve ev işçileri arasındaki hiyerarşik farkı vurgulayıp vurgulamamayı düşünüyorlar. Lan, bu iki boyuttan hareketle, işverenlerin sınır çalışmalarını dört kategoriye ayırıyor: “annelik, kişiselcilik, mesafeli hiyerarşi ve iş ilişkileri” (2006: 202). Bu dört kategorinin her biri işverenler ve ev işçileri açısından oldukça önemlidir. Onlar arasındaki hiyerarşik ilişkiler, özellikle çocuk ve yaşlı bakımı hususunda öne çıkmaktadır. Annelik en çok tartışılan mitlerden biridir: ‘bir dadı çocukla arasındaki mesafeyi korumalıdır.’ Örneğin, Japonya’da yaygın olan işveren işçi kılavuzları, *A Guide for Foreign Domestic Workers*³ adlı kitapta, hizmetçilerin çocukla ilgili yap(ma)ması gerekenler konusunda şunu belirtir: “İşverenin küçük çocuklarını tutarken ve yiyeceklerini hazırlarken özellikle dikkatli olmalıdır” (2017: 27). Mesafeli hiyerarşi ilişkisi, ev işçilerinin dilsel, el hareketleriyle, konumsal ya da vazifesel olabilecek uyum

²<https://www.mom.gov.sg/-/media/mom/documents/publications/guides/fdw-handly-guide-english-tamil.pdf?la=en&hash=0B53E6700C2C3BE2473C557A240EEC26> Erişim tarihi 3 Temmuz, 2019

³<https://www.mom.gov.sg/-/media/mom/documents/publications/guides/fdw-handly-guide-english-tamil.pdf?la=en&hash=0B53E6700C2C3BE2473C557A240EEC26> Erişim tarihi 3 Temmuz, 2019

performansına dayanır (Rollins 1985). Tayvan’da, ev işverenlerine “Hanımefendi” (“Ma’am”) ve “Beyefendi” (“Sir”) gibi saygılı terimlerle hitap edilirken, göçmen işçiler genellikle ilk olarak isimleriyle çağrılıyor ya da işverenlerin İngilizce ve Müslüman isimlerini telaffuz edememesi durumunda, Çince isimler bile veriliyor (Lan, 2006: 202-203; Arnado, 2009: 238). Bu çalışma kapsamında, görüşme yapılan Filipinli kadınların isimleri genellikle işverenler tarafından kısaltılmıştır. Örneğin, ismi Veronica ise onu “Ica” veya Maricel ise “Mari” diye çağırıyorlar. Bu noktada görüşme yaptığım işveren Aslı hanımın ifadelerine yer vermek yerinde olacaktır. Kendisi Sarah ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Filipinliler Ma’am derler genelde. Sarah bize Ma’am demiyor. Aslı diyor. İsimlerle sesleniyor” (38, 2018).

Başka bir örnek, Singapur’da “hizmetçinin kirletici varlığının yol açtığı korku, hizmetçilerin özel kulüplere girip girmemesi gerektiği konusunda” (Poon, 2003: 20) dahi tartışmalara neden oldu. Bu bağlamda, sömürgeci yaklaşımlarıyla Singapur’un “ün salmış” kriket kulübünü örnek vermek yerinde olacaktır. *Singapore Cricket Club* (SCC) çalışanları, “buraya hizmetçiler giremez” diyerek hizmetçinin kulübe girmesine engel oldu ve ona “otoparkta bekle”mesini söyledi. Kulüp çalışanları, işverenin, ‘hizmetçiye misafir olarak alın’ talebini de geri çevirmiştir. İşveren ailenin akrabalarından biri olayı sosyal medya hesabından paylaşarak bunu “eski zamanların büyük ayrımcılığı” olarak açıklar.⁴ Örneğin, aynı kulübün menajeri 2000 yılında, "Hizmetçi bir misafir değildir. Senin için çalışan biridir. Yurtdışından gelen sizinle vakit geçirmek isteyen biri misafir olabilir" (Poon, 2003: 20). Göçmen kadın emeği istihdam eden işveren aileler için sınırlar bazen bir şeyi istemekle veya istememekle doğrudan ilgilidir. Filipinli dadı istihdam etmeden önce Özbek ve Türkmen dadı işe alan Aslı hanım karşılaştırmalı olarak şu bilgileri vermiştir:

Türkmen [dadı] çok yordu. Planıma dahil etmediğim şeyleri ekliyor sınırı bilmiyor. Kebap yiyelim diyor mesela. Sınırı olan onu minimize eden ırk Filipinliler. Yatağımın üzerinde çocukla oynuyor Türkmen. Sürekli bir ek bir şey alma peşinde. Çöpten alıyor. Sigara almış çöpten. O aileden ne koparırsa kafasında. Sürekli ek bir şey istiyorlar. Annemin Özbek bakıcısı saçımı kestirelim demiş. Balyaj da istemiş. Annem kendi için gitmiş o da istemiş tamam demiş balyaj da istemiş. Sarah profesyonel. Sabırlı, yansıtmıyor işini biliyor. Ekstra bir talep istemiyor. (37, 2018).

⁴Timothy Goh “Debate over private club’s barring of maids,” ST, 29 November 2018. Erişim tarihi 4 Temmuz, 2019 <https://www.straitstimes.com/singapore/debate-over-private-clubs-barring-of-maids>

Aile servetini korumak için, işverenler değerli eşyalarını işçilerden uzak tutar, onlara evin anahtarını vermekten kaçınır, eve misafir getirmesini yasaklar, işçilerin telefona erişim hakları sıkı kontrol edilir veya yoktur, odaları işçilerden habersiz ve izinsiz gizli gizli kontrol edilir ve bunlar işçiler ile çatışma konusu olabilir (Bakan & Stasiulis, 1994: 17; Lan, 2006: 67; Rollins, 1985: 146). İşverenlerin bir işçinin dürüstlüğüne, bilerek etrafa para veya mücevher bırakarak “test etmesi” çok yaygındır (Lan, 2006: 67). Telefon görüşmesi yapamamak ve (hırsızlık gibi çeşitli gerekçelerle çoğunlukla gizli kayıt cihazlarıyla) kayıt altına alınmak kuşkusuz kötü muamele türleridir (Ehrenreich, 2003: 97; Rollins, 1985: 146). “Güvenilirlik” dürüstlük ve güvenilir olma anlamına gelir” (De Regt, 2009: 574). Etnik gruplara olan güvenilirlik ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bu nedenle, etnik gruplara dair yerel ve/veya küresel etiketler önemlidir. Michéle Lamont (2000), ahlaki standartların ırksallaştırılmış sınırların inşasında merkezi bir rol üstlendiğini savundu. Çoğunluk, kültürel ve ahlaki zaaflarına dayanarak “daha az değerli” azınlıkları dışlar ya da ayırım yapar (Lan, 2006: 65). Örneğin, Yemen’de Yemeni ve Somalili ev işçileri ‘dışarıya bilgi sızdırma ve dedikodu yapma’ gerekçeleriyle güvenilirmez bir konumda olurken Etiyopyalı ve Asyalı kadınlar güvenilir bulunur (De Regt, 2009: 574). Türkiye’de ise bu algı Özbek ve Türkmen kadınlarının çoğunlukla ‘hırsızlık ve çocuğa karşı şiddet uygulama’ gibi nedenlerle güvenilir bulunmazken Endonezyalı ve Filipinli Asyalı kadınlar güvenilir kadınlardır. Diana şuan çalıştığı aileyle arasındaki güven ilişkisini temizlikçi üzerinden anlatıyor: Eve gelen temizlikçiye çekmecede dolarlar var dikkat et diye söylüyorlar o kadar güveniyorlar” (43, 2018).

Sonuç olarak, bazı işverenler ev işçilerine ikinci sınıf birey muamelesi yapmakta, onları insanlık dışı koşullara maruz bırakmakta ve yetkilerini çalışanlarına karşı kötüye kullanma eğiliminde olmaktadır (Arnado, 2009; Poon, 2003; Kodoth & Varghese, 2012; Mani, 1996; Moors & De Regt, 2008). Örneğin, Singapur’da bir işverenin ifadeleri şu şekildedir: “Hizmetçiler telefon kullanamaz! Nokta. Aması maması yok! Telefonu ne yapacaklar? Çalışmak için buradalar, sohbet etmek için değil. Ayrıca, hizmetçiler ikinci sınıftır ve ikinci sınıf insan muamelesi görmeyi hak ederler” (Arnado, 2009: 236). Bunun yanı sıra, göçmen ev işçisi kadınların kendisi de bu fikri benimseyebiliyor. Örneğin, görüşmecim Ruth Romanya’daki işveren kadınla

arasındaki problemlili ilişkiyi Şu Şekilde ifade etmiştir: “...ve sonra farklı davranmaya başladı. İki ay kadar sonraydı. O çok arkadaş canlısı değildi, ama bu benim için sorun değildi. Onunla arkadaş olmak için oraya gitmedim. alıŐmak için oradaydım” (32, 2018). Valerie cep telefonu kullanımıyla ilgili tanıdıklarının deneyimlerini Şu Şekilde ifade etmiştir: “Ayrıca, mesela Ortadoğu’daki bazı işverenler hizmetçilerinin kendi telefonlarını kullanmalarını istemiyorlar. Aileleriyle konuşmak isterlerse, yalnızca evin hanımının telefonunu veya diğer işverenlerin telefonunu kullanabilirler. Bizim senaryo bu” (27, 2018).

Nina, Hong Kong’daki son işveren aileyle ilgili Şunları dile getirmiştir: “Bu ailede çalışmanın çok zor olduğunu söyleyebilirim çünkü telefonunu kullanmana izin vermiyorlar. Sadece geceleri kullanabilirsin” (39, 2018). Hannah ise telefon kullanımıyla ilgili “Sorun yok. Hatta bazen ‘[telefonun] alıyor a diyorlar ailen arıyor’ ama açmıyorum. ‘Sonra yazıŐırım’ diyorum” bilgisini paylaŐıyor (35, 2018). Aslı hanım işveren olarak “Telefona çok bakıyor ama Tolga biraz Şey yapıyor tek bağlantısı telefon diyor” (37, 2018).

Sözleşmeli işçiler, işverenleri tarafından çalışma izninin düzenlenmemesi, eve gideceği zaman biletlerinin alınmaması veya vize sresinin dolması gibi durumlarda da zorluklarla karŐılaŐabilirler. Örneğin, Yemen’deki Filipinli kadınlar, bazı işverenlerin, özellikle de çocukları onlara alıŐtıėı ve bağlandığı zaman eve gitmesi gerektiğinde ertelemesi veya engel olmasından Şikayet ediyorlar (Moors & De Regt, 2008: 164). Rose İzmir’de 7 aylıkken bakıcılığını yapmaya başladığı bebek ve annesinden izin günleriyle ilgili bahsederken Şunları dile getirdi:

Geldiğimde kız sadece 7 aylıktı. Bir yıl çalıştım onlarla. Her iki haftada bir izin günmd ve İstanbul’a gelirdim. Her iki haftada bir buraya gelmek için geceden yola çıktım. Çünkü yatılı olarak çalıştığım için sadece 2 günüm vardı. Dadı olarak alıŐyorsan, haftada bir gün 24 saat izinlisin. Fakat ben iki haftada bir kullandığım için iki günüm vardı. Böylece, İstanbul’a gelebiliyordum. Geceden yola çıkıyordum ve İstanbul’da iki gün kalıp geri İzmir’e dönüyordum. Ne zaman izin günüm için ayrılısam baktığım kız ağlıyor ve beni istiyordu. Ağlıyor, izin günümde gitmemi istemiyor. Evet, beni arıyor ve annesi onunla baş edemiyor çünkü ağlıyor, geceleri ağlıyor. Evet, izin günüm için dışarı çıktığımda ağlıyordu ve annesi beni görüntülü arıyordu çünkü kız beni özlüyordu. (Rose, 39, 2018).

Erkek işverenler, özellikle karılarının yanında, göçmen işçilerden biraz uzak durma eğilimindedir. Kadınlar da ayrıca hizmetçilerin eŐleriyle çok fazla ili dıŐlı olduğunu düŐünürleri. Özellikle kadın işverenlerin çoğu, hizmetçileri çekici görünürse

bunun evliliklerini tehdit edeceğini ve işveren konumlarını baltalayacağından korkmaktadır (Lan, 2006: 112). “İyi” bir ev işçisi olmanın gizli bir giyinme ve imaj kodu (hidden code of dressing and image) var gibi görünüyor ve sanki eğer ona göre giyinmezse (aşırı makyaj ve aksesuar) genel olarak tacizi, tecavüzü davet ettiği gerekçesiyle erkekler tarafından sıkıntı yaşayacağı varsayılmaktadır (Guy, 2004: 515). Örneğin, Louise, Türkiye’de çalıştığı eve gelen bir misafir ve işvereni arasında onunla ilgili geçen giyim kuşam meselesini şu şekilde aktarmıştır: “Bir gün eve gelen misafir daha önceden bir Filipinli kadınla kötü bir deneyim yaşadığı gerekçesiyle kısa kollu tişörtüme ve diz altı şortuma “Orospu bunlar diye” laf etti. İşverenim de “Seni ilgilendirmez. Genelleme yapma bütün Filipinliler orospu değil neticede” dedi. Başka yerlerde toplandıkları zaman konuşuyorlar tabi ki ama o günden sonra bir daha o eve gelmiyor kadın” (38, 2018). Bu nedenle, Louise, “Askılı veya kısa kollu giymemi istemiyorlar burada” dedi.

Böylece, hizmetçinin seksi kıyafetler giymesi daima yasaktır. Parfüm kullanmaktan kaçınmalıdırlar. Bunun yerine, kadın işverenler hizmetçileri için düz beyaz gömlek ve diz boyu şortlar gibi günlük giysiler alır (Guevarra, 2010: 82). “Oje sürme ya da işvereninle dışarı çıkarken bile makyaj yapma” ve “Daracık, dekolte ya da transparan giysiler giyme” gibi yasaklar, hizmetçi ile ailenin erkek üyesi arasında gelişebilecek cinsel ilişkilere ilişkin mevcut kaygıyı vurgulamaktadır (Poon, 2003: 23). Göçmen kadınlar ayrıca kadın işverenin endişesini hafifletmek ve cinsel taciz riskini azaltmak için erkek işverenlerle temasları bilinçli bir şekilde en aza indirir ve kadın işverenlerle çalışmayı daha çok tercih ederler (Rollins, 1985: 150). Erkek işverenlerle konuşurken göz temasından ve gülümsemekten kaçınırlar. Ev yerinde, kendilerini evin hanımından farklı kılacak şekilde giyinir ve vücut hatlarını göstermeyecek bol kıyafetler giyerek bedenlerini “cinsiyetsizleştirirler” (Arnado, 2009; Guevarra, 2010; Lan, 2006; Lindio-McGovern, 2012; Rollins, 1985). Göçmen kadınlar için “flört eden hizmetçi” imajı daha da cinsiyetçidir (Lan, 2006: 110). Dünyanın pek çok bölgesinde, toplumun hetero-normatif doğasını yansıtan bu tür ilişkiler neredeyse hiçbir zaman aynı cinsiyet açısından hayal edilmez (Poon, 2003: 23). İşverenlerin çoğunun erkek arkadaşı olan ev işçilerine karşı tutumu olumsuzdur

(Ueno, 2013: 50). Örneğin, Aslı hanım “Sarah’nın da arkadaşı var” vurgusu aynı olumsuz vurguyla yapmıştır.

3.2.2. Evinizin Yerlerini Nasıl Temizlettiriyorsunuz?: Yerleri “Diz Çökerek Elle Silmek”

Sınıf kutuplaşması büyüdükçe, sunuşun klasik duruşu gizli bir dönüş yapar. Örneğin, son otuz yılda yayılmış olan ev temizliği hizmetlerinin en büyüğü “dizlerimizin üzerinde ellerimizle siliyoruz” sloganı ile *Merry Maids* broşürlerinden biri, “Yerlerinizi eski usul ile temizliyoruz” dedi (Ehrenreich, 2003: 85). “İkinci sınıf” ev işçisi muamelesinin bir parçası, işgücü tasarrufu sağlayan teknolojilerin mevcut olmasına rağmen, ev işçilerinin daha uzun saatler çalışmasını sağlamak ve onlar için zor prosedürleri uygulamaktır (Arnado, 2009). İş gücü tasarrufu sağlayan bu cihazların kullanımı, elektrikten tasarruf etmek için ev işçilerinin çamaşırlarını elle yıkamasını talep eden bazı işverenler tarafından düzenlenmektedir (Poon, 2003: 19). Dahası bazı işverenler, hizmetçileri temizlik yaparken bunu izlemek ister. Arnado’nun belirttiği gibi, “Bir işveren hizmetçisinin tuvaleti temizlemesini seyreder ve hizmetçisinin ‘tuvalet zeminini dizleri üzerinde elleriyle fırçalaması’ konusunda ısrar eder” (Arnado, 2009: 236). Cheryl Mendelson (1999), ev işleri konusundaki geniş kapsamlı kılavuzunda, “İşe aldığımız temizlikçilere asla yerleri dizleri üzerinde elleriyle silmesini söylemeyin; çünkü bu isteğin aşağılayıcı olduğu düşünülüyor” (alıntılayan Ehrenreich, 2003: 85). Örneğin, Trisha Kıbrıs’taki işvereniyle ilgili şunları dile getirmiştir:

Temizlik... temizlik benim için zordu çünkü işveren benden yerleri elle silmemi istedi. Viledayı kullanamadım. Yani, sürekli elle silmek çok zor. Bir villadan bahsediyorum. Bana, “O viledayı kullanırsan kirli kalacak temizlenmeyecek” dedi. Bu yüzden, genellikle birinci kattan dördüncü kata kadar ellerimle sildim. (29, 2018).

Nina, Türkiye’ye gelmeden önce Hong Kong’daki işine dair şunları anlatmıştır:

Onlar çiftti, karı koca çok hassastılar. Her şeyi temizlemem gerekiyordu ve kusursuz olmalıydı. Her şey beyaz olmalıydı. Toz veya leke olamaz. Klozeti direkt ellerimle temizliyordum eldiven kullanmama izin vermiyorlardı. Bir temizlikçiydim ve sadece temizlemem gerekiyordu. Temizle, temizle, temizle... Bütün gün temizlik, temizlik, temizlik ve yemek pişirmek. Çünkü kadın her konuda çok hassas. Her şeyi ama her şeyi ölçmelisin, şeker, tuz, sos her şey... (39, 2018).

3.2.3. “Çift Olarak Çalışma”: Bir Evde İki Filipinli Göçmen Kadın ve/veya Heteroseksüel Çift İstihdamı

İstihdam edilen çalışan sayısı kuşkusuz ki işverenin maddi koşullarıyla ilgilidir. “Farklı yaşam tarzlarına sahip olan işverenlerin hizmetçileri de farklı değişkenlere sahip olur” diyen Ibarra (1979), çalışmasında bu farklılıkları “orta sınıf hizmetçiler” (“middle class maids” MCM) ve “üst sınıf hizmetçiler” (“upper class maids” UCM) olarak tanımlıyor. “Üst sınıf hizmetçiler,” “her işi yapan hizmetçiler” (all-around maids”) olarak veya görevlerini sadece ikinci bir hizmetçiyle paylaşan “orta sınıf hizmetçiler”e kıyasla spesifik olarak daha belirgin görevleri yerine getirirler (Ibarra, 1979: 78-87). Bu bağlamda, görüşme yaptığım Filipinli göçmen kadınların hemen hepsi Türkiye’de bir başka Filipinli göçmen kadınla çift olarak çalıştığını (we are two working as a couple) ifade etmiştir. Rose, Yalova’da bir Filipinli kadın ile tanışıyor. Bursa’daki yeni işini de böylelikle buluyor. Sonrasında olanları onun ifadelerine bırakalım:

Bir Filipinli ile çalıştım. İşveren Türk idi. İki oğlu vardı. Biri yeni doğmuş, diğer 2-3 yaş arasındaydı. Yani, ikimiz birlikte çalışıyorduk. O zamanlar, iki Filipinli kadın aynı evde çalışıyorduk. Evet, [işveren] zengin. Bilirsin işte fabrikaları var. Bursa’da tekstil fabrikası... Bursa’dan sonra çalıştığım ailede iki kişi değildik. Sorunlar oldu. Kıskaç biriydi çünkü uzun bir süredir orada çalışmasına rağmen işveren beni ondan daha çok seviyordu. İşte işçiler arasında olan bildiğin kıskançlıklardandı. Bu Filipinli ile aynı ailede dört ay birlikte çalıştık. Dört aydan sonra, işte bizi kıskandı. Kıskaç. Bilmiyorum belki de işveren ondan daha çok bildiğimi gördü. O yüzden, benim ayrılmam daha doğru olur dedim. Eğer bu işte birlikte çalışmaya devam edersek arkadaşlığımız bozulacak. Bu benim mücadelem. Ayrıldıktan sonra sorun yaşamadım onunla bir daha. Bu işten ayrılınca Bursa’dan İzmir’e gittim. (39, 2018).

Trisha’ da çift olarak çalışan kadınlardan biri: “Buraya geldiğimde sadece evi temizledim, çünkü oğlu ve kızı için bir dadı vardı zaten çocuklar büyüktü... Dadı da Filipinli idi. Yani, biz çifttik. Birlikte çalıştık” (29, 2018). Ella, “Çift olarak çalışma konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna şu yanıtı vermiştir: “Çift olarak birlikte çalışırsan, çok fazla anlaşmazlık, kıskançlık olur. Özellikle Hong Kong’da birlikte çalışmak için uyum yok” (41, 2018). Ana ise, “Başka bir dadı ile birlikte çalışmak nasıl bir şey? İş sorumluluklarınızı nasıl ayırt ediyorsunuz?” sorularına şu yanıtları vermiştir:

Ben bunun sadece iletişim ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Onlarla kurduğunuz ilişki, iletişim kurma ile güçlenir o yüzden bence her şey sadece iletişimle ilgili... Yani, mesela eğer meşgulsem ve o müsaitse sorarım, “Lütfen bana yardım edebilir

misin? Sonra eğer ben müsaitsem ve onun bana ihtiyacı varsa aynı şekilde. Sadece iletişim kurarak... Temel olarak, eğer iyi iletişim kurarsan hiçbir şey sorun olmaz. Her şey iletişim kurmakla ilgili. İş arkadaşınla, işvereninle iletişim kuruyorsan onlarla ilişkin iyi olur ve işinde sorun yaşamazsın. Evet, temel olarak böyle. (37, 2018).

Vicky ikinci işinde iki yıl çalıştıktan sonra Suudi Arabistan'dan kocası da Türkiye'ye geliyor. İlk zamanlarda Türkiye'de kocası ile birlikte çift olarak aynı iş evinde çalışıyor. Sonra kocası ev işi bana göre değil diyor ve farklı işlere yöneliyor. Vicky dadı olarak çalışmaya başlarken kocası da Japon restoranında çalışmaya başlıyor ve daha sonra şef oluyor:

Benim kocam var. Ben burada çalıştıktan iki yıl sonra 2004 yılında Suudi Arabistan'dan buraya geldi. Suudi Arabistan'da şoför olarak çalışıyordu ve sonra buraya gelip beni görmek istedi. Onun için burada başka bir iş bulduk ve biz Beykoz Konakları'nda birlikte bir buçuk yıl çift olarak çalıştık. Birlikte çalışıyorduk. İşverenin yarısı İtalyan yarısı Türk idi. Çok iyiydiler. Bu benim üçüncü ama kocamla birlikte ilk işverenimdi. Kocam evde ev işçisi olarak çalışmaya alışkın olmadığından bu iş bana göre değil dedi. Suudi Arabistan'da şofördü ama evde çalışma ile ilgili bir fikri yok. Bilirsin işte temizlik her şey... “Ben bu işi yapmak istemiyorum. Başka bir iş bulmak istiyorum” dedi. “Tamam” dedim. “Dışarı çıkacağız sen başka bir bulacaksın ben başka bir iş bulacağım” dedim. Böylelikle, dadı olarak çalışmaya başladım. Ondan sonra kocam şef oldu. Şimdiye kadar bir Japon suşi restoranında çalıştı ve şef oldu. Yani, bu onun için iyi bir şey çünkü bu iş bana göre değil dedi, başka bir iş bulmak istiyorum dedi. Şimdi mutlu. (47, 2018).

3.2.4. Evi gibi Hissetmek/Aileden Biri Gibi Davranmak

Literatürde, ev işçilerini (“kız kardeş,” “abla” ya da “teyze”) “aileden biri” olarak algılamamanın, ev işçileri ve işverenler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerini güçlendirdiği, zorlaştırdığı ve sürdürdüğü konusunda bir fikir birliği vardır (Constable, 2007: 111; Lan, 2006: 215; Moors & De Regt, 2008: 165-166; Parreñas, 2015: 142). Birincisi ve en önemlisi, ev işçisinin feodal anlayışa dayanan köleler olarak yaşam boyu efendiye bağlı olmasını sağlar. İkincisi, ev işçisinin ücretli işçi olarak statüsünü bulanıklaştırır, böylece çalışanlar daha iyi çalışma koşulları için daha az pazarlık yapabilir (Parreñas, 2015: 142). Bu paradoks, ne tam olarak aile üyesi ne de tam olarak çalışan muamelesi gördüğü zaman ortaya çıkar (Lin & Bélanger, 2012: 304). Yatılı ev işçilerinin hane halkının bir üyesi olarak ele alınması, ancak açıkça ailenin bir mensubu olarak görülmemesi, işverenlerin, çalışanlarının kişisel özgürlüklerinin kısıtlanması ve yetersiz barınak ve yiyecek sağlanması da dahil olmak üzere, çeşitli alanlarda duyarsızlaştırılması ve insanlıktan çıkarılması davranışını yansıtır (Bakan & Stasiulis, 1994: 17). Aile statüsü ataması sadece işverenlerden kaynaklanmamaktadır. İşçiler

ayrıca, işveren-işçi ilişkisinin resmiyetini asgariye indirmek ve aidiyet duygusu kazanmak için önayak olurlar. Onlar için işverenle kurulan duygusal bağ, aileyle bütünleşmelerine yardımcı olur (Lin & Bélanger, 2012: 311). Örneğin benim görüşme yaptığım Filipinli göçmen kadınların hemen hepsinin İşvereniniz ile ilgili ne düşünüyorsunuz? sorusuna verdiği cevaplar çoğunlukla “olumlu” olmuş ve çalıştıkları ailelere dair “bana ailelerinden biri gibi davranıyorlar, ailenin bir üyesi gibi davranıyorlar, ailelerinden biri gibiyim,” ya da “kendi ailem gibi” gibi benzer ifadeleri kullanmışlardır. Bu işçi-işveren ilişkisini çoklu açılardan analiz etmek önemli ve gereklidir. Dolayısıyla, işveren ve işçi arasındaki kurgusal akrabalık ilişkisi karşılıklı olarak kabul edilebilir ve sürdürülebilir. Bu nedenle, çalışmalar hem gerçek hem de kurgusal akrabalarından oluşan ‘sosyal aile’ oluşumunu kanıtlar niteliktedir (Lin & Bélanger, 2012: 311). Bunlar çoğunlukla farklı ırklardan ve milletlerden farklı sınıflara mensup kadınlar arasındaki ilişkilerdir (Anderson, 2003: 104). Örneğin görüşmecim Nadine “aileden biri/ailenin bir parçası” gibi olmaktan bahsederken bunu iş yüküyle bağdaştırır. Ona göre son çalıştığı ailenin bir parçası gibi olması iş yükünün az olmasıyla ilgilidir. Nadine, “Üçüncü işverenle neredeyse 6 yıldır çalışıyorum. Bir aile gibiyiz gerçekten ağır bir iş değil...” (39, 2018). Son olarak, kendi ailelerinin varlığını gizler (Bakan & Stasiulis, 1997b). Bu bağlamda, Jane, yaşam ve iş ilişkilerinden, deneyimlerinden bahseder misin? sorusuna şu yanıtı vermiştir: “Bir Türk aile ile çalışmak, kendi ailenle çalışmak gibi bir şey çünkü her zaman evinde gibi hissedeceksin. Garipsemene müsaade etmeyecekler ve profesyonellik dahildir çünkü işine saygı gösterirler” (38, 2018). İşçi-işveren arasındaki kurgusal kız kardeşlik bağı, yerelde genellikle birbirlerine “abla” (Tagalog dilinde *ate*) diye seslenmeleriyle tezahür eder. Örneğin, Lea, “Annesi bana abla diyor. Zeynep’in annesi benim kız kardeşim gibi” (Lea, 40, 2018). Bunun yanı sıra, Türkiye’de çocuklar ve ev işçileri arasında da aynı kurgusal bağ vardır; “çocukları büyük kız kardeşleriymişim gibi bana abla diyor” (Valerie, 27, 2018),” “çocuklar bana abla diyor” (Louise, 38, 2018). Görüşmecim Valerie Filipinler’de radyo sunucusu olarak çalışmaktan Dubai ve Katar’a değişen yaşamından kısaca şu şekilde bahsetmektedir:

Valerie: Filipinler’de radyo sunucusu olarak çalışırken, benim için büyük bir zevkti, çünkü eğer bir sunucu iseniz, tanınan biri olursunuz değil mi? Ve sonra Dubai’de ve Katar’da iken aslında hiç mutlu değildim. Sorun yok ama bence özgürlük de yok. Bir

Arap ülkesine gidersen, orada hiç özgürlük yok. Bu çok farklı. Hayatım dört yıl boyunca orada tamamen değişti.

M.C.: Peki ya kıyafetler?

Valerie: Evet, bu yüzden. Böyle şort giyemezsin. Her zaman uzun takım elbise giyerdim. Bana uzun takım elbise giymemi söylediler. Her zaman şal bağlıyordum. Çok muhafazakar... Burada ise Türk halkının modern Müslümanlar olduğunu gözlemledim.

M.C.: Bununla ne demek istiyorsun?

Valerie: Demek istediğim, bazıları başörtülü ama demek istediğim Türk kadınlarının çoğu başörtüsü takmıyor değil. Ne isterlerse giyebilirler. (27, 2018).

Sonuç olarak, çalışma işçi işveren arasındaki hiyerarşik, çelişkilerle dolu, ayrımcı ve kurgusal akrabalık gibi pek çok ilişkiye vurgu yapmaktadır. Her iki tarafın da hem mesafeli olma hem de ‘kurgusal akrabalık’ (Lin ve Bélanger, 2012) ilişkileri oluşturma gibi mesafeyi azaltma gibi çeşitli girişimleri ve çabaları vardı. Aslı hanım işçi-işveren ilişkisine dair şunları ifade etmiştir: “Bazen kardeş gibiyiz. İşçi işveren ilişkisini de korumak lazım. Eve iş getirmiştin. Ozan anne anne diyordu. Eve gelme dedi mesela onun sana ihtiyacı oluyor. İlgilenemiyorsan gelme işini başka yerde yap” (37, 2018).

3.2.5. ‘Kendi Çocuğu Gibi Bakmak’

“Neden ayrılmak zorundayız? Niye Rose’u bırakıp gidiyoruz? Rose’u da bizimle birlikte götürelim.” (Fransız aile Türkiye’den ayrılacağı zaman Rose’un bakımından sorumlu olduğu çocuğun ifadeleri, Rose, 39, 2018)

Değerler, insanlar, uluslar veya bireyler arasındaki kültürel farklılıkları ölçekbilen davranışları yönlendirir. Ortak değerlerde olduğu gibi bir grubu ayırt eden ve onları karakterize etmek için belirli nitelikler gösteren ortak bir referans çerçevesi vardır (Morillo et al., 2013: 5-6). Ulusal karakter özellikleri (ve aynı zamanda ırk) bir seçme aracı olmuştur (Anderson, 2006: 21). İşverenlerin göçmen kadınlarla ilgili olumlu klişeleri, onların ne kadar çalışkan ve ilgili olduğu ile ilgilidir, çünkü onlar her iki tarafın da belirttiği gibi “daha fazla ilgili ve alaka gösteren toplumlardan” gelirler (Datta et al., 2010: 102). Aslı hanım bir işveren olarak Filipinli bakıcısı ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Ailelerine çok düşkünler. Kollama kültürü var. Sahiplenme var. Bunu bizden beklemiyor o ayrımı biliyor” (37, 2018).

Filipinli göçmen ev işçileri çoğunlukla yaptıkları işi benimserler. Bu benimseme hususundaki en yaygın ve önemli olanı ise bakım konusundadır. Bakım emeği genellikle sömürücü, düşük ücretli olduğu ve yalnızlaştırdığı için fiziksel ve duygusal olarak zordur. Bununla birlikte, Filipinli göçmen bakım emekçileri, samimi, sevecen ve dirençli olarak ün salmıştır (McKay, 2016: 3). Çalışma kapsamında elde edilen bilgilere göre, Filipinli göçmen kadınlar çoğunlukla kendi duygularını işlerine yansıtmamaktadır. Özellikle çocuk bakıcılığı yapma konusunda oldukça profesyonel oldukları hem kendileri tarafından hem de işverenler tarafından söylenir. Örneğin, Sarah, “Her zaman gülümsemelisin; güvenilirlik olumlu düşünce ile olur” gibi şeyler söylerken; 40 yaşındaki Lea’nın işiyle ilgili en önemli prensiplerinden biri morali bozuk olduğunda bunu çocuğa yansıtmamak:

Eğer bir dadiysan, ilk yapman gereken şey çocukların seni sevmesine müsaade etmek. Gülümsemelisin. Bir problemin olduğunda bile onara yansıtmamalısın, her zaman mutlu olmalısın. Eğer üzgünsen, psikolojik bir problemin varsa, evin hanımına bir tatile ihtiyacın olduğunu söylemelisin. Çünkü biliyorsun işte küçükler anlıyor her şeyi... Yani, yapman gereken ilk şey bu. (40, 2018).

Ev işçilerinin, özellikle bakıcıların, görevleri “aile” yükümlülüğü ile birleşti ve yakın ilişkiler nedeniyle işverenler tarafından bir “sevgi emeği” olarak kabul edildi (Parrenas, 2015: 142). Ülkeler, ülkelerin birbirine benzerliği veya diğerlerinden farklı olması anlamında taşıdığı belirli özelliklerle işaretlendiklerinde kültürler arası çalışmaların yapıldığı bu gibi araştırmalara konu olmuş ve bazı faktörler öne sürmüşlerdir (Morillo et al, 2013: 5-6). Onlar dünyanın pek çok yerinde bu konuda ün salmışlardır. Örneğin, bakımını üstlendikleri çocuklara “kendi çocukları gibi” bakarlar veya çalıştıkları evleri bile “kendi evleri gibi benimserler.” Carlo’ya “Sence Filipinli bakıcıların tercih edilme sebebi nedir?” diye sorduğumda Carlo “Neden tercih ediyorlar biliyor musun?” diye soruyu bana geri yöneltti ve ardından cevapladı: “Onların kendi çocukları var bu biliniyor ve baktıkları çocuklara kendi çocukları gibi bakıyorlar. Onları kendi çocuklarının yerine koyuyorlar.” Görüşmecim Sarah İşinle ile ilgili hikayeni anlatır mısın? sorusuna şu yanıtı vermiştir:

Dadı olmak kolay bir iş değildir. Çocuklar ve ebeveynler arasında özveri, sabır ve güven gerektirir. Bağ kurmalısın ve bu bağın her gün daha da güçlendiğinden emin olmalısın. İnişler ve çıkışlar olur ama bunlar işin bir parçasıdır. Çocuklarla ilgili deneyimlerim oldukça eskiye dayanır. Onlara iyi ve doğru davranışı öğretme konusunda kendime güvenirim. Çocuklarla ilgili yaptığım her şeyi aileyle paylaşıp onları bilgilendiririm. Türkiye’de çalışacak sevgi dolu ve ilgili bir aile bulduğum için

çok şanslıyım. Onlara tüm sevgimi verdiğimden emin olurum çünkü onları kendi ailem gibi seviyorum. Onlardan daha ne isteyebilirim ki. (38, 2018).

Örneğin, Ana dadı olmanın en önemli kuralı “çocukları sevmekten geçer” der:

Dadı olarak çalışıyorum çünkü gerçekten çocukları çok seviyorum. Çocuklarla ilgili önemli olan şey, onları disiplin etmek istesen bile onlara, onları ne kadar sevdiğimizi göstermeliyiz. Gerçek bir cezalandırma değil, sevgi ile disiplin edebilirsin çünkü onlar bunu ayırt edebiliyorlar. Bu yüzden, çocukları ve çalıştığım işverenleri seviyorum. İşimi çok beğeniyorlar çünkü çocuklar işverenlere, beni ne kadar çok sevdiğini gösteriyorlar. Türkiye’de farkına vardığım bir şey bu, çocukların kalbini kazandığın zaman ebeveynlerin kalbini de kazanıyorsun çünkü ebeveynler çocuklarına değer veriyor. Bu nedenle, işverenler eğer senin çocuklarını önemseydiğini görürlerse onlar da seni önemsiyorlar. Yani, yapman gereken tek şey işine odaklanmak, işini sevmek. Böylece onlar da seni sevecekler. Demek istediğim, dadı olmayı seviyorum. (37, 2018).

Bu noktada, şunu belirtmek gerekir. Görüşmecilerimin çoğu, bakıcılığını üstlendikleri çocukları kendi çocukları gibi gördüğünü ifade etmekle kalmaz aynı zamanda çalıştıkları evleri de kendi evleri gibi görürler. Ana, Filipinli kadınların emek piyasasındaki farkını İngilizce dil yeterliliği, güven ve ev yerlerini sahiplenme duygusu ile anlatır:

Filipinli insanlar olarak yaptığımız önemli bir şey var. Biz müsaitsek öylece durup başkalarını çalışırken seyretmekten hoşlanmayız. Bence bu sadece bir hediye. Temel olarak, yardım etmekten hoşlanıyoruz. Çalıştığım süre boyunca sanırım benden hoşlanmayan, yaptığım işi beğenmeyen bir işveren olmadı. Muhtemelen çalışma tarzımdan dolayı. Mesela eğer yatılı çalışıyorsam o evin benim evim olduğunu iyice kafama sokarım. Yani, kendi evimle nasıl ilgileniyorsam çalıştığım evi de aynı şekilde önemserim. Bu yüzden bizi seviyorlar. Başka aile için çalışmak bizim için bir onurdur. Bu bizim için bir onurdur. Türkiye ile ilgili demek istediğim şey aslında, ilk olarak Filipinliler İngilizce konuştuğu için; ikinci olarak ise bize güvendikleri için bizi sevdiklerini düşünüyorum. Bizi onurlandırıyorlar. (37, 2018).

Lea ise görüşme sırasında sıklıkla Zeynep’ten bahsetti ve onunla ilgili “O benim kızım gibi. Filipinli kadınlar kendi çocuğu gibi davranırlar” Lea Zeynep’i kendi çocuğu gibi görüyor ve ona Tagalog dilini öğretiyor: “Zeynep Tagalog biliyor” (40, 2018). Ev işçileri kendilerini farklı bir milletten marjinal bir grupta kıyasladığında, değer kazandığı şey bir çeşit kültürel sermaye türüdür (Soco, 2011: 78). Bu konuyla ilgili Hannah’nın Filipinler’i diğer uyruklarla karşılaştırmış olduğu bilgi paylaşımına yer verelim:

O zaman üzgünüm ama diğer milletler bizden farklı. Çocuklar bizim kendi çocuğumuz gibi. Biz onlara kendi çocuğumuz gibi davranırız. Ben diğer milletlerle birlikte çalıştım. Evet, onlarla ilgileniyorlar ama bizden farklılar. Gürcistan, Özbekistan, Türkmenistanlılar... Gürcüler iyi ama İngilizce konuşmuyorlar ama çocukları seviyorlar. Onlar farklı. Genellikle bizim yaptığımız şeyi yapmazlar. Yani onlardan farklı. Filipinli kadınlar için bir bebeğe bakmak normal bir şey. Biz başkasının bebeğine daima kendi bebeğimiz gibi davranırız. Ama diğerleri için hayır

sadece dadısın. Böyle düşünüyorlar. Umursamıyorlar, çünkü birlikte çalışıyorduk bir ailede ama sadece telefonda konuşuyorlar, konuşuyorlar ve bir şey yok. Bu yüzden başkaları için zor bu, bizim onlardan farkımız bu. Bizim için çalış, çalış, çalış... işten sonra tamam sorun yok. (35, 2018).

3.2.6. Küresel Klişeye Karşın “Dadı Olmak Bana Göre Bir İş Değil”

Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli kadınların hemen hepsi dadı olmanın kolay bir şey olmadığına dair duygularını ifade etmiş olsalar da kimse dadı olarak çalışmak isteyip/istemediği konusunda kendisini Angelica kadar açık ifade etmemiştir.

Aslında, şu anda yaptığım iş bana göre değil. Şu an yaptığım iş gerçekten bana göre değil. Ofis işleri bana göre. Ofiste çalışmayı seviyorum ben. Tabii ki, bakıcılık yaptım ama bakıcılık benim için hastanede, klinikte çalışmak gibi bir şey. Dadı olmak gibi bir şey ama demek istediğim alıştığım iş bu değil. Herkesin bir sabrı var. İş ile ilgili bir problemim yok dadı olmaktan gurur duyarım ama herkesin kendine has bir sabrı var. Daha önce ofis yöneticisi olarak çalıştım buna benzer bir iş arıyorum ben. Aslında, büro yönetimi gibi, çünkü ofiste çalışmayı seviyorum ben. (42, 2018).

Nadine de “Evde çalışmak bana göre değil. Benim işim değil. Bunca yolu evde çalışmak için geldim ama maaş için. Çünkü maaş yüksek” (39, 2018).

3.2.7. Kendilerine Ait Bir Oda

Virginia Woolf “Kendine Ait Bir Oda”yı yazalı 90 yıl oldu. O günden bugüne kadınların hala benzer sorunlarla boğuşuyor olmaları üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Günümüzde de, yatılı ev işçilerinin büyük çoğunluğu hala bu sorunla karşı karşıyadır. Yatılı ev işçilerinin büyük çoğunluğu, yatılı işçilere uygun şekilde tasarlanmayan konutlarda gerekli yaşam alanı sağlanmadan çalıştırılmaktadır (Bakan & Stasiulis, 1994: 17). Orta Çağlar boyunca ve hatta Endüstri Devrimi sırasında, hizmetçiler için en çok arzu edilen iş pozisyonları, aristokrasinin geniş evlerinde olanlardı: “Ortaçağ İngiltere’indeki çoğu hizmetçi için, kendilerini rahat ettirmek ve güvence altına almak için en iyi şans, soylu bir ailenin evinde bir iş bulmaktı” (Rollins, 1985: 25). Göçmen ev işçisi kadınlar çoğunlukla yatılı olarak çalışmaktadır. Konaklama konusunda ise oldukça sorun yaşamaktadırlar. Bu sorunlardan belki de en önemlisi ‘ayrı bir oda’ temini edilmemesidir. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan kadınların hemen hepsi bulunduğu ülke fark etmeksizin en az bir iş evinde kalacak

yerle ilgili olarak mahremiyet sıkıntısı çekmiştir. Nina Hong Kong’da ilk iş evinde kendi odası olmadığını iki çocukla birlikte aynı odada kaldığını ve mahremiyeti olmadığını söyledi (39, 2018).

Ella da benzer şeyleri söyledi: “Çocukla aynı odada kalıyordum. Hong Kong’da daireler çok küçük” (41, 2018). Görüşmecilerimin anlattıklarından yola çıkarak Hong Kong’un Türkiye’ye kıyasla küçük olan apartman dairelerinde yatılı çalışan Filipinli göçmen kadınlar gün içerisinde durabilecek oturabilecek yer ve yapılabileceklerle ilgili alternatifler geliştirmektedirler. Nina Hong Kong’da ilk iş evinde bunun üstesinden şu şekilde gelmiştir:

Aslında, Hong Kong’da ilk işverenimde iki yıl boyunca İncil’i baştan sona kadar okudum. İncil’i baştan sona okudum. Çünkü mutfakta yapacak hiçbir şeyim yok odada oturamam. Yerimin yalnızca mutfak olduğunu fark ettim ve İncil’i okudum. O uyurken, çocuklar okuldayken ben mutfaktaydım. Yediğim yer mutfak, oturduğum yer mutfak... Mutfakta sadece oturabileceğim tek şey yuvarlak çöp kutusuydu. Onun üstünde otuyordum. Sandalye sadece oturma odasında var çünkü ev küçük. Hong Kong’daki daireler Türkiye’deki gibi değil. Türkiye’de daireler büyük. Böylece, ilk defa, ilk defa kendimi küçük mutfakta sıkış tıktık yemek yerken gördüm. Ağladım çünkü hayat zorlaşmaya devam ediyordu. Bilirsin işte başka bir ülkedensin suçlayamazsın ama sana gerçekten bir hizmetçi gibi davranıyorlardı. Çünkü bunu deneyimledim. Yani, benim için çok zor. Yani, bundan sonra kendi kendimi “Bunun üstesinden gelebilirim, bunu yapabilirim” diye cesaretlendirdim. Ne zaman ağlasam Tanrı’ya dua ediyorum, “Lord, bunun üstesinden gelebilirim. Bundan daha kötüsü de var.” (39, 2018).

Görüşmecilerimin bir kısmı ise iş evlerinde penceresi olmayan çok küçük depolarda konaklamaktadır. Nina’nın yaşadıkları ise bize aynı Filipinli göçmen kadının farklı iş evlerinde hepsini deneyimlediğini göstermektedir. Örneğin kendisi şunları dile getirmiştir: “Kendi odam var ama orası da bir depo. Sadece küçük bir yatak var, yatak tek kişilik bir kanepe [görüşme yaptığım odadaki çekyatı gösterdi ve bu ondan daha büyük dedi] ve rahatça hareket edemiyorsun. Tamam benim için sorun değil, sorun değil ben bir hizmetçiyim” (39, 2018). Türkiye’ye gelmeden önce Ürdün’de bir iş evinde çalışan Louise “Bana çok kötü davrandılar. Beni bir depoya yerleştirdiler. Penceresiz, havasız bir depoya koydular beni. Sadece bir hafta dayanabildim” dedi (38, 2018).

3.2.8. Zor Çalışma Koşullarına Bir Çözüm Olarak Plansız Bir Yolculuktan Arkadaş Tavsiyesine

Filipinler’de çoğunluğu genç ve bekar kadınlardan oluşan kırdan kente (kırsaldan Metro Manila’ya) göç üzerine çalışma yapan Ibarra’ya göre (1979), göçü tek bir nedene bağlamak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, Metro Manila’ya giderken “Manila’yı görmek” gibi akıllarında kesin bir şey yoktur. Ibarra, bu kadınların “maceracı” davranışlarını ve göç etmek için kesin bir neden belirtmemelerini genç ve bekar olmalarıyla bağdaştırıyor. Bu “kararsızlık”ı ise bazı sosyal bilimciler göçte “belirsizlik” önermeleriyle açıklıyor (Ibarra, 1979: 80). Göç etmenin çoklu nedenlerine daha önce pek çok kez değindik. Bahsedilen nedenlere ek olarak bazen ev yerlerindeki kötü çalışma koşulları plansız bir göçe neden olabilir. Örneğin, Rose Türkiye’ye Suudi Arabistanlı işveren aileyle Yalova’daki yazlıklarına gelmiş ve onlarla Arabistan’a geri dönmemiş Türkiye’de kalmıştır. Dolayısıyla, Türkiye’de olmayı planlanmamış bir durum olarak ifade ediyor. Bakın kendisi Türkiye’den önceki çalışma koşullarını ve Türkiye’ye gelişini nasıl anlatıyor:

Türkiye’ye gelmeden önce Suudi Arabistan’daydım. Türkiye’ye gelmek gibi bir planım yoktu benim. Riyad. Suudi Arabistan’ın başkenti Riyad’daydım. Orada bakıcılık yapıyordum. Bilirsin işte, hasta bir çiftle ilgileniyordum. Kadın Alzheimer hastasıydı, unutuyordu. Yani, beni çok seviyor ama iyi olmadığı zaman incitiyordu. Beni seviyordu ama canımı acıtiyordu. Fiziksel olarak canımı acıtiyordu. Adam sorun değildi, sorun olan kadındı ama adam da ayakta duramıyordu tekerlekli sandalyeye mahkumdu. Kadının sağlığı fiziksel olarak iyiydi ama hafızası gidip geliyordu. Beni seviyor ama incitiyordu. Üçüncü ayımda eve gitmek istedim ama aile izin vermedi. Kızları bana, Türkiye’ye gelene kadar çalışmam gerektiğini söyledi. Her yaz Türkiye’ye geliyorlar Yalova’da yazlıkları var. Böylece onlarla geldim ve burada Türkiye’de kaldım. 2011 Haziran ayıydı. Onlarla birlikte Türkiye’ye geldim. Beni burada bıraktılar. Yani, Riyad’a bensiz döndüler. İşte bu yüzden, Türkiye’deyim ben. Yani ben bunu planlamamıştım. Önceden Riyad’da çalışıyordum ve işverenimle birlikte buraya geldim. Bu kadar. (39, 2018).

Göç etme konusunda toplumsal ağların önemine önceki bölümlerde değinmiştik. Bu nedenle, göç genellikle daha önce gitmiş akrabaların, tanıdıkların ve arkadaşların tavsiyesi üzerine şekillenebilir. Görüşmecilerimden Trisha Türkiye’ye arkadaş tavsiyesiyle gelmiştir:

Türkiye’ye gelmeden önce Kıbrıs’ta birlikte çalıştığım bir arkadaşım vardı. Buraya onun önerisiyle geldim. İlk o geldi İstanbul’a ve maaşların burada daha iyi olduğunu söyledi bana. Kıbrıs’tan daha yüksek çünkü Kıbrıs’ta sadece 400 Euro kazanıyordum ama burada Türkiye’de 1000 dolar veya daha fazla. Böylece, tamam, oraya gidip bir deneyeceğim dedim. (Trisha, 29, 2018).

Diana, ise Singapur’da çalışmaktan sıkılıyor ve iş ilanının görünce patronuna danışıp ilana başvuruyor: 7 yıl Singapur’da çalıştım ve sıkıldım. Yani, şirketin Rusya ve Türkiye’de iş fırsatı sunduğunu gördüm. Singapur’daki patronuma, “Hangi ülke benim için daha iyi?” diye sordum. Bana, Türkiye’nin Rusya’dan daha iyi olabileceğini söyledi. Bu yüzden, 2016 yılında burada çalışmak için başvuru yaptım (43, 2018).

3.2.9. “Hong Kong’dan Kanada’ya Gitmek Daha Kolay”

Filipinliler’in çoğu, yani bizim stratejimiz bu, çünkü Filipinler’den diğerine gitmek bizim için zor. Bu yüzden, ilk önce Hong Kong’a gitmek bizim için bir adım. Hong Kong’da, en azından deneyim kazanana kadar çalışır, sonra Hong Kong’dan Kanada’ya gitmek için tüm evraklarını şirkete verirsin (Carmel, 42, 2018).

Aracı şirketlerin, göçmen kadınların hizmet sektöründe istihdam edilmesinde işverenler ve işçiler arasındaki etkin rolüne önceki bölümlerde değinmiştik. Dolayısıyla, şuanda dünyanın pek çok farklı bölgesinde aktif olarak uluslararası çalışan ve her iki taraftan da kazanç sağlayan sayısız şirket vardır. Kısacası, bu şirketler çoğunlukla kadınlara “hayali fırsatlar, istikamet satar”lar. Dahası, sokak köşelerinde kümelenen, “hayalindeki işler” ve “yeni bir yaşam” fırsatları sunan veya şirketin eşsiz “ilk yerleştirme” garantileriyle desteklenen “milyoner” olma fırsatları sunan hazır ve nazır işe alım şirketleri var (Guevarra, 2010: 2). Bu noktada, Filipinliler için tarihsel bağlamda hayali kurulan ülkeleri/kıtaları önceki bölümlerden hatırlamak gerekir; Amerika ve Kanada gibi. Bu kadınlar, daha sonra Amerika ve Kanada’ya gitmenin hayaliyle başlangıç olarak çoğunlukla Çin, Japonya ve Tayvan gibi diğer Asya ülkelerinde ve Orta Doğu’da çalışmak üzere istihdam edilirler. Örneğin, görüşmecim Angelica Kanada hayaliyle kendisini Hong Kong’da istihdam eden şirketten şu şekilde bahseder:

Teknik kurstan mezun olduğumda, 2015 yılında Hong Kong’da çalışmak için iş başvurumu yaptım. Çünkü Hong Kong’da dadı olarak çalışırsan Kanada’ya gitmen daha kolay olur dediler. Filipinler’deki şirket dedi bana ve diğerleri de dedi. Çünkü bazı insanlar şanslıydı. İş bulup Hong Kong’dan Kanada’ya gittiler. (42, 2018).

Bu bağlamda, diğer bir örnek Nina'nın istikametidir. Nina da Hong Kong'dayken Kanada'ya gitmeyi planlayıp daha sonra kendisini Türkiye'de bulan görüşmecilerimden birisidir.

Aslında, Filipinler'de, Kanada'ya gitmek için bir şirket arıyordum. Çünkü bazı arkadaşlarım zaten Kanada'daydı. Biri bana, "Türkiye'ye gitmek ister misin?" diye sordu. Türkiye ne? Hiç duymadım. Dünya haritasında Türkiye diye bir ülke olduğunu biliyorum ama nasıl bir yer olduğuna dair en ufak bir fikrim yok. "Ooo Türkiye'ye gidebilirsin. Türkiye çok güzel bir ülke. Maaşlar yüksek." Yani, ilk aklıma yatan şey maaştı. Şirket gelme sürecinizi hızlandırıyor. O yüzden bir şirket buldum. Numarayı aldım. Bana Türkiye'den Kanada'ya gitmek daha kolay dediler. (39, 2018).

Üstelik bugün hala milyonlarca kadın Filipinler'den Kanada ve Amerika'ya daha kolay gidebilme hayaliyle başka ülkelere göç etmektedir.

3.2.10. Uzak(taki) Anneler (Distant mothers)

Özellikle bu kadar uzun süre uzakta olmak hiç kolay değil. Ülkemdeki bazı kadınlar yeterince güçlü olmadıkları için bunu başaramıyorlar. Çocuğunu ne kadar sevdiğini göstermek için o kadar uzaklara gitmek ve uzaklarda iken yerine bir kaç kişiyi koyarak çocuğunla ilgilenmek özel bir anne ve bir kadın olmayı gerektirir... (May, İsrail'de bir Filipinli ev işçisi, Blumen, 2004: 390).

Eve ekmek getiren bir babası ve büyüten bir annesi olan çekirdek aile, doğru aile türüdür: "Kadınlar besler, büyütür ve erkekler disiplin eder" (Parreñas, 2005: 34). Örneğin, Filipinli göçmen babalar "uzakta iken bile disiplin konusunda ısrar ediyorlar" (Parreñas, 2005: 7). Beslenme, güvenlik, kıyafet, makul sosyalleşme, şefkat gibi çocuklar için rehberlik gerektiren temel ihtiyaçların tümünü içeren bakım hizmeti çoğunlukla hala kadınlar tarafından gerçekleştirildiğinden toplumsal cinsiyet adaletinin en temel problemidir (Ghaeus, 2013: 63). Bu bağlamda, Filipinler'den dünyanın pek çok yerine göç eden annelerin ('distant mothers') geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini kilometrelerce mesafeden gerçekleştirmesi beklenir. Bu nedenle, göç eden kadınlar uzak mesafeden yürütmeye çalıştıkları annelik rolleriyle Filipin hükümeti ve halkları açısından her ne kadar "günümüz kahramanları" olarak etiketlenseler de aile kurumunu sarstığı düşüncesiyle hoş karşılanmaz ve "kötü anneler" olarak etiketlenirler. Kötü anneler açıkça, "başka bir adamla basbayağı bir hukuki ilişki sürdüren" veya "ahlaki gevşeklik ve bir erkekten diğerine flört etme alışkanlığı" olan kadınlar olarak tanımlanır (Parreñas, 2005: 36).

Bu süreçler genellikle, *nanay* (anne) ve *tatay* (baba) karma kısaltması olan ve çocuklar tarafından üretilen “*na-tay*” olarak adlandırılan geride kalan bir baba gibi toplumsal cinsiyet rollerinin tersine çevrilmesine neden olur. Bu gibi durumlarda, çocukların annesi ailede duygusal emek/sermaye ile “ekmek kazanan” rolünü üstlenir (Porio, 2007: 238-239). Sosyolog Cynthia Fuchs Epstein bunu şu şekilde açıklıyor:

Erkeklerin ve kadınların, işlerinde ve ailelerinde ne yapmaları gerektiğini tanımlayan geleneksel ve tarihi rol reçetelerini ihlal ettiği bir dünyada yaşıyoruz... Kadınlar, avukatlık ve polislik gibi erkeklerin egemen olduğu meslek alanlarında çalışmaya başlamış, erkekler besleme, büyüme gibi ebeveyn rollerini yeniden gözden geçiriyorlar ve kendi babalarından daha fazla –annelik yapma faaliyetleri– yürütüyorlar. Yine de erkekler ve kadınlar, geleneksel rollere uymaları için baskı yapan ve ikna eden ve onları gerçek seçimlerini uygulamaları konusunda kısıtlayan normları içselleştiren sosyal kontrollerle karşı karşıya... (Epstein, 2000, alıntılanan Parreñas, 2005: 34).

Anneliği uzak mesafeden yürütme kararı, görüşmeciler tarafından genellikle bir süreç olarak aktarılmaktadır. Bu sürecin başlangıcıyla ilgili nedenlerden en yaygın olanı ekonomik baskılar olarak belirtilmiştir. Aile kaynaklarının yeterli bir yaşam standardını sürdüremeyeceğini anlayan kadınlar, yurtdışında bir işe grime fikrini düşünmeye başladı. Bakım verme yoluyla karşılanan ihtiyaçların bazıları duygusaldır ve çocuklar için ihtiyaçların karşılanması önemli bir gelişimsel işleve sahiptir. Bu nedenle, uzaktaki anneler geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini örneğin iletişim teknolojilerini kullanarak belli bir mesafeden yürütmeye devam etmektedirler. Salazar Parreñas (2015) Los Angeles ve Roma’da, Filipinli kadınların uzaktan annelikle başa çıkmak için bakım ve ev işleri konusunda uygulanan üç taktikten bahseder: yokluğunu hissettirmemek için maddi değeri yüksek eşyalar göndermek ve bunun sonucunda sevginin metalaşması; uzaktan anneliğin normalleşmesi ve yarattığı duygusal garipliğin inkar edilmesi, sık sık reddedilmesi eğilimiyle gerginliğin bastırılması; ve üçüncüsü, anneliğin ve diğer aile ilişkilerinin mahremiyetini korumak için posta ve telefon görüşmelerine güven eğilimi. Annelik küreselleşmiştir; sevgi dünyanın bir tarafından öbür tarafına ödünç alınır ve devletler, nüfuslarının temel ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal sözleşmeden kurtulurlar (Fish, 2017: 3)

Kadınlar yeni ülkeye yerleştikten kısa bir süre sonra, mesafeli anneliğin karmaşasını yaşamaya ve acısını hissetmeye başladılar (Blumen, 2004: 390). Bu konuyla ilgili görüşmecim Nina’nın Türkiye’ye gelmeden önce Hong Kong’da iken hissetmiş olduğu duygulara yer vermek yerinde olacaktır:

Bu yüzden, benim için zor. Hong Kong’a geldiğimde eve gitmek istedim. Çoğunlukla ağlıyordum çünkü evli ve özellikle çocuklu bir kadın için yurtdışında yalnız bir OFW olmak çok zor. Yani, bu benim için kolay bir şey değil. Her gün ağlıyorum. Her gün eve gitmek istiyorum ama çocuğumun geleceğini düşünüyorum. Bu nedenle, tekrar güçleniyorum çünkü bu beni güçlü bir kadın olmaya itiyor. Bu şekilde, 11 ay kaldım Hong Kong’da. (39, 2018).

Sonuç olarak, bakım emekçilerinin anneliği iki kez kırılmaya uğruyor: kendi çocuklarına bakamıyorlar ve yabancı çocuklara ve insanlara anne şefkati ve ilgi göstermeleri gerekiyor (Blumen, 2004: 387). Erkekler göç ettiğinde, ailedeki kadınlar genellikle bakıma ihtiyacı olanlara bakmaya devam eder. İdeal olarak, kadınların göç etmesi durumunda, erkekler gerekli bakımı sağlamak için devreye girmelidir. Ancak, erkekler çoğunlukla çocuklar için gerekli bakımı üstlenmemekte ve bu açığı alternatif kaynaklarla doldurmaktadır (Ghaeus, 2013: 64). Yani, “göçmen anneler gerçekten binlerce mil öteden bakım sağlarken, babalar maddi ve manevi çocukların sorumluluklarını üstlenmeyi reddediyor” (Parreñas, 2005: 7). Filipinli göçmen kadınların geride bıraktıkları çocukları ile ilgili aileden (bu kişi çoğunlukla anne veya kız kardeştir) veya tanıdık birinden ücretli ve/veya ücretsiz bakım yardımı aldığını biliyoruz (Arnado, 2009: 232; Cheng, 2004a: 46; Hochschild, 2003: 3; Fish, 2017: 4). Örneğin Nadine bu kadınlardan sadece birisidir: “Bizim çocuklarımızın bir dadısı var. Her ay 4000 Peso (80 Amerikan doları) ödüyoruz. Yatılı çalışıyor. Her ay evine gidiyor. Ben de her yıl 42 günlüğüne memlekete gidiyorum. Kendi bakıcılarının da 4 çocuğu var baya fakir bir aile. Hükümette üç yıl birlikte çalıştık” (39, 2018). Nitekim, “geride bıraktıkları çocuklar” ifadesindeki “geride” çoğunlukla Filipinler için kullanılmaktadır. Ayrıca, bu kadınların gittiği ülkelerde olan beraberliklerinden dünyaya getirdiği çocuklar için de bakım desteğine ihtiyacı vardır. Örneğin, Rose Türkiye’de Afrikalı partnerinden dünyaya gelen kızı Sophia için Türkmenistanlı bir kadını işe almıştır. Kendisi yatusız olarak baba Afgan anne Amerikan olan bir buçuk yaşındaki kızın bakıcılığını yaparken Türkmen kadın da günlük 50 liraya Sophia’nın bakımından sorumluydu. Sorumlu dememin sebebi ise Rose’un şuanda Filipinler’de olmasıdır. Rose’un aynı beraberlikten bir bebeği daha oldu ve onun doğumu için Filipinler’e döndü. Denizaşırı çalışan çoğu uluslararası Filipinli göçmen aile için evlilikler de uzak mesafeden yürütülüyordu (Porio, 2007). Örneğin, kocası Suudi Arabistan’da Hannah ise şuan Türkiye’de bakıcı olarak çalışmaktadır. Görüşmecim Nina ise bunlardan sadece birisidir. Kendisi Hong Kong’da çalışırken kocası da

Malezya’da çalışmaktadır. Nina’nın birlikte geçirdikleri gün sayısı ile ilgili aktarımı ise şöyledir:

Ama elbette, her yıl tatil için iki hafta eve geliyordu. Yani, on yıldan fazla bir zaman diliminde neredeyse 11 yıldır evliyiz, uzun bir süredir yan yana değiliz. Sadece bir ay birlikteydik o da Hong Kong’a gitmek için belgelerimi bekliyordum o da bir ay. Her yıl sadece 14 günlüğüne gelirdi. Bak hesap et, başladığımızdan beri bir yılda sadece 14 gün karı koca gibiyiz. On yılda sadece 140 günümüz var artı iki ay 60 gün de oradan yani on yıldır sadece 200 gün birlikteyiz. (39, 2018).

68. maddenin açıkladığı gibi, “Karı koca birlikte yaşamak, karşılıklı sevgi, saygı ve sadakati gözetmek ve birbirlerine yardımcı ve destek olmakla yükümlüdür.” Başkan Fidel Ramos, “Filipinli kadınların denizaşırı istihdamına karşı değiliz. Aile birliğine zarar veren denizaşırı istihdama karşıyız” dedi (Parreñas, 2005: 38). Bu bağlamda, yaklaşık 20 yıldır çocuklarından uzakta çalışan görüşmecim Vicky duygularını şu şekilde paylaşmıştır.

Bana çok çalışkan bir anne olduğumu söylerler. Çocuklarımı hiç görmedim ama hep onlarlayım, onlarla ilgileniyorum. Çok üzücü bir şey. Bana, seninle gurur duyuyoruz diyorlar, çünkü çocuklarımdan uzakta onlar için çalışıyorum. 18 yıl. Hepsi çalışıyor artık. Mutlular ve işlerinden memnunar ve Türkiye’de ne işimiz var diyorlar. Çocuklarım, “eğer ofiste, restoranda çalışmayacaksak evde çalışıp ne yapacağız, çünkü sen bize okumamız için para gönderdin ve biz gelip evde mi çalışacağız” diyorlar. Bu hiç adil değil. Ve her zaman bana ne zaman döneceğimi soruyorlar, çok yoruldun 17 yıldır çok çalışıyorsun dön artık diyorlar. Ama en azından 20 yıl, çünkü ben çalışmaya devam edebilir ve para gönderebilirim. Dinlenmeye ihtiyacın var, istediğin yere git bundan sonrası bizim işimiz sadece mutlu ol diyorlar. Oğlum 25 yaşında, kızlarım hala bekar biri 26 diğeri 27 yaşında ve bana sen dönene kadar biz evlenmeyeceğiz diyorlar. Küçük oğlum 19 yaşında. Büyükanneyim ben. Tamam dediler: “Gelme vakti çünkü mezun oluyorum. Yani, bu sefer gelmelisin çünkü kız kardeşlerim sen ve babam olmadan mezun oldu.” “Evet, bir yıl sonra geleceğim. Bir yıl daha ondan sonra hoşçakal Türkiye diyeceğim” dedim. Ancak işverenim, “Hayır, sadece tatil için git belki 2 ay 6 ay kal ama geri dön sana ihtiyacımız var” dedi. Sanırım gitmezsem çocuklarım çok üzülecek. Çocuklarından uzak olduğun zaman asıl önemli olan şey, aileni, sevginin ve güvenin değeri ve Tanrı’ya olan inançtır. Onlar birbirlerine çok bağlılar bununla gurur duyuyorum çünkü kendi başlarındalar. Annesiz ve babasız çünkü kocam ve ben biz buradayız. Kocam bazen gidiyor ama ben değil. Ülkemiz için birer hayırlı vatandaş oldular. Kazanmak için çalıştığım her bir kuruluş onlara değer. Hepsi onlar için. Hiçbir şey boşa gitmedi. Bilirsin işte çünkü ailenin rehberliği olmadan çocuklar iyi bir şekilde büyüdü. [ağlıyor]. (47, 2018).

Filipinler’de annelik ve babalığın inşa edilmiş katı toplumsal cinsiyet sınırlarına karşın bu sınırları yıkan örnekler de vardır. Örneğin, Nina kendisi deniz aşırı çalışırken kocasının “hem anne hem baba” olarak Filipinler’de kızlarının bakımından sorumlu olduğunu söyledi:

Filipinler’deki çocuğa nasıl para yardımı yapabilirim diye düşünüyorum. Kocamın işi yokken... İşsiz şu anda. Çünkü tam gün çocuğuma bakıyor. Şimdi üç tekerlekli bisiklet kullanıyor. Kocam, kızımızın hem annesi hem de babası. Gelir kaynağımız yok. Bu yüzden yurtdışında çalışıyorum çünkü çocuğum için en iyisini yapmak istiyorum. İyi

bir ilişkimiz var ama iletişim sorunu yaşıyoruz çünkü ben çok stresliyim. (39, 2018).

Anneliğe yüklenen geleneksel sorumluluklar kısıncasında, Filipinli göçmen kadınlar açısından Anneler Günü'nü kutlamak ayrıca önem arz ediyor. Göçmen kadınlar açısından toplumsal bir rol olan “annelik” oldukça önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, anne olma, annelik gibi rollerle ilgili söylemler etkinlikler ve kutlamalar üzerinde de kendini belli eder. Örneğin, 2018 yılında Filipinler Derneği'nde yapılan Anneler Günü kutlaması oldukça ciddi bir kutlama olmuştur. Etkinlik başlamadan ayakta önce dua edildi. Duanın hemen ardından İstiklal Marşı ve Filipinler Marşı çalındı. Anneler ve çocuklarının kostümlerle şarkı söyleyip dans ederek yarıştığı para ödüllü bir yarışma düzenlendi. Etkinliğe katılanlara yarışmanın sonundaki para ödülü için dernek girişinde tanesi 25 liradan kırmızı güller satıldı. Anneler günü etkinliği çocuklar ve anneleriyle törensel olarak kutlandı.

Sonuç olarak, ulus aşırı ailelerde göçerek ailelerinin geçimini sağlayan kadınlar aile kurumunu parçalayacağı düşüncesiyle uzak mesafe anneliği üzerinden “kötü anneler” olarak etiketlenirken gayri safi milli hasılanın “günümüz kahramanları” olarak onurlandırılmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet sınırlarını belirleyen reçetelere uyabilir, aynı zamanda cinsiyet belirsizliğine karşı direnebilirler (Parreñas, 2005).

3.2.11. Hong Kong Üretimi (*Made in Hong Kong*)

Ulus aşırı ailelerde, kadınlar çocuklarına çalıştıkları ülkelerde hamile kalabilirler. Örneğin, Nina ilk bebeğine Hong Kong'da çalışırken kocası Malezya'dan onu ziyarete geldiğinde hamile kalıyor. Eşi ve kendisi kızını “Hong Kong Üretimi” diye isimlendiriyor:

2009 yılında çalışmak için tekrar Hong Kong'a gittim. Üçüncü işverenimle ilişkim iyiydi. O dönem, kocam da OFW olarak 6 yıldır Malezya'da çalışıyordu. Ben OFW olarak Hong Kong'da çalışırken o da tamirci olarak Malezya'da çalışıyordu. Filipinler'e gitmeden Hong Kong'a beni görmeye geldi. Beni görmek için geldi. Benim durumumsa farklıydı. Hong Kong'da sadece iki hafta birlikte olabilecektik. Kocamın tatili iki haftaydı. Bu yüzden, bir otel buldum ancak üçüncü işverenimle olan anlaşmaya göre tatilim iki hafta olmadı. Aslında, sadece 9 gün ama onunla uyuyamazsın. Bütün gün onunla kalabilirsin ama akşam geri dönmek gerek. İşte benim durumum bu. Bu şekilde hamile kaldım. Ona Hong Kong'da hamile kaldığım için “Hong Kong Üretimi” diyoruz. (39, 2018).

Özetle, özel hayatını izin gününde mesafelerce uzaktan ziyarete gelen

kocasıyla geçirirken hamile kalan Nina ve kocasının, kızlarını “Hong Kong Üretimi/Malı” diye isimlendirmesi tesadüf değildir.

3.2.12. Filipinler’deki Çocuklarla İletişim

Rose, bir öğretmen ve Türkiye’ye gelmeden önce 2009 yılında çalışmak için Suudi Arabistan’ın başkenti Riyad’a gidiyor. Riyad’a giderken iki çocuğunu Filipinler’de bırakıyor. Şuanda oğlunun küçüğü 13 büyüğü ise 15 yaşında. Suudi Arabistan’a giderken Küçük oğlu yaklaşık 3 yaşında ve büyüğü ise 5. Son altı yıldır ise Türkiye’de ve burada ihracatla uğraşan Afrikalı bir adamla ilişkisi var. Şimdi Rose’un Kelsey adında bir yaşında bir kızı var ve yaklaşık 8 yıldır Filipinler’de olan iki çocuğuyla sadece internet üzerinden görüşebiliyor. Rose ile tanıştığım zaman bana ilk söylediği şey “kendi çocuklarından uzaktasın ve başkalarının çocuğuna bakıcılık yapıyorsun” olmuştu. İkinci görüşmemizde ise Filipinler’deki iki çocuğuyla ilgili ben ona sorana kadar bir şey söylemedi. Görüşme sonunda çocuklarının nasıl olduklarını sorduğumda ise sesi buruk bir şekilde “Şimdi teknoloji çok gelişti. Her gün sosyal medya üzerinden kamerayla görüşüyorum” dedi. Yaklaşık 20 yıldır Türkiye’de yasal olma mücadelesi veren Vicky ise, “Şu anda çok şanslıyız çünkü Facebook var. Ailemizle iletişim kurmak çok kolay ama aman Tanrı’m önceden kaç ayda ellerine geçeceğini bilmediğimiz halde mektup yollamak zorundaydık ama Twitter, Facebook çıktığından beri çok kolay [ağladı]” dedi (47, 2018).

3.2.13. Küresel Pazarda Bazı Ayrımcılık Örnekleri

“Bir zamanlar ailesiyle, kocası ve çocuğuyla gelen bir işçim vardı... Kocasını sabahları gazete okurken kahve içerdi. Hizmetçilerin yaşadığı yer evin arkasındaydı ama buna rağmen, doğru değildi” (Napa, bir görüşmecisi, 54, Kadın; Muttarak, 2004: 511).

Toplumlar zaman içinde değiştikçe, bazen sınıf sınırları ihlal edilir ve ayrıcalıklı sınıftaki birçok işveren sınıf kimliklerine meydan okunduğunda tehdit altında hissederler (Muttarak, 2004: 511). Benzer şekilde, Dickey’e (2000) göre, hane içinde tutulan, korunan bilgileri ve eşyaları eşit derecede tehlikeye sokan dedikodu ve hırsızlık, Hindistan’daki ev işçilerini işten çıkarmanın ana nedenlerinden ikisidir. Bu

bağlamda, Dickey, temel olarak Hintli işverenlerin, hizmetçilerin evlerine girip çıktıkları için sınıf pozisyonlarını tehdit edebilecekleri konusunda endişelendiğini öne sürüyor (De Regt, 2009). İşverenler evlerinde çalışanlarıyla ilgili pek çok şeyi “sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak analiz etmeye” eğilimlidir. Onları kendilerinden aşağı gördükleri için bu analizler ilk olarak dış görünüşleriyle ilgilidir. Örneğin, giyim-kuşam, Türkiye’den önce bulunduğu ülke, Filipinler’deki mal varlığı ve hatta medeni hali vd. Aslı hanım oğlu Ozan’ın bakımından sorumlu Sarah için “Boşanma kağıtları geldi. 3 yıl falan evli kalmışlar Türk biriyle İngiltere’de. Hep marka giyiniyor Sarah. Filipinler’de evi var. Para biriktiriyor. Ailesini de okutmuş kardeşi dişçi. Sürekli yurtdışına çıkıyor” (37, 2018). Bir işvereni sinirlendiren şey esasında sınıf sınırlarının aşılmasıydı. İşçi sınıfının üyeleri olarak ev çalışanları, orta sınıf bir yaşam tarzı sürmemeliydi (Muttarak, 2004: 511). Bu noktada, dikkatle vurgulanması gereken şey şudur: “Çoğu işveren işçilerin itaatkar davranışlarından hoşlanır ve bir işçinin çok eğitilmiş, zeki, maddi açıdan varlıklı ve çekici olmalarından hoşlanmaz” (Rollins, 1985: 147). Bununla birlikte, ev işçisi haline gelen Filipinli kadınların çoğu, genellikle işverenlerinden çok daha fazla eğitilmiştir (Constable, 2007: 81). Göçmen kadınların bedenlerine karşı uygulanan ayrımcı politikalar bunlarla sınırlı değildir. Singapur, Hong Kong, Tayvan gibi dünyanın pek çok yerinde, göçmen kadınlara uygulanan ayrımcı politikaların başında fiziksel ve psikolojik olmak üzere onların üzerinde pek çok açıdan derin izler bırakan devlet politikası ise gebelik kontrolü ve HIV/AIDS testidir (Yeoh et al., 1999; Constable, 2007; Battistella & Asis, 2011; ILO, 2013; Sayres, 2004; Cheng, 2003). Göçmen ev işçilerine yönelik kontroller ile ilgili olarak, röntgen çekimi, kilo tartımı ve boy ölçümü gibi tıbbi müdahaleler de yer alır. “İdeal kilo,” gerçek kilosuyla birlikte kaydedilir. Tıbbi bilgi daha sonra başvuru dosyasının bir parçası haline gelir. Böylece, işveren daha sonra işçinin sağlık durumunu, fiziksel görünüşü ve yapısı temelinde değerlendirebilir (Constable, 2007: 76). HIV/AIDS gibi hastalıklar çoğu zaman Güneydoğu Asya’daki yaşam koşullarıyla ilişkilidir ve örneğin, Tayvan halkı arasında “kirli,” “medeniyetsiz” ve “geri zekalı” gibi olumsuz olarak tanımlanmakta veya Filipinli kadınlar, “Japonya’daki Güneydoğu Asyalı kadınların bir gerçeği olan “pratik halka açık bir tuvalet” olarak algılanmaktadır (Suzuki, 2008: 71; Lan, 2006: 64). Aslı hanım ve eşi çocuklarına bakması için görüşme yaptığı Türkmen veya Özbek uyruklu kadına kan testi yaptırıyor. “Hepatit C (karaciğer

hastalığı) çıktı” dedi. Aynı şekilde işe almadan önce Filipinli Sarah’a da kan testi yaptırıyorlar. Valerie kan testinin gerekliliğini ise şu şekilde açıklamaktadır:

Kan testi, hasta olup olmadığınızı belirlemek için çok önemlidir. Çünkü bebeğe virüs bulaşıp bulaşmayacağını düşünüyorlar. Her şeyi yapabiliriz çünkü bu işverenin tercihi. Ayrıca, Dubai’ye gitmeden önce Filipin Büyükelçiliği için sağlık kontrolünden geçtim. Böylece, işe uygun olup olmadığınızı karar verilir. Çünkü eğer hastaysan tıbbi muayenen olumsuz sonuçlanır ve gidemezsin. Yurtdışında çalışmak için önemli olan şey budur. (27, 2018).

3.2.14. “Dadılar robot gibidir. Şunu yap bunu yap” (“Nannies are like robots. You do this do that”)

Filipinli denizaşırı ev işçisi kadınlar genellikle Çin, Japon ve Tayvan gibi Asya ülkelerindeki işverenlerin “hizmetçilerine” karşı Amerikalı ve Avrupalı işverenlere kıyasla daha ayrımcı olduğunu belirtirler. Filipinli ev işçilerine göre, Batılı göçmenler ve Batı eşitlikçiliği sergileyen Asyalılar genellikle daha iyi çalışma koşulları sağlar (Arnado, 2009: 235). Ella, 15 yıl Hong Kong’da, 9 ay Moskova’da ve 2 yıl Türkiye’de çocuk bakıcılığı yapmış. Şuan da hamile olduğu için çalışmıyor. Ella, özellikle Hong Kong ve Türkiye ile ilgili deneyimlerini karşılaştırmalı olarak şu şekilde paylaşmıştır: “Hong Kong’a gittiğimde 22 yaşındaydım. 12 yıl boyunca aynı aileyle çalıştım... Hong Kong’da çok fazla ayrımcılık var. Odayı çocukla paylaşıyordum. Anlaşma var hamile olamazsın. Olursan işten atılırsın çünkü masrafları onlar ödemek zorunda. Türkiye Hong Kong veya Orta Doğu’ya göre daha iyi. Hong Kong çok katı” (41, 2018). Angelica, Filipinler’i Hong Kong ve Türkiye’ye olan coğrafi konumuyla ve izin günleriyle ilgili olarak karşılaştırmıştır:

Hong Kong’da dadı olmayla ilgili demek istediğim şey kadınlar orada sesini duyurabiliyor, yani POLO (Philippine Overseas Labor Office) var ama Türkiye’de POLO yok yalnızca Ankara’da bir elçilik var. Burada sahip olduğumuz tek şey Ankara’daki Büyükelçilik. Aradaki fark Hong Kong’un Filipinler’e çok daha yakın olması. Hong Kong’dan Manila’ya uçakla seyahat etmek sadece 2 buçuk saat. Hong Kong’dan İstanbul’a 12 saatte geliyoruz. Bir diğer şey ise, izin günü. Hong Kong’da izin günü standart. Yani demek istediğim, tüm dadılar pazar günü izinlidir. İstanbul’da farklı. Bazı dadıların izin günü hafta içi, bazı dadıların ki hafta sonu. Hong Kong işvereni ile Türkiye işvereni arasındaki fark tüm resmi tatillerde dadının da izinli olması. Örneğin, Hong Kong National Day resmi tatildir. Eğer o gün çalışırsan ekstra ödeme alırsın. Eğer işveren bunu yapmak istemezse o gün sana izin verir. Burada öyle değil resmi tatillerin bir anlamı yok. 16 ayıma dayanarak şunu söyleyebilirim; burada tatiller işçiler için değil işverenler için. İşte fark bu. Farkı görebilirsin. Ekstra ödemeler, standart izin günleri, dadı hakları... İstanbul’da dadılık yapmakla Hong Kong’da dadılık yapmak arasındaki fark budur. (42, 2018).

Rose, Türkiye’de sık sık işveren değişikliğini Türkiye’deki işverenlerin güvensizliği üzerinden bakın karşılaştırmalı olarak nasıl açıklıyor:

M.C.: Başka bir işveren mi bu? Kafam karıştı.

Rose: Evet, her zaman işveren değiştiriyoruz çünkü Türk işverenler oldukça karmaşık. Çünkü daha önce hep Türk işverenlerle çalıştım. Türk işverenler çocuklarına karşı davranış biçimlerinden dolayı farklılar. Çocukları çok bağımlı. İzmir’deki işvereni biliyorsun kızına bakmıştım hani. İşveren her gün onunla birlikte ofisine gitmemizi istiyordu. Gittiği her yere bebekle birlikte beni de götürüyordu. Bizi iki saat veya daha fazla evde bırakabilir evde kamera var. Bizi kontrol ediyor bilirsin işte güvenmiyor. Güvenmedi. Evde kamera var. belki en fazla üç saat parka gidebilirdik ama her gün bebekle birlikte onunla işe gittik. Neredeyse sürekli birlikteyiz. Bu hiç kolay değil. Bu yüzden, ebeveynler etrafta olunca bebek de yemek yemiyordu. Bebeği onlar yokken yedirdiyordum. Yani, bebeğe bir şeyler yedirdiğim zaman onlara saklanmalarını söylüyordum çünkü eğer görürse yemiyordu. Yani farklıydı. Onlar yokken bebeği kontrol edebiliyordum ama onlar varken dinlemiyordu. Farklıydı çünkü bilirsin işte hiç bebeğin ağlamasını istemiyorlar. Eğer ağladığını duyarlarsa hemen “Ne oldu? Ne oldu?” ama bu çok normal bebekler ağlar. Bu yüzden, çok farklı. İşverenlerin çoğu böyle ve bebek 2 veya 3 yaşında bile olsa sen yedireceksin, yemeği çocuğun ağzına tıkıştırırsın. Bunu yapmanı istiyorlar. Örneğin, restorandayız herkes yemeğini yiyor ama sen çocuğu doyurmaya çalışıyorsun. Bebek etrafta koşuştursa bile sen kovalamak ve ağzına tıkıştırmak zorundasın. Yani, masada oturup kendi yemeğini yiyemiyorsun çünkü işveren böyle yapmanı istiyor “Sen bir dadısın ve benim çocuğumu yedir, kendinden önce benim çocuğumu yedir.” Yani, fark bu. Bu yüzden, yabancı bir işveren buldum. Erkek Afrika kökenli Fransız kadın Fransız. Fransız bir aile ve bir Türk ailesinden tamamen farklılar. Kızları büyüktü okula gidiyordu ama oğulları bir yaşındaydı. Yani, bebeğe bakıyordum, duş aldırıyordum sonra eve gidiyordum yatılı olarak çalışmıyordum. Onlar öyle istediler. Bebeği yedirdiğimde onurlandırıyorlardı. Bir yaşında bile olsa oturacak ve kendi yemeye çalışacak çünkü bunu yapabilir. Anne, bebeğin ağzına bir şeyler tıkıştırmam için ısrar etmiyordu. Sadece yemesi için izin veriyorlar ve eğer yemeğini yemezse Türk aileler gibi başka bir şey yesin diye ısrar etmiyorsun. Yani, oldukça farklı. Ayrıca, parka götürmeme izin verdiler. Bebekle birlikte kendi başıma parka gidebiliyordum. Kendi evime getirmeme bile izin verdiler. Evet, oldukça farklı her zaman seni izleyen Türk işverenler gibi değil. Türk aileler aşırı koruyucu. Eve kamera yerleştirmelerine rağmen güvenmiyorlar. Çocukla yalnız kalmanı istemiyorlar. 3-4 yaşındaki çocuklar bile çok bağımlı. Bazı aileler kamera olduğunu söylemezler ama kamera olsa bile güvenmezler. Senin bilgin olmadan gizlice koyarlar. (39, 2018).

Trisha ise Kıbrıslı işvereniyle Türkiyeli işverenlerini ve çocukları karşılaştırmalı olarak anlatıyor. Trisha, Türkiye’de çocukları disiplin etmenin zorluğundan bahseder ve bu zorluğun asıl sebebinin çocuklara “Hayır” diyememek olduğunu söyler. Aynı zamanda “bakıcı çocuklara itaat etmek zorunda’dır” der:

Bana göre, Türkiye’deki işvereni idare etmek çok zor. Şimdi bunu istiyorlar ve sonra ertesi gün farklı bir şey istiyorlar. Bu yüzden, benim için zor. Ve ayrıca, daima çocuklara itaat etmelisin. Hep “Tamam” demek zorundasın. Çocuğa “Hayır” diyemezsin. Bu çok zor çünkü işveren kızacağı için bu şekilde onları disiplin edemiyorsun. Bu yüzden, üç ay bir işverenle çalıştım ve ayrılmaya karar verdim. Daha sonra masaj terapisti olarak çalışmaya başladım. Kıbrıs’ta iki yıl dadı olarak çalıştım. Kıbrıs’ta durum farklı. İşveren çocuğu disiplin etmenize “Tamam” der. (29, 2018).

New York'ta Dominikli bir dadıyı birden fazla işe yerleştiren *Town & Country* şirketinden Eileen Stein şunları söylüyor: “Dadıların New York tarzına uyum sağlaması zor, çünkü burada patron çocuklar. Evi çocuklar yönetiyor. Ebeveynler, çocukların her istediğini yapmasına izin veriyor” (Cheever, 2003: 31). Louise, Trisha'nın yorumuna ek olarak Türkiye'de çocuklara “Hayır” diyememenin nedeni tartışmak istememek olarak yorumluyor:

Bazı çocuklar çok şımarık. Yani, her istediklerini yaptırıyorlar. Mesela sen annesin ben de çocuk. Eğer ben şunu istiyorum bunu istiyorum dersem sen sadece “Tamam” diyorsun. Hayır demiyorsun. Ne isteseler ne deseler sen sadece “Evet, evet, evet” diyorsun. Asla “Hayır” demiyorlar çünkü tartışmak istemiyorlar. Onları [çocukları] kızdırmak istemiyorlar. (38, 2018).

Bunun yanı sıra, çalışma kapsamında görüşme yapılan bazı kadınlar kendilerini çocuklara hayır diyebilmelerine izin veren işverenler açısından “şanslı sayar” ve “kendi yöntemlerini” uygulayabilirler. Örneğin, Lea kendisini bu konuda şanslı sayan kadınlardan biri: “Ben şanslıyım çünkü işverenim kızını disiplin etmeme müsaade ediyor. Başka işverenler müsaade etmiyor. Robot gibiler. Dadılar robot gibi. Şunu yap bunu yap. Eğer ben dondurma yiyemezsin dersem anne de yiyemezsin diyecek. Ben patronumun kontrol etmesine izin vermiyorum ben kontrol ediyorum” (40, 2018). Louise'in çocukların yemek yemesiyle ilgili olarak kullandığı yönteme değinelim:

İşverenim fark etti ve şunu söyledi, “Ooo Louise, sen bazı şeyleri farklı yapıyorsun.” Onlar çocuklara nasıl bakacağımı bildiğim için böyle diyorlar çünkü bebekleri önceden hiç dadıyla yemek istemiyormuş. Yani, ben böyleyim. Çocuklarla uyur, onlarla aynı tabaktan yerim. Eğer onların yediği şeyden yemezsem “Ooo sen bunu sevmiyorsun Louise” diyorlar. Bunu daha önce başka bir dadıyla yapmadıklarını söylediler. Ben de, “Louise bebeği nasıl ikna edeceğini, nasıl güldüreceğini ve oyuncak arabalarla oynayacağını bilir” dedim. (38, 2018).

Lea ise bakıcı olmayı anneliği üzerinden açıklayarak Türkiye'deki ilk işveren kadınla karşılaştırmalar yaptı:

Bu işverenle maddi olarak çok zor zamanlar geçirdik. Türk kadını özellikle psikolojik bir problem yaşadığında deli gibi. Gerçekten, deliler. Sorun yaşıyorlarsa, acı çekiyorsa... Aman Tanrım. Konuşmak bile mümkün değil. Kendini bütün gün bir odanın içine kapatacak. Sonra ben, bütün gün burada ne yaptığını sorarım. Ben her zaman çocuklarımı düşünüyorum. Ama onlar, “Aaa banane” diyorlar. Benim için en önemli şey çocuklarım. Ben bir anneyim. Tabii ki, en iyi deneyim anne olmaktır. Evet, dadı olma anne olmakla yakından ilgilidir. Eğer bekar bir dadıysan iletişim kuramazsın. Söylemek istediğim şeyi biliyorsun, bir çocuğun varsa daha ok sabırlıdır ama yoksa çocuklara karşı nasıl sabırlı olman gerektiğini bilmiyorsundur ve işte asıl sorun da bu. İletişim kursan da bir annenin sabrından farklı olur. Eğer bir anneyse bebek hasta mı değil mi bunu anlarsın. Bazen yemek bile yiyemediğin olur. Anne olmak, dadılık yapmak için en iyi deneyimdir. (40, 2018).

Amerikan, İngiliz ve Avrupalı işverenler Türkiye'deki işverenlerden daha iyi olarak ifade edilirken Orta Doğu ve Arap Ülkeleri kötü örneklerle dolup taşıyordu. Valerie Türkiye'ye gelmeden önce Katar'da çalışıyor. Türkiye ve Katar'la ilgili karşılaştırmalı olarak şunları dile getirmiştir:

Türkiye'de maaşlar Ortadoğu'ya göre iki kat daha fazla. Zengin olmalarına rağmen konu işçilerine gelince iyi değiller ve maaşlar çok düşük. Para konusunda iyi değiller. Sadece kısıtlıyorlar. Katar'da ve Dubai'de hizmetçilere verdikleri para Türk lirası olarak 2000 lira. Haberleri izliyorsan bilirsin Filipinli kadınlar izin günleriyle ilgili bazı sorunlar yaşıyor. Dışarı bile çıkamıyorlar. Ailelerine para göndermek istediklerinde bile parayı şoföre veriyorlar o gönderiyor. İzin günü diye bir şey yok Ortadoğu'da. İşveren pasaportuna el koyuyor ve sözleşmen bitene kadar da vermiyor. Burada özgürlüğü görebilirsin. Mesela, dadıysa ve işverenimden hoşlanmamışsam işimi bırakabilirim. Burada bunu yapma özgürlüğün var. Çocuklar bana abla diyor. Bana karşı çok iyiler. Hatta bana abla diyerek sarılıyorlar beni öpüyorlar. Evin hanımı bile böyle bana sarılıp hoş geldin diyor. Araplar dokunmuyor bile. Bu, Türkler ve Araplar için oldukça farklı bir şey. (27, 2018).

Sonuç olarak, çoğunlukla hem Filipinler tarihsel arkaplanları hem de günümüz devlet stratejisi bağlamında analiz edilen küresel kadınlar, ülkeler/kıtalar arası çoklu göç süreçlerine dayanarak deneyimlerini karşılaştırma eğilimindedirler.

3.2.15. Hırsızlık, İftira ve Kıskançlık

“Bu çocukların annesi ve babası olmamızı istiyorlar. Bu çocuklarını dünyaya getirip sonra da vaktimiz yok diyorlar. Böylece, çocuklar sana bağlanıyor, çünkü her zaman yanlarındasın. Sonra da ebeveynler buna sinirleniyor” (Dominique, New York'ta Trinidadlı bir dadı, Cheever, 2003: 35).

Göçmen işçilerin, istedikleri şeyi çalışıp kazanarak almak yerine “şeytana uyma” isteği ile açıklayan bir “iş ahlakı” olmadığı varsayılmaktadır (Lan, 2006: 65). Yalan ve hırsızlık işverenler için büyük bir tehdit unsurudur (De Regt, 2009: 574), fakat bu çalışma kapsamında elde edilmiş bilgilere göre işverenler bazen göçmen ev işçilerini türlü nedenlerden dolayı (örneğin, ‘işten ayrılacağını söylediği zaman ve/veya kadın işverenin ev işçisini özellikle kocasından kıskandığı’ gibi) bilinçli olarak hırsızlıkla suçlayabiliyor. Aşağıda Louise’in Suudi Arabistan’da ev hemşireliği yaptığı aileyle ilgili başına gelenlere ayrıntılı olarak değineceğim fakat burada şunu belirtmek gerekir ki aynı aileye Filipinler’e çocuklarını görmeye gitmek istediğini söylediğinde “paraları alıp gidiyor” diye hırsızlıkla suçlanıyor ve valizi aranıyor:

Birkaç ay sonra onlara Filipinler'e gitmek istediğimi söyledim çünkü 5 yıldır onlarla çalışıyordum ve eve sadece bir kez gidebildim. Bu yüzden, çocuklarımı ziyaret etmem gerekiyordu. Bana "Tamam" dediler ama evden çıkacağım sırada bana para çaldın ve kaçırıyorsun dediler. Aman Tanrım ben bu aileye ne yaptım da bana böyle davranıyorlar. "Tamam" dedim. "Her şeyi bir bir kontrol edebilirsiniz ama benim gözümün önünde edeceksiniz." Çünkü ellerinde bir şeyler vardı belki benim valizime koyup sonra da çaldığımı söyleyeceklerdi. Asla başka bir ülkeye kötü bir şey yapmak için gitmem çünkü yasalara aykırı. Ortadoğu'nun çok gülünç olduğunu biliyorum. Bunu paylaşmak istedim çünkü paylaşınca daha iyi hissediyorum. Benim gitmemi istemedikleri için böyle bir şey yaptılar bana. Çünkü kalmamı istiyorlardı ve eğer bir şey yaparlarsa beni şikayet edebileceklerdi ve ben de böylece ya onlarla kalacak ya da Filipinler'e dönecektim. Bana sadece doğruyu söyleyin dedim. Anneleri öldükten sonra dadı olarak çocuklarına baktım yani beni fazlasıyla tanıyorlar. Bu yüzden, "Bana direkt doğruyu söylemeniz daha iyi olur. Siz benden ne istiyorsunuz?" dedim. Bana doğruyu söylediler ve burada kalmanı istiyoruz dediler. "Tamam" dedim. "Bana ailemle birlikte zaman geçirmek için bir veya iki ay verin sonra belki geri gelirim." Böyle dedim ama geri gelmeyeceğimi biliyorlardı çünkü kararım netti. Bütün Araplar böyle değil ama genel olarak Araplarla kötü deneyimler yaşadığım için geri dönmedim. (38, 2018).

Bu bağlamda, Hong Kong'da uzun yıllar çalışan Ella, Türkiye ve Hong Kong'a dair deneyimlerini karşılaştırmalı olarak aktarıyor ve göçmen hakları savunuculuğunun neden Hong Kong'da Türkiye'ye kıyasla daha fazla geliştiğini şu şekilde analiz ediyor:

Burada daha iyi, daha açık. Bence Ortadoğu'ya kıyasladığımda burası daha iyi. Hong Kong insanları ise oldukça katı, kendine ayırdığın zamanın oldukça kısıtlı çünkü yatılısın. Yani, sabah saat 3'e kadar çalışıyorsun. Mesela, Türkiye'de polislin yakalama emri olmadan işinden ayrılabilirsin. Hong Kong'da işinden ayrılacaksan işveren seni para çalmakla suçlayacak. Böylece, polis seni yakalayacak. Yani demek istediğim insanların tutumu çok farklı. Bu yüzden, Hong Kong'da kadınları korumak için göçmen hak savunucuları var. Hong Kong'da ücretsiz avukat, ücretsiz barınma temin eden birçok yardımcı göçmen kurumu var. 41, 2018).

Ev hemşireliği, iş rutininin tıbbi görevler açısından tanımlanmasıdır (Diamond, 1990: 175). Evden yürütülen hasta bakım hizmeti güven problemiyle ilgili olarak işçi ve işveren arasındaki çelişkili ilişkiye başka bir bakış açısı sunar. Örneğin, işveren aile hasta yakını için bir ev hemşiresini yıllarca çalıştırır da hastanın ölümü hemşireden bilinebilir. Örneğin, görüşmecim Louise bakıcılığını yaptığı kadın öldüğü zaman başına gelenleri şu şekilde anlatıyor:

Bir adam geldi şirkete doktordu. Beni annesine bakmam için işe aldı. Annesi kendi başına ayakta duramayacak kadar çok hastaydı ve ona bakması için birine ihtiyacı vardı. "Tamam" dedim. "Ona bakabilirim." "Tamam" dediler. "Sigortan ve lise diploman var mı?" diye sordular. Ben de "Hayır, yok" dedim. "Sadece ortaokul mezunuyum ama elimden gelenin en iyisini yaparım" dedim. Onlar da, "Tamam" dediler. Böylece, bana her şeyi ne zaman ilacını içecek, kıyafetleri nasıl değiştirecek, iğnesi nasıl yapılacağı adım adım öğretiler çünkü kadın çok hasta ve hassas kimsenin dokunmasını istemiyorlardı. Arapça konuşuyorlardı ama işveren bana tüm bunları nasıl yapacağımı hep anlattı. Hemşire gibiydim. Neredeyse 24 saat görev başındaydım ve kadınla ilgileniyordum. Beş yıl çalıştım orada. Bir oda hastane odası gibiydi.

Oksijen tüpü dahil tüm ekipman vardı. İki yıl sonra, öldü çünkü çok hastaydı kalbinden rahatsızdı, şekeri vardı. Her gün 11 tane ilaç içiyordu. Kadın öldüğü zaman benim yüzümden mi oldu diye araştırdılar. Yanlış ilaç vermiş olabilirim diye çünkü ben sertifikalı değilim. Onlara, “Eğer bana güvenmediyseniz neden bana bu şekilde her şeyi öğrettiniz?” diye sordum. Eğitimsiz olduğumu onlara baştan söylemiştim, biliyorlardı. Ne dediyse öğrettiyse onu yaptım. Bu çok büyük bir sorumluluk ve ben her seferinde yapmadan önce tekrar tekrar kontrol ediyordum. Riskli bir şey yapmamak için kağıtlara yazmıştım ve sürekli onlara bakıyordum. Minnettar değilim. Araştırdılar ve sonuç temiz çıktı. Elbette böyle olacaktı çünkü ben onlara yanlış bir şey yapmadığımı söylemiştim. (38, 2018).

Michelle Lee Guy’un Malezya’daki Filipinli hizmetçilerle ilgili olarak dedikodunun işlevsel amacını örneklemek amacıyla yapmış olduğu *Gossiping Endurance: Discipline and Social Control of Filipina Helpers in Malaysia* (2004) adlı çalışmasını örnek verebiliriz. Guy bu çalışmasında, Filipinli göçmen kadınların Malezya’da çalışırken deneyimledikleri hayatın zorluklarını ve fedakarlıkları sık sık vurgulamış olmalarına odaklanarak özelde direnç mekanizması olarak yaptıkları dedikodulara (the gossip of endurance) yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, dedikodu yapmak göçmenler arasındaki ilişkileri veya ağları sürdürmenin bir yoludur (Guy, 2004: 510). Kıskançlık (“kadın işverenin kıskançlığı”), göçmen işçilerin ve işverenlerin dedikodularında yaygın olarak duyulan bir anlatı ve genel bir sorundur (Constable, 2003: 137; Lan, 2006: 109). Aslı hanım Sarah’nın Türkiye’de ilk aile ile ilgili yaşadığı problemleri şu şekilde aktarıyor:

İlk aileyle iyi anlaşamıyor problemler yaşamış. İlk işveren yok demiş. Referans almak için görüştüm kadınla para çaldı diyor kadın. Çocuğuyla İngilizce konuşsun diye getirdiler. Kadın bence beni kıskandı dedi Sarah. Kendine bakıyor diye kıskanmış. Harçlık bırakmamış o gün 5 TL. Onu almış uyurken bu da hırsız yaptı beni dedi Sarah (37, 2018).

Görüşmecim Ruth Türkiye’ye gelmeden önce Romanya’da bu konuyla ilgili yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Karı koca arasında benimle ilgili bir konuşma oldu. Beni onu zehirlemekle suçladı. Çünkü onun için yemek pişiriyordum. Evet, delirmiş. Demek istediğim, çalışmak için buradayım ve neden kendimi hapishanede bulacağım bir şey yapayım. Yani, beni zehirlemeye çalışmakla suçladı. Yemeğinde bir şey bulduğunu söyledi ve bana gösterdi. Küçük bir taş parçası gibi. Ben de, “Biliyor musunuz hanımefendi ben böyle bir şey yapacak olsaydım arkamda delil bırakmazdım. Benim çalışmak için burada olduğumu biliyorsunuz. Eğer sizi zehirleyip hapse girseydim ailem ne olacaktı?” dedim. “Evet, böyle bir şeyin bana ne faydası olabilir. Sizin için elimden gelenin en iyisini yapmaya çalıştım.” Bazı arkadaşlarım bu kadın kıskanç seni kocasından kıskanıyor olabilir dedi. Ben sadece çalışmak, temizlik yapmak için oradaydım. Çünkü kocası bana çok iyi davranıyordu. Bilirsin işte kocası bana gerçekten çok iyi davrandığı için böyle yaptı. Böylece, evden ayrıldım ama gitmeden önce tüm bavullarımı açtım ve hepsini gösterdim. Çünkü her şeyi görmek isteyecekti. (32, 2018).

İşveren annelerin yoğunluğu ve çocuklarıyla yeterince vakit geçirmemesi, çocukların bakıcılarla aralarında özel bir bağ kurmasına ve/veya onları annelerinin yerine koymasını söylemesiyle sonuçlanabilir. Aynı zamanda işveren kadınlar, bir yardımcı olmadan yeterince çocuklarıyla ilgilenemeyebilirler. İşverenler, çocuklarının ev işçisine bağlandığını anladıklarında, bazen ailedeki konumlarının baltalandığını hissederler. Özellikle, ev işçisi genç ve çekici ise ve karısı kocası için de endişeleniyorsa, kadın işveren ev işçisine karşı kıskanç veya düşmanca davranabilir (Constable, 2003: 137). İlk vakada, Nina işten kovulmasını hem annenin onun çocukla olan bağını kıskanması hem de çocuğa tatlı vermesi üzerinden açıklıyor:

Hande (Türkiye’de tanınmış bir oyuncu) beni işten çıkardı çünkü kıskanç. Çocuğun beni sevmesini kıskandı. Oğlu beni çok seviyor annesini pek sevmiyordu. Çocuğu üzerinden diyet yapıyor. Ben de bir anneyim. Yani, onun çocuğu için en iyisini vermek isterim çünkü bu çok normal acıktıkları zaman yemek verirsin. Bu yüzden, oğlu bana daha yakın hissetti. “Hayır, hayır, hayır istiyorum Nina” bunun gibiydi. Baklava yüzünden oldu. Çocuk beni yerken gördü ve istedi. Ben de biraz verdim. “Neden bunu benim çocuğuma yapıyorsun?” “Neden çocuğum beni sevmiyor?” Çünkü hep mutfaktasın ve sigara içiyorsun. “Tamam, işine son veriyorum” dedi. “Tamam, hemen şimdi çıkar beni işten” dedim. Sonra, “Tamam, Nina. Yerine birini bulmam gerekiyor o yüzden beklemek zorundasın” dedi. Yardımcısız yaşamıyor çocuğuyla. Kocası yemek pişirmeyi biliyor ama o bilmiyor. Oğlan, “Anne, anne neden itiyorsun *ate*’yi? *Ate*’yi itme!” diyor. Bana *ate* diye sesleniyordu çünkü ona ben öğrettim. Çocuk benim için annesiyle itişip kakışıyor ve adam da, “Ne öğretiyorsun sen benim çocuğuma? Neden annesini itiyor?” diyor. “Ben bir çocuğa bunu nasıl öğretebilirim? Bu davranışı nasıl öğretebilirim? Ne görürse onu yapıyor çünkü annesinden görüyor” dedim. (39, 2018).

İkinci vaka olarak ise, Trisha’nın Kıbrıs’ta baktığı çocuklarla ilgili deneyimlerine yer verelim:

Kıbrıs’ta farklı, işveren size çocuğu disiplin etmenize tamam der. Oradaki aile küçük bir aileydi ve anne baba boşanmıştı. Ben de ikizlere bakıyordum. Ben işe başladığımda 8 yaşındaydılar. En küçüğü de 6 yaşındaydı. Beni çok sevdikleri için baş etmek çok kolaydı. En küçüğü bana, “Benim annem sensin. Şu andan itibaren benim annem sensin” dedi. Çünkü annesi her zaman ona kızıyor ve hep işiyle meşgul. Çocuklar için zamanı yok. Yani, sadece ben vardım. Bir kardeş bir anne gibiydim. (29, 2018).

Sarah Türkiye’ye gelmeden önce bir İngiliz ailenin yanında yaklaşık 6 yıl kadar bakıcı olarak çalışıyor. Çocuklar ona Tagalog dilinde anne diye sesleniyor: “Şimdiye kadar çocuklarla hep güçlü bir bağım oldu ve bana hala Tagalog dilinde dadı anlamına gelen “yaya” diyorlar (38, 2018).

3.2.16. İstismarcı İşverenler

Çalışma kapsamında, hem okumalardan hem de görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, göçmen ev işçileri yatılı çalışmaktan ve güvencesiz göçmenlik statüsünden dolayı dezavantajlı olarak konumlandırılır. POEA Başkan Yardımcı Carmelita Dimzon, Filipinli göçmen işçilerin ayrımcılık deneyimlerini şu şekilde açıklıyor:

“İşverenlerin pasaport veya diğer seyahat ve istihdam belgelerine el koyması, ödenmeyen veya kısmi ödenen maaşlar, veya maaşlara el konulması, maaşlardan yasadışı kesintiler yapılması, belli bir standardın altında yaşam ve çalışma koşulları, sosyal ilişkilerin ve iletişim hakkının engellenmesi, tıbbi sağlık hizmetlerine ve daha nicesine erişimin engellenmesi” (Sayres, 2004: 24).

Temel nokta, istismarın gerçekleşip gerçekleşmemesinin tesadüfi bir niteliğe sahip olması, yatılı ev işçisinin bireysel çalışma koşullarına ve işveren ailenin bireysel tutumlarına, algılarına ve hatta ruh hallerine bağlı olmasıdır (Bakan & Stasiulis, 1994: 17). Görüşmecim, Louise Türkiye’ye gelmeden önce Dubai’de bir otelde 3 yıl resepsiyonist olarak çalışmıştır. Bir akşam iş yerinde patron Louise’i taciz eder. Üstüne üstük “Filipinli kadınlar para için her şeyi yapar, orospudurlar” gibi bir zihniyetle sınırdışı edilir:

İşveren kötüydü. İşveren adamdı ve hep benimle birlikte ofisteydi. Bazı şeyler oldu. Benim resepsiyonist olarak eve erken gitmem gerekiyordu ama bana, “Louise seninle konuşmak istediklerim var biraz bekler misin? Yarın için bir şeyler yapmak istiyorum” dedi. Yani, patron olduğu için kaldım ve bana ne söyleyecek diye bekliyorum. Bana, “Ooo Louise, burada kalmanı istedim çünkü senden hoşlanıyorum ama işin için değil. Bir erkek olarak hoşlanıyorum” dedi. Ailesi ve çocukları var ve ben karısına saygı duyuyorum. O benim çok iyi biri. Yani, bana bunu yapmaya devam edeceksen işi bırakacağım artık seninle çalışmak istemiyorum. Çıkışımı yap. Ben kendi biletimi alırım dedim. Bana, “Tamam, tamam. Sadece isteyip istemediğini sordum” dedi. “İstersem?” “Elbette istemem.” Bana, “Tamam, istediğin kadar kalabilirsin” dedi. Birkaç ay daha çalıştım. Bir akşam iş çıkışı eşyalarımı toplarken benim çalıştığım bölüme geldi. Gelmeden önce gidip güvenlik kamerasını kapatmış (Security Camera System CCTV). Gelip beni öpmeye çalışıp ve kıyafetlerimi çıkarmaya başladı. “Aman Tanrım” dedim ve bir anda masanın altındaki güvenlik düğmesine bastım. Güvenlik geldi ve o halde görmesine rağmen suçlamayı bırak parası neyse öderiz gibi şeyler dediler. Bu parayla ilgili bir mesele değil itibarımla ilgili dedim. Gözyaşları içinde Filipinler’e geri döndüm. “Filipinli kadınlar orospudur” dediler çünkü bütün Filipinli kadınlar ekstra para kazanmak için orospuluk yapıyor diye düşünüyorlar. Belgelerimin eksik olduğunu ve vize sürem dolduğunu söylediler. İlegal oldu ama bilmiyordum hala legal olduğumu düşünüyordum üçüncü yılımda vizemi yenilememişler. Çünkü gerekli olan belgeleri vermiştim yenilediklerini düşündüm. Mahkemeye çıktığımızda beni vizeyle ilgili tehdit ettiler sen illegalsin dediler. Beni sınır dışı ettiler ve Filipinler’e döndüm. (38, 2018).

Bir görüşmecim, Louse'in ifadesiyle benzer bir şekilde, Filipinli kadınlar için zenginleşmenin orospuluktan geçtiğini söylemekle, para kazanmaya başlayan Filipinli kadınların Filipinler'de orospuluk yapan kadınlar olarak kabul gördüğü ortak bir algıdan bahsediyor. Bu noktada Filipinli görüşmecim 27 yaşındaki Valerie'nin ifadelerine bakalım:

Evet, biz Filipinliler çok cana yakınız ama Filipinlinin davranışları iyi değil diye bir güvensizlik var. Örneğin, hayatlarının gelişmekte olduğunu biliyorsun ve belki şunu bunu yapıyor diye düşünüyorsun. İşte bu yüzden, zengin olmak için bir şeyler yaptığını düşünüyorlar. Demek istediğim kolay para kazanmak için bir şeyler yapıyorlar. Çünkü bazı Filipinliler genellemiyorum ama bazı kadınlar fuhuş yapıyor. Filipinler'de fuhuş çok yaygın. (2018).

3.2.17. Bağıрма ve 'Kötü Kelimeler' Salak, Manyak, Geri zekalı Diyen Çocuklardan Lütfen ve Teşekkür Ederim Diyen Çocuklara

Çalışma koşullarının iyi olması tüm işler açısından önemlidir. Fakat hem iş yeri hem de yaşadığın yer ev olduğu zaman çalışma koşullarında bazı farklılıklar meydana gelir. Bunlardan en önemlisi konaklama, huzur ve güvende olma diyebiliriz. Konaklamayla ilgili tartışmalar ilerleyen kısımlarda yapılacaktır. Fakat bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, çalışma kapsamında görüşme yapılan kadınların ortak bir rahatsızlıkları vardı; bağıрма. Bağıрма, Filipinli kadınlar için affedilemez bir şeydir. Kamusal alan veya ev yeri fark etmeksizin işverenler bağırdığı zaman o işten tez zamanda ayrılırlar. Bu bağlamda, görüşmecilerimden Angelica'nın deneyimine başvurmak yerinde olacaktır. Angelica İzmir'de 4 aylık işinden işvereni ona kamusal alanda bağırdığı için ayrılıyor:

İnsanların içinde birdenbire yüksek bir sesle söylüyordu. Ben ve erkek patronum parktaydık ve parkta bir sürü insan vardı. Bebeklere yardım ediyordum çünkü 18 aylıktılar. Kayaktan hoşlanıyorlardı ama kayak biraz yüksekti. Dengesi bozulur ve düşer diye korktum. Çünkü onlar benim sorumluluğumda. Yani, onları korumak zorundayım. Patronumun neden öyle davrandığını bir türlü anlayamadım. Ben üst taraftaydım bebeklere kaymaları için yardım ediyordum. Bana bağırdı. "Ange bırak kaysın" diye çok yüksek bir sesle bağırdı. Parktaki herkes bana bakıyordu ve doğrusunu söylemek gerekirse beni yüzüm kıpkırmızı oldu. Neden böyle davrandığını gerçekten merak ediyorum. Bana bir şey söylemek istiyorsa yanıma gelip söyleyebilir "Ange izin ver çocuklar kendisi kaysın" diyebilir. Neden bağılıyor? Bu hiç hoş bir şey değil. İyi bir işverensen, senin için çalışan birisine böyle davranmazsın. Mesela, diyelim ki bu kadar insanın içinde ben sana bağırdım. Ne düşünürsün? Öfkeli bir ses tonuyla, "Merve ne yapıyorsun? (ses tonunu eski patronun ses tonu gibi yapıyordu)"

Yani, o an parktaki insanların hepsi bana bakıyordu. Dondum kaldım çünkü ne olacak şimdi diye düşünüyordum. Yanlış bir şey yapmadım çünkü. (42, 2018).

Bağırmanın yanı sıra, “salak, manyak” gibi kullanılan kelimeler de oldukça rahatsızlık vericidir. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli kadınların hemen hepsi Türkiye’de yerelde kullanılan ‘salak, manyak, geri zekalı’ gibi bazı kötü kelimelere maruz kaldıklarını sıklıkla dile getirdiler. Lea işvereni ve kızıyla ilgili “Manyak, salak kötü kelimeler kullanıyor. Zeynep kullandığında kırmızı biber koydum yemeğine. Benim kızım gibi Zeynep” dedi (40, 2018). Ayrıca, Lea, Zeynep’in annesi kamusal alanda sürekli bağırdığı ve “salak, manyak” dediği için onunla sık sık tartıştığını dile getirdi: “Kamusal alanda bağırılmasından hiç hoşlanmıyorum. Bağırıyor. Bağırmayı sevmiyorum. Sokakta, trafikte her yerde kavga ediyor ve sürekli bir şeylerden dolayı bağırıyor. Bir de, “salak, manyak” diyor. Hiç sevmiyorum böyle şeyleri” (40, 2018). Bu noktada, Carmel’in kötü kelimelerle ilgili mücadelesine yer verelim:

Yerine geçtiğim bir Filipinli dadı sadece 6 ay çalıştı ve sonra kaçtı. Çünkü çocukları kontrol edemedi. Çocuklar çok yaramaz. O dadıyı Hong Kong’dan işe aldılar. Hong Kong’daki şirket adı *Artellect*’ti ama şuan *Filipino Nanny* oldu o önermişti. Sadece 6 ay çalışabildi. Ben Filipinler’e gitmeden önce 8 yaşındaki kız suratıma tükürdü ama sabrettim ve sadece evin hanımını bilgilendirdim. Böylece böyle şeyler yapmayı bıraktı ama bazen bana bir şeyler fırlatıyor. Yani, durum bu. Çok şımarık. Eğer sinirliyse orta parmağını gösteriyor. Sürekli “Salak, manyak, mal” gibi şeyler söylüyor. Belki de okuldan öğrendi. “Sen nereden öğreniyorsun bu kelimeleri?” diye sordum çünkü başlarda ne anlama geldiğini bilmiyordum. “Bu ne?” diyordum. Bana, “Ben sana ne olduğunu söyleyeceğim şimdi” diyordu. Ama sonradan bunların kötü kelimeler olduğunu öğrendim. Şu an benim tek mücadelem o ama sorun değil. İşimin bir parçası ve diğer Filipinli arkadaşlarımda da benden daha iyi olmadığını biliyorum. Onlar da başka işverenlerde benzer şeyler yaşıyorlar, kötü şeylerle karşılaşılıyorlar. Bu yüzden, kendi kendime “Tamam, Carmel. Sen bununla mücadele edip sabırlı olmalısın” dedim ve ona sürekli bu kötü kelimeleri kullanmamasını söylüyorum. (42, 2018).

Görüşmecilerin hemen hepsi yerelde genellikle çocuklar tarafından kullanılan kötü kelimelerle başa çıkma yöntemlerini paylaşırken kimisi de “teşekkür etme”yi ve “lütfen” demeyi bilen çocuklardan bahsetti. Nadine “Saygılı ve çok disiplinliler. Çocuklar çok farklı, ‘teşekkür ederim, lütfen’ diyorlar” (39, 2018). Lea, “Bana ‘lütfen’ demeysen sana hiçbir şey vermem ve ‘teşekkür ederim’ demeysen ikinci kez istediğinde vermem” (40, 2018).

3.2.18. Kültürel Farklılıklarda Dinin Etkisi

Bu çalışma kapsamında görüşme yapılmış kadınlar ve benimle paylaştıkları tartışmasız aynı değere sahiptir. Hepsi benzer zorluklarla karşılaşmış ve bunların üstesinden gelmiş güçlü kadınlardır. Fakat Nina'nın yaşam deneyimleri bize gösteriyor ki göçmen ev işçisi olarak yaşanan/yaşanmakta olan/yaşanabilme ihtimali olan zorluklarda herhangi bir sınırdan bahsetmek imkansızdır. Örneğin, Nina Hong Kong'da çalıştığı son ailede kendine ait bir odaya sahiptir ama orada da işvereni gecenin bir yarısı valizleri ile birlikte kapıya koymuştur. Bu nedenle tüm yaşamsal zorlukları deneyimleyip bunların üstesinden gelen bir göçmen kadın olarak örnek model oluşturur. Kadınlar, yüzyıllardır kadın, göçmen ve hizmetçi olmak gibi pek çok hususta ikincil statüde konumlandırılır. Bu bağlamda, göçmen ev işçisi kadınlar, ev sahipliği yapan ülkelerde dini pratik etme açısından da sorunlar yaşamaktadırlar. Nina'nın, Laguna Verde'de çalıştığı evden neden ve nasıl ayrıldığına bakalım:

Tanrı'ya şükür iki yıllık sözleşme bitti ve tekrar sözleşme yapmak istediler ben de imzaladım ama bu sefer kısa sürdü. Sadece 6 ay çalıştım çünkü ağız dalaşına girdik. Bana kabul edemeyeceğim bazı kelimeler kullandı, "Hristiyan olarak, hizmetçi olarak ve insan olarak" eleştirdi beni. Yani, ben buna katlanamam. Kendime, "Bu çok fazla" dedim. Bunun yanı sıra, din sizi koruyamaz. Hangi dinden olursan ol din seni koruyamaz. İşte o kadar. İyi bir insan olsaydı kızgın olsa bile gecenin bir köründe gitmeme izin vermezdi. Tartıştıktan sonra bana işine son veriyorum hemen git dedi. Saat kaç? Gece 11. Peki ben eşyalarımı toplamayı ne zaman bitirdim? Sabaha karşı saat 3'te. Çünkü kendi odam olduğu için bir sürü eşyam ve beş valizim vardı. Yani, oldukça fazla. Benim bağlı olduğum kilise erken dua saati vardı ve bir yakın bir arkadaşım taksile gelip beni aldı. Böylece, bütün eşyalarımı birlikte kiliseye geldim. (39, 2018).

Kuşkusuz, Nina yaşadıklarında yalnız değildi. Hondagneu-Sotelo (2003), görüşmecisi Meksikalı yatılı bakıcı ve temizlikçi Margarita Gutierrez'in işinden ayrılma hikayesi Nina'nın hikayesiyle oldukça benzerdir. Margarita işinden ayrılmaya karar verdiğinde, işverenine iki hafta öncesinden bildirir. Haftalar geçer. Çalışmasına bir gün daha varken işveren çift Margarita'nın odasının kapısını çalar ve "İşte paran. Şimdi gidebilirsin" der. Böylece, Margarita beklenmedik bir şekilde işinden ve evinden bir gün önce ayrılır. Bunun üzerine yatılı hizmetçi ve bakıcı olarak çalışan kardeşini arar ve gecenin karanlığında onu alması için çalıştığı evin kapısında bekler (Hondagneu-Sotelo, 2003: 61). Dolayısıyla, ev işçilerinin beklenmedik bir şekilde gece yarısı işinden ayrılması ve/veya kovulması tesadüf değildir. Çoğunlukla, işçi-işveren ilişkisi kolay sarsılabilen çelişkili ilişkiler üzerine kuruludur.

Türkiye’de, Müslüman yerlilerle evlenen Filipinli kadınlar doğrudan “din değiştirir”ler. Bu bağlamda, Ella’nın hikayesine dönecek olursak kendisi şuan bir Türk ile evli ve bir kızı var. Din değiştirme hususunda kocasının annesi ile arasında geçenleri şu şekilde paylaşmıştır:

Ella: Bazen kocanın ailesi Müslüman olman için ısrar eder. Sana devamlı Müslüman olman gerektiğini hatırlatır. Kültürel farklılıklar, din...

M.C.: Kayınvaliden nasıl?

Ella: İyi. Sıradan bir kadın ve dindar. Bana sürekli Müslüman olmam gerektiğini hatırlatıyor. Bir gün onunla birlikte Cami’ye gitmeliyim.

M.C.: Başörtüsü takmanı istiyor mu?

Ella: Hayır, bana bağlı ama din değiştirmemi ve Müslüman olmamı istiyor. Aşırı dindarlar. Evde Kur’an okunduğu zaman kapanmak zorundayız. Kapanmam şart değil çünkü kocamın kız kardeşi de kapalı değil (41, 2018).

Özellikle, Müslüman ülkelerde ortaya çıkan bir diğer husus ise göçmen ev işçisi kadınların ev sahipliği yapan ülkelerde yalnız hissetmesi sonucu din değiştirmesidir. Bu nedenle, işveren ve işçi aynı dine mensup olmadığı zaman bu aradaki mesafeyi daha fazla arttırabilir. Örneğin, görüşmecilerimden Hannah Türkiye’ye gelmeden önce Dubai’de iki yıl çalışmış ve oradayken “yalnız hissettiği” için din değiştirdiğini ifade etmiştir.

Hannah: Evet, ben din değiştirdim. Bana sertifika verdiler. Evet, sertifikamı Dubai’den aldım. Dubai’de Müslüman olmak için 3 ay okudum.

M.C.: Din değiştirmeye nasıl karar verdin?

Hannah: Kız kardeşimin işvereni... Çünkü ben Hristiyan kilisesi arıyordum çünkü yalnızdım ve eğer yalnızsan kilise de uzaksa... Başka Filipinli yoksa... Sadece patronum ve çocuklarlaydım. Evet, yani iyiler ama farklı. Yani, aynı milletten biriyle konuşmak farklı bir şey istediğin her şeyi söyleyebilirsin (35, 2018).

Bunun yanı sıra, din değiştirme sadece Müslüman ülkelerde ortaya çıkan bir husus değildir. Örneğin, Diana Türkiye’ye gelmeden önce Singapur’da 3 ay okula gitmiş ve Müslüman olmuştur. Fakat bu bilgiyi kendisi değil görüşmeye onunla birlikte gelen erkek arkadaşı Ahmet paylaştı ve herhangi bir neden belirtmedi.

İkincisi ise, giyim kuşamdır. Ella, kocasıyla arasında geçen giyim kuşamla ilgili şu bilgileri paylaştı:

Filipinler sıcak bir ülke, bu yüzden biz şort giyiyoruz ama bir Türk ile evlendiğinde bir sürü şeyi yapmayı bırakıyorsun. Yapmaman gereken bir sürü şey var burada. Bunu giyemezsin şunu giyemezsin. Kocam bana giyebilirsin ama erkekler çok fazla bakıyor dedi. Bazen evde giyiyorum ama kayınvalidemle birlikte oturuyorum biri geldiğinde, su veya başka bir şey ikram ettiğinde tekrar pantolonunu giy dedi. Çok muhafazakarlar, kültürel farklılık gibi bir şey. (41, 2018).

Bazı görüşmecilerim -çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde çalışmış olmalarının bir sonucu olarak- “Maşallah, İnşallah, Allah Allah, Ya ve Yani” gibi kelimeleri kullanmaya alıştıklarını dile getirdi. Örneğin, Valerie “Maşallah demeye Dubai’de alıştım” (27, 2018). Hannah görüşme sırasında sıklıkla “Yani, İnşallah” ifadelerini kullanırken (35, 2018); Carmel “Ya” (42, 2018); Louise ise “Yani” ifadesini sıklıkla kullanmıştır (38, 2018). Lea ise görüşme sırasında sıklıkla “Allah Allah” diyordu (40, 2018).

3.2.19. Aynı Evde Bir Yabancıyla Yaşamak

Başka bir aile için çalışıyorsan şu üç şeye sahip olmalısın: sabır, sıkı çalışma ve güven (Vicky, 47, 2018).

Ev içi istihdam, iş yeri ve ev, kamusal ve özel ve yerel ve küresel gibi dikotomileri zorlaştırır. “Özel” bir ev, aile içinde ve hatta ev sahipliği yapan toplumda yabancılar olan göçmen ev işçileri için “kamusal” bir iş yeri haline gelir (Lan, 2006: 19). Bu bağlamda, Arlie Russell Hochschild *The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work* (2001) adlı çalışmasında oldukça önemli olan şu iki soruyu sorar: “Ev nedir? İş nedir?” (s. xxiv). Yakınlık derecesi olarak “aile” ve fiziksel bir yerleşim yeri olarak “ev” arasındaki bu ayrılıklar, “evde küreselleşme” olgusunun bu iki yönünü ortaya koyuyor (Lan, 2006: 19). Massen’in (1994) çalışmasında belirttiği gibi, “hem işverenler hem de işçiler için ev, küresel dünyayla bağlantı kuran bir sosyal ilişkiler ağı ve kültürel uzlaşma anlamına gelen bir “buluşma yeri” (“*meeting place*”) haline geliyor (Massey, 1994: 154). Bu nedenle, sadece işverenler evlerine aileden olmayan bireyler almakla kalmıyor, aynı zamanda göçmen ev işçileri de başka ailelerin yanında yaşamak zorunda kalıyor (Lan, 2006: 19). Yabancılık devresinin tam olarak nasıl ve ne zaman geride bırakıldığı genellikle net değildir. Bu bağlamda, Aslı hanım, “Aynı evde yabancıyla yaşamak çok zor ama biz sanki hep birlikte gibi hissediyoruz, yabancılık devresini çok hızlı geride bıraktık. İleride iş ilişkimiz bittiğinde de görüşmek, haberleşmek isteriz kesinlikle” diyor (37, 2018). Nina’nın ilk Hong Kong’daki ilk işveren aileyle ilgili sorunlarına yukarıda biraz değinmiştik. Az önce belirtildiği üzere, yabancı ile aynı evde yaşamak sadece işverenler açısından değil aynı zamanda başka bir ülkeye tanımadığı bir ailenin yanında çalışmaya giden göçmen

kadınlar için de kolay bir durum değildir. Şimdi ise o evde nasıl hissettiğine dair duygularına biraz daha yakından bakalım:

Yani, tekrar imzalamamı istediler çünkü ne kadar sıkı çalıştığımı, sabırlı ve kibar olduğumu gördüler ama imzalamayacağım. İlk işverenimde şunu deneyimledim bak, “Oda çok sessiz görünürde hiçbir şey yok ama bir anda arkana döndüğünde işverenin arkanda burnunun ucunda kırsal bir aslan gibi korkunç bir şekilde sanki yanlış bir şeyler yapmışsın gibi sana bakıyor.” Çocuklarının önünde bana vurdu ve canımı acıttı. Çekyatın önünden yürüyordum beni itti ve acı içinde “Of” dedim. O sırada oğlu, “Anne sana noluyor?” dedi çünkü çocuklar ne olduğunu anlayamadı. Benim kuzenimin işverenin tanıdığıydı ve beni baştan uyarılmışlardı. Yani, neden böyle yaptığını az çok biliyordum. Çocuklar yıkanırken banyonun oradan geçiyordum ve bana su fırlattı. O zaman da 7 yaşındaki oğlu, “Noldu Anne?” dedi. Yani, belki akli yerinde değildi çünkü nasıl cevap vereceğini de bilmiyordu. Bunun gibi şeyler. Bazen canımı acıtiyordu. Bu yüzden, defalarca işi bırakmayı denedim. Beni korkutuyordu ve belki bir gün uyanamayacağımı bile düşünüyordum. Baba tüm gün çalışıyordu ve eve akşam geliyordu. Sabah erkenden yine gidiyordu. Ama adam her şeyi biliyordu... Bu yüzden kadına sürekli, “Dikkatli ol, kibar ol yoksa bizimle fazla kalmayacak” diyordu. Sözleşmemin bitmesine iki ay kala yemek masasındayken bağırışmalar oldu. Yerken bana bağırma başladı. Zaten daha çok bağırıyordu bana. Böylece, başka bir işveren buldum. (39, 2018).

Özetle, her iki taraf da birbirine “yabancı”dır ve en az işverenler kadar göçmen kadınlar da farklı ülkelerde daha önce hiç tanımadıkları kişilerin evlerinde çalışırken tedirgin olmakta ve korkmaktadırlar.

3.2.20. Filipinli Kadınların Legalite ve İlegalitesi: Küresel “Kağıtlı, Kağıtsız” Kadınlar

McKay’ın ifade ettiği gibi ev hizmetlerinde çalışmak çoğunlukla gayri resmi olabilir (McKay, 2016: 3). “Kağıtsız” olarak ifade edilen bu kadınların yasal süreçlerle ilgili ülkeden ülkeye değişen türlü nedenleri olabilir. Kağıtsız yabancı işçilerin kalması, “kirli, tehlikeli ve zorlu” olarak kabul edilen işleri tercih etmeyen yerel iş gücü üyeleri tarafından da teşvik edilmektedir (Park 1993: 23; alıntıl原因 Aguilar, 2014: 142). Örneğin, görüşmecim Ella “kağıtsız” kadınların varlığını Türkiye ile Filipinler arasında ikili anlaşma olmamasından kaynaklandığını ifade eder:

Filipinler ve Türkiye arasında henüz ikili bir anlaşma yapılmadı. Şu an sadece Türk kanunlarına göre güvenceye alındık. Hükümetimiz tarafından Türkiye ile yapılmış herhangi bir koruma anlaşması yok. İki ülke arasında ekonomik ve kültürel bir müzakere yok. Yani, gerçekten çok karmaşık. Yani, bir çok kağıtsız kadın var burada. (41 2018).

Bunun yanı sıra, “kağıtsız” kadınlar pasif değildir. Aksine, dökümanlı olmalarından dolayı işverenlerle pazarlık yapabilirler. Tagalog dilinde *tago ng tago*

yani “daima saklanan” anlamına gelen ‘TNT’ (kağıtsız), ilk sözleşmesinin (ve dolayısıyla geçerli vizenin) ötesine geçenler yani süresi dolmuş olan Filipinlilere denir (Rafael, 2008: 486; Fuwa, 1999: 331). Örneğin, Türkiye’de 18 yıl boyunca oturum izni alabilmek için “kağıtlar”ını toplama mücadelesi veren 47 yaşındaki Vicky’nin hikayesi. Vicky uzunca bir süreçten sonra Türkiye’de İsveçli bir ailenin çocuklarına bakıcılık yapmak için işe başlıyor. Bu aile ile dört yıl beş ay çalışıyor. Vicky’nin İsveçli aile olan “büyük anlaşıma”sı ise şu şekilde:

İşverenime, “İllegalsem ve sizinle çalışıyorsam, bu benim sorumluluğum. Siz kimseye sizinle çalıştığımı söyleyemeyin. Bir arkadaşımız bize yardım ediyor deyin” dedim. Çünkü hükümet bunu öğrenirse çok para alır ve beni de eve geri yollar. Yani, bu aramızdaki en büyük anlaşmaydı. “Tamam, Vicky. Biz sesimizi çıkarmayacağız” dediler. Böylece, birlikte çalıştık. Bu iyi bir şeydi. Neredeyse dört buçuk yıl birlikte çalıştık ve sonra gittiler. (47, 2018).

Birkaç nesil önce, sadece varlıklı aileler tercihen İngiltere’de ya da İsviçre’de eğitilmiş çocuk bakıcılarını işe almıştır. Bu nedenle, çoğunlukla ucuz işgücü olarak gördükleri yasadışı Filipinli kadınları işe almayı tercih etmiş fakat bunu açıkça dile getirmek yerine Tagalog dilini konuşan birinin ilanını vererek yapmamışlardır (Sherman, 1996). Sherman’ın ifadelerinden anlamak mümkündür:

1950’lerin ortalarına gelindiğinde, evde kalan varlıklı anneler bebeklere bakmak ve çamaşırları yıkamak için bakıcı-hizmetçi kadın bulmakta zorlanıyorlardı. Kalma süresini aşan işçiler sık sık sömürüldüler ve iyi işverenler bile yasadışı yollardan enformel olarak çalışan kadınları işe aldılar. İnsan hakları mevzuatı, şirketleri ve aileleri yasaya uymaya zorlar ama yasanın ruhuna değil. Bu şu demektir; Bir Filipinli için ilan vermezsiniz ama Filipinler için açık bir kod olan “Tagalog-konuşan” birisini sormak sorun değildir.⁵

Genellikle göçmenler için yerel bir adamla evlenme ve/veya flört etme bazen yasal olmanın bir aracı haline gelebiliyor. Yıllar önce Filipinli göçmen kadınlarla ilgili bir araştırma yapan Petra Weyland ona bu konudan bahsettiğimde oturum izni için evliliği çok ilginç buldu ve onun araştırma yaptığı dönemde böyle bir şey olmadığını belirtir. Nitekim, “bu durumda kadınlar için bir yol, kültürlerinin dışından biriyle evlenmek” (Sullivan & Gunasekaran, 1993: 236). Denise Brennan’ın *Selling Sex for Visas: Sex Tourism as a Stepping-stone to International Migration* adlı çalışması Sosúa’da Dominikli kadın seks işçisi kadınların Avrupalı erkekler tarafından koyu tenleri nedeniyle egzotik ve erotikleştirilirken Dominikli kadın seks işçilerinin de

⁵ Sherman, Geraldine (1996) “A Nanny’s Life”, (<http://www.geraldinesherman.com/Nanny.html>) (2 Mayıs 2018’de Erişildi).

Avrupalı erkekleri kolaylıkla sömürülebilen –potensiyel olarak yoksulluktan kurtulma ve Dominik adasından ayrılma anlamına gelen keriz, yürüyen vizeler (walking visas) olarak görmesi ile önemli bilgiler verir (2003). Brennan’ın görüşme yaptığı seks işçilerinden biri olan Andrea bu konu ile ilgili şunları ifade etmiştir: Dominik Cumhuriyeti’nin kuzey kıyısında küçük bir kasaba olan Sosua’daki birçok Dominikli seks işçisi gibi Andrea da, aşk için evlilik (*por amor*) ve oturma izni için evlilik (*por residencia*) arasında ayırım yapar (Brennan, 2003: 154). Ronald E. Hall *Filipina Eurogamy: Skin Color as Vehicle of Psychological Colonization* (2001) adlı çalışmasında “Avrupalılar” a (Eurogamy) eğilimli olma olarak tanımlıyor (Reiterer, 2008: 38). Üstelik yerlilerle evlilik yasal olma ve vatandaşlık haklarına sahip olma gibi pek çok amaçla bir araç haline gelebiliyor. Bu nedenle, evliliği çare olarak gören kadınlar kocaları tarafından istismara uğrayabilir. Örneğin, Ella kocasıyla evlilik hazırlıkları yaparken arkadaşları dikkatli olması için tarafından çokça uyarılıyor: “Filipinli kadınlara, Türk kocaları tarafından bir sürü fiziksel suiistimal... Kültürel farklılıklar, din... Çok korkutucu. Erkek arkadaşım olduğunda (şu anda kocam), arkadaşlarım beni uyardı. ‘Paranı alabilir, seni kullanabilir, tehditi edebilir’ diye uyardılar. Çünkü bazıları bunları yaşamış. Hamile bırakıyorlar ve hiçbir sorumluluk almıyorlar. Yani, çok fazla uyardılar beni” (41, 2018).

Konuşmalardan çıkan “Filipina bir klişe idi: yoksul bir kadın, yoksulluğundan beyaz bir adamla evlenerek kaçmaya kararlı bir kadın” (Holt, 1996: 58). Bu nedenle, “bazı eğitimli Filipinli kadınların daha düşük eğitimli fakat sanayileşmiş ülkelere beyaz, yaşlı ve bira göbeği olan erkeklerle evlenme eğiliminde olduğu inancı yaygındır” (Holt, 1996: 59; Sullivan ve Gunasekaran, 1993: 236). Ella Türkiye’de iki yıl çocuk bakıcılığı yapıyor sonrasında bir Türk ile evleniyor: “Kocam 38 yaşında ben 40. Sıradan bir adam. Ona ilgi duyacak bir kadın yok çünkü birçok Türk kadını eğitimli” (41, 2018). Filipinli göçmen kadınların durumu Avusturya’da Reiterer (2008); Norveç’te Ignacio (2000); Avustralya’da Sullivan ve Gunasekaran (1993) çalışmasına göre farklı bölgelerde benzer nedenlerin var olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda, Ella, bir arkadaşının Türkiye’de oturma izni için evli bir adamın “metresi” olduğunu şu şekilde ifade ediyor:

Benim arkadaşımın erkek arkadaşı var ve adam evli. İlişkileri var çünkü onu oturma iznini veren bu adam. Sorun bizim oturma iznimiz. Türk erkekleriyle alakadar

oluyoruz çünkü vizemizi hallediyorlar. Sponsorlar. Yani, en azından oturum iznim olduğu için sokakta yürüyebilirim. Yani, istismarcı sevgili veya kocanla birlikte olmak için uzun bir yol ve bir mücadele. (41, 2018).

Bunun yanı sıra, yerli bir adamla flört etmek ve/veya evlenmek Filipinli göçmen kadınlar arasında bir statü göstergesi veya “toplumsal merdiven” (social ladder) (Zanfırini ve Sarli, 2009) olabilir. Kuşkusuz oturum izni için flört etmek ve/veya evlenmek göçmen kadınlar arasında çoğunlukla hiyerarşik bir yapıyı oluştursa da bu her göçmen kadın için geçerli değildir. Buna en iyi örnek Rose’dur. Rose neden bir Türk ile evlenmediğini ilk görüşmemizde gülerek anlatmasına rağmen Filipinler’e gitmeden ki son görüşmemizde bunu buruk bir ses tonuyla şu şekilde ifade etmiştir:

Türk ile evlenmek isterdim. Vardı bir tane sevgilim ama olmadı istemedim. Ailesiyle de tanıştırdı. Yönetmek istiyorlar. Kapanmamı istedi ondan değil ama istemedim ben. Alta kalmayı seven bir kadın değilim güçlüyüm. Güçlü bir kadını ben. İzmir’de de var Türklerle evli olanlar. Çocuklarıyla kendi dillerini [Tagalog] konuşmuyorlar.

Genellikle, dadılar, sözleşme sürelerince yani en az iki yıl geçerli olan vizelerle gelir. Legal bir dadı bulmak oldukça zordur ve işverenler bu yasaları çiğnemeye isteklidir. Bunun yanı sıra, şirketler işe yerleştirdikleri dadıların yasal statüsü hakkında yalan söyler (Cheever, 2003: 32). Liebelt, göçmenlerin yasadışılığının doğallığını bozmak ve devlet hukuku ve uygulamalarının dayattığı yasadışılık üretiminin dönüştürücü niteliğini vurgulamak için illegal, düzensiz veya kağıtsız göçmenler yerine alternatif bir bakış açısı sunar ve göçmenlerin ‘yasadışılaştırma’ ve ‘yasadışılaştırılmış’ olduğunu söyler (Liebelt, 2011: 2). Görüşmecim Diana bunu deneyimleyenlerden biridir. Kendisi Zeytinburnu’nda 5 ay çalıştığı ilk işinde sigortası ödenmediği için bir yıl illegalleştiğini şu şekilde ifade eder: “...Sonra o arada [işverenim] benim sigortamı ödemediği için illegal olmuşum işte bu şirket sahibi Nazlı hiçbir şey söylemedi bana. İş bulacağım zaman bu ülkesine geri dönecek diye engelliyordu.” Diana’nın illegalitesi işverenin tanıdığı vasıtasıyla Filipinler’e gitmesine gerek kalmadan Türkiye’de hallediliyor. Tanınmış bir iş adamı ve Fenerbahçe Spor Kulübü’nün eski başkanlarından biri girmiş devreye 20 bin lira (4 bin dolar) ödeyip çalışma iznini almışlar. Diana Filipinler’e gitmeden halledilmiş.

Sonuç olarak, yasal çalışma izni veya ikamet izni sona ermiş olan birçok Filipinli, belirli bir işverenin evinde, ev işçisi olarak korunmaya çalışılmıştır. Çalışma düzenlemelerinin illegalitesi ve işverenlerinin genel olarak yüksek sosyal statüleri nedeniyle, bu “saklanan dadılar” yasal olarak çalışanlardan daha az görülüyor (Liebelt,

2011: 92-93). Yatılı olarak çalışan Filipinli ev işçilerine dair kesin bir sayı vermek zor. Kayıtdışı ekonominin bir parçası olarak, feminist sosyologlar Emily Abel ve Margaret Nelson'ın adlandırdığı gibi “bağımsız sağlayıcılar”ı takip etmek zor ve nedenleri de gayet açık. Çünkü, yatılı ev işçileri genellikle “kayıt dışı” veya “el altından” bakım sağlar Bu nedenle, göçmen kadınlar ister legal isterse illegal olsun hiçbir şekilde pasif özneler değildir.

3.2.21. Haftalık İzin Günleri

İzin günlerinin nasıl geçtiği, nerelere gidileceği ve haftanın tüm yorgunluğu, üzüntüsü, çekişmeleri ve stresinin nasıl giderileceği, özlenen Filipin yemeklerinin yenilebileceği gibi pek çok meseleyle ilgili olarak oldukça önemlidir. Tüm bunlar ev sahipliği yapan ülkenin kültürüyle de yakından ilgilidir. Ev işinin görünmezliğinin yanı sıra işveren ve işçilere olan etkilerini anlamaya çalışmak için Hong Kong’da Nicole Constable (2003), Tayvan’da Pei-Chia Lan (2003), diasporik alanlara yapılan haftalık ziyaretlerin Filipinli ev işçilerinin faillik, sosyalleşme ve hatta cinselliklerini geri rejenere ettiğini söylüyor. Bu bağlamda, Nina Hong Kong deneyimlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Filipinliler’in Hong Kong’da nasıl yaşadığını *Google*’dan araştırabilirsin. İzin günlerini dışarıda sokaklarda gazete kağıdının veya kartonun üzerinde oturarak veya uyuyarak geçiriyorlar. Çünkü Hong Kong’da bazı sokaklar her pazar Filipinliler için kapalı. Sanırım şimdi 900,000 Filipinli var. Yani, her pazar izinliler ve gidecek hiçbir yer yok. Bazı dükkanlara gider, sokaklarda gazetenin üzerine otururlar, sohbet ederler böyle geçer... Ben de böyle yaptım ama çok değil... (Nina, 39, 2018).

Dini pratik eden Filipinli kadınlar için eylemsel olarak her hafta düzenli bir şekilde kiliseyi ziyaret etmek önemlidir. Kiliseye gitme aynı zamanda göçmen ev işçileri için memleket sürekliliğini oluşturmanın bir yoludur (Soco, 2011: 83). Bu bağlamda, Ella Filipinler’de Kilise’nin maddi yaptırımları ve dinin dogmatikliğiyle ilgili şunları dile getirmiştir: “Kiliselere para vermek zorundasın. Parası fazla olan fakirleşiyor. Yani, Filipinliler din konusunda oldukça cepheseldir onlarla tartışamazsın. Savaş çıkar” (41, 2018). Bu nedenle, çoğu kadın haftalık boş günlerini kilisede geçirmeye özen gösterir. Hatta bazıları, düzenli olarak kiliseye gitmenin Filipinler’de değil yurtdışında yaptıkları bir şey olduğunu ifade eder (Soco, 2011: 83). Nina’nın Hong Kong’da çalışmaya başlamasıyla dini pratik etmeye başlaması doğru

orantılı oluyor ve kısa bir süre bütün izin günlerini Kilise için ve Kilisede geçirmeye başlıyor.

Yani, Hong Kong’da çalışmaya başladığımda biri beni Hristiyan kilisesine davet etti. Bu nedenle, nasıl iyi bir Hristiyan olacağımı ve İsa’nın yolunu kiliseye gitmeye başladığımda öğrendim. Böylece, hayatımın ne kadar değerli olduğunu anladım ve Tanrı’ya hizmet ettim. Hayatım çok zordu, ailevi problemler, ekonomik sorunlar ve aşk hayatım derken depresyona girdim. Bu yüzden, sağlıklı değildim ama Tanrı’dan ilham aldım. O bana güç verdi umut Verdi ve ailem için hayata sarıldım ve iki yıllık sözleşmemi tamamladım (39, 2018).

Örneğin, Ruth Romanya’da çalıştığı aile Kiliseye gitmek için cumartesi günleri izin kullanmasına müsaade etmeyince işten ayrılıyor:

Bu aile gerçekten çok iyiydi ama izin günümün Cumartesi olmasını istedim çünkü ben bir Adventistim ve bizim tatilimiz Cumartesi günleridir. Ancak, bu aile buna müsaade etmedi. Yani, Cumartesi benim için dini tatil günü ve ben kiliseye gidiyorum. İyi bir aileydi ama bana izin vermediler. Çok üzuldüm. Bu yüzden işten ayrıldım ve Türkiye’ye geldim. Böyle oldu... (32, 2018).

Bunun yanı sıra, bazı Filipinli kadınlar ev işçiliğini bırakıp tamamen kilise için çalışmaya başlıyor. Örneğin, Ana hizmetçi ve dadı olarak çalışmayı bırakıyor ve sadece kilise için hizmet etmeye başlıyor ve Ana bu kadınlar sadece biri: “Kilisede çalışmaya başladım. Yani, bu işleri bıraktığımdan beri kilisede çalışıyorum. Hiç param olmamasına rağmen bu insanlar bana veriyor. Demek istediğim bu biraz komik çünkü ben buraya para kazanmak için geldim, değil mi? Ama şu anda yaptığım şeyi çok seviyorum ve bundan dolayı çok mutluyum” (37, 2018).

Bu bağlamda, yatılı çalışan ev işçileri için haftalık izin günlerinin önemi tartışmasızdır. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli kadınların çoğu izin günlerinde kiraladıkları ortak evlerde kalmaktadır. Görüşme yapılan Filipinli göçmen kadınların çoğu izin günlerinde Ortabayır’da arkadaşlarıyla birlikte kiraladıkları dairelerde kalmaktadır. Türkiye’de ayrı eve çıkabilen Filipinli kadınlar Hong Kong’da durumun farklı olduğunu dile getirmiştir: “Yatılı olarak çalışmamak yasal değil. Çalıştığın yerden başka bir yerde kalamazsın. Sözleşmede yazar. Demek istediğim, seninle 10-6 arası çalışıyorum ve iş bittiğinde yaşadığım yere gidiyorum. Hayır, bu yasa dışı” (Ella, 41, 2018). Nina da Ella gibi Türkiye’ye gelmeden önce Hong Kong’da çalışmıştır. Oradaki durumu Türkiye ile karşılaştırarak Ella ile benzer şekilde ifade etmiştir:

Çünkü hayat Hong Kong’da Türkiye’den farklı. Türkiye’de ev tutabilirsin. Hong Kong’da 24 saatlik izin gününde dışarı çıkar ve gece eve dönersin buradaki gibi ev

kiralayıp kalamazsın. Hong Kong'daki çoğu ev işçisinin durumu budur. Ben uzun zamandır Türkiye'deyim ama durum hala aynı. Yani, oldukça az kişi ev kiralayabiliyor. Sadece bazıları çünkü çoğu zaman buna izin verilmiyor (Nina, 39, 2018).

Ayrıca, Türkiye'de izin günlerinin belirlenmesi işverenden işverene değiştiği için bu ortak kalınan evlerdeki kişi sayısını arttırabilmektedir. Ruth, “Kaldığım daire Ortabayır'da. Önceden 7 kişiydik. Şimdi 10 kişiyiz ama sorun değil çünkü izin günlerimiz farklı” (32, 2018). Valerie ise şunları ifade etmiştir: “Çeliktepe'de Sapphire AVM'ye yakın bir yerde kuzenimle birlikte kalıyorum. Aslında, o da yatılı bir dadı ve Çarşamba günleri izinli. Biz evi 16 kişi paylaşıyoruz. 3 odamız var ama herkesin izin günü farklı” (27, 2018). Bunun yanı sıra, bazı işçiler ortak evlerde kalmayı işverenin yaptırımıyla tercih edebilir. Aslı hanımın Sarah'nın izin günlerinde evde kalmasıyla ilgili ifadeleri şu şekildedir: “İlk başta para gidecek diye ortak eve çıkmak istemedi ama sonra baş başa kalmak istediğim için eşimle konuştuk. Çıktı izin günlerinde. Haftada bir gün izin günü var onda da evde kalmasını istemedim. Kocamla baş başa kalmak istedim” (37, 2018). Kuşkusuz kirası paylaşılan evlerde de sorunlar olabilmektedir. Carmel 4 Filipinli kadın arkadaşı ile Ortabayır'da bir apartmanın giriş katında kalmaktadır. Birlikte yaşama dair sorduğum “Ev arkadaşı olmak nasıl bir duygu? Her şey yolunda mı? sorusuna şu yanıtı vermiştir:

Hayır, uyum sorunu var ama ben uyum göstermeyi öğreniyorum. Önceden aynı odayı dört kişi paylaşıyorduk ve benim yatağım yoktu burada (kalorifer peteğinin dibinde) minderde uyuyordum. İki kişi ayrıldı çünkü parayla ilgili problemler oldu. “Bunu niye böyle?” diye sürekli şikayet ediyorlardı. Yanlış anlaşılmalardan yüzünden evden çıktılar. Bilirsin işte hepimiz birbirimizden farklıyız. Belki de adapte olamadılar. Alçakgönüllü olmak lazım. Küçük şeylere sinirlenmemek gerek. Mesela, senin hoşlanmadığını bir şey mi yapıyor sorun olmamalı çünkü bu onun hayatı senin değil... (42, 2018).

Sonuç olarak, Filipinli göçmen kadınlar çoğunlukla zor yaşam şartlarının üstesinden gelebilmekte ve sayıca fazla olsalar ve sorunlar yaşasalar da aynı evleri paylaşabilmektedirler.

3.2.22. Filipinli Kadınların Göç Etme Nedenleri: Çalışmayan/Aldatan Sevgililer ve Kocalar

Sevgililer ve/veya kocaların aldatması Filipinler'de veya Filipinlilerle ilgili sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Filipinler'de “ideal koca” ve “ideal karı” algısı

(Miralao, 1992: 47), ulus aşırı “dağılmış” aileler ve resmi olarak boşanamayan çiftlerin sayıca fazla olmasıyla geleneksel aile kurumunu dağılma riskiyle ulusu tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle, ulusötesi aileler, Filipinler’de doğru bir aile türü değildir. Ailenin bütünlüğü doğrudan ulusun bütünlüğünü yansıtır. Mesela, 1986 Anayasası ve 1987 Aile Kanunu tasarımcısı Yargıç Alicia Sempio-Diy: “Güçlü bir ulusa sahip olmak için güçlü evlilikler ve güçlü ailelere sahip olmalıyız” dedi (Sempio-Diy, 1993: 1-15; alıntılan Parreñas, 2005: 35). Filipinler’de evli ve çocuklu kadınların göç etmesi kötü karşılanırsa da, daha önce belirttiğim gibi ekonomik nedenlerin yanı sıra, “‘başarısız evlilikler’ nedeniyle göç kararı alınabiliyor ve kocadan, çocuklarının babasından hiç bir yardım almayan kadınlar çocuklarına bakmaya odaklanıyor” (Ehrenreich & Hochschild, 2003: 11). Louise erken yaşta evlilik yapıyor. Evlendiğinde kendisi 19 kocası ise 20 yaşında. Bir yıl sonra Eylül 2019’da 18 yaşına giren ilk çocuğunu dünyaya getiriyor. Kocasını evlenmeden önce bir işte çalışıyormuş fakat evlendikten sonra nedenini anlayamadığı bir şekilde çalışmayı bırakmış. Bir süre birlikte Manila’da çalışmışlar. Manila’da elektrik ve su faturası, kira ve ulaşım gibi kazandığının masrafa gittiği bir şehirde zor şartlar altında çalışmaya devam ederken iki yıl sonra ikinci bebeği dünyaya geliyor. Bu arada kocası yine çalışmayı bırakıyor. Louise:

Hayat benim için daha zor bir hal almaya başladı çünkü çalışan tek var o da benim. Bu nedenle masaj terapisti olarak çalışmaya başladım. Benim için hiç kolay değildi çünkü çalışan tek kişi bendim ve kocam çalışmıyor. Onun hayat tarzı yüzünden yeniden sorunlar yaşamaya başladık. Üstelik iki çocuğumuz var. Böylece kendimi tekrar geliştirmeye başladım. Çok çalışkan bir anne olmaya başladım ve aslında işime kocam yüzünden devam etmeye çalıştım. Daha sonra bir işe girdi ama birkaç yıl sonra yine çalışmayı bıraktı. (38, 2018).

Görüşme yaptığım kadınların birçoğu ekonomik nedenlerden dolayı göç ettiğini ifade etmiş olsa da onlar göçü aynı zamanda çalışmayan, aldatan, şiddet uygulayan, sarhoş ve küfürbaz kocalardan kaçmanın tek yolu olarak görüyorlar (Anderson, 2001: 29; Hochschild, 2003: 21; Fan, 1996: 71). Nitekim, çalışmayan, alkolik, aldatan kocalar bu çalışmaya özel bir durum değildir. Filipinli göçmen kadınların çoklu göç nedenlerini görünür kılmış pek çok araştırmanın hemen hepsinde bu bilgilere rastlamak mümkündür. Örneğin Claudia Liebelt’in *Caring for the ‘Holy Land’: Filipina Domestic Workers in Israel* (2011) adlı çalışması kapsamında görüşme yaptığı Novelita’nın göç etme nedenine değinmek yerinde olacaktır. Çünkü Novelita

da, gittikçe mutsuzlaşan evliliği ve alkolik kocası nedeniyle boşanma kararı alıyor fakat kocasının boşanmayı kabul etmemesi üzerine yurtdışında çalışmak için göç etme kararı alıyor (Liebelt, 2011: 47).

Daha önce birkaç kez yurtdışında çalışmak için başvurular yapmış olumsuz sonuçlar almış ve pasaportuyla ilgili birtakım aksilikler yaşamış olsa da 24 yaşında çalışmak için Hong Kong'a gitmek Nina için bir nevi yaşama tekrardan tutunma anlamına geliyor. Bu nedenle, Hong Kong'a gitmeden önce beş yıllık beraberliği olan adamın onu aldatması ve Nina'nın bunu öğrendiğinde intihara teşebbüs etmesi tesadüf değildir:

1996'da liseden mezun olunca pasaport için başvurusu yaptım. Evet, Pasay City'de 18 yaşındayken pasaport çıkarttım ve Tayvan'da çalışmak için iş başvurusu yaptım. Gidemedim ve Laguna'da bir fabrikada çalışmaya başladım. Yani, 24 yaşında bu kez Hong Kong'a gitmek için tekrar başvurdum ama bundan önce yaklaşık beş yıllık ilişkimde sevgilimin beni aldattığını öğrendim. Evlenmeyi planlıyorduk ama beni aldattı. Hong Kong'a gitmeden önce ayrıldık. O kadar çok harap oldum ki, bir apartmandan kendimi attım ve kendimi öldürmeye çalıştım ama Tanrı hayatıma dokundu. (41, 2018).

Daha önce Filipinli kadınların çoklu göç etme nedenlerine epeyce değindik. Örneğin, Filipinli bir kadın Filipinler'de küçük işletmesini batıran bir kocadan dolayı göç edebilir. Yurtdışında iyi bir iş bulamayınca Japonya'da dansçı olarak çalışması için karısına “gidip para getir” diyebilir ve böylece yeniden iş kurabilir (Hochschild, 2003: 21). Paylaşılan bu göç motivasyonlarına eklemek gerekirse bazen Filipinler'de aldatan bir kocanın “ne zaman yurtdışında çalışmaya gideceksin?” gibi ısrarla sorulmuş soruları da göç etme nedeni olabiliyor. Görüşmecim Carmel'in göç etmeye karar vermesi ise tam da bu nedenle oluyor:

Yani, evlendikten 5 yıl sonraydı... 2005 yılında bir şirkette 1 yıl muhasebe personeli olarak çalışmaya başladım. 2010 yılında gündüz ofiste çalışıp akşam bakıcılık kursuna gittim. Kursu gittim 6 ay uygulama (on the job training OJT) 6 ay teori. Hastaneye giderken şirkete de gidiyordum. Bir yıl sonra 2012 yılında kocam bana, “Ne zaman yurtdışında çalışmaya gideceksin?” diye sordu. Şok oldum. Çünkü çoğu koca karısının çalışmak için uzağa gitmesini özellikle istemiyor ve bunu duyduğu zaman çok sinirleniyor.” Evet, tam bir deli. Yani, ben şok oldum ve böylece yurtdışında çalışmaya başladım çünkü bana soran oydu. Benim, “Yurtdışında çalışabilir miyim?” diye sormamı beklemedi ve bana “Ne zaman yurtdışında çalışmaya gideceksin?” diye sordu çünkü daha o zaman bir sürü kadın vardı hayatında. (42, 2018).

Filipinli göçmen kadınlar karşılaştığı problemlerle ilgili dini pratik etmeyi bir çözüm yolu olarak görebilir. Gülmek ve/veya yaşadıklarını gülerek anlatmak ise güçlü bir direnç mekanizmasının göstergesidir. Örneğin, Carmel gülerek bana da dua etme

tavsiyesinde bulunduğunda aldatan kocaların Filipinler’de nasıl normalleştiğine dair şu bilgileri paylaştı:

Başın dertte olduğunda dua etmek en iyi şeydir. Mesela, rahatsız hissettiğin bir şey olursa sadece 5 dakikada “Allah bless me give me wisdom” diyerek dua et... Çünkü benim için anlattım biliyorsun eğer dua etmeseydim belki akıl hastanesine düşmüştüm ya da çoktan ölmüştüm (Güldü). Evet, bir sürü kadın şu anda benimle aynı şeyi yaşıyor. Artık kocalarımızın bizi aldatması normal bir şey ama onun yöntemi gerçekten çok çılgınca. Şu anda sadece bir kadın değil beni tam üç kadınla aldatıyor... Çok aptal ve çok çirkin. Benim kocam çok çirkin ya. Aman Tanrım ya! (42, 2018).

Lea Hong Kong’da çalıştıktan sonra Filipinler’e geri dönüyor ve kocasının onu aldattığını öğrenince kardeşinin önerisi üzerine Türkiye’ye geliyor: “Geri döndüğünde bir bakıyorsun kocan başka bir kadın bulmuş. Filipinli erkeklerin doğası bu. Hong Kong’dan döndüğümde ablam çalışmak için Türkiye’ye git dedi” (40, 2018). Nadine’nin eşi Filipinler’de polis olarak çalışıyor. Nadine eşinin kendisini 1 yıldır iş arkadaşıyla aldattığını öğrendiğinde yaşananlara dair hissettiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bu daha çok kadın fedakarlığı... Oradan bir tanıdıkla kadını Jamindan City’den kendi kocasının işyerine yani Pilar, Capiz’e transfer ettirdim. Kadının kocasına söyleyecektim ama arkadaşım söyleme kocanı öldürebilir dedi. Beni durdurdu. Finansal sorunlar nedeniyle Türkiye’ye çalışmaya gelmiş. Filipinler’de ayda 400 dolar kazanıyorsun ama burada iki katı. Aile çok problem oluyor. Burada çalışıyorlar kadınlar kocaları onları Filipinler’de sonra onlar da üzülüp burada yapıyor aynısını. Ben öyle yapmadım. Boşanalım dedim. Kabul etmedi. Seviyorum ama güvenim kalmadı. Çok kırıldım. Çocuklar için boşanmıyorum. Büyük oğlum duydu. Ağlamaya başladı. Ben ailemle konuşuyordum yüksek sesle konuştular. Oğlum duydu. Dikkat etmiyorlar böyle şeylere. (39, 2018).

Sonuç olarak, görüşme yaptığım Filipinli kadınlar duygularını ifade ederken bir direnç mekanizması olarak genellikle şakalaşp güldüler. Çoğu hikayenin içeriği travmatik olsa da kadınların anlatıları göz yaşlarının yanı sıra şakalaşma ve gülüşmelerle oldu. Mesela Rina Cohen’in bu konuda belirttiği gibi, “Şaka yapma ve gülüşme bireyler için sadece birer gerginlik giderme mekanizması değil, aynı zamanda kişilerin deneyimlerini yeniden yorumlamalarına, karşılıklı güven verici paylaşımcı iletişim kurmalarına, bireysel deneyimleri kolektif deneyimlere dönüştürerek dayanışma ve destek sağlamalarına izin verir” (1991: 204; alıntılanan Lan, 2006: 171).

3.2.23. İşten Ayrılma/Kovulma

İşverenler genellikle işten ayrılma mazeretlerinin yalan olduğunu bilir. Konuştuğum işverenlerin çoğu, eski hizmetçilerini, kendi ülkesindeki hasta veya ölen akrabalarını ziyaret etmek için aniden ayrılmak zorunda kalan kadınları, birkaç gün veya haftalar sonra mahalledeki otobüs duraklarında beklerken görünce gülererek hatırladı (Hondagneu-Sotelo, 2003: 65).

Örneğin, bir gün bir arkadaşı kaza yaptığı için izin isteyen Ana'nın hikayesine bakalım. Ana bu olayı “komik” bulduğu için gülerек şu şekilde anlattı:

Bir yıldan az sanırım. İşveren iyiydi ama beni işten çıkardılar. Çok komik olacak, ama bir gün İranlı bir kadın arkadaşım kaza yapıyor ve kimsesi olmadığı için benden yardım istedi. Bebeğe bakmak için işe gitmem gerekiyordu ama işverenimi arayıp durumu anlattım ve gidemeyeceğim için haberdar ettim. “Hanımefendi bugün gelemeyeceğim için çok üzgünüm çünkü bir arkadaşım kaza geçirdi. Onunla ilgilenecek kimse yok. Bu nedenle, bugün gelemeyeceğim” dedim. O da, “Tamam, tamam işine bak” dedi. verdi. Böylece, arkadaşıma yardıma gittim. Ancak ertesi gün işe gittiğimde bana, “Dün gelmedin. Bu yüzden, bir hafta daha çalışmanı istiyor ve bir daha gelmeni istemiyorum. Çünkü bu tekrarlayabilir” dedi. “Tamam” dedim. “Ama bana tamam dediğiniz için gittim ben” dedim. Bu kadar bir hafta sonra işten ayrıldım. Eğer böyle bir şey yine olursa ve ben izin istersem diye endişe etti. İzin vermek demek eğer izin verirseniz yapar demek. Neyse, bu onun sorunu. Bana, “Sana maaşını vereceğim ve bir daha gelme” dedi. Güzel bir sohbeti [Bu olayı gülerек anlattı]. En azından dürüst oldu. (37, 2018).

Diana, ilk işinden neden ayrıldığını şu şekilde ifade ediyor: “İlk işverenim sadece çocuk bakıcısı olarak aldı ama her şeyi yaptırdılar. Müslüman (muhafazakar) kapalıydı. Hiçbir şey konuşamıyordum. Kadın bir gün çocukla parka gidebilirsin dedi. Götürdüm kedi tırmaladı çocuğu. Bundan sonra direkt ertesi sabah toplan git al maaşını dediler” (43, 2018). İşveren ve işçiler çıkarları için karşılıklı koruma adına müzakere edebilirler. Bu bağlamda, Angelica İstanbul’da çalıştığı işvereni ve işten ayrılması ile ilgili şunları ifade etmiş: “Ekonomik durumlardan ötürü çalışamıyorum onlarla. Onlar beni korumak için İspanya’ya gideceklerini söylediler. Referans mektubuma da öyle yazdılar. Ben de onları korumak için İspanya’ya gidecekler dedim. Eşi çalışmadığı için maddi anlamda zorluk çekiyorlar” (42, 2018).

Bağırma ile ilgili bilgilere yukarıda yer vermiştik. Çocukların ve/veya işverenlerin Filipinli göçmen ev işçilerine bağırması, görüşmecilerim açısından oldukça büyük bir problem olarak belirtilmiştir. Örneğin, bazı görüşmecilerim işten ayrılma sebebinin bağırma olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, Ruth bunlardan sadece birisidir. Ruth:

İstinye'deydi. On yaşında bir kız çocuğu. Sanırım orada sadece iki gün çalıştım. Kızla baş edemedim, annesi bile baş edemiyordu. Annesine bile sürekli bağıırıyordu. Gerçekten üzgünüm ama sadece bildiğin şımarık bir çocuktur. Onunla baş edemem. Bu yüzden işten ayrıldım. Nasıl böyle bir çocuk yetiştirebilirler? Deli gibi bağıırıyor annesine... Ayrıca bunun benim için doğru iş olmadığını hissettim. Böylece çıktım (32, 2018).

Göçmen ev işçisi kadınların işten ayrılma kararlarında etkili olan durumlardan belki de en önemli nedenlerden biri çocukların kendisidir. Çocuk bakıcılığı yapan kadınların çalışma koşulları ve çocuklarla aralarında kurulan bağ her zaman için bakıcı açısından kendi çocuğu gibi veya çocuk açısından annesi gibi tekdüze gerçekleşmez. Örnek vermek gerekirse, Ruth'un bir sonraki iş evinden ayrılmasına sebep olan bizzat bakımından sorumlu olduğu çocuğun kendisidir. Ruth bunu şu şekilde anlatmaktadır:

Ve bir sonraki Ankara'daydı ve orada sadece iki hafta çalıştım. 3 katlı bir evdi. Villa gibiydi. Hem evle hem de biri 3 biri 5 yaşında iki çocukla ilgilenmem gerekiyordu. Nedenini bilmiyorum ama 5 yaşındakiyle baş edemedim. Evin temizliğini hallettim ama çocuklar... Bir keresinde yerden bir şey alıyordum kapıyı suratıma kapadı ve kafama çarptı. Beni çok incitti ve gitmeye karar verdim. Tamam, çocuklar iyi olursa evi idare edebilirim ama böyle bir durumda değil. Kız çok tatlıydı ama benden hoşlanmadı. (32, 2018).

Ana, Türkiye'ye geldiğinde çalıştığı ilk ailenin aslında onun evde iş yapmasına gerek olmadığını ifade etti. Onu işe alma sebeplerinin onun deyimiyle evde konuşacak birisinin olmasıydı. Çalışma koşullarının iyi olmasına rağmen bu işten ayrılma sebebi evin beyinin bağırmasıydı. Nitekim, Ana ikinci işinden de aynı sebeple ayrıldığını belirtti. Ana'nın ilk işinden neden ayrıldığını kendi ifadeleriyle yer verelim:

Bu işverenin çocukları büyümüşü ve üniversitede okuyorlardı. Yani, sadece karı ve kocaydı. Yani, dil bizim için bir tür mücadele oldu ama vücut diliyle çözdük olayı. Bu aileden adam sürekli bağıırdığı için ayrıldım. Bana bağıırmıyordu ama beni korkutuyordu. Mesela, başka işçilere, şoföre bağıırmıyordu. Ben de korktum. Böylece, evin hanımına "Çok üzgünüm ama burada daha fazla kalamam" dedim ama beni çok seviyordu. Adamın benimle bir sorunu yok ve hep işteydi. Eve geç geliyordu ve ona sadece çay veya kahve servis ediyordum. Yani, bu adamla konuşmaktan hoşlanıyordum. Ciddi anlamda bir sorun yoktu ama sesini duymak, bağıırdığını görmek işte bu beni etkiliyordu. Bu yüzden beni çok korkutuyordu ve çok iri cüsseli bir adamdı. Birinin bağıırmasından hoşlanmıyorum. O zaman henüz Türkçe anlamıyordum yeni gelmişim. Adam bomba gibiydi. Ne olduğunu anlayamamışım. Her neyse, evin hanımına anlattım o da bana, "ama seninle konuşmuyor ve henüz kimseyi öldürmedi" dedi. Ne? Kimseyi öldürmedi mi? Bilmiyorum, ama ben bu gidişle kalp krizi geçireceğim. Böylece ilk kişi ben olacağım (Gülüyordu anlatırken). Adam iri ve sesi çok gür Aman Tanrım. Bilmiyorum sanırım sadece birinin bana veya başka birine bağıırmasına alışkın değilim. (37, 2018).

Bazı temizlikçiler, birkaç kez hasta oldum diye ya da test edilmiş bir mazerete güvenerek işi bırakıyor: "Annem hasta ve acilen Guatemala'ya geri dönmeliyim" (Hondagneu-Sotelo, 2003: 64). Hondagneu-Sotelo'nun belirttiği gibi, Guatemalalı

temizlikçilerin işten ayrılma yöntemleriyle ilişkili olarak Filipinli göçmen kadınlar da işten ayrılırken işverenle tartışmamaya özellikle özen gösteriyorlar. Bunun sonucu olarak işten ayrılma sebebini genellikle Filipinler’e geri dönmek olarak belirtiyorlar. Vicky ise bu kadınlardan sadece birisidir: “Beni yeni bir aileyle çalışacağımı bilmiyordu. Onunla tartışmak istemedim çünkü illegalim. Bu yüzden, Filipinler’e gideceğimi söylemek daha iyi” (47, 2018).

Özetlemek gerekirse, bu bölümde, görüşme yaptığım Filipinli kadınların Türkiye’ye gelmeden önceki durumu, geliş süreci ve geldikten sonraki deneyimlerinin karşılaştırmasını yaptım. Bunun sonucunda, bu kadınların çalışma koşulları ve işverenlerle ilişkilerinin Filipinler dahil olmak üzere yaşadıkları ülkeler ve çalıştıkları işler ile ilgili olarak hem karmaşık ve zorlu hem de çözüm odaklı ve çeşitli müzakereleri teşvik edici özellikte olduğu görülmüştür. Kadınların karşılaştırmalı olarak yer verilen yaşam deneyimleri farklı ülkelerde benzer sorunlar yaşanabileceğini gösterdiği gibi aynı zamanda ev sahipliği yapan ülkelere has yerel farklılıkların da olduğunu göstermiştir. Çünkü tez kapsamında elde edilen bilgiler ve literatüre göre Türkiye’de bazı farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir: “Bir işten çıkma/ayrılma pratiği olarak yerine birini koyma/alma durumu; işverenlerin bağırmasının Filipinli kadınlar tarafından sıkça belirtilen ortak bir problem olması; yerelde kullanılan ‘salak, manyak ve gerizekalı’ gibi kelimelerin verdiği rahatsızlık hissi; işverenler tarafından çocukların gelişimiyle ilgili özellikle beslenme gibi konularda öne çıkan ısrarcı tavır sergileme talepleri; göçün plansız bir güzergah olabileceği; çift olarak aynı evde çalışmak vd.” Dolayısıyla, tez kapsamında görüşme yapılan Filipinli kadınların, Türkiye’ye gelmeden önce birden fazla ülkede bulunması çalışmanın yelpazesini genişletici nitelikte olmuş ve farklı ülkelerdeki devlet stratejileri, sosyo-kültürel durum ile ilgili farklılıkları da benzerlikler kadar görünür kılmıştır. Bu bağlamda, özel hayat, iş hayatı, aile, arkadaşlık ve diğer sosyal ağlar dahil olmak üzere yaşam deneyimlerindeki ve göç etme nedenlerindeki çeşitlilik ve çoklu göç ağları dikkat çekicidir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Bugün, Filipinli kadınlar için göç kaçınılmaz olarak küresel bir pratiktir. Üstelik Filipinliler için çoklu göç süreçleri tarihsel ve siyasal olarak üretilmiş ve neredeyse nesilden nesile aktarılan bir “gelenek” haline gelmiştir. Bu çoklu göç süreçlerinde, devlet stratejileri ve kolonyal güçlerin etkin bir şekilde rol oynamasının yanı sıra göçün aynı zamanda bireysel olarak alınmış bir karar olabileceği de görülmüştür. Dolayısıyla, çoklu göç geleneğinden bahsederek, göç eden bu kadınların göç etme nedenlerini Filipinler’in tarihsel arkaplanını göz ardı etmeden aynı zamanda bireysel kararların da etkin olabileceğini göz önünde bulundurarak farklı nedenlerle göç ettiğini/edebileceği fikrini kabul etmek gerekir.

Aynı durum, göç nedenlerini salt ekonomik nedenlerle açıklayan teoriler için de geçerlidir. Göç teorileri genellikle göç etmenin arkaplanını ekonomik nedenler ve işsizlik olarak ele alır. Fakat biz bugün görüyoruz ki toplumsal cinsiyet ve sınıf erken dönem göç teorilerinde çoğu zaman görmezden gelinmiştir. Bu teoriler, sayıca fazla olan kadınları küresel bağlamda hem niteliksizleştirmiş hem de görmezden gelmiştir. Bu nedenle, erken dönem göç teorilerinin göçün nedenlerini sadece ekonomik nedenlerle açıklama eğiliminin yanı sıra aynı zamanda bu teoriler çoğunlukla cinsiyet körü olmuştur.

Küreselleşme ve göç, Filipinler açısından yeni bir olgu değildir. Filipinler, tarih boyunca hem göç veren hem de göç alan adalar ülkesi konumunda olmuştur. Günümüz açısından, bu kavramlar için yeni olan durum, küresel pazarda kadınların geleneksel olarak kadın işi olarak görülen işlerde (eğlence, hizmet sektörü, fuhuş) sayıca daha fazla istihdam edilmesidir ve bu sektörler arasındaki geçişlere sık rastlanılmasıdır (Suzuki, 2008). Filipinli kadınların hizmet sektöründe bir marka haline gelmesi ise daha önce de belirtildiği gibi tarihsel olarak üretilmiş ve mevcut devlet stratejileri tarafından da bizzat desteklenmiştir. Bu bağlamda, Filipinli kadınların markalaşma sürecinde iki önemli unsur dikkat çekicidir. Birincisi İngilizce konuşan nitelikli, eğitim almış kadınlar olmaları; ikincisi ise “uysal, sadık, sadakatli, güvenilir, anlayışlı vd.” gibi tarihsel ve ulusal olarak inşa edilmiş karakteristik özelliklerle küresel pazarda köklü bir yer edinmiş olmasıdır. Yukarıda değinilen sektörlerle geri dönecek olursak, her iki sektör de kadını ikincil, ucuz, dezavantajlı konumlandırır. Başka bir deyişle,

ataerkil düzende kadın işi olarak görülen işler, ulusaldan küresele aktarılmıştır/aktarılmaktadır. Üstelik bu işlere geçiş belirsiz, ve karmaşıktır.

Çalışma kapsamında elde edilen bilgilere göre, görüşmeciler çocuk, yaşlı bakımı, hizmetçi, temizlikçi, masaj terapisti, Evde İngilizce özel ders eğitmeni, resepsiyonist, sekreter, ev hemşiresi, aşçılık gibi iş pozisyonları arasında konumlan[dırıl]mıştır. Örneğin, bazı görüşmecilerim dadılıktan masaj terapistliği gibi bir işten diğerine geçiş yaparken, bazıları ise yatılı çocuk bakıcısı olarak çalışırken haftalık izin gününde bir otelde masaj terapisti olarak çalışmaktadır. Başka bir deyişle, dahası çocuk veya yaşlı bakımından sorumlu işe alınan ev işçisi çamaşır yıkama, ütü yapma, yemek pişirme, evi toparlama, alışveriş yapma, evde beslenen hayvanı (çoğunlukla kedi ve/veya köpek) gezdirmeye gibi tüm işlerden sorumlu olduğu için aynı zamanda bir hizmetçidir.

Göç literatüründe genellikle kadınlara atıfta bulunarak göçün feminizasyonundan, kadınlaşmasından, kadın oldukları için düşük ücrete tabii olmalarından bahsedilir. Bu noktada, Filipinler bize farklı bir vaka örneği sunar. Suzuki'nin (2008) Japonya'daki Filipinli boksörler üzerine yaptığı çalışması, bize Filipinli erkeklerin aynı kadınlar gibi düşük ücrete tabi olduğunu gösterir. Yani onların ücretleri de feminize edilmiştir.

Farklı bir ülkeye göç etmek, tanımadığı insanlarla çalışmaya başlamak ve onlarla aynı evi paylaşmak gibi yeni bir kültürle ilişki kurmak özellikle göçmen kadınlar açısından zorlu bir süreçtir. Birçoğu için, “sıfırdan başlamak” sıkı çalışma ve fedakarlıkla üstesinden gelinebilecek bir şey daha doğrusu göçmen yaşamındaki olağan bir gerçekliktir (Ong, 2015: 109). Fakat bu noktada belirtilmesi gereken ve oldukça önemli olan şey şudur: Filipinler'den dünyanın dört bir yanına yayılan göç ağı hem kolonyal güçler hem de Filipin hükümeti tarafından üretilmiştir ve göçmenlerin cinsiyetçi ve ırkçı karakteristikleri ulusal ve küresel klişelerden ibarettir. Klişeler ise ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Örneğin, genellikle Amerika, Avrupa ülkeleri ve Orta Doğu'da “çalışkan, güvenilir, sadık, fedakar ve uysal vd.” gibi olumlu iken Çin, Japonya ve Tayvan gibi pek çok Asya ülkesinde “kavgacı, güvenilmez, söz dinlemez ve saldırgan vd.” gibi olumsuz etiketlenirler. Bu bağlamda, en büyük etiket ise, kolonyal bir geçmişin inşa edilmiş “minyon kahverengi” (“Little Brown”) arzu

nesneleri olarak günümüzde “para için her şeyi yapan/yapabilecek olan koca avcıları ve/veya orospular” olduğu söylemidir. Bu nedenle, çoğunlukla para kazanan Filipinli kadınlara Filipinler’de orospu gözüyle bakılır. Küresel bağlamda, ise görüşmecilerimden Hannah’ın (hatta çoğunun) ifade ettiği gibi, onlar “zaten para için her şeyi yapan orospular”dır. Her ikisi için de değişmeyen iki önemli husus: “iyi eğitim almış ileri derecede İngilizce konuşan” kadınlar olmasıdır.

Çalışma kapsamında, elde edilen bilgilere göre, çoğunlukla kendileri de klişeleşmiş bu gibi karakteristik özellikleri benimseme eğilimindedir. Bu noktada, kıyas, farklı etnik gruba mensup göçmen kadınların birbirlerinin ve işverenlerin farkını ortaya koymak için sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bu nedenle, görüşmecilerimin hepsi görüşme anında, yaşamsal deneyimlerine bu güne kadar yaşadıklarını ve gözlemlerini kıyaslayarak aktarmışlardır. Dolayısıyla, bu çalışmada, küresel Filipinli kadınlar, deneyimleriyle göçün çoklu, karmaşık ve kıyaslanabilen bir olgu olduğunu ortaya koymuşlardır.

Tayvan, Singapur, Hong Kong gibi Asya ülkeleri ve bazı Orta Doğu ülkelerinde “bekar kadınların ev sahipliği yapan ülkelerde evlenmesi yasaktır ve sık sık kadınların hamile kalmasını engelleyen düzenlemeler yapılmaktadır” (Constable, 1997). Türkiye’de böyle bir düzenleme yoktur. Diana’nın ifade ettiği gibi, “Singapur’da yasaktı sevgili falan yapamazdın ama burada öyle değil” (43, 2018). Görüşme yapılan Filipinli kadınlar arasında, Türkiye vatandaşı erkeklerle hem evlenenler hem izin günlerinde birlikte yaşayanlar olduğu gibi, farklı etnik gruptan olanlarla aynı evde yaşayan, hatta bu ilişkiden çocukları olanlar da vardır. Birlikte yaşama durumuna, Filipinler’deki katı Katolik yönetimi ve ataerkil devlet stratejilerinden dolayı resmi olarak hala boşanamama durumu etki etmiş olabilir. Bu bağlamda, Diana’ya tekrar değinmek yerinde olacaktır. Diana, Filipinler’de hala resmi olarak evli olan görüşmecilerimden biri ve Türkiye’de Ahmet ile birlikteliği var. Kendisi izin günlerinde, Ahmet’in ailesiyle birlikte yaşadığı eve gidiyor ve haftada bir gece onlarla kalıyor. Diana, Ahmet ile evlenemediklerini belirtti ve “Eğer fırsat olursa evleneceğiz” dedi. Ahmet de Filipinler’de boşanma ile ilgili şunu dile getirdi: “Boşanamıyorlar Filipinler’de. Kısırlık gibi saçma sebepler göstermek zorundalar” (52, 2018). Bu nedenle, görüşmecilerimin çoğu hem Filipinler’de hem de Türkiye’de

çocukları olan küresel kadınlardır. Başka bir deyişle, Filipinli kadınlar çoklu göçler ağıyla tipik olarak ailelerini geride bırakırlar ama gittikleri ülkelerde de yeni bir aile kurabilir ve çocuk sahibi olabilirler. Bu yüzden, aldatan, çalışmayan kocalarla kağıt üzerinde olan evlilikleri ev sahipliği yapan ülkelere, yeni ilişkiler kurmalarına engel değildir.

Burada bir hususu özellikle vurgulamak isterim. Göçmen kadınlar genellikle kurban, sessiz, kolay rıza gösteren ve pasif olarak olarak düşünülür ve gösterilirler. Oysa onlar eril söylemi ters yüz etmekle kalmaz, aynı zamanda aktif, kendi hayatlarıyla ilgili karar verebilen, kolay pes etmeyen, çözüm arayan, bu yolda çeşitli müzakerelere girmeyi ihmal etmeyen öznelerdir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında görüşmecilerden elde edilen bilgilere göre Filipinli kadınların göç pratiğinin öyle basit bir şekilde Filipinler'den ev sahipliği yapan ülkelere ve tekrar bu ülkelere Filipinlere doğru gerçekleşmediği görülmüştür. Çalışma, bir basamak olarak göçün sonsuz, karmaşık, değişken, planlı/plansız ve çoklu bir süreç olarak hiyerarşik yapısını ve daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak adına hem amaç hem de araç olabileceğini göstermiştir. Bu nedenle, bu tezde küresel kadınların göç etme süreçleri ve bu süreçteki pratikleri karmaşık, planlı ve/veya plansız, iyi kötü sürprizlerle dolu olduğu gösterilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın odak sorularından biri olan, "Filipinli kadınlar neden tercih edilmektedir?" sorusunun pek çok cevabı olduğu ülkeden ülkeye ve işverenden işverene göre tercih etme sebeplerinde çeşitlilik gözlemlenmiştir. Fakat işverenler tarafından tercih edilme hususunda Türkiye açısından bir değerlendirme yapıldığında genellikle dil yeterliliği ve küresel ve ulusal karakteristik özelliklerin etkin bir rol oynadığı görülmüştür. Filipinli kadınların Türkiye'ye gelme nedenleri de aynı çeşitliliğe tabidir. Bu nedenle, Filipinli kadınların Türkiye'ye göç etmesi yeni bir olgu olmadığı gibi karmaşık, çoklu ve yayılmış küresel göç süreçlerinin ve güzergahlarının bir parçası olarak analiz edilmelidir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan Filipinli kadınlar açısından Türkiye'de olmak planlanmamış bir varış noktası, Filipinler'deki ailevi problemlerden bir kaçış ve Filipinler'e özgü bir boşanma şekli olurken aynı zamanda yaşam standartlarını iyileştirmek adına Kanada ve Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelere gidebilmek için bir basamak olmuştur.

KAYNAKÇA

ABEL, E. K. & NELSON, M. K., 1990	“Circles of Care: An Introductory Essay”, Circles of Care: Work and Identity in Women’s Lives , (Der.) Emily K. Abel & Margaret K. Nelson, Albany, State University of New York, 4-34.
ABEL, E. K., 1990	“Family Care of the Frail Elderly”, Circles of Care: Work and Identity in Women’s Lives , (Der.) Emily K. Abel & Margaret K. Nelson, Albany, State University of New York, 65-91.
AGUILAR, F. V., 2014	Migration Revolution: Philippine Nationhood & Class Relations in a Globalized Age , Singapore, Nus Press.
AKALIN, A. E., 2014	Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/1369/c3c38786-ba18-4eae-9728-ae04a1178d5f.pdf?sequence=1 , 28 Temmuz 2018.
ANDERSON, B.: 2003	“Forms of Consciousness in Noli me tangere”, Philippine Studies , 51/4, 505-29. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/42633670.pdf?ab_segments=0%252Fdefault2%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3A01d8e4a123fc8337a3efb6810f8f3877 , 28 Haziran 2019.

ANDERSON, B., 2003	“Just Another Job? The Commodification of Domestic Labor”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy, (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hochschild, London, Granta Books, 104-114.
ANDERSON, B.: 2006	“A very private business: migration and domestic work. Centre on Migration,” Policy and Society, 28, 1-35. https://www.compas.ox.ac.uk/wp%20%20content/uploads/WP2006%20028%20Anderson_Migration_Domestic_Work.p%20df, 22 Aralık 2018.
ARGULLIAS, M. J. B. & WILLIAMS, L.: 2010	“The Impact of Parents’ Overseas Employment on Educational Outcomes of Filipino Children”, The International Migration Review, 44/2, 300-319. https://www.jstor.org/stable/25740851, 22 Aralık 2018.
ARNADO, J. M., 2009	“Localising the Global and Globalising the Local: The Global Households of Filipina Trans-Migrant Workers and Their Singapore Employers”, Reframing Singapore, (Der.) Derek Heng & Syed Muhd Khairudin Aljunied, Amsterdam, Amsterdam University Press, 229-246. https://www.jstor.org/stable/j.ctt45kflj.16, 22 Aralık 2018.
ATATİMUR, N., 2008	Reasons and Consequences of International Labor Migration of Women Into Turkey: Ankara Case. (Yüksek Lisans Tezi) ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12610109/index.pdf, 28 Temmuz 2018.

AZUMA, E.: 1998	“Racial Struggle, Immigrant Nationalism, and Ethnic Identity: Japanese and Filipinos in the California Delta”, Pacific Historical Review , 67/2, 163-199. https://www.jstor.org/stable/3641561 , 22 Aralık 2018.
BAKAN, A. & STASIULIS, D.: 1994	“Foreign Domestic Worker Policy in Canada an the Social Boundaries of Modern Citizenship”, Science & Society , 58/1, 7-33. https://www.jstor.org/stable/40403381 , 22 Aralık 2018.
BALCE, N.: 2006	“The Filipina’s Breast: Savagery, Docility, and the Erotics of the American Empire”, Social Text , 24/2, 89-110. https://www.deepdyve.com/lp/duke-university-press/the-filipina-s-breast-savagery-docility-and-the-erotics-of-the-KemcyzlSKF , 20 Haziran 2019.
BARBER, P.: 1997	“Transnationalism and the Politics of “Home” for Philippine Domestic Workers”, Anthropologica , 39/1/2, 39-52. doi:10.2307/25605850, 22 Aralık 2018.
BARBER, P.: 2008	“The Ideal Immigrant? Gendered Class Subjects in Philippine Canada Migration”, Third World Quarterly , 29/7, 1265-1285. https://www.jstor.org/stable/20455109 , 22 Aralık 2018.
BASA, C., GUZMAN, V., & MARCHETTI, S.: 2012	“International migration and over-indebtedness: the case of Filipino workers in Italy”, International Institute for Environment and Development , 11-17. https://www.jstor.org/stable/resrep01285.7 , 22 Aralık 2018.
BATTISTELLA, G., 1995	“Philippine Overseas Labour: From Export to Management”, ASEAN Economic Bulletin , 12/2,

	257-273. https://www.jstor.org/stable/25770599, 22 Aralık 2018.
BATTISTELLA, G. & Asis, M. M. B., 2011	“Protecting Filipino Transnational Domestic Workers: Government Regulations and Their Outcomes”, Philippine Institute for Development Studies (PIDS) Discussion Paper Series 2011-12. https://pidswebs.pids.gov.ph/ris/dps/pidsdps1112.pdf, Aralık 2018.
BLANC, C.: 1996	“Balikbayan: A Filipino Extension of the National Imaginary and of State Boundaries”, Philippine Sociological Review, 44/1/4, 178-193. https://www.jstor.org/stable/41853680 22 Aralık 2018.
BLUMEN, O.: 2004	“Domestic Services and the Transnational Family: The Loneliness of the Long-distance Filipina Mothers”, Horizons in Geography, 60/61, 385- 396. https://www.jstor.org/stable/23712715, 22 Aralık 2018.
BLUSSE, L., 1988	Strange Company: Chinese settlers, mestizo women and the Dutch in VOC Batavia, Dordrecht, Foris Publications. https://www.researchgate.net/publication/332254653_Strange_Company/download, 2 Temmuz 2019.
BONIFACIO, G.: 2009	“Activism from the Margins: Filipino Marriage Migrants in Australia”, Frontiers: A Journal of Women Studies, 30/3, 142-168. https://www.jstor.org/stable/40388750, 22 Aralık 2018.
BORA, A., 2005	Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası, İstanbul, İletişim Yayınları.

BOURDIEU, P., 2014	Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar , (Çev.) Nazlı Ökten, İstanbul, İletişim Yayınları.
BOXER, C., 1975	Women in Iberian expansion overseas 1415-1815: Some facts, fancies and personalities , London, The Trinity Press. https://epdf.pub/queue/women-in-iberian-expansion-overseas-1415-1815-some-facts-fancies-and-personaliti.html , 1 Temmuz 2019.
BRENDA S. A. YEOH, HUANG, S., & GONZALEZ, J.: 1999	“Migrant Female Domestic Workers: Debating the Economic, Social and Political Impacts in Singapore”, The International Migration Review , 33/1, 114-136. doi:10.2307/2547324, 22 Aralık 2018.
BRENNAN, D., 2003	“Selling Sex for Visas: Sex Tourism as a Stepping-stone to International Migration”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hochschild, London, Granta Books, 154-168.
BROWN, P., 2014	Filipinas! Voices from Daughters and Descendants of Hawaii’s Plantation Era , America, CreateSpace Independent Publishing.
CAMROUX, D.: 2008	“Nationalizing Transnationalism? The Philippine State and the Filipino Diaspora”, Les Études du CERI 152, 2-39. https://spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/7i7knjo7kv89n9d542jpp3tg0g/resources/etude152-1.pdf , 22 Aralık 2018.
CASTLES, S. & MILLER, M. J., 2009	The Age of Migration: International Population Movements in The Modern World , Basingstoke, Palgrave MacMillan.
CHAMMARTIN, G., 2008, SEPTEMBER 25-26	“Migration, Gender Equality and Development”, International Conference on Gender, Migration, Ration and Development: Seizing Opportunities ,

	Upholding Rights, Manila, ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilomanila/documents/publication/wcms483125.pdf, 3 Temmuz 2019.
CHEEVER, S., 2003	“The Nanny Dilemma”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy, (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hochschild, London, Granta Books, 31-38.
CHENG, S.: 2003	“Rethinking the Globalization of domestic Service: Foreign Domestics, State Control, and the Politics of Identity in Taiwan”, Gender and Society, 17/2, 166-186. https://www.jstor.org/stable/3594686, 22 Aralık 2018.
CHENG, S.: 2004a	“Contextual Politics of Difference in Transnational Care: The Rhetoric of Filipina Domestics’ Employers in Taiwan”, Feminist Review, 77, 46-64. https://www.jstor.org/stable/1395899, 22 Aralık 2018.
CHENG, S.: 2004b	“When the Personal Meets the Global at Home: Filipina Domestics and Their Female Employers in Taiwan”, Frontiers: A Journal of Women Studies, 25/2, 31-52. https://www.jstor.org/stable/3347301, 22 Aralık 2018.
CHOY, C. C., 2003	Empire of Care: Nursing and Migration in Filipino American History, Durham and London, Duke University Press.
CLAUDE, R.: 1991	“Human Rights Education: The Case of the Philippines”, Human Rights Quarterly, 13/4, 453-524. https://www.jstor.org/stable/762304, 22 Aralık 2018.

CLARENCE-SMITH, W.: 2004	“Middle Eastern Migrants in the Philippines: Entrepreneurs and Cultural Brokers”, Asian Journal of Social Science, 32/3, 425-457. https://www.jstor.org/stable/23654532, 22 Aralık 2018.
COLEN, S., 1995	“Like a Mother to Them”: Stratified Reproduction and West Indian Childcare Workers and Employers in New York”, In Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction, (Der.) Faye D. Ginsburg & Rayna Rapp, Berkeley, University of California Press, 78-102. https://www.law.berkeley.edu/phpprograms/centers/crrj/zotero/loadfile.php?entitykey=88EZMMAE, 23 Haziran 2019.
CONSTABLE, N., 2003	“Filipina Workers in Hong Kong Homes: Household Rules and Relations”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy, (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hoschschild, London, Granta Books, 115-141.
CONSTABLE, N., 2007	Maid to Order in Hong Kong: Stories of Migrant Workers, Ithaca and London, Cornell University Press.
CONNELL, J., 2012	The Global Health Care Chain: From the Pacific to the World, New York London, Routledge.
CRUZ, R.: 2012	“Figures of Migration Gender, Kinship, and the Politics of Representation”, Philippine Studies: Historical & Ethnographic Viewpoints, 60/4, 513-554. https://www.jstor.org/stable/42634740, 22 Aralık 2018.

COŞKUN, E.: 2017	“Türkiye’de Kağıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler”, Çalışma ve Toplum , 3, 1299-1316. https://www.academia.edu/33917416/Türkiye_de_Kağıtsız_Göçmen_Kadınlar_ve_Sosyal_Hizmetler , 22 Aralık 2018.
CUBAN, S., 2013	Deskilling Migrant Women in the Global Care Industry , America, Palgrave Macmillan.
CUNNEEN, C., & STUBBS, J., 2002	“Migration, Political Economy and Violence Against Women: The Post Immigration Experiences of Filipino Women in Australia”, MIGRATION, CULTURE CONFLICT AND CRIME , (Der.) Newman Freilich, S. G. Shoham & M. Addad, Ashgate Publishing, 159-186. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=984166 , 2 Temmuz 2019.
ÇAKIR, S., 2007	“Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi”, Modern Siyasal İdeolojiler , (Der.) H. Birsen Örs, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 412-475.
ÇELİK, K.: 2016	“Osmanlı Suriye’inde Suçlar (1880-1884)”, The Journal of Academic Social Science Studies , 50, 57-72. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3717 , 20 Haziran 2019.
DATTA, K., MCLLWAINE, C., EVANS, Y., HERBERT, J., MAY, J., & WILLS, J.: 2010	“A Migrant Ethic of Care? Negotiating Care and Caring Among Migrant Workers in London’s Low-Pay Economy”, Feminist Review , 94, 93-116. https://www.jstor.org/stable/40664131?seq=1#page_scan_tab_contents , 22 Aralık 2018.

DEDEOĞLU, S.: 2006/2007	“Avrupa’da Eviçi Hizmetlerinde Göçmen Kadın Emeği ve Sosyal Refah Devleti”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 5/17, 78-91. https://www.academia.edu/2620371/AVRUPADA_EVIÇI_HİZMETLERİNDE_GÖÇMEN_KADIN_EMEĞİ_VE_SOSYAL_REFAH_DEVLETİ?auto=download, 22 Aralık 2018.
DEDEOĞLU, S., & EKİZ-GÖKMEN, Ç., 2011	Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar, Ankara, Elif Yayınevi.
DEMİRDİZEN, D.: 2013	“Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emeğine Doğru mu?”, Çalışma ve Toplum, 3/38, 325-346 http://calismatoplum.org/sayi38/demirdizen.pdf, 22 Aralık 2018.
DENİZ, T.: 2014	“Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinden Türkiye”, TSA Dergisi, 18/1, 175-204. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799/5000133962, 22 Aralık 2018.
DE REGT, M.: 2009	“Preferences and Prejudices: Employers’ Views on Domestic Workers in the Republic of Yemen”, Signs, 34/3, 559-581. doi:10.1086/593330, 22 Aralık 2018.
DİNÇER, C. G., 2014	In Between Countries: Experiences of Women Migrant Domestic Workers From Georgia In Turkey, (Yüksek Lisans Tezi) ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
DOLAMAN, W., 2010	Migrant Labor & The Moral Imperative: Filipino Workers in Qatar and The United Arab Emirates in The 21st Century, (Yüksek Lisans Tezi), Georgetown University The Graduate School of Arts

	and Sciences, Washington, D.C. https://pdfs.semanticscholar.org/80b8/27bdc9e5075f12dabbd5f544cda64d10fc1c.pdf , 22 Aralık 2018.
DONATO, K., ALEXANDER, J., GABACCIA, D., & LEINONEN, J.: 2011	“Variations in the Gender Composition of Immigrant Populations: How They Matter”, The International Migration Review , 45/3, 495-526. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1747-7379.2011.00856.x , 22 Aralık 2018.
DORAN, C.: 1993	“Spanish and Mestizo Women of Manila”, Philippine Studies , 41/3, 269-286. https://www.jstor.org/stable/42633385 , 22 Aralık 2018.
DOUGLAS, M., 2002	Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi , (Çev.) Emine Ayhan, İstanbul, Metis Yayınları.
DOUGLASS, M.: 2007	“The Globalization of Householding and Social Reproduction in Pacific Asia”, Philippine Studies , 55/2, 157-181. https://www.jstor.org/stable/42633908 , 22 Aralık 2018.
DUMANIG, F. & DAVID, M., 2011	“Malaysian-Filipino Couples and Language Choice: Heritage Language or International Language?”, National Language Planning and Language Shifts in Malaysian Minority Communities , (Der.) Dipika Mukherjee & Maya David, Amsterdam, Amsterdam University Press, 71-86. https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mvhg.9 , 22 Aralık 2018.
DUNN, K.: 2010	“Embodied transnationalism: Bodies in Transnational Spaces”, Population, Space and Place , 16, 1–9.

	doi:10.1002/psp.593, 22 Aralık 2018.
EHRENREICH, B. & HOCHSCHILD, A. R., 2003	“Introduction”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hochschild, London, Granta Books, 1-14.
EMİROĞLU, K., & AYDIN, S., 2003	Antropoloji Sözlüğü , Ankara, Bilim Ve Sanat Yayınları.
ERDER, S. & KAŞKA, S., 2003	Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey , Switzerland, IOM Publications. https://s3.euwest3.amazonaws.com/observatoirebdd/2003_Irregular_migr_traff_womTurkey_IOM_ENG.pdf , 6 Mayıs 2019.
ERDER, S., 2007	“Yabancısız Kurgulanan Ülkenin Yabancıları”, Türkiye’de Yabancı İşçiler (Der.) Aylan Arı, İstanbul: Derin Yayınları, 1-82.
ERDER, S., 2011	“Zor Ziyaret: Nataşa Mı? Döviz Getiren Bavul Mu? Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Emek Piyasasına Girişi”, Türkiye’de Kadın Çalışmaları: Bilanço 1975-2010 Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan , (Der.) Serpil Sancar, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 191-218.
ESPIRITU, Y., 2003	Home Bound: Filipino American Lives Across Cultures, Communities, And Countries , London, University of California Press, https://www.ucpress.edu/book/9780520235274/home-bound , 20 Haziran 2019.
FAIER, L., 2009	Intimate Encounters: Filipina Women and the Remaking of Rural Japan , Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press.

FAN, C.: 1996	“Asian Women in Hawai’i: Migration, Family, Work, and Identity”, NWSA Journal , 8/1, 70-84. https://www.jstor.org/stable/4316424 , 22 Aralık 2018.
FEDERICI, S., 2012	Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlksel Birikim , (Çev.) Öznur Karakaş, İstanbul, Otonom.
FERNANDEZ, B.: 2010	“Cheap and disposable? The impact of the global economic crisis on the migration of Ethiopian women domestic workers to the Gulf”, Gender and Development , 18/2, 249-262. https://www.jstor.org/stable/25758902 , 22 Aralık 2018.
FISH, J., 2017	Domestic Worker Organizing in the Global Economy: The Convention 189 Campaign as a Mobilization Model , New York, Rosa Luxemburg Stiftun, 1-29. http://www.rosalux-nyc.org/wpcontent/filesmf/fishdomesticworkersiloenweb.pdf , 22 Aralık 2018.
FISHER, B. & TRONTO, J., 1990	“Toward a Feminist Theory of Caring”, Circles of Care: Work and Identity in Women’s Lives , (Der.) Emily K. Abel & Margaret K. Nelson, Albany, State University of New York, 35-62.
FLYNN, D. & KOFMAN, E.: 2004	“Women, Trade, and Migration”, Gender and Development , 12/2, 66-72. https://www.jstor.org/stable/4030616 , 22 Aralık 2018.
FRANCISCO, V.: 2009	“Moral Mismatch: Narratives of Migration from Immigrant Filipino Women in New York City and the Philippine State”, Philippine Sociological Review , 57, 105-135. https://www.jstor.org/stable/23898346 , 22 Aralık 2018.

FUWA, N.: 1999	“The Filipino “Entertainers” in Japan”, Philippine Studies, 47/3, 319-350. https://www.jstor.org/stable/42634325, 22 Aralık 2018.
FUWA, N. & ANDERSON, J.: 2006	“Filipina Encounters with Japan: Stories Beyond the Stereotype from a Pangasinan Barangay”, Philippine Studies, 54/1, 111-141. https://www.jstor.org/stable/42633864, 22 Aralık 2018.
GAITSKELL, D., KIMBLE, J., MACONACHIE, M., & UNTERHALTER, E.: 1983	“Class, Race and Gender: Domestic Workers in South Africa”, Review of African Political Economy, 27/28, 86-108. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/4005601.pdf?ab_segments=0%2Fdefault-2%2Fcontrol, 22 Aralık 2018.
GAMBURD, M., 2003	“Breadwinner No More”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy, (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hoschschild, London, Granta Books, 190-206.
GARDNER, K.: 1993	“Desh-Bidesh: Sylheti Images of Home and Away”, Man, 28/1, 1-15. doi:10.2307/2804433, 22 Aralık 2018
GHAEUS, A.: 2013	“Care Drain As An Issue Of Global Gender Justice”, Ethical Perspectives, 20/1, 61-80. https://www.researchgate.net/publication/285713117_Care_drain_as_an_issue_of_global_gender_justice, 20 Haziran 2019.
GIERYN, T.: 2000	“A space for place in sociology”, Annual Review of Sociology, 26, 463-496. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/223453.pdf?ab_segments=0%2Fdefault2%2Fcontrol&refreqid=

	search%3A3c0f9f59b225defa57c74ff186105e76 , 1 Temmuz 2019.
GILES, W.: 1992	“Gender Inequality and Resistance: The Case of Portuguese Women in London”, Anthropology Quarterly , 65/2, 67-79. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/3318135.pdf?ab_segments=0%252Fdefault%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3Ad14a9272054ff22b2daf96f8e22dc54f , 22 Aralık 2018.
GLENN, E., 1986	Issei, Nisei, War Bride: Three Generations of Japanese American Women in Domestic Service , Philadelphia, Temple University Press. https://epdf.pub/queue/issei-nisei-war-bride-three-generations-of-japanese-american-women-in-domestic-s.html , 30 Haziran 2019.
GONZALEZ, J., & HOLMES, R.: 1996	“The Philippine Labour Diaspora: Trends, Issues and Policies”, Southeast Asian Affairs , 300-317. https://www.jstor.org/stable/27912158 , 22 Aralık 2018.
GONZALEZ, V.: 2007	“Military Bases, “Royalty Trips,” and Imperial Modernities: Gendered and Racialized Labor in the Postcolonial Philippines”, Frontiers: A Journal of Women Studies , 28/3, 28-59. https://www.jstor.org/stable/40071908 , 22 Aralık 2018.
GONZALEZ, V.: 2009	“Headhunter Itineraries: The Philippines as America’s Dream Jungle”, The Global South , 3/2, 144-172. doi:10.2979/gso.2009.3.2.144, 22 Aralık 2018.
GÖKBAYRAK, Ş.: 2009	“Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar”, Çalışma ve

	Toplum, 2, 55-81. http://calismatoplum.org/sayi21/gokbayrak.pdf, 20 Haziran 2019.
GROSSMAN, A.: 1980	“Women in Domestic Work: Yesterday and Today”, Monthly Labor Review, 103/8, 17-21. https://www.jstor.org/stable/41841297?seq=1#page_scan_tab_contents, 20 Haziran 2019.
GUEVARRA, A., 2010	Marketing Dreams, Manufacturing Heroes: The Transnational Labor Brokering of Filipino Workers, America, Ruthers Press.
GUY, M.: 2004	“Gossiping Endurance: Discipline and Social Control of Filipina Helpers in Malaysia”, Asian Journal of Social Science, 32/3, 501-518. https://www.jstor.org/stable/23654535, 22 Aralık 2018.
GÜLÇÜR, L. & İLKKARACAN, P.: 2002	“The “Natasha” Experience: Migrant Sex Workers From the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey”, Women’s Studies International Forum, 25/4, 411–421. https://www.walnet.org/csis/papers/NATASHA.PDF, 6 Nisan 2019.
HARZIG, C.: 2006	“Domestics of the World (Unite)?: Labor Migration Systems and Personal Trajectories of Household Workers in Historical and Global Perspective”, Journal of American Ethnic History, 25/2/3, 48-73. https://www.jstor.org/stable/27501688, 22 Aralık 2018.
HAWKINS, M.: 2010	“Questions of Victimization and Agency in the Immigrant Experience: A Case Study of Three Chicago-Area Filipina Migrants Laborers”, Philippine Quarterly of Culture and Society, 38/1,

	55-74. https://www.jstor.org/stable/29792694 , 22 Aralık 2018.
HAWLEY, C.: 2002	“You’re a Better Filipino than I Am, John Wayne: World War II, Hollywood, and U.S.-Philippines Relations”, Pacific Historical Review , 71/3, 389- 414. doi:10.1525/phr.2002.71.3.389, 22 Aralık 2018.
HOCHSCHILD, A. R., 2003	“Love and Gold”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hoschschild, London, Granta Books, 15-30.
HOCHSCHILD, A. R., & MACHUNG, A., 2003	The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home , London, Penguin Books. https://epdf.pub/the-second-shift4996f50c966a21abafe66a10a38f30729406.html , 26 Haziran 2019.
HOLT, E.: 1996	“Writing Filipina-Australian Bodies: The Discourse on Filipina Brides”, Philippine Sociological Review , 44/1/4, 58-78. https://www.jstor.org/stable/41853675 , 22 Aralık 2018.
HONDAGNEU-SOTELO, P., 2003	“Blowups and Other Unhappy Endings”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hoschschild, London, Granta Books, 55-69.
INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (ILO)., 2013	Domestic Workers Across the World: Global and Regional Statistics and the Extent of Legal Protection , Geneva, ILO. https://www.ilo.org/travail/Whatsnew/WCMS_173363/lang--en/index.htm , 4 Mayıs 2018.
INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR	Glossary on Migration , Geneva, International Organization for Migration.

MIGRATION (IOM)., 2004	http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_1_en.pdf , 5 Nisan 2018.
İÇDUYGU, A. & TOKTAŞ, Ş.: 2005	“Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Nitelik Tespitinde Sorunlar”, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) . https://www.academia.edu/761783/Yurtdışından_Gelenlerin_Nicelik_ve_Niteliklerinin_Tespitinde_Sorunlar , 4 Nisan 2018.
JOSE, L.: 2003	“State and Non-State Actors in Philippine-Japan Relations”, Philippine Studies , 51/2, 177-216. https://www.jstor.org/stable/42633648 . 22 Aralık 2018.
JUREIDINI, R.: 2009	“In the Shadows of Family Life: Toward a History of Domestic Service in Lebanon”, Journal of Middle East Women’s Studies , 5/3, 74-101. doi:10.2979/mew.2009.5.3.74, 22 Aralık 2018.
K., MIRA., N.D.	Know Your Filipina Handbook.
KAŞKA, S., 2007	“Ev İçi Hizmetlerin Küreselleşmesi Ve Türkiye’deki Göçmen Kadınlar”, Türkiye’de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü Ve Nüfus Hareketleri , (Der.) F. Aylan Arı, İstanbul, Derin Yayınları, 225-240.
KAŞKA, S., 2009	“The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers”, Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey , (Der.) Ahmet İçduygu & Kemal Kirişçi, İstanbul, Bilgi University Press. http://portal.ku.edu.tr/~mi_rekoc/reports/2005_2006_semin_kaska.pdf , 20 Haziran 2019.
KELLY, P.: 2012	“Migration, Transnationalism, and the Spaces of Class Identity”, Philippine Studies: Historical &

	Ethnographic Viewpoints, 60/2, 153-185. https://www.jstor.org/stable/42634714, 22 Aralık 2018.
KEOUGH, L.: 2003	“Driven Women: Reconceptualising the Traffic in Women in the Margins of Europe Through the Case of Gagauz Mobile Domestics in İstanbul”, Anthropology of East Europe Review, 21/2, 73-78. https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/aeer/article/view/347, 20 Haziran, 2019.
KIKUCHI, K.: 1999	“Filipina Migrant Workers on the Periphery”, U.S.-Japan Women’s Journal. English Supplement, 16, 138-158. https://www.jstor.org/stable/42772143, 22 Aralık 2018.
KİRİŞÇİ, K.: 2004	“Reconciling Refugee Protection With Efforts to Combat Irregular Migration: The Case of Turkey and The European Union”, Global Commission on International Migration GCIM, 11, 1-14. https://www.refworld.org/docid/42ce4a1c4.html, 22 Aralık 2018.
KOFMAN, E.: 1999	“Female ‘Birds of Passage’ a Decade Later: Gender and Immigration in the European Union”, The International Migration Review, 33/2, 269-299. doi:10.2307/2547698, 22 Aralık 2018.
KOFMAN, E., PHIZACKLEA, A., RAGHURAM, P., & SALES, R., 2000	Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics, London, Routledge. https://epdf.pub/gender-and-international-migration-in-europe-employment-welfare-and-politics-gen.html, 28 Haziran 2019.

KORAY, M.: 2009	“Büyüyen Yoksulluk ve Yoksunluk Sorunu Karşısında İnsan Hakları Tartışması”, Toplum ve Demokrasi , 3/5, 1-25. http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/view/126 , 22 Aralık 2018.
KRAMER, P.: 2006	“Race-Making and Colonial Violence in the U.S. Empire: The Philippines-American War as Race War”, Diplomatic History , 30/2, 169-210. https://www.jstor.org/stable/24915090 , 22 Aralık 2018.
KUBOTA, R. & MCKAY, S.: 2009	“Globalization and Language Learning in Rural Japan: The Role of English in the Local Linguistic Ecology”, TESOL Quarterly , 43/4, 593-619. https://www.jstor.org/stable/27785046 , 22 Aralık 2018.
KUNZ, R.: 2008	“Remittances Are Beautiful”? Gender Implications of the New Global Remittances Trend”, Third World Quarterly , 29/7, 1389-1409. https://www.jstor.org/stable/20455116 , 22 Aralık 2018.
KÜMBETOĞLU, B., 2005	“Enformelleşme Süreçlerinde Genç Göçmen Kadınlar ve Dayanışma Ağları”, Folklor/Edebiyat , 11/41, Ankara: Öztepe Matbaacılık, 7-25.
LAN, P., 2006	Global Cinderellas: Migrant Domesticity and Newly Rich Employers in Taiwan , Durham and London, Duke University Press.
LAUBY, J. & STARK, O.: 1988	“Individual Migration as a Family Strategy: Young Women in the Philippines”, Population Studies , 42/3,

	473-486. https://www.jstor.org/stable/2174408 , 22 Aralık 2018.
LEVITT, P., 1996	Social Remittances: A Conceptual Tool for Understanding Migration and Development. http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=07D589665AE6CD6D79656789809F81D7?doi=10.1.1.196.2278&rep=rep1&type=pdf , 2 Temmuz 2019.
LEVITT, P., 2001	The Transnational Villagers. CA: Universtiy of California Press. https://epdf.pub/queue/the-transnationalvillagers.html# , 20 Haziran 2019.
LAW, L.: 2001	“Home cooking: Filipino women and geographies of the senses in Hong Kong”, Ecumene , 8/3, 264-283, https://www.jstor.org/stable/44252257 , 22 Aralık 2018.
LI, P. S.: 2008	“World Migration in the Age of Globalization: Policy Implications and Challenges”, New Zealand Population Review , 33/34, 1-22. https://www.population.org.nz/app/uploads/2010/01/nzpr-vol-33-and-34_peter-s-li.pdf , 6 Nisan 2018.
LIEBELT, C., 2011	Caring for the ‘Holy Land’: Filipina Domestic Workers in Israel , New York Oxford, Berghahn Books.
LIN, S. & BÉLANGER, D.: 2012	“Negotiating the Social Family: Migrant Live-in Elder Care-workers in Taiwan”, Asian Journal of Social Science , 40/3, 295-320. https://www.jstor.org/stable/43498841 , 22 Aralık 2018.
LIN, V., 1987	“Women Electronics Workers in Southeast Asia: the Emergence of a Working Class”, Global

	Restructuring and Territorial Development , (Der.) J. Henderson & M. Castells, London, Sage Publications, 112-135.
LINDIO-MCGOVERN, L., 2012	Globalization, Labor Export and Resistance: A Study of Filipino Migrant Domestic Workers in Global Cities (Rethinking Globalizations) , London New York, Routledge.
LORDE, A., 1967	Zami Sister Outsider Undersong , United States of America.
LUSIS, T. & KELLY, P.: 2006	“Migration and the Transnational Habitus: Evidence from Canada and the Philippines”, Environment and Planning A , 38/5, 831- 847. doi:10.1068/a37214, 1 Nisan 2018.
MAHLER, S. & PESSAR, P.: 2006	“Gender Matters: Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies”, The International Review , 40/1, 27-63. https://www.jstor.org/stable/27645578 , 22 Aralık 2018.
MALHOTRA, R. S., MISRA, J. & LEAL, D. F.: 2016	“Gender and Reproductive Labor Migration in Asia, 1960-2000”, International Journal of Sociology , 46/2, 114-140. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00207659.2016.1163989 , 20 Haziran 2019.
MANI, A.: 1996	“Filipino Migrant Workers in Brunei Darussalam”, Philippine Sociological Review , 44/1/4, 194-209. https://www.jstor.org/stable/4185368%20%091 , 22 Aralık 2018.

MARTIN, P., ABELLA, M., & MIDGLEY, E.: 2004	“Best Practices to Manage Migration: The Philippines”, The International Migration Review , 38/4, 1544-1560. https://www.jstor.org/stable/27645456 , 22 Aralık 2018.
MASSEY, D., 1994	Space, Place and Gender , Cambridge: Polity Press.
MAY, G.: 1976	“Social Engineering in the Philippines: The Aims and Execution of American Educational Policy, 1900-1913”, Philippine Studies , 24/2, 135-183. http://www.philippinestudies.net/ojs/index.php/ps/article/view/1752/4800 , 20 Haziran 2019.
MAY, G.: 1979	“Filipino Resistance to American Occupation: Batangas, 1899-1902”, Pacific Historical Review , 48/4, 531-556. doi:10.2307/3938699, 22 Aralık 2018.
MCKAY, D., 2016	An Archipelago of Care: Filipino Migrants and Global Networks , America, Indiana University Press.
MENDOZA, S., 2016	Between the Home and the Diaspora: The Politics of Theorizing Filipino and Filipino American Identities , Great Britain, Routledge.
MERRIMAN, J.: 2012	“Holy Matrimony Plus Shipping and Handling: A Libertarian Perspective on the Mail-Order Bride Industry”, The Independent Review , 17/1, 81-93. https://www.jstor.org/stable/24563298 , 22 Aralık 2018.
MILLS, M.: 2003	“Gender and Inequality in the Global Labor Force”, Annual Review of Anthropology , 32, 41-62. https://www.jstor.org/stable/25064820 , 22 Aralık 2018.

MILLS, M.: 2003	“Gender and inequality in the gobal labor force”, Annual Review Anthropology, 32/1, 41-62. https://www.jstor.org/stable/25064820, 26 Haziran 2019.
MIRALAO, V.: 1992	“Female-Headed Households in the Philippines”, Philippine Sociological Review, 40/1/4, 46-56. https://www.jstor.org/stable/23898507, 22 Aralık 2018
MORILLO, H., CAPUNO, J. & MENDOZA, A.: 2013	“Views and Values on Family among Filipinos: An Empirical Exploration”, Asian Journal of Social Science, 41/1, 5-28. https://www.jstor.org/stable/23654807, 22 Aralık 2018.
MORGAN, J.: 1997	“Provocation law ad facts: dead women tell no tales, tales are told about them”, Melbourne University Law Review, 21, 237-276, https://www.austlii.edu.au/au/journals/MelbULawRw/1997/6.html, 2 Temmuz 2019.
MOORS, A., & DE REGT, M., 2008	“Migrant domestic Workers in the Middle East”, Illegal Migration and Gender in a Global and Historical Perspective, (Der.) Marlou Schrover, Joanne van der Leun, Leo Lucassen & Chris Quispel, Amsterdam, Amsterdam University Press, 151-170. https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mwss.9, 22 Aralık 2018.
MUTTARAK, R.: 2004	“Domestic Service in Thailand: Reflection of Conflicts in Gender, Class and Ethnicity”, Journal of Southeast Asian Studies, 35/3, 503-529. https://www.jstor.org/stable/20072611, 22 Aralık 2018.

PARREÑAS, R., 2003	“The Care Crisis in the Philippines: Children and Transnational Families in the New Global Economy”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie R. Hoschschild, London, Granta Books, 39-54
PARREÑAS, R., 2005	“The Care Crisis in the Philippines: Children and Transnational Families in the New Global Economy”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie R. Hoschschild, London, Granta Books, 39-54
PARREÑAS, R., 2005	Children of Global Migration: Transnational Families and Gendered Woes , California, Stanford University Press.
PARREÑAS, R., 2015	Servants of Globalization: Migration and Domestic Work , Stanford, Stanford University Press.
PAUL, A.: 2011	“Stepwise International Migration: A Multistage Migration Pattern for the Aspiring Migrant”, American Journal of Sociology , 116/6, 1842-86. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/10.1086/659641.pdf?ab_segment=0%2Fdefault2%2Fcontrol&efreqid=search%3A1c4cb7d371d7079fa5ce4968eba8ff7d , 22 Aralık 2018.
POON, A.: 2003	“MAID VISIBLE: Domestic Workers and the Dilemma of Development in Singapore”, Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies , 17/1, 1-28. https://www.jstor.org/stable/40860805 , 22 Aralık 2018.

PORIO, E.: 2007	“Global Householding, Gender, and Filipino Migration: A Preliminary Review”, Philippine Studies, 55/2, 211-242. https://www.jstor.org/stable/42633910, 22 Aralık 2018.
PHILLIPS, N.: 2009	“Migration as Development Strategy? The New Political Economy of dispossession and inequality in the Americas”, Review of International Political Economy, 16/2, 231-259., 8 Nisan 2018.
PRATT, G.: 1999	“From Registered Nurse to Registered Nanny: Discursive Geographies of Filipina Domestic Workers in Vancouver, B.C.”, Economic Geography, 75/3, 215-236. doi:10.2307/144575, 22 Aralık 2018.
RAFAEL, V.: 2008	“Reorientations Notes on the Study of the Philippines in the United States”, Philippine Studies, 56/4, 475-492. https://www.jstor.org/stable/42633978, 22 Aralık 2018.
REVERBY, S. M., 1990	“The Duty or Right to Care? Nursing and Womanhood in Historical Perspective”, Circles of Care: Work and Identity in Women’s Lives, (Der.) Emily K. Abel & Margaret K. Nelson, Albany, State University of New York, 132-149.
RODRIGUEZ, R.: 2002	“Migrant Heroes: Nationalism, Citizenship and the Politics of the Filipino Migrant Labor”, Citizenship Studies, 6/3, 341-356. http://robynrodriguez.chuimagines.com/wpcontent/uploads/2012/10/Rodriguez_Citizenship_Studies.pdf, 18 Mayıs 2019.
RODRIGUEZ, R., 2010	Migrants for Export: How the Philippine State Brokers Labor the World, America, University of

	Minnesota Press.
ROLLINS, J., 1985	Between Women: Domestic and Their Employers , Philadelphia, Temple University Press.
OISHI, N., 2005	Women in Motion: Globalization, State Policies, and Labor Migration in Asia , California, Stanford University Press.
ONG, M., 2015	“Happy in my own skin”: Filipina migrants’ embodiment of ageing in New Zealand. (Doktora Tezi). The University of Auckland, New Zealand: Auckland. https://researchspace.auckland.ac.nz/handle/2292/26986 , 22 Aralık 2018.
OSBORNE, C.: 2012	“MIGRANT DOMESTIC CAREWORKERS: Between the Public and the Private in Catholic Social Teaching”, The Journal of Religious Ethics , 40/1, 1-25. https://www.jstor.org/stable/41348818 , 22 Aralık 2018.
ÖZCAN, D. E.: 2016	“Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Dergi Park Akademi , 2/4, 183-215. http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/45_cagdas_goc_teorileri_uzerine_bir_degerlendirme.pdf , 22 Aralık 2018.
ÖZKAYA DUMAN, O.: 2006	“Bir Orta-Doğu Buhranı Cebel-i Lübnan”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 3/5, 29 Nisan, 2019.
ÖZMEN YILMAZ, D. & CİĞERCİ ULUKAN, N.: 2010	“Küreselleşme Sürecinde Göç ve Kadın Emeği: Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar Örneği”, Toplum ve Hekim , 25/4, 276-284.

	http://www.belgelik.dr.tr/ToplumHekim/browserecord.php?-action=browse&-recid=2283 , 22 Aralık 2018.
PAUL, A.: 2011	“Stepwise International Migration: A Multistage Migration Pattern for the Aspiring Migrant”, American Journal of Sociology , 116/6, 1842-86. doi:10.1086/659641.
PEREZ, R., 2016	Filipino Nannies And The Impact They Made On Their Alagas. https://www.smartparenting.com.ph/Life/Inspiration/7-filipino-nannies-who-ve-made-their-mark-around-the-globe-a00041-20160815-lfrm 2 Mayıs 2018.
PINARCIOĞLU, N. Ş., 2018	Bakım Hizmeti Kamuya Zarar!. https://catlakzemin.com/bakim-hizmeti-kamuya-zarar/ , 1 Mayıs 2018.
PONCE, M.: 2008	“Framing the Filipino Diaspora: Gender, Sexuality, and the Politics of Criticism”, Philippine Studies , 56/1, 77-101. http://www.philippinestudies.net/files/journals/1/articles/4071/public/4071-4157-1-PB.pdf , 2 Temmuz 2019.
PORIO, E.: 2007	“Global Householding, Gender, and Filipino Migration: A Preliminary Review”, Philippine Studies , 55/2, 211-242. https://www.jstor.org/stable/42633910 , 22 Aralık 2018.
PRATT, M.: 1991	“The Arts of the Contact Zone”, Profession , 33-40. https://www.jstor.org/stable/25595469 , 23 Haziran 2019.

PRATT, M., 1992	Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation , London, Routledge.
POSADAS, B., & GUYOTTE, R.: 1990	“Unintentional Immigrants: Chicago’s Filipino Foreign Students Become Settlers, 1900-1941”, Journal of American Ethnic History , 9/2, 26-48. https://www.jstor.org/stable/27500756 , 22 Aralık 2018.
RAFAEL, V.:1997	“Your Grief Is Our Gossip: Overseas Filipinos and Other Spectral Presences”, Public Culture , 9, 267-291. https://www.academia.edu/12128338/Vicente_Rafael_Your_Grief_is_Our_Gossip_Overseas_Filipinos_and_Other_Spectral_Presences_ , 2 Temmuz, 2019.
REITERER, G.: 2008	“Filipino Austrians: Transforming Identities and Changing Selfhood Under Conditions of Migration”, Philippine Sociological Review , 56, 36-55. https://www.jstor.org/stable/23902932 , 22 Aralık 2018.
SABBAN, R., 2002	Migrant Women in the United Arab Emirates: The Case of Female Domestic , Geneva, International Labour Office. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_emp/documents/publication/wcms_117955.pdf , 22 Aralık 2018.
SAN JUAN, E.: 2001	“Interrogating Transmigrancy, Remapping Diaspora: The Globalization of Laboring Filipinos/as”, Discourse , 23/3, 52-74. https://www.jstor.org/stable/41389615?seq=1#page_scan_tab_contents , 22 Aralık 2018.

SAN JUAN, E., 2017	Filipinas Everywhere: Essays in Criticism & Cultural Studies from a Filipino Perspective , Brighton-Portland-Toronto, Sussex Academic Press.
SANTOS, M.: 2000	“A Matter of Policy or Strategy? Promoting the Human Rights of Filipino Domestic Workers in Canada”, Philippine Sociological Review , 48, 137-159. https://www.jstor.org/stable/23898408 , 22 Aralık 2018.
SAROCA, C.: 2013	“The absent and silenced voice in media representations of Filipina victims of homicide in Australia”, South East Asia Research , 21/3, 517-543. https://www.jstor.org/stable/23752665 , 22 Aralık 2018.
SASSEN-KOOB, S., 1987	“Issues of Core and Periphery: Labor Migration and Global Restructuring”, Global Restructuring and Territorial Development , (Der.) Jeffrey Henderson & Manuel Castells, London, Sage Publications, 60-87.
SASSEN, S.: 2000	“Women’s Burden: Counter-geographies of Globalization and the Feminization of Survival”, Journal of International Affairs , 53/2, 503-524. https://www.jstor.org/stable/24357763 , 22 Aralık 2018.
SASSEN, S., 2003	“Global Cities and Survival Circuits”, Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy , (Der.) Barbara Ehrenreich & Arlie Russell Hoschschild, London, Granta Books, 254-274.
SAYRES, N., 2004	An Analysis of the Situation of Filipino Domestic Workers , Philippines, International Labour Organization.

	https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@asia/@ro-bangkok/@ilo-manila/documents/publication/wcms124895.pdf , 22 Aralık 2018.
SELEK, P., 2014	“Türkiye’de Özgürlüğü Ararken...”, Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar , (Der.) Zeynep Direk, İstanbul, YKY, 118-129.
SEMYONOV, M., & GORODZEISKY, A.: 2004	“Occupational Destinations and Economic Mobility of Filipino Overseas Workers”, International Migration Review , 38/1, 5-25. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/27645355.pdf?ab_segments=0%2Fdefault2%2Fcontrol&refreqid=search%3A8d9aea85806acdf43065687b016c0dc , 22 Aralık 2018.
SEMYONOV, M.: 2005	“Labor Migration, Remittances and Household Income: A Comparison between Filipino and Filipina Overseas Workers” The International Migration Review , 39/1, 45-68. https://www.jstor.org/stable/27645476 , 22 Aralık 2018.
SEMYONOV, M., & GORODZEISKY, A.: 2008	“Labor Migration, Remittances and Economic Well-being of Households in the Philippines”, Population Research and Policy Review , 27/5, 619-637. https://www.jstor.org/stable/41217973 , 22 Aralık 2018.
SIMPSON, R.: 1980	“Higher Education in the Philippines Under the Spanish”, Journal of Asian History , 14/1, 1-46. https://www.jstor.org/stable/41930356 , 22 Aralık 2018.

SOCO, A.: 2008	“Changing the Discourse on Return Migrants: Cosmopolitanism and the Reintegration of Return Filipino Migrant Domestic Workers”, Philippine Sociological Review, 56, 1-19. https://www.jstor.org/stable/23902930, 22 Aralık 2018.
SOCO, ANDREA.: 2011	“Relationales of Identity: ‘Sameness’ and ‘Difference’ among Filipino Migrant Domestic Workers”, Philippine Sociological Review, 59, 67-86. https://www.jstor.org/stable/43486370, 22 Aralık 2018.
SOLOMON, M.: 2009	“State-led Migration, Democratic Legitimacy, and Deterritorialization: the Philippines’ labour export model”, European Journal of East Asian Studies, 8/2, 275-300. https://www.jstor.org/stable/23615254, 22 Aralık 2018.
SMITH, R.: 2003	“Migrant Membership as an Instituted Process: Migration, the State and the Extra-Territorial Conduct of Mexican Politics”, International Migration Review, 37/2, 297-343. https://offcampus.ihu.edu.tr:2234/stable/pdf/30037841.pdf?ab_segments=0%2Fdefault-2%2Fcontrol, 26 Haziran 2019.
SPITZER, D., & PIPER, N.: 2014	“Retrenched and Returned: Filipino Migrant Workers during Times of Crisis”, Sociology, 48/5, 1007-1023. https://www.jstor.org/stable/24433207, 22 Aralık 2018.

SULLIVAN, G., & GUNASEKARAN, S.: 1993	“The Role of Ethnic Relations and Education Systems in Migration from Southeast Asia to Australia”, Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia, 8/2, 219-249. https://www.jstor.org/stable/41056862, 22 Aralık 2018.
SUZUKI, N.: 2000	“Women Imagined, Women Imaging: Re/presentations of Filipinas in Japan Since the 1980s”, U.S.-Japan Women’s Journal. English Supplement, 19, 142-175. https://www.jstor.org/stable/42772167, 22 Aralık 2018.
SUZUKI, N., & TAKAHATA, S.: 2007	“Boxers and Hosts in Japan: The Feminization of Male Labor and Transnational Class Subjection”, The Asia-Pacific Journal, 5/4, 1-21. https://apjjf.org/-Nobue-SUZUKI--SachiTAKAHATA/2404/article.pdf, 2 Temmuz 2019.
SUZUKI, N.: 2008	“Filipino Migrations to Japan: From Surrogate Americans to Feminized Workers”, Transnational Migration in East Asia Senri Ethnological Reports, 77, 67-77. http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.608.6450&rep=rep1&type=pdf, 22 Aralık 2018.
STASIULIS, D. K., & BAKAN, A. B.: 1997	“Negotiating Citizenship: The Case of Foreign Domestic Workers in Canada”, Feminist Review, 57, 112-139. https://www.jstor.org/stable/1395804, 22 Aralık 2018.

STASIULIS, D. K., & BAKAN, A. B., 2003	Negotiating Citizenship: Migrant Women in Canada and the Global System , New York, Palgrave Macmillan.
ŞİMŞEK, B.: 2006	“İşgücü Piyasalarının Küreselleşmesi ve Küresel İşgücü Piyasasında Ulusal İşgücü Piyasalarının Yeri”, İş, Güç-Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi , 5/1, 1-9. https://www.academia.edu/22923786/Isgucu_Piyasalarinin_Kuresellesmesi_Ve_Kuresel_Isgucu_Piyasasında_Ulusal_Isgucu_Piyasalarinin_Yeri , 22 Aralık 2018.
TACOLI, C.: 1999	“International Migration and the Restructuring of Gender Asymmetries: Continuity and Change among Filipino Labor Migrants in Rome”, The International Migration Review , 33/3, 658-682. doi:10.2307/2547530, 22 Aralık 2018.
TELCİ ÖZBEK, M., 2012	““Uygunsuz makulesinden kadınlar”: Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda yoksul ve yalnız kadınların kontrolü ve fuhuş (1900-1914),” Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar , 15, 65-83.
TIATCO, A.: 2013	“The Silenced Body of “The Silent Soprano”: The Overseas Filipino Worker as Silent and Erased in a Global City”, Asian Theatre Journal , 30/2, 415-444. https://www.jstor.org/stable/43187271 , 22 Aralık 2018.
TOKSÖZ, G., & ÜNLÜTÜRK-ULUTAŞ, Ç., 2011	“Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış”, Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye , (Der.) Serpil Sancar, Cilt I. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 191-218.

TOKSÖZ, G., ERDOĞDU, S., & KAŞKA, S., 2012	Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. IOM International Organization for Migration. http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/25305/Duzensiz%20EmekGocu.pdf , 22 Aralık 2018.
TOLENTINO, R.: 1996	“Bodies, Letters, Catalogs: Filipinas in Transnational Space”, Social Text , 48, 49-76. 22.12.2018, doi:10.2307/466786
TONDO, J.: 2014	“Sacred Enchantment, Transnational Lives, and Diasporic Identity Filipino Domestic Workers at St. John Catholic Cathedral in Kuala Lumpur”, Philippine Studies: Historical & Ethnographic Viewpoints , 62/3/4, 445-470. https://www.jstor.org/stable/24672320 , 22 Aralık 2018.
TUNG, C.: 2000	“The Cost of Caring: The Social Reproductive Labor of Filipina Live-in Home Health Caregivers”, Frontiers: A Journal of Women Studies , 21/1/2, 61-82. doi:10.2307/3347032, 22 Aralık 2018.
TUPAS, T.: 2008	“Bourdieu, Historical Forgetting, and the Problem of English in the Philippines”, Philippine Studies , 56/1, 47-67. https://www.jstor.org/stable/42633941 , 22 Aralık 2018.
TOLENTINO, R.: 1996	“Bodies, Letters, Catalogs: Filipinas in Transnational Space”, Social Text , 48, 49-76. doi:10.2307/466786, 22.12.2018.

TYNER, J., 2004	Made in the Philippines: Gendered Discourses and the Making of Migrants , London and New York, RoutledgeCurzon.
UENO, KAYOKO.: 2013	“Love Gain: The Transformation of Intimacy among Foreign Domestic Workers in Singapore”, Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia , 28/1, 36-63. https://www.jstor.org/stable/43186946 , 22 Aralık 2018.
UĞUR, S., & YANIK, E. C.: 2016	“Ev Hizmetlerinde Göçmenlerin İstihdamına Yönelik Sorunlarının Değerlendirilmesi,” Çalışma İlişkileri Dergisi , 7/2, 65-77.
UNITED NATIONS, 2016	International Migration Report 2015: Highlights , New York, United Nations. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf , 20 Haziran 2019.
ÜNAL, R. A., 2006	Transformations in Transit: Reconstitution of Gender Identity among Moldovan Domestic Workers in Istanbul Households . (Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
VAN DEN MUIJZENBERG, O.: 2003	“A Short History of Social Connections between the Philippines and the Netherlands”, Philippine Studies , 51/3, 339-374. https://www.jstor.org/stable/42633660 , 22 Aralık 2018.
VARZALLY, A.: 2003	“Crossings: Making Love, Family, and Non-Whiteness in California, 1925-1950”, Journal of American

	Ethnic History, 23/1, 3-54. https://www.jstor.org/stable/27501377?seq=1#page_scan_tab_contents, 22 Aralık 2018.
VERGARA, B.: 1996	“Betrayal, Class Fantasies, and the Filipino Nation in Daly City”, Philippine Sociological Review, 44/1/4, 79-100. https://www.jstor.org/stable/41853676, 22 Aralık 2018.
VERTOVEC, S.: 2007	“Migrant Transnationalism and Modes of Transformation”, International Migration Review, 38/3, 970-1001, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.4239&rep=rep1&type=pdf, 2 Temmuz 2019.
VILOG, R.: 2013	“Layered Migrant Identities: The Case of Filipino Nikkeijin Workers in Japan”, International Journal of Humanities and Social Science, 3/13, 128-137. http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_13_July_2013/16.pdf, 22 Aralık 2018.
VURAL, D. G., 2007	Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Süleyman Demirel. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp, 22 Aralık 2018.
WATKINS, L.: 2009	“Minstrelsy and Mimesis in the South China Sea: Filipino Migrant Musicians, Chinese Hosts, and the Disciplining of Relations in Hong Kong”, Asian Music, 40/2, 72-99. https://www.jstor.org/stable/25652427, 22 Aralık

	2018.
WERBNER, P., 2005	“Chaordic diasporas”, Encyclopedia of diasporas: Immigrant and refugee cultures around the world, (Der.) Melvin Ember, Carol R. Ember & Ian Skoggard, New York, Springer Science and Business Media, 544-551. https://epdf.pub/queue/encyclopedia-of-diasporas-immigrant-and-refugee-cultures-around-the-world-overvi.html, 1 Temmuz 2019.
WEYLAND, P., 2010	“Küresel Mekanlarda Cinsiyetlendirilmiş Yaşamlar”, Mekan, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, (Der.) Ayşe Öncü & Petra Weyland, İstanbul, İletişim, 117-136.
WICHTERICH, C., 2004	Küreselleş[tiril]en Kadın: Eşitsizliğin Geleceğinden Raporlar. (Çev.) Tunç Tayanç & Füsün Tayanç, Ankara, Dipnot Yayınevi.
WOLF, D.: 1997	“Family Secrets: Transnational Struggles Among Children of Filipino Immigrants”, Pacific Sociological Association, 4/3, 457-482. https://www.researchgate.net/publication/272579656_Family_Secrets_Transnational_Struggles_among_Children_of_Filipino_Immigrants, 20 Haziran 2019.
YAMAN ÖZTÜRK, M., 2010	“Kapitalist Gelişme Ve Kriz Sürecinde Kadın Emeği: Asya Deneyiminden Çıkarılacak Dersler”, Çalışma Ve Toplum Dergisi, 1/24, 105-132.
YEATES, N.: 2004	“A Dialogue with ‘Global Care Chain’ Analysis: Nurse Migration in the Irish Context”, Feminist Review, 77, 79-95. https://www.jstor.org/stable/1395901, 22 Aralık 2018.

YU, H.: 2008	“Memory, Nostalgia, and the Filipino Diaspora in the Works of Two Filipina Writers”, Philippine Quarterly of Culture and Society, 36/3, 103-123. https://www.jstor.org/stable/29792648, 22 Aralık 2018.
YU-JOSE, L.: 1996	“World War II and the Japanese in the Prewar Philippines”, Journal of Southeast Asian Studies, 27/1, 64-81. https://www.jstor.org/stable/20071758, 22 Aralık 2018.
ZANFRINI, L., & SARLI, A., 2009	MAPID Migrants’ Associations and Philippine Institutions for Development Italian Report, Italia, Quaderni Ismu. http://www.ismu.org/wpcontent/uploads/2014/01/Mapid_pdf-intero_con-copertina.pdf, 20 Haziran 2019.

EKLER

GÖRÜŞME SORULARI

Demographic Information Form for Filipina Workers

- 1- Name:
- 2- Middle name:
- 3- Last name:
- 4- Gender:
- 5- What is your age?
- 6- Where did you born?
- 7- What is your educational status?
- 8- What is your marital status?
- 9- How many children do have you?
- 10- What's their gender?
- 11- How many brothers and sisters do you have?
- 12- What is your working experience?
- 13- When did you come to Turkey?
- 14- What is your agency?
- 15- Address:
- 16- E-mail:
- 17- Mobile Phone Number:
- 18- Physical conditions (voice record):
- 19- Use Status of the Research: Usable or Unusable
- 20- Date of the Interview:
- 21- Signature:

Filipinli Kadınlar İçin Demografik Bilgi Formu

- 1- Adınız:
- 2- İkinci Adınız:
- 3- Soyadınız:
- 4- Toplumsal Cinsiyetiniz?
- 5- Yaşınız?
- 6- Doğum yeriniz?

- 7- Eğitim durumunuz?
- 8- Ne işle uğraşıyorsunuz?
- 9- Medeni haliniz?
- 10- Çocuğunuz var mı? Varsa Toplumsal Cinsiyeti?
- 11- Kaç kardeşsiniz?
- 12- İş deneyiminiz?
- 13- Türkiye'ye Ne Zaman Geldiniz?
- 14- Varsa Aracı Şirketiniz?
- 15- Adres:
- 16- E-mail:
- 17- Telefon Numaranız:
- 18- Araştırmanın Fiziksel Koşulları (Ses Kaydı):
- 19- Araştırmanın Kullanım Durumu (Kullanıma Açık veya Kullanıma Kapalı):
- 20- Görüşme Tarihi:
- 21- İmza:

İşverenler İçin Demografik Bilgi Formu

- 1- Adınız ve Soyadınız:
- 2- Toplumsal Cinsiyetiniz?
- 3- Yaşınız?
- 4- Doğum yeriniz?
- 5- Eğitim durumunuz?
- 6- Medeni haliniz?
- 7- Çocuğunuz var mı? Varsa Toplumsal Cinsiyeti?
- 8- Kaç kardeşsiniz?
- 9- İş deneyiminiz?
- 10- Dadınızı İşe Alma Sürecinden Bahseder misiniz?
- 11- Adresiniz?
- 12- E-mail:
- 13- Telefon Numaranız:
- 14- Araştırmanın Fiziksel Koşulları (Ses Kaydı):
- 15- Araştırmanın Kullanım Durumu (Kullanıma Açık veya Kullanıma Kapalı):

16- Görüşme Tarihi:

17- İmza:

Interview Questions for Filipinas

- 1- If you are asked to talk about yourself, what would you say?
- 2- What do you do?
- 3- Can you tell me your story related to your job?
- 4- What relevant work experience do you have in this career field?
- 5- Can you tell me about your connections and experiences in your life and at your job?
- 6- What brought you here?
- 7- What you think about your employer?
- 8- What is your future plans?
- 9- Do you have any questions for me?

Filipinli Kadınlar İçin Görüşme Soruları

- 1- Bana kendinizden bahseder misiniz?
- 2- Ne iş yapıyorsunuz?
- 3- Bu işe nasıl başladınız?
- 4- Bu alanla ilgili iş deneyimleriniz neler?
- 5- Yaşam deneyimlerinizden bahseder misiniz?
- 6- Sizi buraya getiren nedir?
- 7- İşvereniniz hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 8- Gelecek için planlarınız neler?
- 9- Sizin bana sorunuz var mı?

İşverenler İçin Görüşme Soruları

- 1- Yaşamınızı anlatır mısınız?
- 2- Bakıcınızdan bahseder misiniz?
- 3- Ne zamandır bakıcınız var?
- 4- Bakıcınızı nasıl buldunuz?
- 5- Çocuğunuzla bakıcınızın iletişimini nasıl buluyorsunuz?

6- Bakıcınızla aranızdaki ilişki nasıl?

7- Sizin bana sorunuz var mı?

TABLO

TABLO 1. Görüşmecilerin Demografik Bilgileri

* Ev işçiliği kapsamında yapılan işler şu şekildedir; temizlik, bulaşık, çamaşır alışverişi, evcil hayvan bakımı, yemek pişirme vd.

** Fiziksel Koşul (Yatılı/Yatısız) sadece görüşme yapıldığı zaman elde edilen mevcut bilgi ve durum için belirtilmiştir. Yatılı ve/veya yatısız çalışma durumu işveren ve işçiye göre farklılık göstermektedir.

Katılımcı	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Çalışılan Ülkeler	Türkiye'ye Geliş Tarihi	Türkiye'deki İş Deneyimleri ve Fiziksel Koşul (Yatılı/Yatısız)
Ana	37	Calapan Şehri, Mindoro, Filipinler	Lise mezunu	Tayvan (3 years)	2007	Ev işçisi, Dadı, Şu anda çalışmıyor Kilise'ye hizmet ediyor
Angelica	42	Biñan, Laguna, Filipinler	Üniversite terk	Hong Kong (1 yıl), Afganistan (5 yıl), Dubai (5 yıl)	2017	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)

Ahmet	52	Giresun	Lisans mezunu	-	-	-
Ash	37	Bursa	Yüksek Lisans mezunu	-	-	-
Carlo	39	Roma, İtalya	Yüksek Lisans mezunu	Suudi Arabistan (3 yıl), Irak (3)	2016	Mühendis
Carmel	42	Iligan, Mindanao, Filipinler	Üniversite mezunu	Hong Kong (2 yıl)	2015	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Diana	43	Agno, Pangasinan, Filipinler	Lise mezunu	Singapur (7 yıl)	2016	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Ella	41	Minalabac, Camarines Sur, Filipinler	Lise mezunu	Hong Kong (15 yıl), Rusya (9 ay)	2016	Ev işçisi, Dadı, Evli ve şu anda çalışmıyor.
Hannah	35	San Clemente, Tarlac, Filipin	Üniversite terk	Dubai (2 yıl), Hong Kong (1 yıl)	2016	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Jane	38	Manila, Filipinler	Üniversite mezunu	Türkiye (13 yıl)	2005	Ev Özel Ders İngilizce Öğretmeni (Yatısız)

Lea	40	Lamut, Ifugao, Filipinler	Yüksek Lisans mezunu	Tayvan (6 yıl), Hong Kong (4 yıl)	2013	Ev işçisi, Yaşlı bakıcısı, Dadı (Yatılı)
Louise	38	Puerto Galera, Mindoro, Filipinler	Lise mezunu	Ürdün (5 yıl), Dubai (3 yıl), Kuveyt (10 ay)	2016	Ev işçisi, Yaşlı bakıcısı, Ev hemşiresi, Masaj terapisti, Dadı (Yatılı)
Nadine	39	Roxas Şehri, Capiz, Filipinler	Üniversite mezunu	Türkiye	2012	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Nina	39	Tagkawayan, Quezon, Filipinler	Üniveriste mezunu	Hong Kong (7 yıl)	2016	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Rose	39	Don Carlos, Bukidnon, Filipinler	Üniveriste mezunu	Suudi Arabistan (2 yıl)	2011	Ev işçisi, Yaşlı bakıcısı, Dadı (Yatısız)
Ruth	32	Filipinler	Üniveriste mezunu	Romanya (1 buçuk yıl)	2016	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)
Sarah	38	San Manuel, Pangasinan, Filipinler	Üniveriste mezunu	İngiltere (6 yıl)	2015	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)

Trisha	29	Brooke's Point, Palawan, Filipinler	Üniveriste mezunu	Kıbrıs (2 yıl)	2014	Ev işçisi, Dadı, Masaj terapisti (Yatısız)
Valerie	27	Batac Şehri, Ilocos Norte, Filipinler	Yüksek Lisans mezunu	Katar (2 yıl), Dubai (2 yıl)	2018	Ev Özel Ders İngilizce Öğretmeni (Yatısız)
Vicky	47	Romblon, Filipinler	Üniversite mezunu	Kuveyt (1 yıl)	2016	Ev işçisi, Dadı (Yatılı)